Anna Kontula

PUNAINEN EKSODUS

Polemos

LIKE

Anna Kontula

Punainen eksodus
Tutkimus seksityöstä Suomessa

LIKE

TUTKIJALIITTO

Copyright © Anna Kontula 2008

LIKE

Liisankatu 16
00170 Helsinki
www.like.fi

ISBN 978-952-01-0212-8

Paino: Otavan Kirjapaino Oy,
Keuruu 2008

Sisällys

Taulukot ja kuviot 6
Kiitokset 11

1. Johdanto 13
Prostituutiotutkimuksen varhaishistoria 16
Prostituutio ja suuret seksisodat 19
Seksin yhteiskunnallinen kontrolli 28
Seksityötutkimus 34

2. Prostituutio Suomessa 38
Seksityöntekijät 39
Seksityön muodot 44
Asiakaskontakti 46
Seksityön riskit 48
Paritus 49
Lainsäädäntö 51

3. Stigma 55
Myytti huorasta 58
Stigmatisoitu arki 63
Kaksoiselämää 74
Moninkertainen marginaali 78
Rajankäyntiä 89

4. Työ 94
Emotionaalinen työ 97
Rajojen asettaminen 109
Ammattietiikka 119
Kustannustehokkuus 124
Prekariaattia? 134

5. Seksi 139
Orgasmeja vai ei 141
Hoiva 147
Väylä seksuaaliseen itsenäisyyteen 152
Toleranssi 161
Eksplisiittiset säännöt 170
Huoravietti 174

6. Hallinta 181
Pakko ja vapaa valinta 183
Asiakassuhde 187
Seksityöläisen synty 193
Karnevalismi 206
Kapina 215

7. Yhteenveto 221

Liitteet 229
A Aineisto ja menetelmät 229
B Haastatteluissa käytetty kyselyrunko 260
C Lainsäädäntö 265
D Seksityöntekijöiden unelmia 269

Viitteet 271

Kirjallisuus 293

Taulukot ja kuviot

Taulukko 1: Radikaalifeminismin suhtautuminen prostituutioon
Taulukko 2: Arvio Suomessa toimivien prostituoitujen määrästä
Taulukko 3: Asiakaskontaktin kulku
Taulukko 4: Haastateltavien kohtaama toiseus ennen seksityöhön ryhtymistä ja sen aikana
Taulukko 5: Teorian rakentuminen kriittisessä realismissa

Kuvio 1: Seksin hierarkia: taikapiiri ja sen ulkoreunat
Kuvio 2: Seksin hierarkia: Kamppailu hyväksyttävän ja tuomittavan seksin rajalinjasta.
Kuvio 3: Suomen prostituutiokenttä vuonna 2005 ammattimaisuuden ja oleskelun kesto mukaan
Kuvio 4: Suomessa toimivien prostituoitujen ikäjakauma
Kuvio 5: Paikka seksuaalijärjestyksessä ja pääsy resursseihin Gail Phetersonin mukaan

Mialle,
radikaaleimmalle meistä kaikista

Kiitokset

Kun kuusi vuotta sitten lähdin historiatieteen laitokselta, otin mukaan opettajani Markku Hyrkkäsen kolme neuvoa. Ensinnäkin hyvän tutkijan erottaa kyvystä sietää epävarmuutta. Toiseksi, jokainen yliopistoyhteisön jäsen on tasa-arvoinen, aloittelevasta opiskelijasta emeritusprofessoriin. Ja kolmanneksi, koti vaatii paitsi fyysistä myös henkistä läsnäoloa. Tutkimus ehtii odottaa, lapset eivät.

Kiitos Markulle näistä. Mielen avoimuus, tiedeyhteisön uusintaminen ja kosketus tutkijankammion ulkopuoliseen maailmaan ovat käsittääkseni hyvän yhteiskuntatieteilijän tärkeimmät edellytykset ja oman kehittymiseni suurimmat haasteet. Niihin olen pyrkinyt – joskus paremmalla, joskus huonommalla menestyksellä.

Hyvää tutkimusta ei koskaan tehdä yksillä aivoilla, ja tämäkin kirja on kerännyt huomioita ja muutosehdotuksia koko joukolta akateemista väkeä. Tärkeimpiä ovat tietenkin olleet ohjaajani Ilkka Arminen ja Matti Kortteinen. Kiitos teille; matka taittui lopulta aika jouhevasti. Kiitos myös arvokkaista kommenteista esitarkastajilleni Osmo Kontulalle ja Riitta Jallinojalle. Vaikka harmitti palata vielä kerran kirjoituspöydän ääreen, teksti kieltämättä parani.

Erityinen kiitos kuuluu kaikille niille seksityöntekijöille, jotka

jakoivat kanssani ajatuksiaan työstä ja elämästä. Kiitos myös muille haastatteluista, apua ja neuvoja antaneille kaupallisen seksin asiantuntijoille, joista nimeltä haluan mainita portinvartijoinakin toimineet Johanna Sirkiän, Jaana Kauppisen ja Sami Kivelän.

Kiitos Risto Kunnarille, joka on yksinään hoitanut vakaan työyhteisön virkaa kymmenen viime vuotta. Mukavaa, että muuten ameebamaisessa yliopistossa on edes jokin kiintopiste… Rebel basen tutkijakolhoosia kiitän kello kahden kahvitauoista ja Megafonin porukoita ennakkoluulottomasta asenteesta.

Tutkimustyöni materiaalisista edellytyksistä kiitän Työväen opintorahastoa, Koneen säätiötä, Kansan sivistysrahastoa, Tampereen yliopiston tukisäätiötä, Suomen kulttuurirahastoa sekä Sosiologian sosiaalipsykologian laitosta.

Lopuksi haluan kiittää sietämisestä ja kannustuksesta läheisiäni, joiden yhteisö muistuttaa enemmän asemahallia ruuhkaaikaan kuin ydinperhettä. Erikseen kiitän viisasta ja pitkämielistä puolisoani: henkisen tue lisäksi hän on kommentoinut, korjannut, editoinut ja tarkistanut suurimman osan teksteistäni.

Tampereella 15.8.2008
Anna Kontula

1. Johdanto

Israelilaiset lähtivät liikkeelle Ramseksesta kohti Sukkotia. Heitä oli noin kuusisataatuhatta marssikelpoista miestä sekä lisäksi naiset ja lapset. He ottivat mukaansa suuret laumansa, lampaita, vuohia ja nautakarjaa. Heidän kanssaan lähti myös paljon sekalaista väkeä. (Raamattu, 2. Moos. 12:37–38.)

Miksi Suomessa myydään seksiä? Vastausta etsiessäni olen tavannut satoja ja haastatellut kymmeniä seksityöntekijöitä. Vaikka joukkoon mahtuu aseella uhattuja ja toisaalta kutsumustyöntekijöitä, kuvaa suurimman osan kokemusta parhaiten – niin, eksodus. *Punaiseen eksodukseen* tiivistyy, miksi jotkut päätyvät myymään seksiä omasta tahdostaan tai ainakin ilman nimettävissä olevaa pakkoa.

Eksoduksella viitataan tavallisesti Raamatun kertomukseen, jossa Israelin kansa lähtee Egyptistä luvattuun maahan. Vaikka israelilaiset olivat joutuneet elämään faaraon alaisuudessa, mitenkään erityisen huonosti heidän asiansa eivät Egyptissä olleet. He eivät olleet orjia, vaan työskentelivät omasta kansasta valittujen työnjohtajien alaisuudessa. Heillä oli huomattava omaisuus ja vilkkaat suhteet maan valtaväestöön. Myöhemmin he autiomaassa epäilyksen hetkellä muistelivat kaiholla ”Egyptin

lihapatoja". Lähdön syy ei siten liittynyt suoraan toimeentuloon, vaan pikemminkin haluun elää vapaasti parhaaksi katsomallaan tavalla.

Tämä on ensimmäinen yhtymäkohta seksityöntekijöiden kertomuksiin: halu ja mahdollisuus vaihtaa rajattu ja ennakoitava henkilökohtaiseen autonomiaan. Suomessa seksityöhön ei päädytä äärimmäisen köyhyyden vuoksi. Myös joissakin kansainvälisissä tutkimuksissa on tullut esille, että seksityön riskit edellyttävät keskivertoa parempia lähtöresursseja (Ruenkaew 2003, 114). Aloituspäätöksessä on lopulta enemmän kyse vallan kuin talouden ulottuvuudesta.

Tämä ei tietenkään tarkoita, että seksityö olisi ongelmatonta. Toinen yhtymäkohta liittyykin seksityön ymmärtämiseen matkana, jolla on alku ja loppu, johon kuuluu vastoinkäymisiä ja sitten päiviä, jolloin merikin tuntuu tekevän tietä. Israelilaisten tavoin kulkevat seksityöntekijät vailla minkään valtion tai auktoriteetin suojelusta. Erämaan vaaroissa he voivat turvata vain jumalalliseen varjelukseen (vrt. Kontula & Laakso 2007) sekä omaan neuvokkuuteensa. Matkan metaforaa vahvistaa se, että useimmiten Suomessa seksityötä tehdään lyhyen aikaa ja se sijoittuu ajallisesti, paikallisesti, sosiaalisesti ja symbolisesti jonnekin toisaalle, kauas arjesta.[1]

Kolmas yhdistävä piirre on matkalaisten toimijuus. Huolimatta määräilevästä Jumalastaan Israelin kansalla oli oma tahto ja se myös toimi sen mukaan. Suuressa osassa tutkimuskirjallisuutta prostituoidut nähdään passiivisina uhreina, mutta kentällä huomasin varsin pian, että seksityöntekijät ovat toimijoita siinä kuin israelilaisetkin: olosuhteet on huomioitava, mutta niiden puitteissa tavoitellaan aktiivisesti parasta mahdollista asioiden laitaa. Seksityöntekijät olivat myös haastateltavina kaikkea muuta kuin objekteja. He olivat valmiita sitoutumaan pitkiin haastatteluihin, osa myös tekstiluonnosteni kommentointiin. Siksi väitöskirjasta hohkaa emansipatorinen ote ja pyrkimys seksityönteki-

jöiden näkökulmaan.

Mistä sitten eksoduksen väri, punainen? Tietenkin se viittaa kirjan päähenkilöihin, sillä perinteisesti punainen on liitetty kaupalliseen seksiin. Raamatun tunnetuin prostituoitu Maria Magdalena puettiin katolisessa maalaustaiteessa punaiseen.[2] Keskiajalla kaikkia seksityöntekijöitä velvoitettiin käyttämään punaista käsivarsinauhaa, jotta he eivät olisi sekoittuneet kunniallisiin naisiin (Niiranen 1986, 486). Puhutaan punakaulustyöläisistä (red collar workers), suurkaupungeista löytyy punaisten lyhtyjen alueita, ja vielä 1960-luvulla suomalaisetkin naiset kiinnittivät potentiaalisten asiakkaiden huomion käyttämällä punaista vaatteissaan. Se on huoruuden väri.

Punaiseen liittyy kuitenkin toinenkin ulottuvuus. Kristillisessä taiteessa punainen naisen yllä viittasi syntiin, mutta miehellä se oli korkean vallan symboli (Gardner 2006, 263). Miten on mahdollista, että sukupuoli koodasi värin lähes päinvastaiseksi? Koska naisen tehtävänä oli totella, vallan tunnukset naisella olivat itsessään syntiä ja väärin? Vai liittyikö prostituutioon jotakin sellaista, joka uhkasi kristillis-patriarkaalista valtajärjestystä?

Eksodus on punainen, koska punainen on sekä vallan että vastarinnan tunnus. Se ei ”viittaa yksinkertaisesti liikkumiseen tai jossain odottavaan luvattuun maahan, vaan sellaiseen erityiseen liikkeeseen, joka muuttaa vallan kenttää” (Termonen 2006, 329). Tästä tutkimuksessa on kyse, seksin ja vallan suhteesta ja kaupallisen seksin paikasta tässä risteyksessä.

Aluksi käyn läpi kaupallisen seksin tutkimuksen keskeisimpiä käsitteitä ja Suomen prostituutiotilannetta. Ensimmäinen empiirinen luku käsittelee sosiaalista stigmaa, seksityön näkyvintä piirrettä. Juuri stigman aiheuttaman vierauden ja ulossulkemisen vuoksi kysymys myymisen motiiveista on erityisen kiinnostava. Miksi kukaan hankkii ansioita tavalla, johon liittyy niin huomattavia riskejä? Olen kuvannut stigmaa portinvartijana, joka erottaa seksityön valtayhteiskunnasta ja estää tai muuntaa informaation

kulkua näiden maailmojen välillä. Se on myös piste, josta matka alkaa: päätös ensimmäisestä asiakkaasta tehdään sen värittämän tiedon valossa.

Huorastigman läpi katsottuna seksin myyminen näyttää käsittämättömältä. Sen toiselta puolen löytyy kuitenkin sisäisesti johdonmukainen logiikka. Tämä on tutkimukseni keskeinen tulos ja pohja sisältölukujen keskinäiselle rakenteelle: Aineistossani *seksityön kokemus* järjestyy stigman, työn, seksin ja toimijuuden erityisiksi ymmärtämisen ja toteutumisen tavoiksi, jotka seksityöntekijän arjessa kietoutuvat toisiinsa ja muodostavat mielekkään kokonaisuuden. Ne myös jäsentyvät kehityskaareksi, jossa seksin myyntiä heijastetaan työelämän kontekstiin erityisesti uran alkuvaiheessa, kun taas pidempään seksiä myyneet mieltävät toimintansa seksuaalisuuden kautta. Kehä sulkeutuu, kun kokeneimmat omaksuvat seksityön osaksi identiteettiään ja alkavat pohtia stigman autonomialleen asettamia rajoja.

Tutkimuksen päätavoitteena on kirjoittaa auki seksityöntekijöiden kokemus oman toimintansa syistä. Kaupalliseen seksiin on muitakin näkökulmia – esimerkiksi asiakkaiden tuottama kysyntä – mutta tässä tutkimuksessa ne rajautuvat seksityöntekijöiden valintojen ulkoisiksi ehdoiksi.

Prostituutiotutkimuksen varhaishistoria

Prostituutiokeskustelulle on tyypillistä raju vaihtelu yleisestä moraalipaniikista kiinnostuksen hiipumiseen. Konfliktit osuvat usein voimakkaiden sosiaalisten, uskonnollisten ja taloudellisten muutosten yhteyteen, ja niiden kuluessa seksuaalinormit neuvotellaan uudelleen. (Rubin 1984, 267–268.) Myös tutkimus heijastelee aikansa asenteita ja kysymyksenasetteluja. Joitakin historioitsijoita (Järvinen 1990; Häkkinen 1995) lukuun ottamatta prostituutio ei ole viime vuosikymmeninä kiinnostanut suomalaista tutkimusta. 1990-luvun taitteen yhteiskunnalliset muutok-

set tekivät ilmiöstä kuitenkin uudella tapaa näkyvän ja vuosituhannen vaihteessa ilmestyi joitakin lähinnä radikaalifeministiseen traditioon nojautuvia selvityksiä (esim. Turunen 1996).

Prostituutiotutkimuksen juuret ovat länsimaisen kulttuurin medikalisaatiossa ja aluksi sen tarkoituksena olikin tuottaa tietoa kansanterveydellisten uhkien kontrollointiin.[3] Klassikoksi nousi Cesare Lombroson *The Criminal Woman and The Prostitute* (1885), jonka mukaan haureus oli nähtävissä naisen kallon muodosta. Vielä sata vuotta sitten ajateltiin myös yleisesti, että afrikkalaiset olivat eurooppalaista lähempänä seksuaalisuuttaan ja siten sopivampia toimimaan kaupallisessa seksissä (Collins 1991, 167–170). Aidsin ilmestyminen 1980-luvulla sai kaupalliseen seksiin liittyvän lääketieteellisen tutkimuksen kukoistamaan uudelleen.[4]

Myös prostituution patologisoinnilla on pitkä historia. Tutkimuksessa on lähdetty oletuksesta, että seksiä rahaan vaihtavat naiset ovat psyykeltään poikkeavia. Heidät on määritelty vuoroin frigideiksi, nymfomaaneiksi, jälkeenjääneiksi, päihdeongelmaisiksi, neuroottisiksi tai muulla tavoin häiriintyneiksi. Köyhyyden merkitystä seksin myynnin motiivina pidettiin pitkään vain symbolisena. (Ryan 1997, 21–29; Sloan & Wahab 2000, 460; Bell 1994, 66–70.) Kuten huoli sukupuolitaudeista, myös oletukset seksityöntekijöiden häiriintyneisyydestä elävät tutkimuksessa vahvoina (esim. Silbert & Pines 1981; Weisberg 1985; Farley jne. 2003, 34, 58).

Medikalisoivan perinteen ohella prostituutiotutkimukselle tyypillinen piirre on ollut uhrinäkökulma. Tällöin ajatus erilaisuudesta ei perustu enää biologiaan, vaan henkilöhistorian tai ympäristön tekijöihin. Uhrinäkökulman takana on oletus, että kukaan (nainen) ei voi vapaasti valita seksityötä, jolloin seksin myyminen itsessään todistaa (normaalia naista) vajaammasta toimijuudesta. Siten prostituutio mielletään pakoksi äärimmäisen köyhyyden tai fyysisen väkivallan uhan alla. Uhrinäkökulma

korostaa kaupalliseen seksiin ”joutumista” tai ”ajautumista”, jolloin seksityöntekijöiden valinnat eivät ole kiinnostavia kysymyksiä eikä seksityöntekijöiden oman äänen kuuleminen relevanttia (Bell 1994, 73).

Seksin myymisen motiiveista löytyy kuitenkin jonkin verran myös monisyisempiä analyyseja, näistä ehkä tunnetuimpana Benjaminin ja Mastersin *Prostitution and Morality*. Sen mukaan (1964, 90–92) prostituutioon johtavat tekijät voidaan jakaa kolmeen ryhmään:

1. Altistavat tekijät: esimerkiksi rikkinäinen koti, vanhempien (erityisesti äidin) promiskuiteetti ja sosiaalisen kasvuympäristön suvaitseva tai sietävä suhtautuminen prostituutioon.[5] Liittyvät usein henkilön taustaan.
2. Houkuttelevat tekijät: suuremmat tulot, helpompi elämä, mielenkiintoisempi ja jännittävämpi elämä, odotukset seksuaalisesta tyydytyksestä.
3. Välittömät tekijät: taloudellinen paine, parittajan tai toisen prostituoidun houkuttelu, onneton rakkauselämä, tilaisuus.

Benjamin ja Masters (1964, 90–94, 106–107) tekevät jo jaon vapaaehtoiseen ja pakkoprostituutioon. Monista seuraajistaan poiketen he kuitenkin jaottelevat esimerkiksi äärimmäisen köyhyyden seurauksena tehdyn valinnan vapaaehtoiseksi, mutta päihde- ja mielenterveysongelmat pakottaviin tekijöihin. Heidän mukaansa vapaaehtoiseen prostituutioon naisia houkuttelee ensisijaisesti mahdollisuus verrattain hyviin tuloihin ja jännittävään elämään. Pieni osa seksityöntekijöistä tulee alalle tyydyttämään seksuaalisia tarpeitaan. Tutkijoiden haastattelemat seksityöntekijät ilmoittivat jääneensä alalle seuraavista syistä:

1. Parempi tulotaso, välttämätön myös huumeisiin.
2. Kiinnostavampi elämä ja kiinnostavampia miehiä.
3. Vapaus kunniallisten ammattien työajoista ja rutiineista.
4. Seksuaalisten tarpeiden tyydyttäminen.
5. Vaikeus irtautua kumppanuudesta parittajan kanssa.
6. Yhteiskunnan syrjinnästä ja poliisin painostuksesta johtuva epäsosiaalinen asenne.
7. Kyvyttömyys muuhun työhön.

Benjaminin ja Mastersin tutkimusta on kritisoitu mieskeskeisyydestä ja sokeudesta seksin sukupuolittuneille valtasuhteille (Jeffreys 1990, 136–137). Silti heidän kirjansa on ollut tärkeä linkki matkalla kaupallisen seksin biologisesta selittämisestä (ks. esim. Davis 1937, 745) kohti yhteiskuntatieteellistä seksityötutkimusta.

Prostituutio ja suuret seksisodat

Viime vuosikymmeninä kaupallista seksiä on teoretisoitu lähinnä feministisen tutkimuksen piirissä. 1970-luvulta lähtien ja läpi 1980-luvun anglosaksista feminismiä jakoivat katkerat seksisodat.[6] Niiden kuluessa kiisteltiin oikeista strategioista muun muassa suhteessa heteroseksuaalisuuteen (Rich 1983, 199–202; Hollibaugh & Moraga 1983), pornografiaan (Dworkin 1988, 203–205; Coward 1982, 10), SM-seksiin (Jeffreys 1994, 184-187; Rubin 1982, 210) ja tietenkin prostituutioon. Feministinen liike nosti ensimmäisenä modernina liikkeenä esille seksin poliittisen merkityksen. Tästä syystä myös seksille annetut määritelmät politisoituivat.

Seksisodat jättivät jälkeensä syvästi jakautuneen feministisen liikkeen. Usein osapuolia on nimetty kaksi: radikaalifeministinen näkökulma korosti väkivaltaa ja patriarkaalista alistamista, kun taas seksiradikaalelle seksi tarkoitti ensisijaisesti nautinnon

ja vallan mahdollisuutta. (Seidman 1992, 6.) Tätä karkeaa jakoa uusinnetaan edelleen tutkimuskirjallisuudessa. Esimerkiksi Marjut Jyrkinen (2005, 104–108) niputtaa mutkattomasti saman kategorian alle seksityöntekijöiden ihmisoikeusliikkeet, ajattelun prostituoiduista miesten luontaisten tarpeiden tyydyttäjänä ja pedofilian. Suuntausten välillä on kuitenkin kyse paljon monimutkaisemmasta ongelmakentästä.

Seksisotien akateemiselle kirjoittelulle oli tyypillistä, että vaikka prostituutiosta puhuttiin paljon, empiiristä tutkimusta syntyi verrattain vähän. Myös akateemisissa yhteyksissä esitetty argumentaatio rakentui pitkälti viranomaisarvioiden ja yksittäistapausten varaan. Tutkimuksissa prostituutiota selitettiin lähinnä seksuaalisuuden häiriönä. Näitä tekstejä on myöhemmin kritisoitu siitä, että uhrinäkökulman sisäistäneet tutkijat keräsivät aineistonsa viiteryhmistä, joiden kanssa suurimmalla osalla seksityöntekijöistä oli hyvin vähän tekemistä. Vääristymää lisäsi se, että ”portinvartijoina” ei käytetty seksityöntekijöitä, vaan valikoidusti kenttää tuntevia poliiseja ja sosiaaliviranomaisia (esim. Calhoun & Peyrot 1985, 346–347; Shaver 1996). ”Nuo tutkimukset kertovat meille jotakin vangeista, huumeiden käyttäjistä, potilaista ja kotoa karanneista lapsista (ehkäpä myös kaupallisen seksin roolista heidän elämässään), mutta ne eivät auta määrittelemään ’prostituoitua’.” (Pheterson 1996, 30.)

Radikaalifeministien nykyään eniten siteeraamat tutkimukset (Farley et al. 2003; Høigård & Finstad 1992) perustuvat kumpikin 1990-luvulla kerättyihin aineistoihin. Niissä aineistonkeruuseen liittyvät ongelmat eivät ole yhtä ilmeisiä, mutta myös niissä naisiin kohdistuvan väkivallan kehikko rajaa prostituutiolle löydettyjä syitä: koska kenenkään ei ajatella voivan ryhtyä ”vapaaehtoisesti” myymään seksiä, yksilöllisen valinnan sijaan ilmiön selitystä etsitään erilaisista pakoista.

Radikaalifeminismi ei muodosta yhtä tiukasti rajattua ajattelusuuntaa.[7] Sillä ei ole yhteistä ohjelmaa ja sen piirissä esiintyy

keskenään ristiriitaisia tekstejä. Tässä tarkoitan radikaalifeminismillä anglosaksista genreä, joka syntyi pornografia-keskustelun yhteydessä, nosti seksuaalisen väkivallan yhteiskunta-analyysinsä keskiöön ja jonka keskeisiä auktoriteetteja olivat Andrea Dworkin, Kathleen Barry, Mary Daly, Susan Griffin, Catharine McKinnon, Robin Morgan, Adrianne Rich ja myöhemmin Sheila Jeffreys (Seidman 1992, 104). Vaikka toisen aallon feminismin syntytausta nähdään usein vasemmistolaisissa liikkeissä, kaupallisesta seksistä käyty keskustelu tukeutui ainakin USA:ssa uusoikeistolaiseen liikehdintään (D'Emilio & Freedman 1988, 310–311, 351).[8]

Radikaalifeministinen seksin analyysi on ollut pitkälti sukupuolittuneen väkivallan analyysiä. Kun seksistä keskustellaan ensisijaisesti sukupuolittuneena vallan välineenä ja miehistä ongelmana (esim. Lienert 1996, 156), syntyy puheenvuoroista helposti sekä biologisoiva että seksivihamielinen kuva. Kuitenkaan suurin osa radikaalifeminismistä ei tuomitse seksiä sinällään, ainoastaan sen sellaiset muodot, jotka heistä tukevat sukupuolittunutta sortoa. Sukupuolieron ajatellaan manifestoituvan alistavina seksuaalinormeina ja käytäntöinä. Naisten seksuaalisuus ymmärretään helläksi, romanttiseksi ja monogaamiseksi, kun taas (kulttuurisesti hallitsevaan) miehiseen seksuaalisuuteen kuuluu genitaalikeskeisyys, esineellistäminen ja promiskuiteetti. Vastakkain asettuu siis kaksi seksin maailmaa, joista feminiininen on henkilökohtainen, intiimi ja hyvä, maskuliininen taas perustuu kontrolliin, tuhoavuuteen ja fyysisen nautinnon tavoitteluun. (Seidman 1992, 105; Echols 1983, 449–450.) Siten on luonnollista, että prostituutio vahingoittaa nimenomaan naisen seksuaalisuutta. Kaupallinen seksi on osa maskuliinista seksiä:

Jaan naisiin kohdistuvat väkivaltarikokset kahteen ryhmään: Suoriin rikoksiin kuuluvat raiskaus, pahoinpitely, insesti, kiduttaminen ja murha. Epäsuoria ovat seksuaalinen häirintä, prostituutio ja pornografia. Nämä ovat länsimaalaisen naisen väkivaltaisen

hyväksikäytön päämuodot. (Dworkin 1988, 178.)

Seksuaalisen väkivallan näkökulma määrittää myös radikaalifeministeille poliittisesti ja teoreettisesti tärkeää heteroseksuaalisuuden kritiikkiä. Heteroseksuaalinen halu on vallan erotisointia, joka perustuu miehen ja naisen väliseen alistussuhteeseen. Useimmiten se ilmenee naisen alistamisen erotisointina, mutta on siirrettävissä myös samaa sukupuolta olevien suhteisiin. (Jeffreys 1990, 299.) Puhtaimmillaan heterosuhteista pidättäytymisen vaatimus esiintyy ehkä Leeds Revolutionary Feminist Groupin manifestissa (1981), jonka mukaan jokaisen feministin tulisi olla ”poliittinen lesbo”.[9] Vaikka monet radikaalifeministit painottavat lesboutta pikemminkin poliittisena ja kulttuurisena asenteena, esimerkiksi Robyn Rowlandin mielestä kyse ei voi olla vain siitä. Hänen mukaansa naisvihamielisessä yhteiskunnassa lesbouden valitsemiseen liittyy riski, jota heterosuhteissa elävät feministit eivät jaa. Naisten enemmistön pysyttäytyminen alistavissa suhteissa selittyy hänen mukaansa heteronormilla. (Rich 1983, 192; Rowland 1996, 78–79.)

Suhtautumisessa seksiin yleensä on radikaalifeminismin sisällä löydettävissä ainakin kaksi linjaa. Toinen näkee kaiken seksin uusintavan patriarkaattia (*anti-sex feminism*) ja toinen taas on valmis kannattamaan tiettyjä, tasa-arvoon ja molemminpuoliseen hellyyteen perustuvia seksin muotoja (*pro-”positive” sex feminism*) (Chapkis 1997, 12).[10]

Pro-”positive” sex -feministeille prostituutio on heidän kannattamansa seksuaalisuuden vastateesi. Hyvä seksi on intiimiä, aistillista ja feminiinistä (Morgan 1977, 181), kun taas prostituutio ja pornografia edustavat väkivaltaista, eriarvoisuutta erotisoivaa, naista esineellistävää ja maskuliinista seksuaalisuutta (Barry 1984, 266–267). Kaupallinen seksi on ikään kuin pilaantunutta seksiä, patriarkaatin tuottama alistussuhde, joka prostituutiosta jalansijan saatuaan pyrkii jatkuvasti purkautumaan myös privaattisuhteisiin. Tämän tartuntateorian mukaan kaupallinen seksi kasvaa

naisiin kohdistuvasta seksuaalisesta väkivallasta ja samalla uusintaa sitä. (Jeffreys 1994, 31–46; Barry 1984, xii.)

Anti-sex-feministien mielestä seksi itsessään merkitsee niin perustavalla tavalla patriarkaattia, että näiden kahden erottaminen on mahdotonta. Tällöin prostituutio on vain selkein esimerkki sinällään yhdenmukaisesta ilmiöstä (Chapkis 1997, 17). Vaikka alistussuhteiden syvyydessä on eroja, silti lempeinkin naisten välinen vaniljaseksi hyödyntää maskuliinisen vallan symboleja. Tämän symboliikan kautta jokainen nainen konstruoituu huoraksi ja prostituoidusta tulee vertauskuva naisen alisteiselle asemalle (MacKinnon 1989, 243).

Molemmille radikaalifeminismin suuntauksille on yhteistä, että sukupuolten välinen ero ymmärretään perustavimmaksi ihmisiä jakavaksi eroksi (Rowland & Klein 1996, 18) ja seksuaalisuus näiden välistä valtahierarkiaa uusintavaksi toiminnaksi. Näin radikaalifeministinen teoria ei juuri anna tilaa itse sukupuolen käsitteen analyysille ja onkin joutunut vastaamaan nk.

	Seksin valtasuhde	Seksi	Prostituoitu
Pro-”positive” sex feminism	Seksi tulee demokratisoida	Tuhoisa maskuliininen seksi (genitaalikeskeisyys, promiskuiteetti, esineellistäminen) / lempeä feminiininen seksi (luottamus, intiimiys, monogamia, molemminpuolinen nautinto)	Uhri
Anti-sex feminism	Kaikki seksi uusintaa patriarkaattia	Seksi itsessään maskuliinisen hallinnan muoto	Uhri, mutta myös naisen yhteiskunnallisen aseman symboli

Taulukko 1: Radikaalifeminismin suhtautuminen prostituutioon.

kolmannen aallon feministien kritiikkiin. Sitä on arvosteltu muiden valtarakenteiden sivuuttamisesta (Collins 1991, 7–8) ja sitä kautta valkoisen keskiluokkaisen naisen näkökulman ylikorostumisesta (Heywood & Drake 1999). Miehet–naiset -vastakkainasettelun vuoksi sen on myös nähty uusintavan sukupuolijakoa (Cox, Johnson, Newitz & Sandell 1999, 198–199) ja esittävän naiset yksipuolisesti passiivisina uhreina (Sorisio 1999, 134–135).

Kumpikin radikaalifeminismin suunta määrittelee prostituution prismana naisten alisteiseen asemaan, kaiken naisten kokeman väkivallan kirkkaimpana ilmentymänä (Barry 1995, 11). Prostituution seuraukset ovat raskaat kaikille naisille, koska se normalisoi ja tekee hyväksyttäväksi naisia esineellistävän ilmapiirin (Kulick 2005, 211–213, 219–221). Radikaalifeministisessä agendassa prostituutio on ikään kuin yksi pornografian jatkokysymys:

Pornografia on perinteisesti määritelty prostituution ja seksikaupan visuaaliseksi esitykseksi. Se on sekä seksuaalisen riiston muoto että kulttuurisen sadismin ideologia. Seksuaalista riistoa se on siksi, että pornografiassa esiintyvät naiset. Naiset esittävät pornografiaa myös henkilökohtaisissa ihmissuhteissaan. Tämä johtaa seksuaalisuuden prostituoimisen arkipäiväistymiseen. (Barry 1996, 448.)

Tästä lähtökohdasta on ymmärrettävää, että kysymys vapaaehtoisesta prostituutiosta on radikaalifeministeille vaikea. On vapaaehtoinen prostituutio sitten ”oikeasti” vapaaehtoista tai ei, radikaalifeministien näkökulmasta on kiusallista, että jotkut seksityöntekijät kokevat olevansa alalla vapaasta tahdostaan. Asiaa ei ainakaan helpota se, että nimenomaan feministinen tutkimus on korostanut ihmisten ja erityisesti naisten oman äänen ja kokemuksen tunnistamista (Rowland & Klein 1996, 10). Jotkut ohittavat ongelman yksinkertaisesti toteamalla, että kukaan ei voi valita prostituutiota vapaaehtoisesti (Høigard & Finstad 1992, 183). Kathleen Barryn (1995, 29–30: 70, 279) mielestä prostituutio on poikkeuksetta tuomittavaa prostituoiduille itselleen ja

muille naisille aiheutuvien haittojen vuoksi.[11] Positiivinen suhtautuminen kaupalliseen seksiin on eräänlaista luokkapetturuutta tai sitten (kenties varhaislapsuudessa koetun) seksuaalisen väkivallan traumatisoimaa väärää tietoisuutta.

Radikaalifeministinen analyysi jättää myös avoimeksi kysymyksen, että jos prostituutio todella on keskeinen sukupuolihierarkiaa uusintava miehinen privilegio, miksi se ajetaan patriarkaatissa marginaaliin ilman lain suojaa. Radikaalifeministeille kaupallinen seksi vertautuu avioliittoon valtasuhteena, jossa miehellä on oikeus tunkeutua naiseen. Väite sopii huonosti yhteen sen kanssa, että avioliittoa ja miesten johtajuutta korostavat konservatiiviset liikkeet johdonmukaisesti vastustavat prostituutiota.[12] (Zatz 1997, 290.)

Myöskään seksisotien toisen osapuolen eli seksiradikaalien kohdalla ei ole kyse yhtenäisestä suuntauksesta, vaan teksteistä, joiden karkea yhdistävä tekijä on radikaalifeministisen teorian kritiikki. Kirjoittajat korostavat yksilön toimijuutta ja vastustavat ajattelua, ”…että seksuaalinen aktiivisuus (erityisesti vaihtosuhteessa) on niin haitallista, että oma valintamme (tai muiden ansaitsemiskeinojen puute) ei merkitse mitään. Ajatus kyseenalaistaa feministien pitkän taistelun aikuisten naisten oikeudesta solmia itsenäisesti sopimuksia.” (Califia 1994, 124–125.)

Eva Pendleton (1997, 79) huomauttaa, että jos patriarkaatin perustavaksi tunnukseksi määritellään rajoittamaton oikeus tunkeutua naiseen, maksullinen seksi voidaan nähdä myös järjestystä kyseenalaistavana tekijänä, sillä seksityöntekijä antaa vain rajoitetun ja ehdollisen luvan miehille halujen ja fantasioiden toteuttamiseen.

Seksiradikaaleille mikä tahansa seksiakti – siis myös prostituutio – voi tilanteesta riippuen muodostua alistavaksi tai emansipoivaksi toiminnaksi. Yhteiskunnalliset instituutiot ja diskurssit erottavat normaalin/laillisen/terveellisen epänormaalista/laittomasta/epäterveellisestä, palkitsevat joitakin seksuaalisuuden muo-

toja ja rankaisevat toisia. Näin seksuaalisesta sorrosta tulee valtarakenne, jossa seksuaaliset identiteetit muuttuvat sosiaaliseksi hierarkiaksi (Fergusen 1984, 109).

Chapkis (1997, 21) jakaa myös feministisen seksiradikalismin kahteen näkökulmaan. Libertaristinen lähestymistapa (sexual libertarianism) korostaa yksilöllisyyttä ja yksilönvapautta, kun taas kumouksellinen (sexual subversion) pyrkii sijoittamaan seksin osaksi vallan ja erojen rakenteita.[13] *Libertaarit seksiradikaalit* näkevät kyllä kaupallisessa seksissä valtasuhteen, mutta arvioivat naisen olevan niskan päällä. Seksi on heille resurssi, jota naisilla on käytössään miehiä enemmän ja joka siten tasaa miesten hallintaoikeutta moniin muihin resursseihin, esimerkiksi rahaan. Tällöin prostituoitu itse asiassa nouseekin radikaalifeministien uhrista emansipoituneeksi sankariksi.[14]

Libertaristeja on arvosteltu heteronormatiiviseen seksiin sisältyvän riiston sivuuttamisesta ja seksuaalisen nautinnon kritiikittömästä juhlinnasta (Raymond 1996, 238–239).[15] Siinä missä radikaalifeminismi arvottaa erilaisia seksin muotoja, heidän mielestään mikä tahansa kahden vapaaehtoisen aikuisen välinen seksi on hyväksyttävää. Näkemys on ainakin osittain sokea taloudellisille ja kulttuurisille rakenteille, jotka asettavat ihmiset eriarvoiseen asemaan ja hämärtävät rajaa pakon ja vapaaehtoisuuden välillä.

Kumoukselliset seksiradikaalit kyllä tunnustavat, että seksiin liittyy monia naisia alistavia mekanismeja. Heidän ajattelussaan kaupallinen seksi ei kuitenkaan ole perustavasti alistavaa, vaan yksi seksin alue, jonka sisällä vallasta käydään taistelua. Myös patriarkaatin ehdoilla kehittyneitä seksin merkityksiä voidaan hyödyntää ja soveltaa odottamattomilla tavoilla uuden seksuaalisen järjestyksen rakentamiseksi. Tämä kuitenkin edellyttää seksin tarkastelua ja määrittelyä tilannekohtaisesti, sen hetkisestä kontekstistaan käsin. Vaikka kumouksellinen seksiradikalismi oli alun perin poliittinen vastaus radikaalifeminismiin, sen ajattelu

vaikutti sittemmin voimakkaasti ns. seksityötutkimuksen syntyyn ja mahdollisti uudelleen pohdinnan prostituutiosta valintana: jos kaupallinen seksi ei aina ja kaikkialla ole pakotettua, on mielekästä kysyä, millaisissa olosuhteissa ja miksi seksityötä tehdään.

Myös seksiradikaalit suhtautuvat kriittisesti heteronormiin. Keskeistä ei kuitenkaan ole heteroseksuaalisuuteen (monien radikaalifeministien mielestä olennaisesti) liittyvä naisten alisteinen asema, vaan kulloisenkin normatiivisen seksin ja muiden seksuaalisuuksien välinen hierarkia. Seksiradikaalit korostavat, että ei ole olemassa sinällään perverssejä seksiakteja, vaan kyse on aina rakenteellisista, tilanteisista ja yksilöllisistä valtasuhteista. Seksi voidaan ymmärtää yhtenä kamppailun kenttänä, ei vain sukupuolten vaan myös esimerkiksi luokkien, sukupolvien ja etnisten ryhmien välillä (Rubin & Butler 1994, 90).

Samalla tavoin kuin radikaalifeministien kohdalla, myös seksiradikaaleilla teoreettinen ymmärrys on vahvasti sidoksissa henkilökohtaiseen seksuaalisuuteen. Jos radikaalifeminististä keskustelua johtivat tasa-arvoista, monogaamista ja romanttista seksiä ihannoivat lesbot, seksiradikaalien keskeiset vaikuttajat ovat usein biseksuaaleja tai butch–femme -jakoon identifioituvia lesboja, ja monilla heistä on kiinteät suhteet homo-, kinky- ja seksityöntekijäyhteisöihin. Pat Califia kuitenkin korostaa, että hänen edustamansa seksiradikalismi ei tarkoita vain tiettyjen seksuaalinormien kyseenalaistamista:

”Eroottisissa käytännöissään poikkeavat ihmiset tapaavat kyllä suhtautua kriittisesti avioliittoon, perheeseen, heteroseksuaalisuuteen, sukupuolirooleihin ja vaniljaseksiin. Seksiradikalismiin kuuluu kuitenkin poikkeavuuden lisäksi kapina. Se merkitsee tietoisuutta siitä, että arkisessa tavassa puhua (tai vaieta) seksistä on jotain epätyydyttävää ja kunniatonta. Se merkitsee kykyä kyseenalaistaa yhteiskunnan taipumus jakaa etuoikeuksia seksuaalimoraalinsa noudattamisesta, mikä käytännössä tekee jokaisesta seksuaalisesta valinnasta moraalikysymyksen. Jos uskot, että tämän

eriarvoisuuden poistaminen edellyttää valtavaa yhteiskunnallista muutosta, silloin olet seksiradikaali, vaikka sitten laukeaisit mieluiten lähetyssaarnaaja-asennossa ja uskoisit kahteen sukupuoleen." (Califia 1994, 11.)

Seksin yhteiskunnallinen kontrolli

Oma tutkimukseni kiinnittyy seksiradikalismin kumoukselliseen suuntaan. Sen keskeisimpiä tekstejä on Gayle Rubinin *Thinking sex*, jossa kritisoidaan aikaisemman seksitutkimuksen taipumusta nähdä seksuaalisuus luonnon sanelemana ja siten muuttumattomana. Vasta seksin kontekstisidonnaisuuden tunnistaminen mahdollistaa ilmiön ymmärtämisen. Rubinin mielestä länsimainen ja kristinuskoon perustuva kulttuuri on kykenemätön analysoimaan seksuaalisuuttaan niin kauan kuin seksiin suhtaudutaan erityiskysymyksenä:

Käytännössä kaikkea eroottista käyttäytymistä pidetään pahana, ellei ole hyvää perustetta myöntää erivapautta. Hyväksytyimmät syyt ovat avioliitto, lisääntyminen ja rakkaus. Joissain tapauksissa käyvät myös tieteellinen uteliaisuus, esteettinen kokemus ja pitkäaikainen intiimi suhde. Sen sijaan eroottisen kapasiteetin, tiedon, luovuuden tai uteliaisuuden harjoittaminen edellyttää selittelyä, joka muiden mielihyvää tuottavien asioiden, kuten ruoasta nauttimisen, fiktion tai astronomian kohdalla olisi tarpeetonta. (Rubin 1989, 278.)

Rubinin tekstissä seksi on erillinen sorron vektori, joka leikkaa muita sosiaalisen eriarvoisuuden hierarkioita (luokka, etnisyys, sukupuoli), mutta ei palaudu pelkästään niihin. Hänen mielestään seksuaalisuutta ei voi tarkastella vain sukupuolinäkökulmasta. (Rubin 1989, 293, 307–309.) Feminismin käsitteelliset työkalut on kehitetty jäljittämään ja tekemään näkyväksi sukupuolittuneita valtasuhteita ja siinä ne toimivat hyvin. Sen sijaan seksiin liittyvän vallan tulkinnassa feministi törmää samaan ongelmaan kuin sukupuolihierarkiasta kiinnostuneet marxilaiset

aikanaan: luokkaeron analyysiin kehitetyt välineet purivat vain osittain muihin yhteiskunnallisiin jakoihin.

Rubin (1989, 279) näkee erilaisten seksiaktien ja -suhteiden asettuvan hierarkkiseen järjestykseen, jonka huipulla ovat naimisissa olevat heteropariskunnat. Tästä alaspäin sijoitus riippuu pitkälti siitä, montako ideaalin ulottuvuutta henkilön seksikäyttäytyminen toteuttaa tai kyseenalaistaa: esimerkiksi homoseksuaaleista vakiintuneessa parisuhteessa elävät ovat suhteellisen korkealla, mutta polyamoriset homot vain hieman transihmisten, sadomasokistien ja seksityöntekijöiden yläpuolella. Sijoitus seksuaalihierarkiassa määrittää merkittävästi henkilön sosiaalista asemaa. Hyväksyttyihin seksin muotoihin kiinnittyy yleinen arvostus, mielenterveys, laillisuus, rakenteellinen tuki ja monet taloudelliset edut, mutta mitä alemmas hierarkiassa siirrytään, sitä helpommin henkilöön liitetään mielisairaus, kunniattomuus, rikollisuus, taloudelliset sanktiot sekä rajoitettu sosiaalinen ja fyysinen liikkuvuus.

Rubinin teoriassa historiallinen ja kulttuurinen vaihtelu korostuu. Ideaalin ja ehdottomasti tuomittavan seksin välillä on leveä ei-kenenkään-vyöhyke, jolla käydään jatkuvaa neuvottelua hyväksyttävän rajoista. Esimerkiksi viimeisten vuosikymmenten kuluessa homoseksuaalisuus on siirtynyt merkittävästi lähemmäs ideaalia, kun taas eri-ikäisten seksisuhteista on tullut aikaisempaa tuomittavampia.

Rubinin (1989, 282) mukaan itse mekanismi pysyy samana, vaikka uskonnolliset, lääketieteelliset ja poliittiset keskustelut idealisoivatkin eri asioita. Tyypillistä on, että vain pieni osa seksin kirjosta arvotetaan turvalliseksi, terveelliseksi, kypsäksi, lailliseksi tai poliittisesti korrektiksi. Tämän sallitun seksin kohdalla kyetään tarkastelemaan yksittäisen aktin sisällä tapahtuvaa moraalista vaihtelua (esimerkiksi heteroseksuaalinen suhde voi kontekstista riippuen olla vapaata tai pakotettua, parantavaa tai itsetuhoista), kun taas rajan tuomittavalla puolella oleva seksi – esimerkiksi prostituutio –

Kuvio 1: Seksin hierarkia: taikapiiri ja sen ulkoreunat.

Taikapiiri:
Hyvä, normaali, luonnollinen,
pyhä seksuaalisuus

Heteroseksuaalinen
Naimisissa
Yksiavioinen
Reproduktiivinen
Ilmaiseksi
Parin kanssa
Suhteessa
Samaa ikäluokkaa
Kotona
Ei pornografiaa
Vain kehot
Vanilja

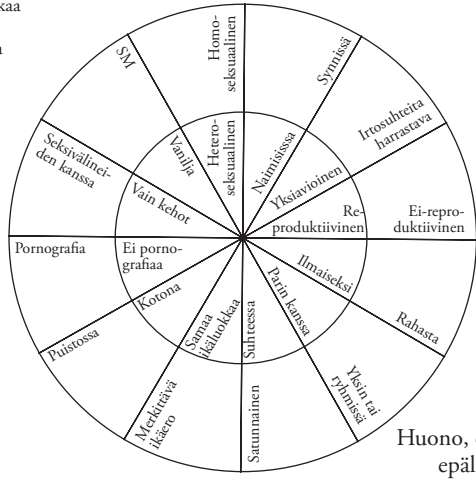

Ulkoreunat:
Huono, epänormaali,
epäluonnollinen,
kirottu seksuaalisuus

Homoseksuaalinen
Synnissä
Irtosuhteita harrastava
Ei-reproduktiivinen
Rahasta
Yksin tai ryhmissä
Satunnainen
Merkittävä ikäero
Puistossa
Pornografia
Seksivälineiden kanssa
SM

Lähde: Rubin Gayle**.** Thinking Sex: Notes for Radical Theory of the Politics of Sexuality. Teoksessa *Pleasure and Danger: Exploring female sexuality*, ed. by Carole S. Vance. London, Pandora 1989.

Kuvio 2: Seksin hierarkia: Kamppailu hyväksyttävän ja tuomittavan seksin rajalinjasta.

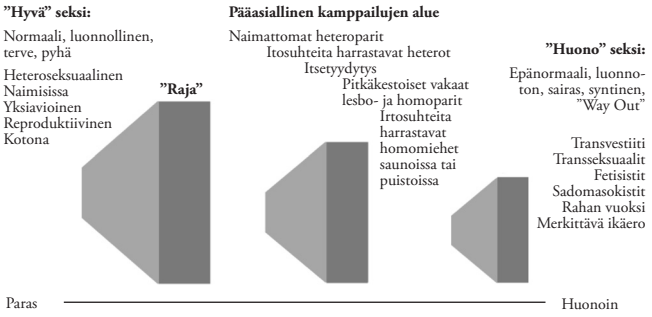

Lähde: Rubin Gayle. Thinking Sex: Notes for Radical Theory of the Politics of Sexuality. Teoksessa *Pleasure and Danger: Exploring female sexuality*, ed. by Carole S. Vance. London, Pandora 1989.

nähdään olemukseltaan eheänä kokonaisuutena:

"Tällaisella seksuaalimoraalilla on enemmän yhteistä rasististen ideologioiden kuin todellisen etiikan kanssa. Se takaa hyveen hallitseville ryhmille ja ulkoistaa paheen vähäväkisille. Demokraattisen moraalin mukaista olisi arvottaa seksiaktit sillä perusteella, miten osapuolet kohtelevat toisiaan, miten he ottavat toisensa huomioon, liittyykö tapahtumaan pakottamista sekä miten paljon ja millaista nautintoa se tarjoaa." (Rubin 1989, 283.)

Näkökulma tavoittaa hyvin perinteisen – niin feministisen kuin seksologisenkin – prostituutiotutkimuksen kipukohdat: sokeuden vallan ja hyväksikäytön varianssille myös seksuaalihierarkian alimmilla tasoilla ja haluttomuuden tarkastella seksuaalista valtaa omana kokonaisuutenaan (English & Hollibaugh & Rubin 1981, 46-47). Siten kumouksellisen seksiradikalismin suhtautuminen seksityöhön eroaa ainakin kolmessa suhteessa radikaalifeministisestä. Ensinnäkin se näkee seksityöntekijän seksuaalisena ja poliittisena henkilönä, ei vain toiminnan passiivisena

kohteena. Toiseksi se käsittelee seksityötä ensisijaisesti yhtenä ansiotyön muotona, jonka sisällä hyväksikäytön ja emansipaation määrä vaihtelee. Kolmanneksi, sille vaihtosuhde on vain yksi osa laajaa seksikäytäntöjen kirjoa. (Sloan & Wahab 2000, 470.)

Kaupallisen seksin tarkastelu seksuaalihierarkian näkökulmasta ei tarkoita sukupuolen hylkäämistä. Aineistoni on pitkälti naisten tuottamaa, samoin kuin suurin osa empiiristä seksityötutkimusta – onhan valtaosa seksityöstä naisten tekemää. Sukupuolen mukaan eriytyneiden työmarkkinoiden ymmärtäminen todennäköisesti edellyttää sukupuolieron tunnistamista. Esimerkiksi prostituutioon liittyvä stigma on nimenomaan naisen seksuaalisuuden historiallinen kontrollimekanismi.

Sukupuoli yksinään ei kuitenkaan riitä. Kaupallisen seksin piirissä toimii suhteellista väestöosuuttaan huomattavasti suurempi määrä sellaisia seksuaalivähemmistöjä, joiden normista poikkeaminen on vaikeasti salattavissa. Kyse voi olla mahdollisuudesta saada toimeentulo itseä kiinnostavalta alalta, mutta usein taustalla ovat myös virallisten työmarkkinoiden ennakkoluulot. Kun seksityöhön ryhtymisen syynä on muiden toimeentulomahdollisuuksien puuttuminen, oleellista ei ole, mikä on ristiinpukeutujan biologinen ja sosiaalinen sukupuoli. Luvussa kolme tarkastelenkin seksityötä yhtenä marginalisoidun seksin muotona. Muun muassa Shannon Bell (1994, 103–105) on korostanut prostituoitujen ja (muiden) seksuaalivähemmistöjen kohtaaman hyväksikäytön samankaltaisuutta. Akateemisessa ja poliittisessa keskustelussa on tuotu esille erityisesti seksityöntekijöiden ja lesbojen historiallinen kohtalonyhteys epänaisina (Nestle 1987) ja prostituution kriminalisoivia lakeja on myös toistuvasti käytetty muita seksuaalivähemmistöjä vastaan (Rubin 1982, 197–199).

Seksityötutkimuksen ensimmäisiä nimiä on Gail Pheterson, jonka kokoelmat *A Vindication of the Rights of Whores* ja *The Prostitution Prism* ponnistavat edellä kuvatusta keskustelusta, mutta jotka keskittyvät prostituutioon ensisijaisesti seksityöntekijöiden

kokeman diskriminaation näkökulmasta. Pheterson on itse toiminut aktiivisesti seksityöntekijöiden ihmisoikeusliikkeissä.[16] Hän nostaa Rubinin ajattelua mukaillen seksin yhdeksi hierarkisoiduksi eroksi luokan ja etnisyyden rinnalle, mutta painottaa useimpia seksiradikaaleja enemmän vallan sukupuolittuneisuutta ja on ensisijaisesti kiinnostunut naisiin kohdistuvasta seksuaalisesta kontrollista. Phetersonin työssä on jo monia myöhemmälle seksityötutkimukselle tyypillisiä piirteitä, kuten emansipatorisuus, tutkimuskohteen subjektius, ruohonjuuritason kokemuksellinen näkökulma ja keskittyminen seksiin sekä yhteiskunnallisena että yksilöiden välisenä valtasuhteena. Silti hänen tuotantonsa eroaa selvästi tradition myöhemmistä teksteistä, joissa taloudella ja naisten toimeentulomahdollisuuksilla on keskeinen asema.

Kaupalliseen seksiin liittyy myös mekanismeja, joiden ymmärtämisessä sukupuolella on keskeinen sija, mutta jotka eivät palaudu pelkästään sukupuoleen. Rotuun, sukupuoleen, luokkaan, uskontoon, seksuaaliseen suuntautumiseen jne. liittyvät alistamisen ja emansipaation mekanismit ovat kaikki osa monimuotoista hallinnan rakennetta. Vertailua ja keskinäisestä tärkeysjärjestyksestä kisailua hedelmällisempää onkin pohtia, miten ne ovat yhteydessä toisiinsa ja tarvitsevat toisiaan. (Collins 1991, 222–225.)

Luvussa neljä kirjoitan seksistä nuorten naisten vaihtoehtona palkkatyölle. Vaikka kyse on sukupuolittuneesta työelämän ilmiöstä, yhtä lailla on kyse luokkaerosta: seksityö ei ole houkutteleva vaihtoehto suhteessa mihin tahansa alaan, vaan matalan palkkatason työväenluokkaisiin töihin.

Prostituution tarkasteleminen työnä ei ole tärkeää vain siksi, että ymmärtäisimme seksityön taustalla olevaa taloudellisen vaihdon kontekstia. Kyse on myös niistä resursseista, joiden varassa alan sisällä kamppaillaan autonomiasta. Jos prostituutio nähdään vain absoluuttisena riistomekanismina (radikaalifeministit) tai seksuaalisuuden yhtenä muotona (seksiradikaalit), miten seksi-

työntekijät järjestäytyvät vaatimaan terveydenhuoltoa, työturvallisuutta ja minimipalkkaa tai edes suojelua riistoa, syrjintää ja väkivaltaa vastaan?

Seksityötutkimus

Prostituutio on pitkään ollut kaupallisesta seksistä tehdyn yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen peruskäsite. Sana on kuitenkin ongelmallinen, sillä se liittyy vahvasti sellaiseen ajatteluun, jossa prostituoidun omalle toimijuudelle ja kokemukselle ei ole tilaa. Jo sana prostituutio itsessään sisältää halventavan sivumerkityksen.[17]

Viimeisten 15 vuoden aikana prostituutiotutkimuksesta onkin eriytynyt suuntaus, joka mieluummin kirjoittaa *seksityöstä*. Holly Wardlow (2004, 1017–1018) erottelee neljä näkökulmaa, joiden kautta muutos on tapahtunut. Kaikki seksityötutkijat eivät allekirjoita niitä kaikkia, mutta ne kuvaavat seksityötutkijoiden piirissä melko laajasti hyväksyttyjä oletuksia ilmiöstä ja sen tutkimisen tavoista:

1. Prostituutioon liittyy liikaa historian painolastia ja seksityö on siksi neutraalimpi valinta.
2. Käsitevalinta on poliittinen kannanotto: kun kaupallinen seksi määritellään työksi, on luontevaa vaatia sen tekijöille samoja oikeuksia kuin muillekin työläisille.
3. Seksityö korostaa toiminnan yhteyttä tulonhankintaan, kun taas prostituutio on totaalisempi – ja voimakkaasti stigmatisoiva – identiteetti.
4. Seksityö tekee näkyväksi kaupallisen seksin takana olevia rakenteellisia syitä, köyhyyttä ja naisten vastuuta perheen elannosta.

Seksityöstä puhumista on tietenkin myös kritisoitu. Ann Weatherall ja Ann Priestley (2001, 332) ovat sitä mieltä, että puhe työstä assosioi prostituution taloudelliseen vaihtoon, jossa osapuolet oletetaan vapaaehtoisiksi ja halukkaiksi. Tällöin peittyvät ne taloudelliset ja sosiaaliset valtarakenteet, jotka tosiasiallisesti rajaavat ihmisten valinnan vapautta (ks. myös Barry 1995, 296.) Mielestäni Weatherallin ja Priestleyn näkemys kuitenkin sivuuttaa ainakin marxilaisen teorian piirissä käydyt keskustelut, joissa pyrkimys emansipaatioon työssä ja työstä on keskeisellä sijalla. Tässä kontekstissa myös seksityö voidaan hyvin tulkita osaksi yleisempää työläisten riistoa (Ward 2007; Gall 2006).

Seksityötutkimukselle on tyypillistä seksityöntekijöiden oman kokemuksen kunnioittaminen, empiirisyys ja valtasuhteiden analyysi.[18] Keskeisiä tutkimusaiheita ovat seksityöntekijöihin vaikuttava lainsäädäntö (Brock 1998), kaupallisen seksin sisäiset valtasuhteet (O'Connel Davidson 1998), seksiteollisuudelle tyypillinen liikkuvuus (Kempadoo 1998), kaupallisen seksin representaatiot (Bell 1994) sekä seksityöntekijöiden terveys ja turvallisuus (Taylor 2006). Vastakohtana ilmiötä ympäröiville myyteille seksityötutkimus myös korostaa alan sisäistä varianssia niin suhteessa seksin myymisen ehtoihin (Whelehan 2001, 47, 130) kuin motiiveihinkin (Petro 2006, 25). Sillä on myös vahva yhteys liikkuvan, epävakaan ja informaalin työn tutkimukseen (Agustín 2007). Tällöin seksityön syistä luonnollisesti korostuvat taloudelliseen toimeentuloon liittyvät tekijät.

Vaikka nimenomaisesti seksityöntekijöiden motiiveihin keskittyvää laajaa tutkimusta ei ole tehty, monissa toimijoiden haastatteluihin perustuvissa teksteissä kysymystä sivutaan. McKeganeyn ja Barnardin (1996, 24–26) Isossa-Britanniassa haastattelemat seksityöntekijät kertoivat lähes poikkeuksetta aloittaneensa rahan takia, mutta syy rahan tarpeeseen ja samalla seksityön luonne vaihtelivat. Toisille kyse oli heikkojen ehtojen ja palkkojen töitä korvaavasta ansiotyöstä, jotkut rahoittivat sillä

huumeiden käyttöä ja joillekin seksityö oli keino satunnaisten menohuippujen hallintaan. Taloudellisten syiden ohella aloittamispäätöksen taustalla voi olla suostuttelua tai painostusta läheisten taholta (O'Neill 1996).

Kaupallisen seksin tutkimus on läpi historiansa ollut sidoksissa kysymykseen siitä, miten yhteiskunnan tulisi ilmiöön suhtautua. Seksityötutkimus nojaa osittain kolmannen aallon feminismiin, jonka kehitykselle on aikaisempien feministipolvien tavoin ollut luonteenomaista yhteys yhteiskunnallisiin liikkeisiin. Muun muassa International Congresses of Whores (1985 ja 1986), International Committee for Prostitute Rights (1985), World Whores Summit (1989), National Conference of Prostitutes in Brazil (1987) ja World Charter for Prostitutes' Rights (1985) määrittelivät uutta poliittista (ja samalla tutkimuksellista) toimijuutta seksin ja työn välimaastoon. (Bell 1994, 99.) Yhteisinä vaatimuksina on ollut seksityön dekriminalisointi, sen tunnustaminen lailliseksi työksi ja prostituoitujen hyväksyminen työtä tekeviksi naisiksi. Ammatinvalinnan vapaus, terveys ja turvallisuus ovat olleet keskeisiä teemoja. (Cabezas 1998, 81–82.)

Tähän tutkimukseen on kerätty aineistoa henkilöiltä, jotka ottavat tai ovat jossain elämänsä vaiheessa ottaneet välitöntä taloudellista korvausta vastineena suorittamistaan seksuaalisista teoista. Erotuksena mille tahansa lahjoja ja seksiä sisältävälle suhteelle on näissä akteissa ainakin myyjän ymmärryksen mukaan ollut kyseessä selkeä vaihtosuhde.[19] Kun se on asiayhteyden vuoksi välttämätöntä, kutsun heitä prostituoiduiksi, esimerkiksi erottaessani prostituutiota muista seksityön muodoista.[20] Ensisijaisesti kirjoitan kuitenkin *seksityöstä ja seksityöntekijöistä* (sex work/workers). (Vrt. Quillemant & Caixeta 2004, 19–20.)

Prostituution korvaaminen seksityöllä on paitsi käytännöllinen ja aineistolähtöinen myös eettinen valinta. Aikaisemman tutkimuksen mukaan kaupallisen seksin piirissä esiintyvä hyväksikäyttö muistuttaa oleellisesti muihin harmaan sektorin alemman

statuksen töihin liittyviä ongelmia. Siten myös niiden ratkaisupyrkimyksissä tulisi turvautua yhtäläisiin keinoihin. Jotta seksin myyjät voivat vaatia itselleen työntekijöiden oikeuksia, he tarvitsevat työn statuksen. (Bindman 1997; Gall 1006, 161–163.)

Tutkimukseni aineisto on kerätty Suomessa työskenteleviltä tai työskennelleiltä prostituoiduilta. He kuuluvat pääosin seksityöntekijöiden keskiluokkaan, millä on aikaisemmassa tutkimuskirjallisuudessa viitattu asemaan kaupallisen seksin sisäisessä hierarkiassa (Murphy & Venkatesh 2006). Vaikka Suomestakin löytyy lähes kaikkia seksityön muotoja, keskiluokka on täällä poikkeuksellisen hallitsevassa asemassa; globaalissa perspektiivissä lähes koko suomalainen prostituutioilmiö näyttäytyy keskiluokkaisena. Seksiä myydään itsenäisesti internetin välityksellä, sillä ansaitaan hyvin, seksityöntekijät ovat asiakkaisiinsa nähden hyvässä neuvotteluasemassa ja liittävät toimintaansa ammatillisia arvoja usein silloinkin, kun kyse on hyvin satunnaisesta sivutulosta. On viitteitä siitä, että ainakin länsimaissa keskiluokkaisen seksityön osuus on kasvussa. Toisaalta, samalla tavoin kuin itsenäinen työläisaristokratia on teollistumisesta saakka toiminut työläisten vastarinnan ja omaehtoisen järjestäytymisen moottorina (Geary 1981, 52–54), myös seksityössä emansipaation oraat näkyvät ainakin teoriassa kaikkein selvimmin sen etuoikeutetussa osassa. Siten kohtuullisen turvatussa asemassa työskentelevien tutkiminen voi antaa vastauksen myös siihen, millä ehdoilla ja missä kontekstissa seksityö voi olla mielekäs valinta.

Erityisesti luvussa viisi kirjoitan myös *huorista* (whores). Sana assosioituu ensisijaisesti paheelliseen, halveksittuun ja seksuaalinormeja rikkoneeseen naiseen. Seksityöntekijöiden omassa puheessa huora voi kuitenkin viitata ammattiylpeyteen, emansipaatioon ja välinpitämättömyyteen yhteiskunnan naisten seksuaalisuudelle asettamia normeja kohtaan (Murphy & Venkatesh 2006, 130).

2. Prostituutio Suomessa [21]

Suomalaisesta seksityöstä ei ole olemassa kattavia lähteitä. Joitakin viranomaisraportteja on julkaistu, mutta ne keskittyvät lähinnä kaupallisen seksin kriminalisoituihin muotoihin. Siksi prostituutiokentästä on vaikea sanoa mitään yleistä. Suurimmasta seksityöntekijöiden ryhmästä, satunnaisesti prostituutiota harjoittavista naisista, meillä ei ole mitään määrällisiä tietoja – ei edes varmuutta siitä, ovatko he todella suurin ryhmä.

Tässä luvussa viranomaisraporttien yksipuolisuutta on täydennetty kaupallisen seksin toimijoiden näkemyksillä. Seksityöntekijöiden lisäksi olen haastatellut joitakin avainpaikoilla työskenteleviä poliiseja ja sosiaaliviranomaisia, mutta myös parittajia, tutkijoita, asiakkaita ja ilmoituskanavien työntekijöitä. Osa näistä asiantuntijoista antaa viitata haastatteluun nimellään, joidenkin kohdalla kerron vain informantin tiedonlähteen.

Kaupalliseen seksiin liittyvän rikollisuuden osalta merkittävä aineisto ovat olleet pääkaupunkiseudun rikospoliisin kuulustelupöytäkirjat. Olen kerännyt niistä tietoa erityisesti paritusrikollisuuden luonteesta ja Suomeen tulevista seksityöntekijöistä. Kuulustelupöytäkirjoja vastaavat perustiedot luetteloin myös tavoittamiltani 41:ltä Suomessa pysyvästi asuvalta seksityöntekijältä, joista enemmistö on itsenäisesti toimivia suomalaisia.

Seksityöntekijät

Arviot Suomessa toimivien prostituoitujen lukumäärästä vaihtelevat muutamasta sadasta kymmeniintuhansiin. Todennäköisesti suomalaisten osuus on kaikissa arvioissa alimitoitettu, sillä valtaosa heidän toiminnastaan on näkymätöntä eikä kuulu viranomaisvalvonnan intressiin. Satunnaisesti seksiä myyvien suomalaisten määrästä ei ole arvioita, mutta tyypilliseksi osa-aikaprostituoiduiksi mielletään opiskelija, yksinhuoltaja tai muuten väliaikaisista toimeentulovaikeuksista kärsivä naimaton nainen.

Usein menee myös sekaisin, puhutaanko tietyllä hetkellä palveluja tarjoavista seksityöntekijöistä vai ylipäätään kaikista, jotka myyvät seksiä Suomessa aika ajoin. Taulukon ensimmäinen lukusarake tarkoittaa arviota tiettynä päivänä tavoitettavien prostituoitujen määrästä, toinen sarake vuoden mittaan seksiä vähintään kerran myyneiden määrää.

Prostituoituja	Töissä / päivä	Töissä / vuosi
Vierailevia		
• Pietarin alueelta	100[23]	2 500[24]
• Murmanskin alueelta	15[25]	60[26]
• Virosta	100[27]	2 000[28]
Yhteensä vierailevia	215	4 560
Suomessa pysyvästi asuvat		
• suomalaiset päätoimiset[29]	100	200
• venäläiset ja virolaiset päätoimiset[30]	30	50
• thaimaalaiset päätoimiset[31]	50	100
• sivutoimiset (pääosin suomalaisia) [32]	120	3 000
Yhteensä pysyvästi asuvia	300	3 350
Yhteensä vierailevia ja pysyvästi asuvia	515	7 910

Taulukko 2: Arvio Suomessa toimivien prostituoitujen määrästä.[22]

Taulukko antaa viitteitä myös siitä, kuinka suuri osa prostituutiosta on yhteydessä paritukseen. Vierailevien seksityöntekijöiden intressinä on ansaita mahdollisimman paljon rahaa ennen oleskeluluvan päättymistä ja siksi he hakeutuvat usein yhteistyöhön parittajien kanssa, jotka huolehtivat työtiloista, asiakashankinnasta ja aloituskuluista (Sillanpää 2005; Sirkiä 2004). Sen sijaan Suomessa pysyvästi asuvien yhteydet paritukseen ovat heikot. Lisäksi näyttää siltä, että kokonaisuudessaan turistiviisumiprostituutio on vähentynyt (Seuraaja 1 2005; Skaffari & Urponen 2004; Kivelä 2004), mikä tarkoittaisi myös paritusrikollisuuden vähentymistä. Ilmeisesti Viron EU-jäsenyyden myötä virolaiset seksin myyjät toimivat entistä useammin itsenäisesti (Kivelä 2004; Sirkiä 2005). Tältä pohjalta arvioisin, että päivätasolla noin neljännes ja vuositasolla kolmannes Suomessa toimivista seksityöntekijöistä työskentelee parittajan kanssa tai alaisuudessa.

Lähtö- ja kotimaan lisäksi seksiä myyvät henkilöt voidaan jakaa nelikenttään ammattimaisuuden ja maassa oleskelun perusteella.[33] Kumpikin tekijä vaikuttaa seksityöntekijän työskentelyolosuhteisiin.

Vaaka-akselilla kuvataan Suomessa vietettyä aikaa. Suomessa pysyvästi asuvien ja täällä vierailevien lainsäädännöllinen asema on erilainen. Koska epäily seksin myynnistä on käännyttämisperuste, EU:n ulkopuolelta tulevat ovat suojattomimpia painostusta ja väkivaltaa vastaan. Lisäksi pysyvästi Suomessa asuvilla on mahdollisuus kriisitilanteessa turvautua moniin sosiaali- ja terveyssektorin palveluihin, jotka ovat turisteilta ja laittomasti Suomeen jääneiltä suljettuja (Kauppinen 2004). Toisaalta Suomessa vakituisesti asuvat ja työskentelevät joutuvat päivittäin ratkaisemaan suhteensa kaupallisen seksin sosiaaliseen leimaan. Työskentely toisessa maassa helpottaa palaamista sosiaalisesti hyväksyttyyn asemaan omassa yhteisössä.

Pystyakselilla kuvattu seksityöntekijän henkilökohtainen

kokemus ja ammattitaito vaikuttavat siihen, miten hän osaa välttää riskejä ja millaisen neuvotteluaseman hän voi saavuttaa suhteessa asiakkaaseen tai parittajaan. Seksin myyjä joutuu huolehtimaan turvallisuudestaan itse, ja useimmiten vaaratilanteiden välttämisen oppii ajan myötä. Myös turvaseksi on ilmeisesti yleisempää ammattilaisten keskuudessa.

1. Suomessa asuvat ammattilaiset	2. Suomessa käyvät ammattilaiset
• suomalaisia ja pysyvän oleskeluluvan saaneita ulkomaalaisia • naisia • keskim. 1–2 asiakasta päivässä • hinnat n. 100 eurosta ylöspäin • pk, intiimihieronta, escort, SM jne.[34] • itsenäisiä • osa maksaa veroja oman toiminimen kautta	• pääosin virolaisia ja venäläisiä • viipyvät kerrallaan muutamia viikkoja • naisia • keskim. 3–5 asiakasta päivässä • hinnat 80 eurosta ylöspäin • pk, strip • Pietarin alueelta tulevat venäläiset ja osa virolaisista parittajan kanssa • eivät Suomessa verovelvollisia
3. Suomessa asuvat satunnaiset	4. Suomessa käyvät satunnaiset
• suomalaisia • naisia ja miehiä • asiakkaita satunnaisesti • vaihtelevat hinnat • pk, intiimihieronta • itsenäisiä • eivät yleensä maksa veroja	• pääosin virolaisia ja venäläisiä • viipyvät kerrallaan muutamia viikkoja • naisia, jokunen mies • työjaksolla keskim. 3–5 asiakasta päivässä • hinnat 80 eurosta ylöspäin • pk, strip • Pietarin alueelta tulevat venäläiset ja osa virolaisista parittajan kanssa • eivät Suomessa verovelvollisia

Kuvio 3: Suomen prostituutiokenttä vuonna 2005 ammattimaisuuden ja oleskelun keston mukaan (hinnat tarkistettu vuoden 2008 tasolle).

Tällä hetkellä näkyvin ryhmä ovat *Suomessa toimivat ammattilaiset*. He saavat pääosan tuloistaan seksin myynnistä ja identifioituvat seksityöntekijöiksi. Ammatillisuus näkyy mm. verojen maksamisena toiminimen kautta, osallistumisena seksityöntekijöiden verkostoihin, pyrkimyksenä kehittyä työssään ja itsenäisyytenä. Tähän ryhmään kuuluu paitsi suomalaisia myös pysyvän oleskeluluvan saaneita ulkomaalaisia. Lähes kaikki julkisuudessa esiintyneet seksityöntekijät ovat olleet ammattilaisia (Seksityöntekijöiden ja asiakkaiden haastattelut).

Suomessa käyvät ammattilaiset ovat yleensä kiertäneet myös monissa muissa maissa (Sillanpää 2005). Heillä voi olla vakituinen työpaikka jossakin Pietarin tai Tallinnan bordellissa tai seuralaispalvelussa. *Suomessa käyvät satunnaiset* eivät yleensä myy kotimaassaan seksiä. He saattavat vierailla täällä yhden kerran tai säännöllisin väliajoin. Suomessa työskentely on taloudellisesti kannattavaa, mutta samalla mahdollistaa palaamisen kotimaassa takaisin muihin rooleihin. (Seuraaja 1; Kuulustelupöytäkirjat 2000–2005.)

Suomessa asuvia satunnaisia on haasteellista kartoittaa. He myyvät seksiä epäsäännöllisesti tai heillä on pieni vakituinen asiakasryhmä ja he elävät ensisijaisesti jonkin toisen ammatin tuloilla tai sosiaalisilla tulonsiirroilla. Satunnaisuuden vuoksi he eivät juuri tunne muita seksityöntekijöitä ja varjelevat henkilöllisyyttään erityisen huolellisesti. (Esim. Kontula & Haavio-Mannila 1997, 141; Seksityöntekijöiden haastattelut.) Osa satunnaisista on sosiaalisesti heikossa asemassa esimerkiksi päihderiippuvuuden tai mielenterveysongelmien vuoksi, mutta ryhmään kuuluu myös kalliita escort-seuralaisia.

Thaimaalaisia seksityöntekijöitä löytyy kaikista neljästä ryhmästä. Heidän toimintansa liittyy pääasiassa thaihierontaan ja on siten samanaikaisesti näkyvämpää ja piiloisempaa kuin muu prostituutio. Lähes kaikissa hierontapaikoissa tarjotaan jonkinlaista seksipalvelua (Kivelä 2004; Seuraaja 2 2005).

Kaupallinen seksi on sukupuolittunut ilmiö. Valtaosa seksityöntekijöistä on naisia ja valtaosa heidän asiakkaistaan miehiä. Silti myös miesmyyjiä ja naisasiakkaita löytyy, ja on viitteitä siitä, että tämä asetelma olisi yleistymässä (Skaffari & Urponen 2004, 58; Kivelä 2004). Prostituutiosuhde voi olla hetero- tai homoseksuaalinen ja usein seksityöntekijä ottaa vastaan omaan seksuaaliseen suuntautumiseensa sopivia asiakkaita.[35] Oman ryhmänsä muodostavat seksipalveluja tarjoavat transihmiset tai transidentiteettinsä kehittämisessä seksityöntekijöiden konsultointiin turvautuvat asiakkaat.

Seksityötä tekevät myös monenikäiset ihmiset. Ulkomaalaisten ja suomalaisten välillä ei ole merkittävää eroa, mutta Suomessa vierailevat seksityöntekijät ovat lähes poikkeuksetta täysikäisiä ja toisaalta alle 50-vuotiaita.[36] Suomessa pysyvästi asuvista löytyy nuorempia ja vanhempia.

Haastattelemistani seksityöntekijöistä lähes kaikilla on suoritettuna jokin keskiasteen tutkinto, monilla useita. Puolella on myös korkeakouluopintoja. Suosituimpia harrastuksia ovat lukeminen ja erilainen kirjoittelu romaaneista mielipidekirjoituk-

Kuvio 4: Suomessa toimivien prostituoitujen ikäjakauma (n=126).

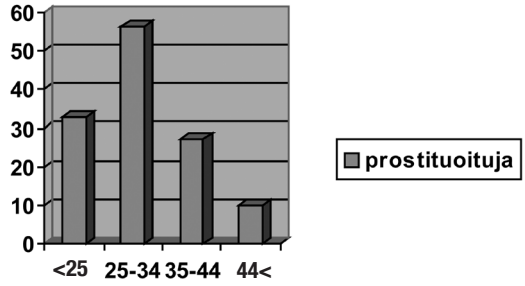

Lähde: Kuulustelupöytäkirjat 2000–2005 ja Luettelo Suomessa asuvista seksityöntekijöistä 2003–2005.

siin. Ylipäätään jokin kulttuuriharrastus löytyy kaikilta, kun taas urheilua harrastaa vain puolet (Seksityöntekijöiden haastattelut). Myöskään tässä suhteessa Suomessa vierailevat seksityöntekijät eivät ilmeisesti eroa merkittävästi suomalaisista. Viranomaisten tavoittamat Virosta Suomeen tulevat seksityöntekijät ovat yleensä koulutettuja ja suurimmalle osalle seksin myynti on väliaikainen tulolähde. (Lehti & Aromaa 2002, 62–63.)

Suomessa toimivien seksityöntekijöiden siviilisäädystä tai perhetilanteesta ei myöskään voida sanoa mitään yhtenäistä: joukosta löytyy naimattomia, eronneita ja leskiä, mutta myös avo- tai avioliitossa eläviä. Osalla on monta lasta ja toiset ovat lapsettomia. Pääsääntöisesti seksityö kuitenkin sijoittuu sellaisiin elämänvaiheisiin, joissa ei olla pysyvässä parisuhteessa. (Seksityöntekijöiden haastattelut.)

Seksityön muodot

Aika ja ajankohta vaikuttavat siihen, millaisia seksipalveluja tarjotaan. Kaupallisen seksin kenttä muuttuu koko ajan, mutta sen sisällä on myös kausivaihtelua. Esimerkiksi tietyt palvelut ovat sidoksissa vuorokaudenaikaan (ravintolaprostituutio) tai vuodenaikaan (katuprostituutio). Erityisesti ikärakenteeltaan keskiikäiset ja miesvaltaiset tapahtumat merkitsevät usein hetkellistä kysyntäpiikkiä.

Klassisesta seksistä käytetään yleisnimitystä *päiväkahviseura*.[37] Se on jäänne ajalta, jolloin lehdet viimeksi kieltäytyivät julkaisemasta maksullisia seksi-ilmoituksia. Päiväkahveista muodostui koodisana, jolla kaupallinen seksi erottui muista seksi-ilmoituksista (Varsa 1986). Yleensä sillä tarkoitetaan emätinyhdyntää, jota saattaa edeltää suuseksi tai intiimihieronta. Ulkomailta tuleva keikkaprostituutio lähes kokonaisuudessaan sekä vakituisesti Suomessa työskentelevienkin kohdalla valtaosa seksikaupasta tapahtuu päiväkahvien merkeissä. Tapaaminen sovitaan myyjän

tai asiakkaan yksityisasuntoon, parittajan vuokraamaan työasuntoon tai hotelliin ja kestää 15 minuutista tuntiin.

Vaikka suuseksi usein toimii esileikkinä, *katuprostituutiossa* sillä on tilataloudellisista syistä erityisen vankka asema – ainakin silloin, kun kontakti tapahtuu autossa tai muuten ahtaassa ja epämukavassa paikassa. Katuprostituution määrä on kuitenkin viime vuosina vähentynyt oleellisesti ja sijoittuu nykyisellään lähinnä muutamalle kadulle Helsingin keskustassa.

Kaikkien seksityöntekijöiden palvelutarjonnasta ei yhdyntää tai suuseksiä löydy ja toisilla ne muodostavat vain pienen osan työnkuvasta. *Intiimihieronnalla* viitataan seksipalveluissa vaihtelevasti joko hierontaan ja asiakkaan tyydyttämiseen käsin tai pelkästään jälkimmäiseen. Suurin osa thaihierontapaikoista ja monet Suomessa vakituisesti asuvat seksityöntekijät tarjoavat myös intiimihierontaa. Intiimihieronta on yhdyntään verrattuna halpaa, ja jos siihen sisältyy todella hieronta, se on myös hidasta ja fyysisesti raskaampaa.

Escort- eli seuralaispalveluihin luetaan erilaiset lomamatkat, illanvietot ja edustustilaisuudet, joihin asiakas pyytää maksullisen seuralaisen mukaansa. Tällöin tapaaminen kestää yleensä joitakin tunteja ja sisältää seksin lisäksi muutakin seurustelua. Monet seksityöntekijät tarjoavat seuralaispalveluja, mutta kontaktin julkisuuden ja seurustelunomaisuuden vuoksi eivät kaikki. Ilmeisesti miesten naisille suuntaamissa palveluissa niillä on keskeisempi rooli. Toisaalta kaikki seuralaiset eivät myy seksiä missään muodossa, jolloin ei voida puhua seksityöstä.

Seksityöntekijästä riippuen palvelutarjontaan voi kuulua lähes mitä tahansa. Yleisimpiä *erikoispalveluja* ovat SM-palvelut (alistamiseen tai alistetuksi tulemiseen perustuvat leikit), eriteleikit, pukeutumisleikit ja muut fetissipohjaiset palvelut. Nämä kaikki vaativat kuitenkin kokemusta ja osa hyvinkin vankkaa ammattitaitoa. Monet edellyttävät lisäksi kallista apuvälinevarastoa tai jopa pysyvää työtilaa, studiota.

Tyttöbussi-ilmiön jälkeen Murmanskista Pohjois-Suomeen suuntautuva seksityö on saanut seurustelunomaisen muodon: tässä *täsmäprostituutiossa* myyjä ja asiakas tietävät toisensa ennalta ja usein asiakas mahdollistaa viisumin toimimalla kutsujana. Koska naiset viettävät asiakkaan luona pidemmän ajan, kontaktiin kuuluu muutakin kuin seksipalveluita. Naiset siivoavat, laittavat ruokaa, pesevät pyykkiä, seurustelevat, saunovat ja niin edelleen. (Skaffari 2005.)

Asiakaskontakti

Suomessa pysyvästi asuvien seksityöntekijöiden asiakaskunnasta yleensä merkittävä osa on vakituisia asiakkaita: koska kysyntää on enemmän kuin tarjontaa, asiakkaat pitävät tavoittamansa seksityöntekijän yhteystiedoista hyvää huolta. Vakituisen asiakaskunnan hankkiminen edellyttää kuitenkin kontaktien solmimista jonkin vakiintuneen asiakashankinnan väylän kautta.

Yleisin käytäntö asiakaskontaktien solmimiseen on internetin treffipalstojen epäsuora ilmoittelu. Jonkin verran vastaavia ilmoituksia löytyy myös sanomalehdistä. Kaupallisten erottaminen eikaupallisista tapahtuu tietyillä koodisanoilla ja edellyttää hieman kokemusta. Suorempia kaupallisen seksin mainoksia löytyy pornolehdistä ja ulkomaalaisomisteiselta Sihteeriopisto-sivustolta. Internetin tai lehden kautta löydetty kontakti sovitaan puhelimella tai sähköpostilla.

Monissa länsimaissa hieromalaitokset ovat vakiintunut *päivystysprostituution* instituutio (esim. Brock 1998, 31–39). Seksityöntekijä ei hanki asiakkaita julkisessa tilassa, mutta vaikka merkittävä osa asiakaskäynneistä sovitaan puhelimitse etukäteen, on hän ainakin periaatteessa tavoitettavissa myös suoraan liikkeeseen astuvalle. Muita päivystämisen paikkoja ovat kadut ja ravintolat, mutta silloin itse akti tapahtuu muualla. Nykyisellään kadulla on hyvin vähän seksityöntekijöitä ja ravintolaprostituutiota esiintyy

säännöllisesti vain joissakin pääkaupunkiseudun ja Lapin turistikeskusten ravintoloissa. Jonkin verran asiakaskontakteja ilmeisesti solmitaan myös erotiikkaravintoloiden ja seksikauppojen privaateissa.[38]

Kun seksityöntekijät vierailevat kotikaupunkinsa ulkopuolella, he vuokraavat hotellihuoneen. Hotelleilla on kuitenkin mustia listoja, ja valvontakameroiden ja hissikorttien yleistyttyä on työskentely hotelleissa vaikeutunut (Seksityöntekijöiden haastattelut; Skaffari 2005). Merkittävä osa parittajien hallinnoimasta itäprostituutiosta tapahtuukin nykyään vuokra-asuntoihin perustetuissa minibordelleissa. Osa ammattimaisista seksityöntekijöistä on hankkinut erillisen työtilan. Se voi olla tavanomaiseen päiväkahviseuraan tarkoitettu ”panokämppä”, mutta myös pieniä SM-studioita löytyy lähes kaikista suurista kaupungeista (tosin vain osassa niistä tarjotaan myös lain kuvausta vastaavia seksipalveluja).

Taulukko 3: Asiakaskontaktin kulku.

Asiakaskontakti	Palvelusta sopiminen	Akti
katu ravintola / erotiikkabaari internet / päivälehdet miesverkostot vakiasiakkaat hierontayritys lennäkit	kasvokkain puhelimessa sähköpostissa chatissa	asiakkaan koti seksityöntekijän koti hotelli hieromalaitos studio (erit. SM) auto minibordelli

Suomalaisessa seksityössä toimii merkittäviä ulkomaalaisryhmiä, jotka ovat saaneet joko kansalaisuuden tai pysyvän oleskeluluvan. Tärkeimpiä ovat Venäjältä, Virosta ja Kaukoidästä tulleet naiset. Usein he ovat solmineet avioliiton suomalaisen kanssa ja

sitä kautta jääneet maahan.[39] Seksityöstä tulee ansaitsemisvaihtoehto avioliiton purkauduttua, joskus myös sen aikana. Vaikka osa avioliiton kautta Suomeen hakeutuneista on tehnyt seksityötä jo lähtömaassaan, harva tavoittelee oleskelulupaa tietoisesti suojatakseen seksityötään. Ennemminkin on kyse naisista, jotka haaveilevat turvatusta kotirouvan elämästä, mutta taloudellisista tai sosiaalisista syistä päätyvät täällä seksityöhön.

Entisistä sosialistimaista tulevien ja thaimaalaisten naisten asema Suomessa on erilainen. Virosta tai Venäjältä kahdeksi viikoksi tai pysyvästi Suomeen tulleet työskentelevät yksin tai pienissä, satunnaisesti muodostuneissa yhteisöissä. Sosiaalinen tuki on vähäistä. Thaimaalaiset taas muodostavat suhteellisen kiinteitä, osittain sukulaisuuteen tai yhteiseen kotipaikkaan perustuvia verkostoja. Näissä yhteisöissä seksityö on yleistä eikä ilmeisesti stigmatisoi tekijäänsä yhtä vahvasti. Merkittävä osa tuotosta lähetetään kotimaahan ja loput laitetaan säästöön. Suomen thaiprostituoitujen yhteisöt muistuttavat läheisesti vastaavaa etnistä alakulttuuria muissa EU-maissa: naiset pysyttelevät toistensa seurassa, puhuvat thaikieltä, syövät thaimaalaista ruokaa ja seuraavat thaimaalaisia lehtiä. (Seuraaja 2 2005; Lisborg 2003, 153.)

Seksityön riskit

Yleinen käsitys on, että seksityöntekijä on poikkeuksellisen suojaton asiakkaan väkivallalle. Tutkimukseni aikana tavoitin kuitenkin vain joitakin sellaisia seksityöntekijöitä, jotka olisivat joutuneet asiakkaan pahoinpitelemäksi. Joistakin tapauksista kuulin välillisesti muiden asiantuntijoiden kertomana (Kauppinen 2004; Muuri 2004; Seuraaja 2005). Asiakkaiden väkivaltaisuus on kuitenkin merkittävä ongelma jo siksi, että väkivallan uhriksi joutuneella seksityöntekijällä on stigman vuoksi keskivertoa heikommat mahdollisuudet turvautua oikeusjärjestelmäämme. Erityisen selvästi tämä näkyy raiskaustapauksissa: vaikka niitä tapahtuu

ja useat ovat edenneet oikeuskäsittelyyn, tietooni ei ole tullut yhtään tapausta, jossa seksityöntekijän raiskauksesta olisi langetettu Suomessa tuomio (Kontula 2006).

Toinen yleisesti seksityöntekijöihin liitetty myytti on huoli sukupuolitautien leviämisestä. En kuitenkaan löytänyt viitteitä kaupallisen seksin tartuntatautiriskeistä Suomessa, sen sijaan monet seksityöntekijät valittivat toistuvista virtsatie- ja hiivatulehduksista.[40] Syytä prostituutiosuhteiden alhaisiin tartuntalukuihin voidaan etsiä tehokkaasta terveydenhuollosta ja kohtuullisesta seksivalistuksesta, mutta myös seksityöntekijöiden itsenäisyydestä. He voivat pääsääntöisesti vaikuttaa omiin työskentelyolosuhteisiinsa, mikä käytännössä johtaa tunnollisempaan kondomin käyttöön asiakassuhteissa.

Sukupuolitauteja keskeisempi yhteys seksityöllä on alkoholi- ja huumeriippuvuuteen. Osa narkomaaneista rahoittaa käyttöään seksin myynnillä (Kauppinen 2005; Seksityöntekijöiden haastattelut). Jonkin verran on myös tietoja siitä, että jotkut sosiaalisesti heikossa asemassa olevat, alkoholisoituneet tai mielenterveysongelmista kärsivät naiset vaihtavat seksiä viinaan tai pieniin rahasummiin (Skaffari & Urponen 2004, 39-40). Venäläisten seksityöntekijöiden keskuudessa alkoholi on osa toimintakulttuuria (Hani & Henno 2007).

Huolimatta alaan usein liitetyistä terveys- ja turvallisuushaitoista, seksityöntekijät itse nimeävät työnsä suurimmaksi ongelmaksi sosiaalisen stigman. Seksityöntekijöiden kokemaan syrjintään ja marginalisointiin palautuvatkin lopulta myös monet muut pulmat (asunnon, työpaikan, koulutuspaikan, lain suojan, omien lasten huoltajuuden ym. kyseenalaistuminen).

Paritus

Seksiala mielletään tavallisesti kokonaisuutena, jossa prostituutio rinnastetaan muuhun seksiteollisuuteen. Kysymys itsenäisyydestä

on kuitenkin selkeä erottaja: siinä missä merkittävä enemmistö prostituoiduista (Suomessa) toimii itsenäisesti, pornotuotannossa, erotiikkaravintoloissa ja puhelinlinjoilla ollaan palkansaajia tai palkkatyönomaisessa sopimussuhteessa.[41]

Tästä syystä prostituutiolla on erityinen asema myös seksialan sisällä. Tapaamani Suomessa asuvat seksityöntekijät suhtautuvat järjestään kielteisesti paritukseen ja tuntevat sitä vain median välityksellä. Heidän mielestään parittajan osuuden ansaitseminen jo itsessään edellyttää seksityöntekijältä useampia asiakkaita kuin hän ottaisi oman elintasonsa ylläpitämiseen (vrt. O'Connel Davidson 1998, 20), useimmiten vielä parittajan kontrolloimissa olosuhteissa.[42]

Kysymys parituksesta ei tietenkään ole aina näin yksinkertainen. On tilanteita, joissa yhteistoiminta parittajan kanssa merkitsee myös seksityöntekijälle reaalisesti lisätuloa suhteessa itsenäiseen työskentelyyn. Ei myöskään ole tavatonta, että sama henkilö myy itse seksiä ja parittaa muita (ks. O'Connell Davidson 1998, 48). Näin voi käydä esimerkiksi silloin, kun seksin myynnin oheistoiminnot (tilat, mainostus ym.) kannattaa lainsäädännöllisistä, kulttuurisista tms. syistä keskittää tai seksityöntekijällä itsellään ei ole niiden hoitamiseen tarvittavaa resurssia, esimerkiksi kielitaitoa. Paritusrikollisuudessa seksityöntekijöiden hyväksikäyttöaste vaihteleekin paljon. Vaikka ilmeisesti suuri osa parituksesta on tekemisissä järjestäytyneen rikollisuuden kanssa (Sillanpää 2005; Herranen 2005), esimerkiksi Murmanskista Lappiin suuntautuvan prostituution mahdollistavat organisoidut kuljetusringit, joissa naiset maksavat osan tuotosta tarvittaessa myös suojelijoina toimiville kuljettajille ja majoittajalle (Skaffari & Urponen 2004, 41–47). Joissakin tapauksissa parittaja on pyytänyt suhteellisen pientä päivävuokraa järjestämästään asunnosta ja muuten seksin myyjä on toiminut itsenäisesti. On myös tapauksia, joissa parittaja hoitaa lähes kaiken muun kuin seksin ja seksityöntekijän ansiot ja vapausaste jäävät huomattavan vähäisiksi.

Kaupalliseen seksiin liittyvän ihmiskaupan arvioidaan olevan Suomessa vähäistä (Ohjausryhmän ehdotus 2007, 8). Laajan ihmiskaupan puuttumiselle on useita syitä. Ensinnäkin itärajan elintasokuilun vuoksi toiminta on tuottoisaa myös seksityöntekijöille, vaikka parittaja ottaisikin osansa.[43] Lisäksi suurin kiinnijäämisriski parittajalle ovat seksityöntekijät. Venäläisten ja virolaisten on ollut suhteellisen helppoa liikkua rajan yli, ja koska naisilla on hyvä kielitaito ja koulutus, paritussuhteen purkaminen on ongelmatilanteissa helpompaa.

Lainsäädäntö

Kaupallista seksiä säädellään suoraan ja epäsuorasti lukuisilla laeilla (Liite C). Seksuaalipalvelut on määritelty rikoslaissa parituksen yhteydessä. Määritelmä ei ole aivan selvä, mutta sen on tulkittu tarkoittavan ainakin emätinyhdynnän, anaaliyhdynnän, suuseksin tai sukupuolielimeen kohdistuvan eroottisen hieronnan tai koskettelun tarjoamista kaupallisina palveluina.[44] Siten seksuaalipalveluihin luetaan paitsi perinteinen päiväkahviseura myös esimerkiksi intiimihieronta.

Prostituoidulla ei ole laillisen elinkeinonharjoittajan asemaa. Vaikka seksipalvelujen myynnistä saatuja tuloja koskevat kirjanpitovelvollisuus ja verovelvollisuus ja ne ovat oikeudellisesti suojattuja, ei ulkomaalainen voi saada työlupaa seksin myymiseen eikä seksityöntekijän eläke- ja työoikeudellista asemaa rinnasteta laillisiin elinkeinoihin. [45] (Lehti & Aromaa 2002, 14.) Käytännössä seksityöntekijän täytyy perustaa toiminimi johonkin muuhun kuin prostituutiotarkoitukseen voidakseen täyttää lakisääteiset velvoitteensa (Sirkiä 2005).

Lokakuussa 2003 kunnalliset järjestyssäännöt korvannut *järjestyslaki* kieltää seksipalveluiden ostamisen ja myynnin yleisellä paikalla, kuten kadulla tai yleisölle avoimessa liikehuoneistossa. Kaupalliseen seksiin järjestyslailla oli lopulta hyvin vähän merki-

tystä, koska katuprostituutiota esiintyi lähinnä Helsingissä, jossa ostaminen ja myyminen oli kielletty paikallisella järjestyssäännöllä jo pari vuotta aikaisemmin. Sen sijaan kyseinen järjestyssääntö oli aikanaan merkittävä, sillä se antoi poliisille mahdollisuuden puuttua näkyvään seksikauppaan ja rauhoittaa keskeiset myyntipaikat (Muuri 2004). Samalla se kuitenkin heikensi kielitaidottomien ulkomaalaisten mahdollisuuksia hankkia asiakkaita omatoimisesti ja siten vahvisti ainakin hetkellisesti parittajien asemaa (Sirkiä 2004). Siirtymävaiheessa seksityöntekijöiden turvattomuus lisääntyi, kun asiakkaita opeteltiin hankkimaan muualta: kadulla pitkään työskentelevät oppivat tunnistamaan ja välttämään vaaratilanteita kokemuksen kautta ja muutoksissa opettelu on aloitettava alusta (Kauppinen 2004).

Ulkomaalaislain mukaan henkilö on voitu vuodesta 1999 käännyttää Suomesta, mikäli hänen perustellusta syystä epäillään myyneen tai aikoneen myydä seksuaalipalveluja.[46] Epäily on perusteltu esimerkiksi silloin, jos henkilö on joskus aikaisemmin hankkinut satunnaisesti tai ammattimaisesti tuloja seksuaalipalvelujen myynnillä (Lehti & Aromaa 2002, 22). Lain vuoksi EU:n ulkopuolelta tulevan seksityöntekijän on toimittava Suomessa näkymättömästi, mikä on vaikeaa ilman parittajan apua. Toisaalta kynnys turvautua viranomaisiin ongelmatilanteissa on korkea, kun seurauksena voi olla ajallisesti rajoittamaton porttikielto Suomeen. Myös seksityöntekijöiden ahdistelijat tietävät (lähinnä venäläisten) seksityöntekijöiden heikon lainsuojan, ja ulkomaalaisilla seksityöntekijöillä onkin ilmeisesti suomalaisia suurempi riski joutua pahoipitelyn tai raiskauksen uhriksi.

Koska lähes kaikki prostituution muodot on jollakin tapaa sanktioitu, suuri osa seksityöstä toimii lain ja laittoman rajalla: kun verotustiedot ovat julkisia ja verojen maksu byrokraattista, huomattava osa seksin myyjistä ei maksa tuloistaan veroa. Monet ammattilaiset ilmoittavat palveluistaan epäsuorasti treffipalstoilla tai työskentelevät vuokratiloissa, jolloin kustantajien ja vuokraa-

jien ylle laskeutuu paritusepäily. Ulkomaalainen ei voi saada työlupaa prostituutioon, joten kaikki turistiviisumilla maassa oleskelevat työskentelevät ilman. Kadulta tai ravintolasta asiakkaansa hakevat voivat katsojasta riippuen syyllistyä häiritsevään seksipalvelujen myyntiin julkisella paikalla.

Seksikauppaan liittyvä lainsäädäntö on tehty yhteiskunnallisen järjestyksen näkökulmasta, eikä vähennä seksityöntekijöiden kohtaamaa turvattomuutta. Joiltain osin lainsäädäntö jopa lisää sitä. On kuitenkin olemassa myös sellaista laissa määriteltyä rikollisuutta, jonka kriminalisointi on relevanttia seksityöntekijöidenkin näkökulmasta. Näihin kuuluu kaikenlainen painostaminen ja pakottaminen, väkivalta, paritus sekä ihmiskauppa.[47]

Paritusta koskevat rikoslain säännökset muuttuivat viimeksi elokuussa 2004. Parituksen alaa laajennettiin ja lakiin lisättiin törkeä paritus. Uudistetun lain mukaan parituksella tarkoitetaan sellaista toimintaa, jossa saadaan taloudellista hyötyä

- paikan järjestämisestä seksipalveluita varten;
- seksityöntekijöiden majoittamisesta osana vakiintunutta liiketoimintaa ja sellaisella tavalla, että se edistää maksullisen seksipalvelun toteutumista;
- markkinoimalla seksityöntekijän yhteystietoja tietoisena siitä, että se edistää maksullisten seksipalvelujen toteutumista;
- muuten hyötymällä toisen seksityöstä tai houkuttelemisesta seksityöhön.

Käytännössä parituksen kriminalisoinnilla tarkoitetaan bordelleja ja kaikkea seksipalveluiden markkinointia ja organisointia, jossa hyötyy taloudellisesti useampi kuin yksi henkilö. Lain vaikutuksista on vähän tietoa. Kontaktilehtien ja nettipalstojen ilmoitukset ovat muuttuneet vähemmän suorasukaisiksi ja ilmeisesti asuntoja on aiempaa vaikeampi löytää paritustarkoitukseen (Seuraaja

1 2005; Sillanpää 2005). Tosin vuokranantajien varovaisuuden takana saattaa lainmuutoksen lisäksi olla 2000-luvun alun laaja mediakeskustelu aiheesta.

Lainsäädännössä on päädytty myös rajattuun *asiakkuuden kriminalisointiin*. Seksipalvelujen ostaminen alaikäiseltä on ollut voimassa pitkään ja sen vaikutukset näkyvät ehkä selvimmin paritusrikollisuudessa, sillä sen yhteydessä tavatut seksityöntekijät ovat olleet kaikki täysi-ikäisiä. Sen sijaan suomalaisista seksityöntekijöistä löytyy alaikäisiä ja tiedossa on, että osaan suomalaisten seksiturismista liittyy seksin ostamista alaikäisiltä (Seuraaja 3 2005; Herranen 2005). Lokakuusta 2006 astui voimaan asiakkuuden kriminalisointi myös aikuisten tarjoamien seksipalvelujen osalta silloin, kun kyse on parituksesta tai ihmiskaupasta. Vuoden 2007 loppuun mennessä lain perusteella ei oltu annettu tuomioita eivätkä viranomaiset olleet havainneet uuden lain vaikuttaneen kaupalliseen seksiin.

3. Stigma

> ”[Median prostituutiokeskustelu on] hevonpaskaa. Ärsyttävää. Emme ole mitään paritusrenkaan uhreja. Ei meit kukaan tähän työhön pakottanu. Emmekä me ole mitään yliseksuaalisia, että kenen kans, millon vaan, missä vaan. Tästä työstä voi nauttii, mutta tämä työ ei ole aina nautinto. Tämä julkisuudessa annettu kuva antaa meist semmosen kuvan, niinkun me oltais jotakin – päivät pitkät lakattais kynsiä ja istuttais verkkosukissa sukkanauhoissa korkokengissä ja odotettas, koska joku tulee paneen meitä. Ja et meil on ihan helvetisti rahaa. […] Et ei ne näe sitä, et me ollaan ihmisiä. Ihan samanlaisia ihmisiä, kun kuka muu tahansa. […] yhteiskunta ei pysty meitä hyväksymään, koska he eivät ymmärrä meitä. Me olemme jonkin näköset kummajaiset heille. […] Tai sitten sua säälitään. Eli ei voi puhuu asiasta ilman, et sua alettas sääliin tai neuvoon tai jotain muuta. Kun ihmiset ei pysty ymmärtään ja sinne jää jumiin.” (H, Taru.)

Stigma tarkoittaa mekanismia, jolla normista negatiivisesti poikkeava määritellään ja määrittää itsensä marginaaliin (Goffman 1990, 9, 13). Stigmatisoitu ei ole yhteisön täysivaltainen jäsen,

vaan hänet nähdään ja hän alkaa myös itse nähdä olemassaolonsa ensisijaisesti poikkeavan ominaisuuden kautta. Stigmatisoiva piirre voi kulttuurista riippuen olla melkein mikä tahansa, meillä länsimaissa esimerkiksi etnisyys, rikollisuus, mielenterveysongelma, köyhyys tai normista poikkeava seksuaalisuus. Kaikki erilaisuus ei kuitenkaan stigmatisoi, vaan kyse on tilanteista, joissa yksilö on jotakin muuta kuin mitä hänen sosiaalinen ympäristönsä edellyttää.[48] (Goffman 1990, 16–17.)

Tässä luvussa tarkastelen, mitä muotoja huorastigma saa suomalaisessa yhteiskunnassa ja miten se näkyy seksityöntekijöiden arjessa, sosiaalisessa ympäristössä ja suhteessa viranomaisiin. Huorastigma (Pheterson 1996 & O'Connel Davidson 1998, 109–206; Brock 1998) on osoittautunut yhdeksi läntisen maailman sitkeimmistä leimoista. Phil Hubbard (1998) on kuvannut, kuinka prostituution vastaisissa kampanjoissa pyritään usein marginalisoimaan prostituoidut niin sosiaalisesti kuin tilallisestikin. Heidät kuvataan ”toisiksi”, muista naisista poikkeavaksi ryhmäksi, joka uhkaa yhteiskunnan moraalia. Aina kyse ei ole ulossulkemisesta, vaan jo stigman välttämiseen pyrkivä salailu ohjaa merkittävästi seksityöntekijöiden valintoja. Osa seksityöntekijöistä kantaa myös jotakin muuta stigmaa ja on siksi syrjäytynyt virallisilta työmarkkinoilta, mikä osaltaan lisää seksityön houkuttelevuutta.

On muistettava, että tehdessään päätöstä seksityöhön ryhtymisestä tulevalla seksityöntekijällä ei useinkaan ole käytettävissä muuta tietoa kuin huorastigman luomat yleiset prostituutiomyytit. Myöhemmin tässä luvussa oletan, että seksityöhön ryhtyminen kuitenkin edellyttää näiden uskomusten epäilyä ja tämä puolestaan jonkinlaista seksityötä edeltävää toiseuden kokemusta. Lopuksi pohdin huorastigman laajempaa merkitystä naisten seksuaalisen kontrollin välineenä, miten se estää liikettä seksibisnekseen ja sieltä takaisin ”kunniallisen” naisen kategoriaan.

Stigmassa ei ole kyse vain ympäristön hyljeksinnästä, vaan se on kaksisuuntainen prosessi, jonka kuluessa leima syvenee kierteisesti. Normista poikkeaminen aiheuttaa sosiaalisessa ympäristössä hyljeksintää. Yksilö nähdään vain paheksuttavan ominaisuuden kautta ja kaikkea hänen toimintaansa tulkitaan siten, että se vahvistaa poikkeavaan piirteeseen liittyviä ennakko-oletuksia. Teosta (seksin myyminen) tulee hänen pysyvä olemuksensa (prostituoitu) (O'Connel Davidson 1998, 43). Samalla ympäristön suhtautuminen vaikuttaa stigmaa kantavan yksilön käytökseen ja hän ikään kuin alkaa toteuttaa itseensä kohdistettuja ennakkoluuloja.

Stigma erottelee, sulkee ulos ja käännyttää yhteisöstä. Se toimii rajapyykkinä normiin sopivien ja sopimattomien välillä (Whelehan 2001, 31). Kun media uusintaa huoramyyttejä, se samanaikaisesti ohjeistaa ei-seksityöntekijöitä (naisia) siitä, miten ei tule pukeutua tai käyttäytyä (Ryan 1997, 228–229).

Émile Durkheimille (1990, 85–86, 108) rikoksen määritelmä on sen yhteisössä aiheuttama paheksunta.[49] Normia rikkova toiminta vaihtelee yhteiskunnasta toiseen, mutta lainsuojaton toiseus sinällään on pysyvä osa kaikkia yhteisöjä. Rikos on loukkaus yhteiskuntaa koossa pitävää arvojärjestelmää kohtaan ja tässä mielessä uhka yhteisölle silloinkin, kun rikolliseksi määritelty teko itsessään vaikuttaa vaarattomalta. Toisaalta kokemus uhasta usein vahvistaa arvoja ja siten normeja rikkova teko kasvattaa samuuden tunnetta (Durkheim 1990, 108). Ylitysten kautta sallitun raja tulee näkyväksi. Siksi rikollinen samanaikaisesti ylläpitää ja haastaa vallitsevaa järjestystä. Yhdensuuntaisesti Durkheimin kanssa Kenneth Plummer (1975, 70, 121) määrittelee seksuaalisen poikkeavuuden normeja kyseenalaistavaksi toiminnaksi. Siten vihamielisyys rikkojaa kohtaan palvelee yhteisön sosiaalisen järjestyksen säilyttämistä.

Vaikka leiman sisältö vaihtelee, huorastigma esiintyy kaikkialla siellä missä seksityökin (Bindman 1997). Suomalaista mediakeskustelua on hallinnut kaksi prostituutiomyyttiä, joista toinen korostaa seksityöntekijöiden yhteyttä kansainväliseen rikollisuuteen ja toinen kuvaa heidät hyväksikäytön uhreina (Lehto 2006, 67). Rikollismyytissä prostituutio useimmiten kytketään paritus- ja huumerikollisuuteen, tauteihin ja epäjärjestykseen. Tyypillistä on voimakas moraalinen lataus: seksityöntekijät ovat pahoja naisia, jotka rikkovat perheitä ja tartuttavat sukupuolitauteja. (Lehto 2006, 43–44; Saari 2004, 60–62.) Uhridiskusrssissa taas naiset ovat köyhistä maista tuotettuja syyntakeettomia ”seksiorjia”, jotka ajautuvat alalle tietämättömyyden, köyhyyden ja petollisen houkuttelun seurauksena. Naiset eivät toimi, vaan ovat toiminnan objekteja. Sivistyneen ja keskiluokkaisen lännen tehtävänä on pelastaa heidät. (Lehto 2006, 35–37; Saari 2004, 84–84.)

Molemmille myyteille on tyypillistä, että seksityöntekijät ymmärretään toisiksi, oman yhteisön ja kokemuspiirin ulkopuolisiksi. Toiseuden rakentamisessa hyödynnetään myös muita stigmoja, ennen muuta ulkomaalaisuutta ja toiminnan laitonta tai perverssiä luonnetta. Jo valmiiksi ulkopuolinen on helpompi pelkistää uhriksi tai rikolliseksi. Seksityöntekijät itse ovat tietenkin hyvin tietoisia yleisistä mielikuvista:

> ”Ja minkälaisen rasismin kohteena me ilotytöt olemmekaan. Kun ei ammattiamme edes hyväksytä. Nimittäin virallisestihan tämä ei ole ammatti. Monet kyllä hyljeksivät meidän ammattikuntaamme eikä vähiten toiset naiset... […] Toisaalta välillä tuntuu myös jännältä että tuossa joku ihminen vain juttelee mulle ystävällisesti kun ei tiedä että olen ilotyttö. Mieleen tulee että juttelisiko enää ystävällisesti jos tietäisi...” (K, Sara.)

> ”Ihmisillä on ihan väärä kuva siitä, et mitä tää työ on, ainakin suomalaisilla prostituoiduilla. Ne luulee, et me ollaan semmosia likasia huumeidenkäyttäjiä, että me ollaan uhreja ja meitä alistetaan.” (H, Mimosa.)

Seksityön häpeällisyyteen törmää kaikkialla, missä aiheesta käydään keskustelua. Prostituutiota verrataan kulkutautiin (Nykänen 2004, 46) ja seksityöntekijöiden yhdistymisoikeutta pidetään arveluttavana (Reinboth 2003, A12). Koska suurin osa seksityöntekijöistä salaa toimintansa, hyvin harva valtakulttuuriin kuuluva tietää tavanneensa seksityöntekijöitä. Mielikuvat elävätkin pitkälti fiktion ja tiedotusvälineiden välityksellä. Ylikansallinen mielikuvateollisuus vaikuttaa myös suomalaisiin uskomuksiin prostituoidusta epätoivoisena, huumeriippuvaisena ja parittajalle alisteisena alamaailman hahmona (Hubbard 1998). Myös viranomaiset ja poliitikot omaksuvat ja uusintavat näitä myyttejä, mikä luonnollisesti kasvattaa seksityöntekijöiden epäluottamusta heitä kohtaan:

> ”[Uutisissa] haastateltu poliisiviranomainen kertoi poliisin pelkäävän rikollisten tuloa Suomeen kisojen ajaksi. ’Prosituoituja, rahanväärentäjiä, taskuvarkaita ja huumerikollisia varten olemme varautuneet.’ Joo, kiva kuulla olevansa ihan rikollinen ja verrattavissa huumediileriin. Millä perustein, kysyisin.” (K, Eeva.)

> ”Mä en ymmärrä ollenkaan, et mikä niiden ihmisten logiikka on siinä. Kyllä mä käyn välillä kuumana, kun mä luen jotain lempparipoliitikkoni Päivi Räsäsen kommentteja. [naurua]” (H, Elina.)[50]

Uhripuhetta esiintyy kaikkein eniten rajoja ylittävän prostituution yhteydessä, mutta viime vuosina käydyn ihmiskaup-

pakeskustelun myötä siitä on tullut eräänlainen prostituution yleismääre (Malarek 2005, 276-288; Lehdonmäki 2002, 3). Prostituutioon uskotaan ajauduttavan vastentahtoisesti ja seksin myymisen aiheuttavan harjoittajassaan merkittäviä henkisiä vaurioita (esim. Auvinen 2006, C6). Niinpä jopa virallisissa asiakirjoissa seksityöntekijöitä voidaan kuvata ”emotionaalisesti amputoiduiksi, koska he ovat tottuneet pitämään ruumiinsa ja sielunsa erillään”. (Spanger 2003, 192–193, Gould 2003, 289-290.)

Johanna Sirkiä (2003, 15) kirjoittaa, miten uhrimyytti toimii vallankäytön välineenä. ”Kohteena olevilla uhreilla itsellään ei ole mitään sananvaltaa siihen, miten heidän ongelmansa määritellään, luokitellaan ja ratkaistaan heidän puolestaan.” Uhrinäkökulman varaan rakentuvalle kaupallisen seksin säätelylle on tyypillistä, että samalla kun prostituutiosta irtaantumista tuetaan (tai suunnitellaan tuettavan) voimakkaasti, lopettamisesta kieltäytyviä rangaistaan entistä tiukemmin (Scoular & O’Neill 2007, 773). He joutuvat syytteeseen paitsi yleisen järjestyksen ja moraalin vaarantamisesta myös naisille sopivan seksuaalisuuden kyseenalaistamisesta.

Seksityöntekijöiden äänen puuttuminen valtionhallinnon heitä koskevassa työssä on ollut Suomessakin silmiinpistävää. Esimerkiksi Stakesin prostituutiotilannetta kartoittavassa tutkimuksessa ei sen paremmin kirjoittajaryhmään kuin sen kuulemiin asiantuntijoihinkaan kuulunut yhtään seksityöntekijää (Turunen 1996, 5). Kun oikeusministeriön asiakkuuden kriminalisointia pohtinut työryhmä kuuli muiden tahojen lisäksi myös yhtä seksityöntekijää, sitä paheksuttiin Helsingin Sanomien pääkirjoitussivulla (Ihmiskauppa, paritus ja prostituutio 2003, 7; Sundberg 2003, A4).

Uhriksi määrittelemistä on perusteltu sillä, että se ei syyllistä prostituoituja samalla tavoin kuin perinteisempi puhe rikollisista tai syntisistä naisista. Kuitenkin vanha jako hyviin ja huonoihin naisiin näkyy myös uhripuheessa. Petra Östergren (2003, 63–65)

kritisoi kotimaansa Ruotsin poliitikkojen ja feministien osoittamaa solidaarisuuden puutetta prostituoituja kohtaan ja näkee sen osana ”huoria” ympäröivää stigmaa. ”Huonoja” naisia demonisoidaan ja rangaistaan eri tavoin. Huorastigma on niin läpäisevä, että normaalisti marginaaliryhmiä tukeva henkilö ei välttämättä edes huomaa, että prostituutiokeskustelu häpäisee ja loukkaa pahiten juuri seksityöntekijöitä.

> ”Ja mä itse koen sillä tavalla, että kun tällä hetkellä on kauheen tämmönen, voi sanoo et prostituution vastanen asenne kaikilla poliitikoilla ja näin päin pois, niin se on täysin opittu juttu. Ne ei oo oikeesti ajatellu sitä asiaa pätkääkään. Se on vaan semmonen, se on niin voimakkaita tunteita herättävä, kun se on syydetty jo lapsesta asti kaikille, että se on pahaa ja väärin ja alistamista ja näin poispäin. Ja mä oon vaan tullut itse ajattelemalla toiseen tulokseen, et se ei välttämättä ole ihan niin yksoikosta. Tokihan on varmasti paljon surkeita tarinoita ja näin, mutta se ei todellakaan oo se koko totuus.” (H, Susa.)

Prostituution myytit on toistuvasti kyseenalaistettu kansainvälisessä empiirisessä tutkimuksessa. Aasialaisten ja entisen Neuvostoliiton alueelta tulevien toimijuuden häivyttämistä uhrimyytin taakse on pidetty rasismina (Murray 1998, 60). Oletukset kaupalliseen seksiin liittyvistä tartuntatautiriskeistä ovat osoittautuneet harhaanjohtaviksi ainakin silloin, kun seksityöntekijän neuvotteluasema suhteessa asiakkaaseen on riittävän vahva. Pikemminkin seksityöntekijät ovat seksuaalisesti aktiivisista väestöryhmistä kaikkein tietoisimpia turvaseksin tekniikoista ja tarpeellisuudesta. (Hubbard 1998; Pheterson 1996, 34; Momocco1998, 179–180.) Näitä uskomuksia vahvistavan prostituutiotutkimuksen heikkoutena ei siten olekaan keskittyminen kaupallisen seksin kaikkein ongelmallisimpaan segmenttiin, vaan sieltä kerätyn aineiston

suruton yleistäminen koskemaan kaikkea maksuseksiä.

Toisaalta myös myyttejä tukevaa empiiristä aineistoa on esitetty. Tieteellinen tutkimus on aikansa lapsi ja erityisesti marginaaliryhmien kohdalla pitkälti sidoksissa vallitseviin uskomuksiin.

Anglosaksisella kielialueella uhrimyyttiä tukevista tutkimuksista kenties useimmin siteerataan norjalaisten Cecilie Høigårdin ja Liv Finstadin kirjaa *Backstreet*. Se perustuu 26 prostituoidun haastatteluun. Näistä enemmistö työskenteli kadulla ja puolella oli huumeriippuvuus. Høigårdin ja Finstadin tutkimus on erinomainen esimerkki siitä, miten vahvat ennakkokäsitykset voivat laadullisessa haastattelussa estää seksityöntekijän oman äänen kuulemisen. Huolimatta haastateltavien eksplisiittisistä viittauksista sosiaaliseen stigmaan pahan olonsa syynä (Høigård & Finstad 1992, 108) kirjoittajat jättävät sosiaalisen kontekstin huomiotta ja johtavat havainnoimansa haitat pelkästään (universaalisti samalla tavoin koettuun ja vaikutuksiltaan yhtenäiseen) aktiin vaihtosuhteessa. Haastateltavien kommentit työnsä positiivisista ulottuvuuksista esitetään vain, jotta sosiaalityöntekijät löytäisivät keinoja saada naiset pois alalta, sillä *…eihän kukaan 'halua' vuokrata vaginaansa jäteastiaksi tuntemattomien miesten spermalle*. (Høigård & Finstad 1992, 76, 180.)

Nykyään prostituutiotutkimus on siirtynyt kriminologiasta yhä enemmän lääke- ja yhteiskuntatieteisiin. Niissä prostituoitu nähdään henkilönä, joka on pakotettu myymään seksiä (köyhien maiden naiset) tai hakeutuu maksullisiin seksisuhteisiin uusintaakseen insestin, raiskausten tai väkivallan traumatisoiman taustansa alistuskokemuksia (länsimaalaiset seksityöntekijät). Esimerkiksi Kathleen Barry määrittelee uhriuttamisen esineellistämiseksi, joka ei tunnista kohteensa omaa tahtoa ja toimijuutta, mutta samassa teoksessa kuittaa tapaamiensa seksityöntekijöiden osoittaman ammattiylpeyden pelkäksi puolustusmekanismiksi ulkoa annettua kielteistä identiteettiä vastaan (Barry 1984, 44–45, 120).[51]

> ”Et osa lähtee sillä linjalla, et mut pitää pelastaa ja viedä hoitoon, että mulla on varmaan, mä näin just sellasen trendisanan netissä kun seksiaddikti. Okei, mä en nyt ota siihen kantaa, kuulunko mä heihin vai en, mut joka tapauksessa mut pitäs viedä hoitoon ja pitää pelastaa ynnä muuta. Sit jos koittaa selittää, et ’ei kun tää on mun mielestä oikeesti hyvä juttu ja mä tykkään tästä ja tää on kivaa’. Niin siinä vaiheessa viimestään, et ’okei, mikä lääkitys sul on, mitä huumeita sä oot vetäny?’” (H, St.)

Stigma heijastuu tutkimuksessa myös siten, että jo kysymyksenasettelussa keskitytään sosiaalisesti paheksuttuihin käyttäytymismalleihin. Vähemmän stigmatisoitujen ryhmien kohdalla vastaavaa pidettäisiin perusteettomana tai ainakin poikkeuksellisena – paljon harvemmin näkee tutkimuksia vaikkapa ”vaimojen” tai ”sosiologien” perversioista, huumeriippuvuudesta, sukupuolitaudeista tai rikollisuudesta. (Pheterson 1996, 31.)

Stigmatisoitu arki

Arielin vuonna 2006 vastaanottamia tekstiviestejä:

> *On muuten todella säälittävää, jos Suomessa nainen joutuu vajoamaan noin alas. Huorat ovat alhaisimpia olentoja. Toivon, että seuraava asiakkaanne on joku psykopaatti!*

> *Kukaan itseään kunnioittava nainen ei ala huoraksi! […] Kuvitteletko kenties, että joku huolii joskus vaimoksi kaltaisesi likaisen huoran...?!!*

> *Toivottavasti älyät tappaa itsesi, ennenkuin joku asiakkaasi tekee sen, ja joutuu siitä syytteeseen! Vaikka sinusta pitäisi maksaa tapporahaa!*

Kaikki seksityöntekijät eivät ole yhtä alttiita stigman haitoille. Paljon riippuu siitä, kuinka julkisesti seksityötä joutuu tekemään (Plummer 1975, 77–79). Näkyvässä (kadulla, ravintolassa, erotiikkaravintolassa) prostituutiossa ulkomaalaisten osuus korostuu osittain siksi, että heidän ei tarvitse pelätä leimautumista kotiin jääneiden omaisten suhteen. Suomalaiset työskentelevät useammin anonyymisti internetin välityksellä.

Mihin seksityöntekijä sitten törmää, kun hänen ammattinsa tulee ilmi? Seuraukset voivat olla konkreettista ulossulkemista, kuten epäreilua kohtelua poliisin taholta (H, Sirkka), koulutuspaikan menetys (H, Tiina) tai porttikielto hotelliin (H, Tiina) ja yökerhoon (H, Tiuku). Useat kadulla tai ravintoloissa työskentelevät haastateltavat olivat kokeneet sivullisten taholta pilkkaamista, päälle sylkemistä, uhkailua ja väkivaltaa.

Seksityöntekijöiden asiakkaat ovat tietenkin kaupallisen seksin osallisia, mutta samalla he kantavat yleisiä seksityöhön liittyviä myyttejä mukanaan. Asiakassuhde on seksityöntekijälle keskeinen stigman aktualisoitumisen paikka, sillä etenkään sisätiloissa toimivat eivät tavallisesti esiinny seksityöntekijän roolissa muissa yhteyksissä. Myös asiakkaiden käsitykset seksityöntekijöistä perustuvat pitkälti median ja fiktion luomiin kuviin. Enemmistö asiakkaista ostaa seksiä harvoin ja toisaalta suuri osa seksityöntekijöistä kertoo itsestään myyntitilanteissa mahdollisimman vähän. Siksi edes seksipalvelujen toistuva ostaminen ei välttämättä riitä kyseenalaistamaan omia ennakko-oletuksia.

Gerdan mukaan prostituution yhdistyminen venäläisiin näkyi Helsingin katuprostituutiossa siten, että useimmat asiakkaat hämmästyivät hänen suomalaisuuttaan, vaikka kadulla työskenteli virolaisten ja venäläisten lisäksi myös muita suomalaisia. Kun seksityöntekijä paljastui suomalaiseksi, asiakkaan seuraava oletus oli huumeriippuvuus. Miksi muuten hyvinvointivaltion oma tytär myisi seksiä?

”Näköjään ihmisillä on niin vähän tietoa millaisia nykyajan huorat on, että kaikki kuvittelee huorien olevan narkkiksii.” (K, Iina.)

”Ihan idiootti menoa. Yksi otti tunnin ajan (total impo) ja käytti sitten koko ajan mun kädestä ennustamiseen, silleen ’oi voi voi voi oi joi joi, et tuu koskaan saamaa lapsia, voi voi kun elämä on ihan karseeta, oi voi...’ Toinen dorka tuli kyselemään heti ovelta että onko mulla hivi ja käytänkö huumeita... huh huhu mitä saldoa!” (K, Sofia.)

”[Asiakas] ihmetteli mun jaloissani olevia mustelmia ja muutti sen vuoksi mielensä ja höpötti jotain: ’Sä olet kai elänyt rankkaa elämää?’ Palautin sille puolet rahoista, kun en ollut ehtinyt vielä muuta kuin riisua, mutta jäi mietityttämään. Mä silloin tällöin kiireissäni kolhin koipiani ovenpieliin ja sängynkulmiin, eikä se tee elämästä mitenkään rankkaa.” (K, Aura.)

Uhrimyytti välittyy miesten käytöksen kautta. Seksityöntekijät kohtaavat hämmentyneitä asiakkaita, jotka fantasioivat seksistä nauttivasta prostituoidusta ja samalla vakuuttelevat itselleen, että seksityö on perustaltaan vastenmielistä ja alentavaa:

”Aina silloin tällöin tulee näitä takertujia, jotka haluavat ’pelastaa’ minut tältä kurjuudelta.” (K, Maisa.)

”Yleensä just ajatellaan et prostituoitu on uhri, ja [asiakkaat on usein huolissaan, et] ootsä nyt varma, et sä tykkäät tästä? Voiks sä tykätä tästä? Miten sä voit tykätä tästä? Ja eikös se oo yhtään inhottavaa? Ne saattaa kysellä. Tai sitten kauheesti halutaan semmosta varmistelua, et se nyt

varmasti on ookoo, et eihän sua nyt varmasti inhota tai eihän susta tunnu mitenkään pahalta." (H, Susa.)

Kun seksityöntekijä tulee nähdyksi vain työnsä kautta, häneltä viedään persoonallisuus. Tilalle nousee myytti, joka antaa niukasti liikkumavaraa ja sivuuttaa henkilön muut roolit äitinä, veljenä, ylioppilaana, uskovaisena, lukutoukkana tai bilehileenä. (Vrt. Järviluoma ym. 2003, 64.) Asiakassuhteessa myyjän näkeminen myyjän roolissa on aivan ymmärrettävää ja näinhän pitkälti tapahtuu myös muissa palveluammateissa. Toisin kuin muiden töiden kohdalla, seksityöntekijän kuitenkin oletetaan olevan vain prostituoitu ja viettävän vain prostituoidun elämää myös asiakassuhteiden ulkopuolella:

> "Multa kysytään kans, että mihin kummaan mä niin paljon rahaa tarvitsen, ja kuinka monta KYMMENTÄ pokaa tapaan päivässä. Ööh..n. 1–3 viikossa on mun normaalitahti." (K, Irene.)

> "Joo, mä kun tein kotikäyntejä vain niin miehet soitteli että tuletko tänne heti... Mä sanoin ettei tämä ole mikään pizzapalvelu jossa on tunnin toimitusaika. Ja että olisi parempi varata aika etukäteen kun teen muutakin kuin odotan himassa soittoja valmiina lähtöön koko aika." (K, Sara.)

Haastatellut seksityöntekijät korostavat, että asiakkaiden enemmistö on hyvin käyttäytyviä tavallisia miehiä. Eivät kuitenkaan kaikki. Epätoivottavien asiakkaiden kärkeen nousevat "haisulien" (huono hygienia), "tinkaajien" ja "psykopaattien" (potentiaalisesti vaaralliset) ohella "pukumiehet". Tällä ei tarkoiteta kaikkia pukua käyttäviä asiakkaita, vaan miehiä, joiden koetaan suhtautuvan myyjään negatiivisessa mielessä esineellistävästi:

> ”Ootteko huomannu että sellaset pukumiehet on jotenki itsekeskeisiä ja kuvittelee että heille pitää oikeen tuua kengätki eteisestä... Mulla kävi muuten eilen sellanen mies ja se vaan komenteli hommien jälkeen että tuo mun kengät. Sanoin ettei mulla voi kun eteisessä pukea niitä... sitte se sano: unoha anna lasi vettä! Haloo missä se kuvitteli olevansa jossain hotelli hoitolassa. […] Ihan ku oisin joku palvelija. Siis ne varmaan kuvittelee että kun saa seksiä ja maksaa siitä niin sitten puetaan kengätkin ja tuodaan kaikki eteen.” (K, Iina.)

> ”Mua inhottaa kaikista eniten se, et joku tulee pelkästään, et sille on ihan sama onks mulla aivot vai ei. Se on varmaan kaikista inhottavinta. Niitä ihmisiä mä en ota enää uudestaan. Jollain lailla se asenne, et ’tää on huora, tälle saa tehdä ihan mitä haluaa’, niin se on jotain ihan kauheeta.” (H, Nelli.)

Väkivalta asiakkaiden taholta on harvinaista, mutta juuri nämä alentavasti kohtelevat miehet ovat seksityöntekijöiden mielestä myös potentiaalisesti vaarallisia. Taustalla voi olla oletus, että asiakkaiden pyrkimys hyväksikäyttöön ja alistamiseen perustuvat prostituoitujen ihmisarvon kieltämiseen (H, Minna). Eväät siihen löytyvät kaupallisen seksin kulttuurisista arvotuksista, keskeisimpänä ehkä kristillinen perinne (Kontula & Laakso 2007, 95) ja toisaalta ei-uskonnollinen parisuhteen ja emotionaalisen sitoutumisen ihanne (Saari 2004, 57). Synnintunto voi iskeä päälle vaikka kesken aktin:

> ”Tosi nopeasti vaatteet pois ja asiaan, lykki vajaan minuutin, puuskahti ja istu sängyn reunalle ja alkoi höpöttää itsekseen. ’Ei tästä mitään tuu, ei tuu mistään, mähän tiesin et ei ois pitäny tulla, tää oli virhe, paha virhe....’ Minä

siinä hölmistyneenä ihmettelemään, että mikä nyt tuli. 'Nokun mulla on tää moraali, ei nyt mun on päästävä pois, tää oli paha virhe, no saitpahan rahat helpolla... pälä pälä...' Ja kiskoo samalla vaatteita niskaansa." (K, Maisa.)

"Ennen sänkyyn tuloo se rukoili ja sen jälkeen hän rukoili, omia syntejään anteeks ja tän syntisen naisen puolesta ja rupes sitten saarnaamaan mulle. […] Sitten kun tuli veronpalautukset, niin se tuli kysyyn, et et viittis vielä. Tekopyhä uskonnollisuus, herran jestas!" (H, Yritteliäs.)

Asiakastapaaminen on ehkä tyypillisin mutta ei suinkaan ainoa paikka, jossa stigma konkretisoituu. Monet vakiintuneet instituutiot tukevat seksityöntekijöiden näkemistä muusta yhteiskunnasta erillisenä ongelmaryhmänä. Aineistostani löytyy kertomuksia poliisin ja median asiattomasta käytöksestä tai suoranaisesta häirinnästä. Esimerkiksi Helmi joutui kertomaan seksin myymisestä terveyskeskuksessa. Ensin häntä epäiltiin huumeiden käytöstä ja lopulta prostituutio kirjattiin hänen tietoihinsa hermostollisen sairauden oireena:

"Olen mä ennen törmännyt luuloon, että prostituoidut ovat bi-seksuaaleja, mutta tä, että prostituutio on mielisairaus, on kyllä jotain medikalisaation huippurasismia! […] Jotenkin mua se prostituution medikalisaatio niin kovasti potuttaa, että tekee mieli kirjoittaa jonnekin lehteen. Siinä on kuitenkin just se ongelma, että 'ken hullun puheita hulluudesta uskoo'." (K, Helmi.)

Kulttuuriset oletukset tiivistyvät alaan liittyvässä lainsäädännössä. Seksityö ei ole Suomessa laitonta, mutta siihen liittyy monia rajoittavia lakeja ja säädöksiä. Prostituutioon kohdistuvalle lainsäädännölle on tyypillistä, että puutteellisen tai väärän tiedon

vuoksi seksityöntekijöiden autonomian suojelemiseksi säädetyt lait johtavat aivan päinvastaisiin tuloksiin. Esimerkiksi prostituution tai sen osa-alueiden kriminalisointi marginalisoi entisestään ja itsenäisten seksityöntekijöiden keskinäisen yhteistyön estävät säädökset vahvistavat parittajien asemaa.[52] (Zats 1997, 300-301.) Sosiaalisen leiman näkökulma avaa mahdollisuuden nähdä myös sellaisia (naisten) hyväksikäytön muotoja, joista ei ole aikaisemmin puhuttu. Monissa maissa seksityöntekijöiden lapsilta on kielletty kansalaisuus, sairaalapalvelut tai oikeus koulunkäyntiin. Seksityöntekijät itse ovat joutuneet viranomaisten painostuksen, väkivallan ja raiskausten uhriksi ilman todellista mahdollisuutta valittaa kohtelustaan. (Pattanaik 2003, 315; Debnath 2006, 29.)

> ”Noh sehän siinä on kun nämä tyhmät lait että kotona tekevä maksullinen saa häädön tai maksullinen seksi tulis rikokseks tekee vaan kaiken turvattomammaks. En ite ole huomannut lakien tekevän ainakaan yhtään turvallisemmaks.” (K, Iina.)

Suomessa myyttien varaan rakentuva viranomaistyö näkyy erityisen selvästi sellaisissa yhteyksissä, joissa viranomaisilla on paljon omaa harkintaa. Kipeimpiä ovat naisten tarinat siitä, miten seksityö – vaikka vain satunnaisena ja hyvän aikaa sitten – voi vaikuttaa lastensuojeluviranomaisten käsityksiin äitiydestä. Tutkimukseni kuluessa tutustuin muutamaan tapaukseen, joissa seksityöntekijän kyky huolehtia lapsistaan asetettiin kyseenalaiseksi. Kolmessa näistä ainoa kirjattu peruste liittyi seksin myymiseen. Lastensuojeluilmoituksen oli voinut aiheuttaa paljastava pukeutuminen, vierailu tuntemattomien miesten hotellihuoneissa tai nouseminen autoihin.

> ”Kukaanhan ei pystyny millään tavalla osottaan, et mä oisin millään tavalla huono äiti tai huono huoltaja tai se

> tekis musta kelvotonta lasten huoltajaks. Koska ihan kun kuka tahansa muu ihminen tekee töitä ja tekee töitä jossain muualla kun lasten kodissa, lapset on sillä aikaa kunnan järjestämässä päivähoidossa, eikä missään oo mitään, minkä takia ois syytä olettaa, et lapsilla ois mitään hätää." (H, Maija.)

Kun seksityö kyseenalaistaa oikeuden omien lasten huoltajuuteen, puhutaan jo hyvin perustavanlaatuisista ihmisoikeuksista. Gayle Rubinin (1989, 290) mukaan seksuaalinen kontrolli on vahvimmillaan kasvatusinstituutioiden läheisyydessä. Normista poikkeava seksuaalisuus tulkitaan usein merkiksi huonosta vanhemmuudesta, mutta myös sopimattomuudesta esimerkiksi opettajan työhön. Mitä enemmän henkilöllä on valtaa seuraavaan sukupolveen, sitä vähemmän hänen mielipiteensä ja käyttäytymisensä saa poiketa normista.[53]

Stigman vuoksi seksityöstä ei ole tapana kertoa muuten kuin välttämättömissä yhteyksissä. Usein se ei ole tarpeenkaan, sillä ainakin osa-aikaisilla seksityö näyttelee vain pientä osaa elämästä ja ajankäytöstä. Joskus kuitenkin asia vuotaa naapuruston tietoon. Tällaisessa tapauksessa myös yksityistiloissa työskentelevillä voi olla ongelmia ympäristön suvaitsemattomuuden kanssa. Aineistossani häirintä on useimmiten pientä kiusantekoa, mutta joskus jopa häätöyrityksiä.

Kun stigma sijoittuu virallisten instituutioiden ulkopuolelle, siitä tulee näkymätöntä ja vaikeasti tavoitettavaa. Veera kertoo, kuinka seksityön aloittamisen jälkeen naapurit lakkasivat yksi kerrallaan tervehtimästä ja hänet avomiehensä kanssa yritettiin häätää omistusosakkeesta. Kaarinan naapuri soitteli hänelle öisin ja teki valituksia poliisille ja Ramonan naapuri lukitsi useampaan kertaan porraskäytävän oven niin, että asiakas ei päässyt ulos. Iinan vuokrasopimus purettiin:

> ”Erittäin hauskaa joku oli nimettömänä valittanut että mä häiritsen. Juu tosi paljon häiritsen, muut saa bailata minkä lähtee, mutta nussia ei saa.” (K, Iina.)

> ”Vuosia sitten erään kollegan rappuun oli myös kirjoitettu isolla huora ja nuoli hänen asuntoonsa. Ilmeisesti hän piti paikkaa väärässä kaupunginosassa. Ilkeitä ihmisiä riittää.” (K, Sara.)

Sukulaisille ja tuttaville seksityöstä kerrotaan vasta, kun alalla on toimittu jo jonkin aikaa ja kohtuullisen päätoimisesti. Kertomista ja läheisten suhtautumista arvuutellaan ja jännitetään. Jotkut eivät kerro koskaan kenellekään.

Useimpien kohdalla lähisukulaiset ja ystävät ovat kuitenkin ensijärkytyksen jälkeen sopeutuneet asiaan. Ehkä ihmisen perinpohjainen tunteminen on riittävän vahva tekijä murtamaan stigman. Silti joukkoon mahtuu myös seksityöntekijöitä, jotka ovat joutuneet valitsemaan läheisen ihmisen hyväksynnän ja seksityön välillä. Maija kertoi seksityöstään isälleen eikä ole sen jälkeen kuullut tästä:

> ”Mä tiesin, että kertomalla sen mä saan sen raivostumaan. Mut mä en olettanu ehkä ihan noin jyrkkää reaktiota kuitenkaan. Se sotii sen moraalia ja maailmankuvaa vastaan, veikkaisin.” (H, Maija.)

> ”Viimeistään sen jälkeen, kun minä paljastin hänelle [parhaalle ystävälle], että mää olen biseksuaali ja oon ostanu tämmösen SM-studion, niin siinä vaiheessa se oli sitten niinku harasoo koko homma.” (H, Ramona.)

Erityisesti intiimien seurustelusuhteiden luominen ja ylläpito on vaikeaa. Tarua loukkasi kovin, että hänen aikaisempi seurustelu-

kumppaninsa häpesi esitellä prostituoitua perheelleen tai ystävilleen, eivätkä he siksi juuri käyneet ulkona. Tiuku joutui luopumaan hyvin alkavasta suhteesta, kun mies näki hänet töissä huonomaineisella kadulla. Sirkka arvelee, että jos hän ryhtyisi seurustelemaan, poikaystävän olisi vaikea hyväksyä hänen työtään. Seksityön tekeminen on vaikeuttanut myös Liljan aikaisempaa seurustelusuhdetta.

> ”Mun edellinen lupaava suhde kaatui siihen, kun hän ei kestänytkään mun hommia (silloin tein ’vain’ hierontaa) vaikka aluksi sanoi ettei haittaa mitään kun olen niin ihana nainen. Mutta tunnetasolla hän ei sitten kestänytkään. Olen jo miltei luopunut toivosta löytää miesystävää niin kauan kuin teen näitä hommia vaikka ajoittain mulla onkin myös tavallisia treffi-ilmoituksia.” (K, Sara.)

Kokemuksistaan oppineille seksityöntekijöille kumppanin valinnan tärkeimpiä kriteerejä on, miten tämä suhtautuu seksityöhön. Joidenkin on onnistunut rakentaa työn oheen toimiva parisuhde, mutta se on vaatinut neuvottelua ja lujan motivaation. Haasteellista työn ja kodin yhdistäminen on silloinkin.

> ”Vaikka mun pari exääni (ne, joiden kanssa olen asunut yhdessä: eivät entisiä pokia) sulattikin melko hyvin mun työni, niin jokainen riita oli yhtä huorittelua. Lisäksi ero piti hoitaa todella siististi ja jokaista liikettä harkiten, ettei jäisi mitään kaunaa, tai katkeruutta, jonka vuoksi mies haluaisi sotkea mun elämäni (välineet kun oli).” (K, Aura.)

Seurustelun esteenä ovat eriävät käsitykset siitä, mitkä ihmisten kanssakäymisen muodot tulisi sijoittaa pelkästään parisuhteeseen, sillä seksityö sopii huonosti yhteen monogaamisen pari-

suhteen ihanteen kanssa. Periaatteessa kuitenkin myös parituslainsäädäntö hankaloittaa ainakin yhdessä asumista, sillä silloin kotitalouden jäseniä käsitellään yhtenä taloudellisena yksikkönä ja huorastigma ulottuu myös perheenjäseniin. Tietooni ei ole tullut, että parituslakia olisi Suomessa sovellettu tällaiseen tapaukseen, mutta esimerkiksi Ranskassa on tavallista, että seksityöntekijän tuloista riippuvaiset (lähinnä miespuoliset) perheenjäsenet joutuvat syytetyksi parituksesta. (Pheterson 1996, 44.)

Aina stigma ei näy syrjintänä tai kielteisinä ennakko-oletuksina. Yksityisten ihmisten ja julkisuuden ylikorostunut kiinnostus on osa stigmaa silloinkin, kun suhtautuminen on innostuneen myönteistä. Seksityöntekijän kannalta positiivinen mielenkiinto lähtee samalla tavoin myytin nostamisesta yksilön persoonallisuuden tilalle ja on siten yhtä lailla ulossulkevaa:

> ”Kun ihmisille kertoo, että on se, niin heidän reagointi muuttuu välittömästi. Suhtautuminen muuttuu. Heistä on niin kiehtovaa, kun se on niin syntinen. ’Kerro lisää ihmeessä. No miten sinä toimit? No miten?’ Ja blääblääblää. Kun ennen sitä tietoo voi ihmisen kanssa puhuu ihan mistä vaan ja keskustelu on todella mahtavaa. Niin sen jälkeen, kun ne kuulee, mitä sä teet työkses, niin ne ei nää sinussa enää ihmistä. Ne näkee sinussa sitten jonkin näkösen seksipommin.” (H, Taru.)

Viime vuosina Suomessakin on käytetty puheenvuoroja prostituutiosta ammattina. Toisin kuin useimpien muiden töiden kohdalla, seksityö kuitenkin kuvataan näissä puheenvuoroissa iloisena ja ongelmattomana (Saari 2004, 90–92). Myös tässä seksityötä ihannoivassa puheessa myyjä on usein vain passiivisesti viranomaistoimia – esimerkiksi bordellien laillistamista ja pakollisia terveystarkastuksia – odottava objekti. Lähestymistapa estää avun hakemisen ja työskentelyolosuhteiden parantamisen lähes

yhtä tehokkaasti kuin sävyltään negatiivisemmat uhri- ja rikollismyytit.

Kaksoiselämää

Suurin osa tapaamistani seksityöntekijöistä välttelee huorastigmaa ja salaa toimintansa ainakin joissakin yhteyksissä (vrt. Meretrix 2001, 132–133). Käytännössä se tarkoittaa erillistä työkännykkää ja työnimeä, joillekin myös työskentelyä vieraassa maassa. Toiset käyttävät peruukkeja tai muita naamioita. Internet on muuttanut kaupallisen seksin kenttää ja oleellisesti helpottanut anonyyminä toimimista. Enää seksityöntekijän ei tarvitse päivystää julkisilla paikoilla saadakseen asiakkaita.

> ”Tää internet, mikä sillon tuli, niin sinne oli niin hirveen helppo tehdä sitä kotisivua, vaihtaa tuntemattomana ajatuksia ja ottaa tuntemattomat kännykkänumerot. Pystyy koko ajan pelaamaan nimimerkillä.” (H, Per.)

Salassa pitämistä perustellaan ”ihmisten asenteellisuudella” (H, Kaarina). Sirkasta (H) juuri salailu on ammatissa vaikeinta, ettei tulisi leimatuksi ”roskaihmiseksi”. Monet ilmoittavat sosiaalisen leiman pelon yhdeksi syyksi olla maksamatta veroja, verotiedothan ovat julkisia.[54] Maksamatta jättäminen kuitenkin jatkaa salailun kierrettä ja marginalisoi.

> ”Sitten toinen jos ajattelee mun vanhempien kannalta, niin mun vanhemmat koko ajan ihmettelee, et miten mulla riittää rahaa, niin sit sun täytyy kehittää aina jotain, et mistä ne rahat on peräsin. Siihen selittelyyn menee ihan mieletön määrä aikaa ja energiaa.” (H, St.)

> ”Se että tätä täytyy tehdä salaa (ja olla pelko perseessä), vuokranantajan ja verottajan tähden (niin kauan en veroja maksa kun en laillisesti saa palveluita Suomessa mainostaa, tai en voi vuokrata toimitilaa!)” (K, Maisa.)

Kun kysyin seksityön huonoja puolia, kaikki haastateltavat mainitsivat salaamisesta aiheutuvan stressin ja käytännön vaikeudet. Jos seksityö on iso osa elämää, sen piilottaminen johtaa helposti vähittäiseen eristäytymiseen ja seksityön ulkopuolisen elämän katoamiseen.

> ”Uskon myös että seksin myyminen täysiaikaisesti on erinomainen valinta joillekin jossain elämän vaiheessa. Pelkään kuitenkin että jos heittäytyy täysin tähän ammattiin, on vääjäämättä edessä pelottava eristäytyminen. Minä huomaan tämän vuoden aikana vetäytyneeni hieman sosiaalisesta kanssakäymisestä ja siitä en pidä ollenkaan. Se, että on salattavaa, aiheuttaa myös eristäytymistä ja riskinä on että olemassaolevat suhteet kuihtuvat kokoon salailun vuoksi.” (K, Jaana.)

> ”Jos mä esimerkiksi menisin nyt illalla tohon kadun toiselle puolelle baariin laulamaan karaokea, niin jos siinä rupeis ihmisten kanssa juttelemaan, niin en mä vois tavallisten ihmisten tapaan kertoo työpäivästä. ’Olipa tosi tylsä suihinotto.’” (H, Leenu.)

Stigman vuoksi seksityöntekijän mahdollisuudet reflektoida toimintaansa ovat rajalliset. Seksityöntekijä voi keskustella ammatistaan vain harvojen kanssa ja saatavilla oleva kirjallinen materiaalikin tarjoaa vähän aineksia positiivisen identiteetin rakentamiseen. Julkisuuden antama kuva on niin kaukana seksin myyjän arjesta,

että sekään ei anna riittäviä eväitä itseymmärrykseen – pahimmillaan vain lisää hämmennystä ja yksinäisyyden tunnetta.

> ”Yli puolet siitä ajasta, kun mulla on jonkunlaista seksielämää ollut, olen huorannut. Tällaisina yön tunteina iskee epäilys että ollaankohan tässä sittenkään ihan täysjärkisiä. Fiksu minä sanoo, että se on yhteiskunnan rakentama käsitys, hellyydenkipeä ja hyväksyntää janoava minä taas kauhistelee valintaani.” (K, Irene.)

> ”Mä koen olevani kauheen eheä ihminen ja mä tykkään itsestäni tosi paljon. Mulla on hyvä itsetunto ja mä en oikein ymmärrä, kun joku sanoo näin, et kun lähtee sille tielle niin sitä hajottaa itsensä tai jotain tämmöstä.” (H, Susa.)

Oman identiteetin rakentamisen lisäksi salailu vaikeuttaa työssä kohdattujen tilanteiden purkamista. Kun prostituutiokontakteissa syntyneitä, usein sosiaalisesti ja emotionaalisesti hyvinkin haastavia tilanteita ei voi keskustella auki, vaikeat asiat kasautuvat ja työ kuluttaa nopeasti:

> ”Sen takii just kun tälle alalle menee, niin pitäis saada puhuu näist asioista, niin kun poliisitkin puhuu. Just sen takii, et ei päästäs niitä päähän ja sieluun, et ne sais heittää pois.” (H, Taru.)

Seksityöntekijä ei myöskään voi laskea virkavallan apuun sellaisissa tilanteissa, joissa muut ihmiset tekevät niin. Epäluottamus viranomaisiin on tiukassa ja huonot kokemukset leviävät kaupallisen seksin kentässä hyviä nopeammin. Ainakaan vähäisemmistä rikoksista ei ole tapana ilmoittaa:

”Kuinkahan monta kertaa on seksitöissä ryöstetty. Mä en oo poliisille menny, mitäs sitä sinne, poliisi ei jos sut on huoratessa hakattu.” (H, Yritteliäs.)

”Esimerkiks jos mulle tulis nyt jotain ongelmia työssä, niin mun ois aika vaikee hakee apuu mistään. Jos vaikka tulee joku asiakas, joka varastaa multa jotain tai pahoinpitelee mut, niin en mä uskaltais soittaa poliisille.” (H, Veera.)

”Kun ei tämä elämä voi (ainakaan mulle) olla liian helppoa, niin mun asianajaja koettaa nyt taivutella mua käräjille uudestaan, siitä raiskauksesta. Mulla on lääkärintodistus kertomukseni tukena. Asianajaja on tietonen mun duunistani ja nyt sitten mietin, lähteäkö vaiko ei. Rankka reissu siitä tulee, jos mukaan menee, mutta toisaalta. Ihminen se prostituoitukin on, samat ihmisoikeudet ku kellä tahansa muullakin. Oikeus kieltäytyä, pakittaa kun siltä tuntuu. Mutta mennä sitä oikeuteen vaatimaan. Pelottavaa.” (K, Ansa.)

Suomalaisessa poliittisessa traditiossa edellytetään esiintymistä omalla henkilöllisyydellä. Seksityöntekijälle (joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta) kansalaisvaikuttamisen yksilölliset riskit ovat saavutettavissa olevaa hyötyä suuremmat. Johanna Sirkiä (2003, 15–16) kritisoi uhrimyyttiä siitä, miten sen avulla seksityöntekijät vaiennetaan itseään koskevasta yhteiskunnallisesta keskustelusta. Krisse kiinnittää huomiota samaan asiaan:

”Jotenkin mä koen, et mun itsemääräämisoikeutta rajotetaan siinä sillä tavalla, et kun äkkiä leimataan, et sulla ei oo ollu muita vaihtoehtoja. Kun tää on ollu kuitenkin mun oma valinta. Mä oisin pystynyt tekemään ratkasut

> toisellakin tavalla, mut mä oon ihan itse valinnut tän, et mä haluan tehdä sen näin ja haluan lähteä mukaan tähän. Mä koen, et mut niinkun tyhmennetään siinä, kun mä en voi sanoa mitään. Multa viedään niinkun se oma päätäntävalta, päättää siitä mitä teen." (H, Krisse.)

Stigman olennainen seuraus siis on, että seksityöntekijöiden yritykset keskustella alan ongelmista tyrehtyvät oletukseen, että heidän henkilökohtaiset ominaisuutensa estävät oman tilanteen rationaalisen arvioinnin. Ja salaamisen vuoksi stigmaa kyseenalaistavat keskustelupuheenvuorot jäävät harvinaisiksi. Seksityöntekijänä toiminut Jo Doezema (Haastatellut Chapkis 1997, 182) kertoo, miten ihmiset ovat vankkumattoman kiintyneitä huoramyytteihin. Edes seksityöntekijän tapaaminen ei saa heitä kyseenalaistamaan omia käsityksiä, vaan he ajattelevat törmänneensä poikkeustapaukseen. Siten seksityöntekijöiden ihmisoikeusliikkeiden alkuperäinen ajatus stigman purkamisesta julkisten esiintymisten kautta ei Doezeman mielestä toimi, ainakaan niin mutkattomasti kuin aluksi luultiin. Patricia Whelehan kiinnittää huomiota samaan asiaan:

"Jos prostituoitu nauttii työstään tai seksistä asiakkaidensa kanssa, on hän 'poikkeava', tilastollisesti 'merkityksetön' tai 'nymfomaani'. […] Jos hän ei pidä seksistä tai työstä, niin kuin hänen ei oletetakaan pitävän, on hän 'frigidi', lesbo tai 'uhri'. Sillä ei ole merkitystä, miksi hän pitää tilannettaan epätoivottavana." (Whelehan 2001.)

Moninkertainen marginaali

Huorastigma ja sen seuraukset eivät seksialan sisälläkään ole kaikille samanlaiset. Paljon riippuu seksityöntekijän henkilökohtaisista resursseista, hänen sosiaalisen ympäristönsä suhtautumisesta ja siitä, kuinka keskeistä osaa seksin myyminen näyttelee hänen

elämässään. Satunnainen seksin myynti on helppo salata, eikä siitä koidu läheskään samanlaista stressiä kuin yrityksistä pitää päätoimista seksityötä erillään muusta elämästä. Seksualikysymyksissä vapaamielisessä kodissa kasvaneella voisi olettaa olevan muita matalampi kynnys kertoa työstä lähipiirilleen.

Osa seksityöntekijöistä kantaa samanaikaisesti myös jotakin toista stigmaa (Pheterson 1996, 70). Tietyt etniseen taustaan, sukupuoleen tai sosiaaliluokkaan perustuvat marginaaliryhmät ovat seksityössä yliedustettuina ja törmäävät huorastigman seurauksiin muita helpommin. Erityisesti itäeurooppalaisiin naisiin liittyy Suomessa voimakas ennakko-oletus seksin myymisestä. Suomalainen St kertoo näyttävänsä miesten mielestä slaavilaiselta ja siksi häneltä tullaan usein tiedustelemaan seksipalveluja:

> ”[Miehet baarissa] mieltää, et mä oon joku virolainen tai venäläinen, mikä aiheuttaa heissä oletuksen, et okei, mä oon varmaan myös maksullinen. Et he tulee mulle juttelemaan englanniks, et ’hei, haluatko lähtee meille’ ja blaablaablaa. Ja sitten fiiliksen mukaan mä voin todeta suomeks et ’joo’ tai ’ei’, et saa vähän niinku ite valita ja päättää.” (H, St.)

Tuplastigma tarkoittaa, että yksilöön kohdistuu samanaikaisesti eri stigmoihin liittyviä kontrollimekanismeja. Esimerkiksi venäläisten kohdalla huorastigman kietoutuminen ulkomaalaisuuteen lisää haavoittuvaisuutta. Vuonna 1999 voimaan astuneessa ulkomaalaislaissa epäily prostituutiosta on yksi käännyttämisperuste. Käännytyspykälän seurauksena rajavalvontapolitiikka näyttää entisestään sukupuolittuneen: jokainen entisistä sosialistimaista tuleva nainen on rajalla potentiaalinen prostituoitu ja siten epäilyksenalainen. Vuonna 2004 voimaan astui uusittu rikoslain parituspykälä, jonka mukaan asunnon vuokraaminen prostituutiotarkoitukseen voidaan tulkita paritukseksi (Rikoslaki 20. luku).

Lainmuutos vaikeutti asuntojen vuokraamista bordelleiksi, mutta lisäsi myös syrjintää asuntomarkkinoilla kaikkia venäläisiä ja virolaisia kohtaan – vuokraajalle he näyttäytyivät potentiaalisina prostituutiokentän toimijoina (Kontula 2005, 24).

Osa seksityöntekijöistä kokee kantaneensa huorastigmaa jo ennen ensimmäistä asiakasta. Gerdan äidin mukaan ”sunnuntaisin kirkossa käyvän tytön” täytyy olla ”huora tai hullu” karatakseen kotoa (H, Gerda), ja näin sosiaaliviranomaiset myös kirjoittivat papereihin. Thaimaalainen Tuk sai Suomessa kuulla jatkuvaa huorittelua kulkiessaan kadulla suomalaisen aviomiehensä kanssa. Kun stigman tehtävänä on toimia sosiaalisen kontrollin välineenä, voi olettaa, että huorastigman kantaminen jo valmiiksi alentaisi kynnystä seksityön aloittamiseen.

Toisaalta tiettyjen stigmatisoitujen ryhmien kohdalla marginaalinen asema yhteiskunnassa yleensä ja erityisesti virallisilla työmarkkinoilla lisää seksityön houkuttelevuutta. Leimautuminen näkyvään sukupuolivähemmistöön tekee työn hakemisesta vaikeaa: ”Osalle transihmisistä ainoat vaihtoehdot ovat prostituutio tai köyhyys.” (K, Eeva.). Valtayhteiskunnan hylkimät ominaisuudet on mahdollista tuotteistaa fantasiaksi: transihmisestä tulee shemale ja maahanmuuttajasta eksoottinen itänainen.

Tuplastigma siis avaa joitakin mahdollisuuksia, mutta samalla sulkee toisia. Suomalaisen naispuolisen heteroseksityöntekijän on helpompi rikkoa itseensä kohdistuvia ennakkoluuloja kuin sellaisen, joka seksityön lisäksi joutuu luovimaan myös muiden stigmojen paineessa. Leenu kertoo, miten vaikeaa sukupuolivähemmistöön kuuluvan ihmisen on rakentaa uskottavaa yhteiskunnallista toimijuutta:

> ”Yhden stigman kantaa vielä, ja sen kantaa ylpeänä. Et sanokaa mitä sanotte, niin minähän en suostu häpeämään. Mut kun on kaks stigmaa, ne ikään kuin kumpikin todistaa minua vastaan. Koska transihmisistähän on olemassa

semmonen ennakkoluulo, että siinä on kyse seksuaalisesta moraalittomuudesta. Ja jos mä nyt oon onnistunu sen kumoamaan, et siitä ei oo kyse vaan siitä, et mä haluan elää omaa sukupuoli-identiteettiäni, niin sit kun mä ryhdynkin prostituoiduksi, niin siinä on se vaara, että joku tulkitsee, et se mitä mä oon aikasemmin sanonu ei pidäkään paikkaansa. 'Ahaa, vaihdoit sukupuolta ihan vaan voidaksesi ryhtyä prostituoiduksi.' Eli tämmönen syytös moraalittomuudesta. Ja sit toiste päin. Sanotaan, että prostituoidut on kaikki, joko ne on jonkun psyykkisen ongelman uhreja, siis insestin uhreja tai muuten psykopatologisia. Sitten jos tulee ilmi tämmönen psykiatrinen diagnoosi kun transseksuaalisuus, niin se on tavallaan 'no niin, mehän sanottiin, kyl niillä kaikilla on päässä jotain vikaa.' Kun nää on kummatkin seksuaalisuuteen liittyviä mut vähän eri tavalla, niin siit tulee semmonen tunne, et jos nää molemmat asiat paljastaa yhtä aikaa, niin mun on vaikeampi enää olla uskottava. Et mua on helpompi syyttää, mä olen joko psykopatologinen tapaus tai moraaliton, tai jotain kauheeta hirveetä, joka tuhoaa sukupuolimoraalin ja terveen seksuaalisuuden ja kaikki. Omasta mielestäni mä en sitä todellakaan ole." (H, Leenu.)

Tuplastigma voi tarkoittaa toiseutta myös kaupallisen seksin piirissä. Jos on positiivisen identiteetin luominen hankalaa mystifioidulle naispuoliselle seksityöntekijälle, vielä vaikeampaa se on miesprostituoidulle, jonka olemassaoloa ei muisteta tai tunnisteta ollenkaan (Whelehan 2001, 126–127). Miehet jäävät usein myös seksityöntekijöille suunnatun avustustyön ja vertaistukiverkostojen ulkopuolelle.

Lisäksi kentän sisäinen – lähinnä asiakkaan aktista maksamaan korvaukseen perustuva – hierarkia asettaa seksityöntekijät eriarvoiseen asemaan. Seksiä myyvistä naisista saavat katuprosti-

tuoidut kantaa huorastigman raskaimman taakan (Chapkis 1997, 103). Suomalaiset voivat pyytää muita kansallisuuksia suurempia palkkioita ja ovat muita paremmassa suojassa stigmalta. Miehet työskentelevät naisia huomattavasti halvemmalla.

Näyttäisi siltä, että ainakin jonkinasteinen tuplastigma on seksityössä tavallista. Alalle päädytään ilmeisen harvoin suoraan valtavirrasta, sillä ainakin kaikki haastateltavani olivat käyneet yhteiskunnan näkökulmasta marginaalissa jo ennen seksityöhön ryhtymistä. Tällä tarkoitan laajasti jonkinlaista kokemusta elämästä yhteisön ulkopuolella ja sovinnaisuussääntöjen tuolla puolen.

Taulukko 4: Haastateltavien (n=25) kohtaama toiseus ennen seksityöhön ryhtymistä ja sen aikana.

Lapsuus	Tunne ulkopuolisuudesta	17	
	Kodin tiukat säännöt	8	
	Köyhyys	11	
	Koulukiusaaminen	10	
Seksuaalinen identiteetti	Heteronormista poikkeavat kokeilut (SM, bi jne.)	4	2
	Transhenkilö	3	
	”Huora”	11	6
	Seksuaalinen aktiivisuus	7	1
Muita	Ulkomaalaisuus	6	1
	Päihderiippuvuus	2	o
	Viranomaisepäily kyvykkyydestä vanhemmuuteen	2	2
	Syömishäiriö	5	
	Muu mielenterveysongelma	6	3

Taulukon perusteella voidaan ajatella, että seksityöntekijöiden patologisoinnille on perusteita, että alalle todella hakeutuu poikkeuksellisen paljon varhain psyykkisesti vammautuneita ihmisiä. Jos kuitenkin katsotaan näiden kokemusten laatua, ne ovat lähes järjestään luonteeltaan sellaisia, joista johtuvaa traumatisoitumista pidetään vähäisenä. Siten on mahdotonta arvioida, missä määrin seksityöntekijöiden kuvaamat marginaalikokemukset eroavat ei-seksityöntekijöiden elämänhistorioista.

Tästä avautuu toinen tulkintamahdollisuus. Kyse on jokseenkin yleisistä toiseuden kokemuksista, mutta haastattelemani ihmiset ovat kuitenkin vastanneet niihin erityisellä tavalla. He ovat oppineet jo varhain uhmaamaan sosiaalista järjestystä. ”Kun on kerran ollu kummajainen, niin sehän on helppo tehdä myös muuta sellaista asiaa.” (H, Krisse.)

Tätä tulkintaa tukee se, että elämänhistoriansa kipeiden kohtien salaamisen sijaan seksityöntekijät kertoivat niistä oma-aloitteisesti ja nimenomaan yhteydessä seksityöhön liittyvän stigman ylittämiseen. Seksityö näyttäytyi mahdollisena siksi, että he ovat aikaisemminkin tehneet poikkeuksellisia valintoja. Valtaosa haastateltavista korostaa jo lapsuusmuistoissaan vahvaa erillisyyttä, ”oman tien kulkemista” (H, Veera) tai ”sivusta seuraamista” (H, Susa).

> ”Mä en oo koskaan kuulunu mihinkään laumaan. Et kun tytöt on yleensä ringeissä ja näin, niin mä en oo koskaan kuulunu minnekään. […] Tavallaan, mulle on koko elämän ollut aivan sama, mitä muut tekee tai ajattelee, kunhan ne antaa mun olla rauhassa.” (H, Maija.)

> ”Ja mä en oo ikinä kokenu sympatiaa vahvinta joukkoa, tai sitä enemmistöä kohtaan, mun mielestä ne on ollu aika ääliöitä. Et mua kiusattiin paljon koulussa, niin mä koin sen, että ne on tyhmiä. Jotenkin se satutti ja loukkas, joten mä oon aina ollu uhmakas.” (H, Milla.)

Omaan luonteeseen liittyvä erillisyyden kokemus nousee aineistossani esille useammin kuin mikään muu yksittäinen taustatekijä.[55] Aina ei oikein osata määritellä, kuinka paljon kyse oli lapsen omasta syrjään vetäytymisestä ja paljonko ulossulkevasta ympäristöstä. Monilta löytyy kokemuksia koulukiusatuksi tulemisesta ja heikoista mahdollisuuksista osallistua sosiaaliseen elämään, esimerkiksi kodin köyhyyden tai tiukkojen sääntöjen vuoksi.

> ”Ei mua suoranaisesti kiusattu, mut syrjittiin, kun mä olin niin oudon näkönen. Mul oli rumat vaatteet, ei koskaan muodikkaat. Kun sillon jo se oli kauheen tärkeetä, et piti olla tietynlaiset vaatteet.” (H, Mimosa.)

> ”Siin oli just se ongelma, kun mä en ikinä päässy minnekään niin en mä pystyny solmimaan mitään ystävyyssuhteita kenenkään kanssa. Niin sen takia mä sit jäin ihan yksin, mä vaan olin siellä koulussa ja mä en oikeen tuntenu ketään.” (H, Elina.)

> ”Mä olen koulussa ollut koulukiusattu, kokenut olevani erilainen ja poikkeava. Mä olen tehnyt koulutyöni tunnollisesti ja yrittänyt pysyä kaikessa kiltisti mukana. Mut just tää tämmönen sosiaalinen pärjääminen siinä.” (H, Leenu.)

Ulkopuolisuutta ei kuitenkaan aina koettu negatiivisena. Kaarina arvelee lapsuuden yksinäisyyden johtuneen hänen omasta taipumuksestaan viihtyä lukuharrastuksen parissa. Erillisyyden kokemusta kuvataankin paitsi pakkona myös omaehtoisena ja mieluisana valintana:

”Mä olen aina ollu semmonen erilainen lapsi. Et mun sisarukset, ne on ehkä enemmän semmosia tavallisia, mut mä oon aina ollu semmonen äärimmäisen itsenäinen tyyppi. Mä muistan, et jo ihan pienenä mulla oli semmosia liikkeitä, et mä halusin olla yksin kotona. Must oli aivan ihanaa jos mä sain olla yksin, vaikka ekaluokkalaisenakin, jos mä sain olla edes hetken yksin kotona, niin että kaikki muu väki oli poissa, niin tuli semmonen aivan pakahduttavan hyvä fiilis. Et ah, nyt mä oon oman itseni herra ja teen mitä tahdon.” (H, Susa.)

”Himassa arkena, mä olen aina rakastanu semmosta, niin kun nytkin [haastatteluhetkellä]. Muut on tehtaissa ja konttoreissa, mä oon himassa. Mä oon kirjottanu yhden jutun tossa. […] Mä en ikinä tuu säälitteleen niitä 12-vuotiaita avainkaulalapsii, joille sosiaalitädit nyt järjestää päivähoitoo, perkele. Must oli ihanaa olla avainkaulalapsi, mä sain olla yksin himassa tai ulkona kavereiden kanssa.” (H, Siveyden sipuli.)

Kuten lapsuuden erillisyyden kohdalla, myös normista poikkeava seksuaali-identiteetti ja ympäristön suhtautuminen siihen voi olla yksilön kannalta positiivista ja/tai negatiivista. Tiinalle itselleen SM-viehtymys on tuonut paljon iloa ja auttanut tutustumaan omaan seksuaalisuuteen, kun taas sen kielteiset puolet ovat liittyneet lähinnä paikkakunnan pienuudesta aiheutuviin käytännön ongelmiin:

”Et siin tuli varmaan aika leimaantuneeks, kun kaivo jotkut käsiraudat sieltä sängyn alta. Alko esitellä, et kumpi sopii, et sopiiko, et minä teen sulle vai teetkö sinä mulle. Siit tuli ihan hullun leimaantuneeks, mä tiedän sen. Et se toteuttaminen oli ihan mielettömän vaikeeta.” (H, Tiina.)

Samalla kun normista poikkeaminen kuvataan enemmän tai vähemmän omana ratkaisuna, stigma ja sen seuraukset eivät ole hallittavissa. Esimerkiksi Tiuku on biologisesti mies mutta elää naisena. Hän on mielestään vihdoin päässyt tasapainoon sukupuoli-identiteettinsä kanssa, mutta valinta on jättänyt yksin. Tiuku haluaisi seurustella, mutta uskoo, että kukaan mies ei kestäisi häpeää:

> ”Onhan se hirveen tärkeetä parisuhteessa, et mitä ihmiset ajattelee tai mitä ympäristö ajattelee. Se, että mun kanssani julkisesti seurustelis niinkun ihmiset normaalisti seurustelee, niin sehän on hirveen suuri haaste miehelle, et voiko – koska mä en nyt kuitenkaan oo semmonen, et menisin naisesta läpi. Kuka mies nyt haluaa julistaa tämmöstä transsuhdetta? Ei kukaan, mun kokemuksen mukaan.” (H, Tiuku.)

Vaikka seksityö julkisuudessa usein liitetään päihteisiin ja väkivaltaan, omassa aineistossani ne eivät nousseet merkittäviksi stigmatisoiviksi tekijöiksi. Kaksi seksityöntekijää kertoi joutuneensa raiskauksen uhriksi, kaksi kokeneensa perheväkivaltaa. Myös päihderiippuvuus oli kohtuullisen harvinaista.[56] Sen sijaan monelta löytyi jonkinlaisia mielenterveysongelmia elämänhistoriastaan, pääsääntöisesti seksityötä edeltävältä ajalta. Yleisin ongelma olivat syömishäiriöt (anoreksia, bulimia) ja seuraavaksi tulee kolmen haastattelemani transihmisen sukupuoli-identiteettiin liittynyt problematiikka. Seksityöntekijöiden keskustelukanavalla pohdittiin jonkin verran masennusta, josta muutama ilmoitti aika ajoin kärsivänsä. Mielenterveysongelmien määrään on saattanut stigman lisäksi vaikuttaa haastateltavien ikä- ja sukupuolirakenne, sillä ne ovat opiskelijanaisilla huomattavasti miehiä yleisempiä (Opiskelijoiden mielenterveyspalvelujen…, 11–12).

Aloituspäätöstä tehdessään kellään haastateltavista ei ollut

ensi käden tietoja seksityön mukanaan tuomista hyödyistä ja haitoista. Vain Tiuku ja Ramona olivat saaneet opastusta alan ammattilaiselta ennen aloituspäätöstään, kaikki muut olivat valinnassaan samojen yleisten ennakkokäsitysten varassa kuin kuka tahansa meistä. Silti he olivat halukkaita ja kykeneviä epäilemään julkisuudessa esitetyn prostituutiopuheen oikeellisuutta. Muussa tapauksessa he eivät olisi ottaneet riskiä ja päättäneet kokeilla seksityötä.

Tulkitsen aineistoa siten, että huorastigma on niin vahva sosiaalinen leima, että kynnyksen ylittäminen edellyttää aikaisempaa marginaalikokemusta. Seksityötä edeltävissä ”leimoissa” on yleensä kyse jostakin henkilökohtaisesta piirteestä, jonka seurauksena on tullut leimatuksi ja sittemmin huomannut, että niinkin voi elää. Marginalisoiva ominaisuus ei tietenkään sinällään selitä seksityöhön ryhtymistä, mutta se voi selittää, miksi stigmasta nousee toisille pienempi kynnys kuin toisille.

Marginaalikokemuksen lisäksi kunniallisen ja kunniattoman rajan ylittäminen on kuitenkin useimmiten vaatinut vielä jotakin ulkopuolista sysäystä, esimerkiksi asiakkaan tarjousta tai tutustumista muihin seksityöntekijöihin. Tällaisten verkostojen merkitykseen seksityöhön vetävänä tekijänä ovat kiinnittäneet huomiota myös muut seksityötutkijat (Murphy & Venkatesh 2006, 134).

> ”Eräs panokaveri kenen kanssa kuvattiin kotivideoita sano et mikset koita sellasta juttua, kun tiän että oot rahapulassa... Laitoin ilmotuksen ja se oli siinä tajusin, että tää sopii mulle. ” (K, Iina.)

> ”Sitten mä tapasin näitä suomalaisia prostituoituja. Ennen mullakin oli semmonen hyvin tyypillinen mielikuva, että nää on kaikki jollain tavalla mielenvikasia narkkareita tai jotain, mutta mulla muuttu toi mielikuva täysin, kun

> mä kuulin, et mimmosia asiakkaita heillä käy. Mä todella kiinnostuin.” (H, Nelli.)

Vaikka seksityöhön ryhtyminen kertoo jo jonkinasteisesta huorastigman kyseenalaistamisesta, ensimmäinen maksullinen akti harvoin vastaa odotuksia. Seksityöntekijät kuvaavat hämmennystä ensimmäisen asiakkaan jälkeen. He ovat olleet yllättyneitä, kuinka ”helposti” se kävi tai kuinka ”tavallinen” mies oli. (Høigård & Finstad 1992, 22.)

> ”Ensimmäinen kerta oli sellanen, et mua jännitti ja pelotti aivan hirveesti. Me tehtiin se tän mun ystävän kanssa yhdessä, et otettiin se asiakas vastaan, ja se olikin ihan hyvä, koska se, että koskettaa toista ihmistä kun ite on vähissä vaatteissa, koskettaa toista eroottisessa hieronnassa, niin kyllähän se tuntu aika omituiselta. Mut sit kun siihen tottu, mä huomasin, et mä pidänkin siitä, se ei ookkaan mulle vastenmielistä ollenkaan.” (H, Krisse.)

Ensimmäisen asiakkaan merkitys näkyy siinäkin, että monet seksityöntekijöiden järjestöt erottelevat aktiivinsa sen perusteella seksityöntekijöihin (sex workers) ja heidän liittolaisiinsa (allies) (Mensah 2006, 10; vrt. Goffman 1990, 40-42). Jaon taustalla on oletus, että vähäinenkin seksin myyminen toisaalta altistaa stigmalle ja toisaalta tarjoaa jotain sellaista ymmärrystä, jota pitkäänkään seksityöntekijöiden parissa työskennelleellä liittolaisella (usein tutkijoita, sosiaalityöntekijöitä ja kansalaisaktivisteja) ei ole. Jopa eri kulttuureista tulevien seksityöntekijöiden ajatellaan ymmärtävän toisiaan aivan erityisellä tavalla (Laliberté & St-Jean 2006, 43). Ensimmäinen asiakas toimii ikään kuin porttina kahden eri todellisuuden välillä.

Rajankäyntiä

Huorastigma rajoittaa seksityöntekijöiden lisäksi myös niitä, jotka joutuvat perusteetta epäilyksen alaisiksi. Erityisesti hämmennystä aiheuttavat ”kunniallisen” ja ”langenneen” väliset rajanylitykset, kun ei-seksityöntekijöiltä kysellään seksipalveluja tai kotirapussa vastaan tulee seksityöntekijä lastenvaunujen kanssa. Ilmiötä kuvaa hyvin se kohu, jonka Kallion naisasukkaat nostivat, kun alueella yleistyneen katuprostituution vuoksi hintoja kyseltiin myös ohikulkijoilta. Alueella tehdyn kyselytutkimuksen mukaan ”monissa avovastauksissa kuvastuivat *häpeä* ja siihen rinnastuvat kielteiset tunteet, alemmuuden tunne, ihmisarvon alenemisen kokemus sekä se, että häirintä on loukkaavaa.” (Koskela & Tavi & Tuominen 2000, 71, ks. myös 60, 65.) Näkyvyytensä vuoksi juuri katuprostituutio nostattaa helposti asukasaktivismia (Chapkis 1997, 141). Näissä konflikteissa neuvotellaan ja uusinnetaan prostituoitua (ja hänen asiakkaitaan) moraalittomana toisena, joka pitää rajata oman elinympäristön ulkopuolelle (Hubbard 1998). Samalla omaa yhteisöä rakennetaan kunniallisena, säädyllisenä ja normaalina.

”Vastinpari samuus/erilaisuus tarjoaa kehikon, jonka sisällä ’naisen’ kategoriaa arvioidaan: hyvä/huono tyttö, madonna/huora, normaali/epänormaali, laillinen/laiton sekä vaimo/prostituoitu jakavat ja luokittelevat naisruumista arvostettuun ja alhaiseen. Vastinparin ensimmäinen osa on määräävä ja läsnä oleva, toinen taas määrittelyn kohteena oleva toiseus.” (Bell 1994, 40.)

Gail Phetersonin (1996, 14) mukaan hyväksyttävä naiseus perustuu heteroseksuaalisuuteen, avioliittoon ja lisääntymiseen, kun taas prostituutio määrittelee huonon naiseuden.[57] Siksi kysymys prostituutiosta on niin keskeinen. Kahtiajako stigmatisoi huonon naisen, mutta rajoittaa yhtä lailla ”kunniallisia” naisia, jotka välttääkseen huoraleiman joutuvat yhä uudelleen todistamaan ei-huoruuttaan. Silloinkin kun nainen ei toimi kaupallisen

seksin kentällä, hän tekee valintoja ja kontrolloi käytöstään suhteessa mahdolliseen epäilyyn lankeemuksesta.

Huorastigma toimii siis portinvartijana molempiin suuntiin. Ensinnäkin sen uhka korottaa kynnystä seksityöhön tai mihinkään muuhun toimintaan, joka voisi herättää epäilyn kunniattomuudesta. Toisaalta se leimaa seksityöntekijän, jolloin paluu kunniallisen naisen rooleihin käy vaikeaksi. Tästä näkökulmasta on samantekevää, kuvataanko seksityöntekijää rikollisena, syntisenä, taudinkantajana vai uhrina. Oleellista on, että hän näyttäytyy toisena, vastakohtana ideaalille seksuaalisuudelle.

Teoria selittää myös sen, miksi valtaosa feministisestä liikkeestä argumentoi kaupallisen seksin kysymyksissä mieluummin yleisen sukupuolten tasa-arvon kuin seksityöntekijöiden arjen näkökulmasta. Erityisesti radikaalifeministinen teoria jakoi naiset kahtia, aktiivisiin ja tiedostaviin toimijoihin sekä passiivisiin toiminnan kohteisiin. Osallistuessaan seksityöntekijöiden uhriuttamiseen se tuli astuneeksi sisään madonna–huora-kahtiajakoon (Ryan 1997, 46) oman selustan turvaamiseksi huorastigmaa vastaan.

Huorastigma on muuttunut historian kuluessa paljon, mutta vuosisadasta toiseen huora symboloi merkittäviä yhteiskunnallisia rajankäyntejä. Marx (1999, 76) nostaa prostituution vieraannuttavan kapitalistisen työn symboliksi ja monille feministeille prostituoitu kuvaa kaikkien naisten asemaa patriarkaatissa (Millet 1971, 37). [58]

E-pillereiden tuloon saakka naisen seksuaalisuuden kontrollointi toimi takeena siitä, että yksityisomaisuus siirtyi isältä hänen biologiselle pojalleen. Samalla naisen tärkein yhteiskunnallinen tehtävä oli lasten synnyttäminen ja perheen varjelu, joita kumpaakin hänen seksuaalinen aktiivisuutensa uhkasi. Traditionaalisesti huorastigma on koskenut jokaista naista, joka ryhtyy esiaviolliseen seksiin, avioliiton ulkopuoliseen seksiin, seksiin useamman kuin yhden kumppanin kanssa, seksiin avioeron tai

puolisonsa kuoleman jälkeen, seksiin toisen etnisen ryhmän tai saman sukupuolen edustajan kanssa tai mihin tahansa muuhun kuin emätinyhdyntään, esimerkiksi oraali-, anaali- tai SM-seksiin. Usein jo pelkkä seksuaalinen aloitteellisuus, tieto tai taidokkuus riitti asettamaan naisen kunnian kyseenalaiseksi. (Pheterson 1996, 66.) Kun nainen rikkoi seksuaalimoraalia, oli yhdentekevää, tekikö hän sen taloudellisesta vai jostakin muusta syystä. Toisaalta rahan ja seksin yhteys ei aina leimannut, se saattoi esimerkiksi olla täysin legitiimi perusta avioliitolle.

Ainakaan suomalaisessa kulttuurissa ei huorastigma kuitenkaan leimaa enää kaikkia seksuaalisesti aktiivisia naisia. Meidän kielessämme prostituoitu on kaventunut tarkoittamaan henkilöä, joka harjoittaa seksiä vaihtosuhteessa. Tämä liittyy laajempaan muutokseen seksuaalimoraalissa. Lähetyssaarnaaja-asennossa aviollisessa heterosuhteessa harjoitetun seksin sijaan on nyt kaiken yläpuolelle nostettu romanttiseen parisuhteeseen sidottu, naisen orgasmia palvova seksi. Peräkkäiset seksisuhteet, varianssi seksin harjoittamisen tavoissa ja seksi samaa sukupuolta olevien välillä ovat naisille sallittuja (Saarikoski 2001, 186–188). Seksityö on jäämässä yksin edustamaan pahaa ja vaarallista seksiä, vastakohtana puhtaalle ja kiltille kotiseksille.

Seksin normit eivät synny satunnaisesti, vaan ovat tiukasti sidoksissa muun yhteiskunnan ja erityisesti naisen aseman muutokseen. 2000-luvun Suomessa myös keskiluokkaisen naisen oletetaan käyvän töissä kodin ulkopuolella ja siten perheyhteyttä vaalivasta kodin hengettärestä on tullut työelämän taloudellisesti tuottava toimija. Samaan aikaan suvun merkitys on heikentynyt, kun julkinen sosiaaliturva- ja hoivajärjestelmä on ottanut vastuulleen monia perinteisesti naisten kodin piirissä kantamia velvoitteita. Huoli naisen seksuaalisuudestakin on siten vähemmän sidoksissa sukuun ja perheeseen ja enemmän hänen asemaansa työvoimaresurssina. Kunniatonta ei ole harjoittaa seksiä, vaan pyytää tai vastaanottaa siitä rahaa. Näin huorastigmasta tulee

myös toisella tavalla sosiaalisen kontrollin väline: prostituoituihin kohdistuvan stigman legitimointi tutkimuksen, ennakkoluulojen ja lainsäädännön kautta kääntää huomion pois siitä, mikä työväenluokkaisille naisille on yhteistä, nimittäin vaatimus taloudellisesta, sosiaalisesta ja seksuaalisesta autonomiasta.

Vaikka huorastigma toisaalta on edelleen vahva, se ei toimi yhtä tehokkaasti kuin aikaisemmin. Muutokset kaupallisen seksin sisällä – erityisesti liikkuvuuden lisääntyminen ja uusi kommunikaatioteknologia – murentavat kunniallisen ja kunniattoman naisen rajaa ja helpottavat kulkua roolista toiseen. Osa seksityöntekijöistä matkustaa ulkomaille töihin nimenomaan siksi, että siten läheiset eivät saa tietää seksin myynnistä (Spanger 2003, 180), ja kun asiakassuhteet solmitaan anonyymisti internetissä, ei ole enää välttämätöntä päivystää kadulla tai näyteikkunoissa. (Bernstein 2007, 473.)

Samasta stigman murentumisesta kertoo tässä luvussa aikaisemmin esittämäni huomio siitä, miten seksityöntekijöiden läheiset suhtautuvat saadessaan kuulla asiasta. Toisin kuin monet seksityöntekijät ovat etukäteen pelänneet, sukulaiset ja ystävät ovat sopeutuneet asiaan (vrt. Mattley 1998, 151). Jos ihmisen on tuntenut pitkään muissa rooleissa, ei häntä ole helppo pelkistää huorastigman yksiulotteisiin myytteihin:

> ”Mun ystäväni ovat lähes kaikki pitkäaikaisia lapsuuden ystäviä, jotka tuntevat mut yhtä hyvin, kuin minä heidät. Koska ovat aina tieneet mun tekevän vähän erilaisia ratkaisuja, näille asia on ollut aika helppo ymmärtää ja pitävät asiaa jopa luonnollisempana, kuin jos esim olisin töissä kaupan kassalla.” (K, Aura.)

> ”[Äiti] sylki mun päälle ja huus, et ’hän ei mitään huoraa tänne maailmaan synnyttäny’. Mut seuraavana päivänä se soitti ja pyys anteeks kaikkii noita. Sen jälkeen me

ollaan paljon enemmän pidetty yhteyttä kun koskaan aikasemmin." (H, Nelli.)

Samalla on hyvä muistaa, että stigmalla on ollut myös joitakin positiivisia vaikutuksia seksityöntekijöiden toimintamahdollisuuksiin. Pitkälti sitä hyödyntäen on kammettu päättäjiltä tuki erityisesti seksityöntekijöille suunnattuun sosiaali- ja terveystyöhön. Myytti tauteja kantavasta itäprostituoidusta on motivoinut asiakkaita kondomin käyttöön ja siten ehkä vähentänyt seksityön terveysriskejä. Stigman portinvartijuus myös pitää seksityöntekijöiden määrän niin vähäisenä, että 'myyjän markkinat' säilyvät:

> "Toisaaltahan tää on etu, kun prostituoidut on kauheen halveksittuja ja sitä kauhistellaan, niin ei oo paljoo kilpailijoita. Niin en mä nyt tiedä, haluaisinko mä edes kauheesti muuttaa tätä tilannetta." (H, Mimosa.)

Stigman vuoksi seksityö on jatkuvasti mediaa ja ihmisiä kiinnostava teema. Vaikka puhe on pääosin objektivoivaa ja negatiivista, myös muita sävyjä löytyy ja ainakin osa seksityöntekijöistä osaa hyödyntää murusetkin itseluottamuksensa rakennusaineiksi:

> "Sanotaan näin, että jossain vaiheessa, varsinkin sillon kun mä alotin, niin mulla oli kauhee semmonen epäilys, että onko mussa jotain vikaa ja oonko mä nyt, tuleeko musta nyt jotenkin huonompi, muutunko mä jotenkin. Niin semmonen oletus on poistunu. Mä koen, et mä en ihmisenä perimmältään muutu tän takia. Ja sit se, et mä voin todeta itselleni ja muille, et jos tää tulee ilmi, niin se ei myöskään tee musta huonompaa. Et mä en ole silti sen syntisempi tai mitään." (H, St.)

4. Työ

> ”Joskus tekis vaan mieli avata ovi pokalle ja sanoa noniin housut alas ja sassiin äkkiä sängylle. Ei mulla ole koko päivää aikaa ja älä sitten höpötä.” (K, Iina.)

> ”Ekaa kertaa kun mä tanssin erotiikkabaarissa, niin mä kaaduin ja mulla vilahti tamppooninnaru ja mä sain tippiä jonkun euron. En mä vieläkään mikään hyvä oo, mut strippaaminen on enempi sellasta venyttelyä.” (H, Milla.)

Työ on se konteksti, jossa seksityöntekijät kertovat tehneensä päätöksen alalle ryhtymisestä. Tässä luvussa tarkastelen niitä piirteitä, jotka yhdistävät kaupallisen seksin muihin töihin. Seksityöntekijöiden mukaan hyvä asiakassuhde vaatii emotionaalisia, sosiaalisia ja kulttuurisia taitoja. Keskeinen haaste on oman tilan suojelu, jossa onnistuminen edellyttää selkeitä pelisääntöjä asiakastilanteisiin sekä yksityis- ja työelämän tiukkaa erottamista. Kuvaan myös, mistä seksityöntekijöiden ammatti-identiteetti koostuu.

Myöhemmin tässä luvussa väitän, että vaikka seksityöhön ryhdytään rahan vuoksi, useimmat tyytyvät vaatimattomiin tuloihin ja ulosmittaavat seksityön kustannustehokkuuden mieluum-

min vapaa-aikana. Oman ajan lisäksi seksityöhön houkuttelee alan sisäinen itsenäisyys verrattuna sellaisiin palkkatöihin, joihin kuuluu työnjohdon valvonta. Lopuksi pohdinkin, missä määrin seksityöstä voidaan puhua prekaarina työnä.

Helen Wardin (2007, 17–18) mielestä prostituution mieltämistä työksi vaikeuttaa se, ettei monimuotoinen ilmiö löydä yhtä paikkaa tuotantorakenteessa. Marxiin nojautuen hän erottelee viisi seksityöntekijän positiota: Ensinnäkin miljoonat maailman bordelleissa, ravintoloissa tai muuten paritussuhteessa työskentelevät kuuluvat *palkkatyöläistöön*, joka myy työvoimansa kapitalistille määräajaksi. Ihmiskaupan kontekstissa tehdään *orjatyötä*. Palvelujaan suoraan asiakkaille myyvät seksityöntekijät ovat määritelmällisesti itsensä työllistäviä pienyrittäjiä, jotka omistavat tai vuokraavat tuotantovälineensä, esimerkiksi nettiyhteyden, puhelimen ja työvälineet. Tässä mielessä he ovat klassista *pikkuporvaristoa*, joskin käytännössä useimmat niin heikossa asemassa ja kaukana keskiluokasta, että tulevat lähemmäksi Marxin *ryysyköyhälistöä*. Jotkut seksityöntekijät voivat toimia myös *kapitalistin* roolissa, esimerkiksi madamet tai pienten bordellien omistajat.

Varakkailla yhteiskuntaryhmillä on toki aina ollut palvelijoita ja lastenhoitajia palkollisinaan, mutta pitkään suurin osa reproduktiivisesta (hoito-, hoiva- ja kotitalous-)työstä sijoittui vaihtosuhteen ulkopuolelle. Kaupallisen seksin kasvu voidaankin nähdä osana laajempaa länsimaiden tendenssiä, kun naisten perinteisesti korvauksetta tekemä työ siirtyy palkkatyöksi.[59] Naisten ja erityisesti perheellisten naisten osallistuminen työelämään on sidoksissa reproduktiivisten palvelujen kysynnän kasvuun ja tyydyttää tästä aiheutuvan työvoimatarpeen. Seksi on viimeinen naisten työn alue, joka on laajemmin siirtymässä markkinoiden piiriin (Thorbek 2003, 63).

Mitä prostituutiossa sitten on kaupan? Usein seksityöntekijän sanotaan ”myyvän itseään”, mutta käsite kertoo enemmän puhujan asenteista kuin itse myyntitapahtumasta: kun kauppa

on solmittu, ei asiakas tietenkään omista myyjää. Tästä syystä on ehdotettu, että seksityöntekijä luovuttaisi määräaikaisen käyttöoikeuden ruumiiseensa. Kuitenkin myös tämä määritelmä vastaa huonosti todellisuutta, sillä jo kaupallisen seksin hinnoittelu perustuu ensisijaisesti tiettyihin akteihin (intiimihieronta, suuseksi, yhdyntä, alistaminen jne.), eikä aikaan. Vaikka monet itsenäiset seksityöntekijät veloittavat ajasta (toinen tavallinen laskutusmitta on asiakkaan orgasmi), sovittuun aikaan sisältyvät seksiaktit on tarkkaan määritelty ja ylimääräisistä palveluista veloitetaan lisämaksu. (Ward 2007, 16.) Siksi tarkastelenkin tässä luvussa *seksipalvelujen myymistä*.

Wardin erottelun pohjalta on ilmeistä, että seksityötä voidaan tarkastella sisäinen moninaisuus huomioiden mutta osana laajempaa työn ja talouden kontekstia. Esimerkiksi Elizabeth Bernstein (2007, 475) onkin liittänyt keskiluokkaisten naisten tulon seksiteollisuuteen heidän heikentyneeseen asemaansa muilla työmarkkinoilla: verrattuna samalla taustalla töitä etsiviin miehiin löytävät naiset paljon todennäköisemmin itsensä epävarmoista matalapalkkatöistä. Toisaalla Nevadan bordelleja tutkineet Brents ja Hausbeck (2007, 425) toteavat, että bordellien palvelut ja markkinointi ovat kehittyneet sidoksissa alueen muuhun matkailusektoriin. Heidän mukaansa seksiteollisuutta ei pidä tutkia muusta yhteiskunnasta erillisenä ”toisena”, vaan osana myöhäiskapitalistista tuotantojärjestelmää ja kulutuskulttuuria.

Seksityö eroaa kuitenkin yleisesti hyväksytyistä ansiotöistä ainakin yhdessä suhteessa: kaupalliseen seksiin liittyvän stigman vuoksi suuri osa työmarkkinoiden mekanismeista ei toimi tai niiden vaikutukset ovat erilaiset, sosiaaliset riskit vaikuttavat oleellisesti esimerkiksi työvoiman kysynnän ja tarjonnan suhteeseen. Lisäksi seksityö kiinnittyy vain löyhästi keskeisiin työelämän instituutioihin, kuten ammattikoulutukseen, työoikeuteen ja ansiosidonnaisiin etuuksiin.

Feministiset liikkeet ovat vaatineet naisten kotona tekemän

työn tunnustamista, sillä nykytilanne ruokkii eriarvoisuutta ja kieltää naisilta työntekijöiden perusoikeudet (Suomen Unifem). Erityisesti marxilainen feminismi on korostanut myös seksityön ja muun (palkka)työn verrannollisuutta toisiinsa (Sloan & Wahab 2000, 462; Nussbaum 1999, 291). Kaupallisen seksin tarkastelu reproduktiivisena työnä tuo näkyviin ongelmien ja ratkaisuvaihtoehtojen samankaltaisuuden (West & Austrin 2005, 141; Kempadoo 1998, 3).

Toisaalta seksityö tekee näkyväksi myös naisten välisiä riiston muotoja. Vaikka Suomeen ei vahvan julkisen hoivasektorin vuoksi ole ainakaan vielä syntynyt siirtolaisten kotityömarkkinoita, monissa länsimaissa seksityö on tiukasti sidoksissa näihin muihin siirtolaisnaisten reproduktiivisiin töihin. Niihin rekrytoidutaan samoja väyliä pitkin, ja monet naiset työskentelevät samanaikaisesti tai peräkkäin sekä seksialalla että muissa siirtolaisille avoimissa töissä. Länsimaalaisen naisen siirtymisen virallisille työmarkkinoille on mahdollistanut kehitysmaalainen nainen, joka eroaa läheisistään ehkä vuosiksi työskennelläkseen lännessä heikon palkan, heikon turvan ja heikon arvostuksen töissä.

Emotionaalinen työ

Kun seksityöntekijät puhuvat ammattitaidosta, he puhuvat hyvin vähän seksistä. Seksin teknistä osaamista ei pidetä oleellisena, tai kuten Lilja sen ilmaisee, ”kyl sen aika pian oppii, että edestä vai takaa vai mitenkä”. Sen sijaan seksin myyminen edellyttää monia emotionaalisia, sosiaalisia ja kulttuurisia taitoja (Brown 2007, 410). Hyvä seksityöntekijä on kohtelias, ystävällinen ja saa toisen tuntemaan itsensä erityiseksi silloinkin, kun itsellä ei ole paras mahdollinen päivä. Gerda kuvailee, miten tähän tarvitaan herkkyyttä ja kokemusta, erityisesti uusien asiakkaiden kanssa. Seksi on persoonallinen ja intiimi alue ja yleensä pitää ”keksiä hyvin pienistä vivahteista, mistä toinen tykkää ja mistä on kyse.”

Emotionaalinen työ viittaa kykyyn luoda asiakkaalle illuusio fyysisten eleiden ja sosiaalisen tietämyksen avulla (Pasko 2002, 55).[60] Seksityön ammattilaisen ja amatöörin ero ei ole ulkonäössä, iässä tai teknisessä taidossa, vaan siinä, millaisia kokemuksia hän kykenee asiakkaalle tarjoamaan.

> ”Moni seksipalveluita haluava mieshän odottaa aina, että hän saa hyvän palvelun, hän saa kohteliaan palvelun. Hän saa palvelun, joka saa hänet tuntemaan olevansa ainut, hänelle on aikaa, ei ole mitään kiirettä. Ne on tunteita, jotka mä ymmärsin sillon aikanaan, et ne on todella, todella tärkeitä sille miehelle, joka tulee nautiskelemaan seksistä.” (H, Tiina.)

> ”Mä en koskaan hätyytä. Saa käydä suihkussa. Juttelen, jos haluaa. Jutellaan mielellään, varsinkin ensikertalaiset on semmosia, että ne on hirveen hermostuneita. Sitten siinä kun mä juttelen, niin ne rauhottuu siihen. Semmosia arkipäivän asioita, ihan normaaleja.” (H, Yritteliäs.)

Vaikka sopimus solmitaan yleensä tietyn seksiaktin suorittamisesta korvausta vastaan, onnistunut asiakastapaaminen edellyttää muutakin. Sihteeriopistolla kirjoittavat seksin ostajat kuvaavat työn emotionaalista luonnetta arvioimalla myyjän ”asennetta”. ”Oikea asenne” tarkoittaa ystävällisyyttä, iloisuutta, viitseliäisyyttä ja nautinnon performanssia. Myyjän oikea asenne voi korvata ulkonäköön tai kokemukseen liittyvät puutteet, mutta väärä asenne pilaa ulkoisesti moitteettoman seksikokemuksen.[61]

Seksityöntekijän näkökulmasta asiakkaiden tyytyväisyydellä on tietysti oma arvonsa, mutta emotionaalisia taitoja käytetään ensisijaisesti oman työn helpottamiseen. Asiakkaan virittäminen alusta saakka vähentää vaivaa itse aktissa. Onnistunut asiakassuhde alkaa tervehdyksestä:

”Mä kättelen asiakasta aina. Mä kättelen uutta ihmistä aina tavatessani tämän ensimmäistä kertaa, myös muualla kun työssä.” (K, Irene.)

”Pyrin itse olemaan tuttavallinen ja jutustelen tovin niitä näitä ennen varsinaista toimintaa ja antamaan sellaisen kuvan, että olen ihmisenä kaikin puolin tavallinen ja että luokseni on turvallista tulla.” (K, Aura.)

Emotionaalinen työ opitaan käytännön asiakastilanteissa. Aikaa myöten siihen kehittyy omat rutiininsa, joihin valikoituu toimiviksi osoittautuneita lauseita ja eleitä. Minttu kuvaa yksityiskohtaisesti, miten hän rakentaa luottamuksen ja välittömyyden tunnelmaa ennen seksiaktia:

”Mulla on aika vakiojutut, mitä puhelen asiakkaiden kanssa.
– kehun jotain piirrettä heidän ulkonäössään
– taputan masua ja sanon että se on ihana (paitsi jos se on todella valtava)
– taputan olematonta masua ja sanon että voisit syödä enemmän, poika
– kysyn onko jotain juttua, mistä asiakas erityisesti pitää (sängyssä)
– usein tulee juttua asiakkaan työstressistä tai perhe-elämästä mutta silloin asiakas itse haluaa puhua näistä asioista, minä en kauheasti utele
– omista asioistani puhun ympäripyöreyksiä paitsi kyllä voin kertoa ihan totuudenmukaisesti ja tarkasti, mikä on mun lempiruoka tms. vähäpätöisiä juttuja.” (K, Minttu.)

Emotionaalisen työn määritelmään kuuluu, että toiminnalla on markkina-arvo. Taitava seksityöntekijä osaakin ulosmitata

kykynsä myös taloudellisesti. Seksityöntekijät esimerkiksi kertovat, että monet asiakkaat toivovat saavansa mahdollisimman pitkälle privaattiseksiä muistuttavan kokemuksen. Koska fantasian keskeisenä tunnuksena on molemminpuolinen nautinto, seksityöntekijä esittää asiakkaalle nauttivansa. Aina kyse ei ole feikistä, vaan myös todellista nautintoa visualisoidaan. Eräs haastateltava konkretisoi tämän osuvasti todetessaan, että jos pystyt kostumaan luonnollisesti tai opit lisäämään liukuvoiteen asiakkaan huomaamatta, voit saman tien nostaa hintoja 20 euroa.

> ”Kyllä mä olen ainakin ihan minä itse en näyttele paitsi feikkaan että on tosi kiihottavaa jos joku jotain kysyy tuntuuko mun muna hyvältää joo tietty se on ihana. Joskus tuntuu että miehet on niin tyhmiä, kun kyselee mitä ihmeimpiä juttuja sängyssä.” (K, Iina.)

> ”Usein ku alkaa ratsastaessani tuntua reisi- tai pakaralihaksissa ni jatkan ajatellen, että siinä samallahan ne vahvistuu – eipä tarvii raahautua salille asti ja ääntelykin lienee kohtalaisen todenmukaista. Nii juu ja lähetyssaarnaajassa on helppo tehä vatsalihaksia. Siinä ku hieman nostelee niskaa ja persettä vuoronperään ni mies luulee, että oikeesti nautin ku oon niin mukana pelissä.” (K, Heidi.)

Seksityöntekijöiden mukaan monet miesasiakkaat pitävät myyjän (todellista tai taitavasti näyteltyä) orgasmia ratkaisevana seksin onnistumisen kriteerinä. Feikkiorgasmi onkin kouluesimerkki emotionaalisesta työstä. Myyjän orgasmi antaa asiakkaalle illuusion seksisuhteesta, jossa kumpaakin osapuolta motivoi eroottinen intohimo. Taru ja Sirkka kertovat, että kun seksityöntekijän nautinto näyttää asiakkaalle ratkaisevan tärkeältä, he esittävät vakuuttavan orgasmin, ”koska ihminen on sellanen, et jos se jotakin haluu, niin jos sille syöttää sen mitä se haluu tietää, niin

se uskoo siihen helposti.” (H, Taru.)

> ”Tavallaan helppoa, mutta joskus ärsyttää nämä, jotka haluavat ’väkisin’ minulle tuottaa nautintoa. Rasittavaa feikata orkku toisensa perään, miettien mikä olisi sopiva ja uskottava väli laueta kun klittaa kivistää turha ja taitamaton räpläys.” (K, Maisa.)

> ”Mun täytyy aika usein esittää asiakkaasta kiinnostunutta ja feikata orgasmi, kun näkee, että maksava asiakas odottaa sitä. Mutta mulle se on melko helppoa. Työminäni on aina iloinen ja sosiaalinen, hymyilee ja pitää small talkia yllä, vaikka itsellä saattaa olla huono päivä ja mietin vaan, että fuck off.” (K, Maikki.)

Aidot orgasmit eivät seksityössä ole tavattomia, mutta harvalla ne tulevat tilauksesta. Joissakin tilanteissa ammatillisuus edellyttää niistä pidättäytymistä, vaikka hetki ja kumppani houkuttelisivatkin. Aidon orgasmin korvaaminen feikillä voi olla tietoinen strategia ammatillisen etäisyyden turvaamiseksi ja kontrollin säilyttämiseksi. Sillä voidaan pyrkiä oman turvallisuuden varmistamiseen intiimeissä kontakteissa ennalta tuntemattomien ihmisten kanssa. Toisaalta seksityöntekijä saattaa ajatella, että hänellä on vastuu tilanteesta ja asiakkaan nautinto asettuu muun edelle. Jos asiakkaita on paljon, kyse voi olla taloudellisesta välttämättömyydestä:

> ”No jos on päivässä vaan yks tai korkeintaan kaks asiakasta, sillon voi päästää ittensäkin laukeemaan. Mut jos niitä on enemmän, niin se ei vaan onnistu. Jos vaikka sais ekan ja tokan asiakkaan kanssa kahdesta kolmeen orkkua, niin tulis kyllä semmonen olo, ettei niitä muita viitti enää ottaa vastaan.” (H, Minna.)

> ”Olen aina (niin pitkään kun muistan) saanut itse pään räjäyttäviä orkkuja.. Asiakkaiden kanssa pyrin myös olemaan – ajattelemaan jotakin muuta etten huutaisi ja hilluisi orkuissani. Joskus niin silti sattuu että orgasmi vaan tulee, enkä voi sille mitään. Olenpa joskus aina silloin tällöin ejakuloinutkin... Mietinkin että miksi ihmeessä joskus 2 asiakkaan jälkeen olen aivan kuitti...” (K, Sofia.)

Kaupallisen seksin logiikkana on ansaita mahdollisimman suuri rahasumma mahdollisimman vähällä vaivalla tarjoamalla asiakkaalle eroottinen elämys. Kuten seksityöntekijöiden kirjoittamassa ammattioppaassa (Turvallisempaa seksiä, turvallisempaa seksityötä 1997, 48–55) todetaan, ammatillisuus seksityössä tarkoittaa tilanteen kontrollointia, etäisyyden säilyttämistä ja oman työmäärän minimointia. Emotionaalinen työ on resurssi, jota seksityöntekijät hyödyntävät asiakkaiden käsittelyssä:

> ”Mutta mistä olen saanut ihan hyvää palautetta niin siitä, että vien pokat aina ensin kikkelipesulle ja pesen siis itse. Näin voi vähän varmistua siitä kuinka herkkä tapaus on kyseessä ja varmistua ennen kaikkea puhtaudesta.” (K, Sara.)

> ”Kun huomaan, että poka haluaa pidättää [laukeamista] eli pysähtyy ym., niin sanon vaan, että älä, että tuntuu niin hiton hyvältä juuri tällai.” (K, Anna.)

> ”Mä otan useimmiten suihin siten, että asiakas joko istuu tai makaa sängyllä. Silloin tuo ei pääse vapaasti työntelemään, vaan mä saan itse määrätä miten syvälle otan. Joskus asiakas kyllä seisoo ja mä istun edessä, mutta jos tuo ottaa mun päästäni kiinni, tartun tämän käsiin ja vien ne muualle (sillee vihjailevasti, mutta hienovaraisesti).” (K, Aura.)

Myyjän seksuaalisen nautinnon performanssi on tärkeä osa seksityötä, mutta aineistossani nousee myös yleisempi kyky luoda vieraan ihmisen kanssa nopeasti riittävän intiimi tunnelma, jotta seksi ylipäätään on mahdollista. Vaikka stereotyyppinen tosimies kykenee seksiin milloin vain ja kenen kanssa tahansa, seksityöntekijän arjessa asiakkaan luottamuksen voittaminen ja hänen jännityksensä laukaiseminen on osa ammattitaitoa:

> ”Saatoin silittää selkää tai mahaa, niinku saada se ihminen rentoutumaan. Eikä siihen rentouttamiseen menny ehkä kun minuutti, mut siihen ujouden voittamiseen muilla tavoin ois menny iäisyys. Mikä sitten ois vaikeuttanu mun työtä.” (H, Gerda.)

> ”On monella alkanut kummasti seistä myöhemmillä kerroilla (ovat sitkeästi käyneet, kun ovat huomanneet, etten ole moksiskaan) ja entisistä vaikeista tapauksista onkin tullut yllättäen helppoja, kun lakkasin itse väkisin yrittämästä ja tajusin, ettei se ole mun ongelmani.” (K, Aura.)

> ”Peniksessä ei tunnu kuitenkaan tapahtuvan mitään, vaikka yrittäisin hieroa sitä millä tyylillä tahansa. Radiosta tulee kivaa, kevyttä taustamusiikkia. Viimeksi kuullun kappaleen jälkeen kuuluttaja sanoo, että tässä meille esiintyi *Eternal Erection*. Toistan hajamielisesti ääneen ’eternal erection’, jolloin asiakkaani katsoo minua alakuloisen näköisenä ja sanoo ’kun nyt onnistuis edes tämä yksi’. Purskahdan nauruun ja minun on pakko lopettaa hänen peniksensä käsittely vähäksi aikaa. Asiakkaani saa myös hysteerisen naurukohtauksen. Jonkin ajan kuluttua jatkan hänen peniksensä käsittelyä onnistuneesti.” (H, Kaarina.)

Tiuhaan asiakkaita vastaanottava seksityöntekijä törmää väistämättä myös vaikeampiin potenssiongelmiin. Kun jo 40-vuotiaista miehistä 39 prosenttia kärsii jonkinasteisesta erektiohäiriöstä (Lukkarinen 2003), ei ole lainkaan yllättävää, että teema toistuu usein seksityöntekijöiden pohdinnoissa työstään. Heidän mukaansa osa asiakkaista päätyy ostamaan seksiä nimenomaan siksi, että eivät osaa tai kehtaa hakeutua lääkäriin. Tällöin odotuksena ei ensisijaisesti ole nautinto vaan ratkaisu ongelmaan. Seksityöntekijän ammattirooli muuttuu nautinnon antajasta parantajaksi ja joskus asiaan luontevasti suhtautuva seksityöntekijä saattaakin kyetä auttamaan.

> ”No, se [potenssiaan jännittänyt asiakas] tuli sitten mun luokse ja mä annoin sille tavanomaista hierontaani ja kun sitten tuli aika koskettaa kalua, niin kyllä se rupesi seisomaan tosi hyvin kun hieroi ensin prostatan aluetta ja sitten kyrvän vartta pitkin sentti sentiltä eikä heti aloittanut runkkausta. Olen huomannut että se vähentää paineita ja varmasti hierontani/hierontaöljyni olivat myös tehneet ihmeitä. Sillä seisoi lopulta tosi mahtavasti.” (K, Sara.)

> ”Koki tekevänsä niille vanhoille miehille jotain todella hyvää, kun tarjos heille seksiä, josta he olivat jääneet paitsi. Siellä saatto olla ihmisiä, jotka piti itseään impotentteina, et ei enää toimi, ei mitään toivookaan. Jotkut tuli apuvehkeidensä kanssa, niillä oli penistukia jos jonkinlaisia. Ja saatiin homma toimimaan, ja sehän oli sitten tosi kivaa.” (H, Tiina.)

Seksityöntekijöiden luokse kannetaan myös muita, vähemmän suoraan hänen myymiinsä palveluihin liittyviä pulmia. Niinpä seksityöntekijä saakin antaa vinkkejä seksuaalineuvonnasta parisuhteen hoitoon.

”Joku kysyy, et miten naista nyt oikeestaan pitäis lähestyä, et miks se aina torjuu. No mä sanon, et ’menek sä sitten niin kun suoraan asiaan, kun te meette sänkyyn?’ ’No. Kyllä.’ Mä sanon, et ’joo. No siitä voidaan alkaa.’ Et mitä nyt nainen vaatii enemmän semmosta hellyyttä ja huomiota. Ja jo se, että sä viittit tehdä illalla jotain, ottaa työt tehtäväkses jotain, et ihan kaikkee tämmöstä. Ja monet kuuntelee ihan oikeen mielellään.” (H, Kaarina.)

”Sanoin, että ’jokainen nainen on erilainen, mutta kukaan nainen ei oo sitä mieltä, että kun nänneistä vääntää ja nappia eli klitorista painaa niin moottori hyrrää eikä siinä oo mitään ongelmaa. Et se ei mee näin, et me ollaan niinku ihan ihmisii, sit kuitenkin.’ Se oli varmaan varsinkin vanhemmille miehille, jotka oli ehkä just tottunu tämmöseen starttinappulatouhuun, niin saatto olla vähän vieraskin ajatus.” (H, Gerda.)

Seksityöntekijät voivat suhtautua positiivisesti tai jopa ylpeästi siihen, että heiltä pyydetään konsultointia. Eivät kuitenkaan kaikki, sillä joidenkin mielestä asiakkaiden keskusteluhalukkuus aiheuttaa ongelmia ajankäytön suunnittelussa. Taru pitää tällaista neuvontatyötä epäeettisenäkin, koska hänellä ei ole siihen sopivaa koulutusta. Kirjava suhtautuminen asiakkaiden konsultaatiopyyntöihin kertoo siitä, että kyse ei ole vakiintuneesta osasta seksipalvelua, vaan sen päälle tulevasta emotionaalisesta työstä. Jotkut ovat tuotteistaneet konsultaation ja veloittavat siitä kuluneen ajan mukaan, mutta tavallisempaa on, että keskustelupyynnöt käsitellään asiakas- ja tilannekohtaisesti:[62]

”Et jos heillä oli tarve jutella, niin mä saatoin ottaa vartin ekstraa ihan siihen puhumiseen ja höpöttämiseen. Asiakkaat, niin miehiä ja niin epäihmisiä kuin he ovatkin, niin

niil on tarve puhua. Ne ei koe saavansa ymmärtämystä, varsinkaan herkille tunteille, koska miehen ei kuulu olla herkkä. Mutta just siinä raukeessa juuri lauenneessa tilassa kun he on, ja he huomaa, et okei, tää juttu meni nappiin, niin en tiedä miten yleistä se on, mutta ne on mielellään kertoneet minulle mietteitä elämästä, perheongelmista, siitä, miten vaimoni ei ymmärrä minua. Mutta niitä ei ollu montaa niitä vaimoni ei ymmärrä. Sehän on tää vanha vitsi, et niinhän ne kaikki miehet sanoo. Suurin osa niistä ihmetteli siis ihan elämän mysteereitä." (H, Gerda.)

Murphy ja Venkatesh (2006, 141) kertovat, että heidän New Yorkista kerätyssä aineistossaan seksiä myyvistä naisista työstään nauttivat useimmin juuri Suomen kaltaisissa oloissa (itsenäisesti/sisätiloissa/internetin avulla) työskentelevät. He liittivät seksityöhön parantamisen, hyväksynnän ja psykologisen viihtyvyyden elementtejä. Myös omassa aineistossani on paljon asiakkaiden käsittelyyn liittyvää ammattiylpeyttä. Hintaa oleellisempaa on tietää, miten asiakkaan mielenkiintoa pidetään yllä ja kuinka herkästi hänen tarpeitaan kyetään arvioimaan. Aina se ei onnistu ja harvoin se on ihan helppoa:

"Työntekijän kannalta, jos mä ajattelisin tarjoovani seksipalvelua, niin se on mulle fyysisesti ja henkisesti helppo ja nautinnollinen toteuttamistapa. Kun taas SM:ssä ja stripissä mä en koskaan saa sitä tunnetta, et onks tää riittävän hyvä. Mä voin kyllä sanoo ittelleni, et tää on tarpeeks hyvä, oikeen hyvä strippi, mut mä en tiedä, onko asiakas sitä mieltä. Onks se ollenkaan sitä mieltä? Viittiikö se edes ottaa kyrpäänsä ja runkata siinä?" (H, Tiina.)

"ANNA: Mistä sä tiedät, mitä asiakkaat haluaa, sillon kun ne ei tuu ihan rutiinijuttujen kanssa?

> MILLA: Se onkin, mä sitä opettelen koko ajan. Mun kaveri neuvo mua, et 'kuuntele huoran vaistojas' [naurua]. Pitää kuunnella vaistoja ja jotenkin semmosta ihmistuntemusta pitää koko ajan yrittää harjottaa. Ja vähän olettaa ja yrittää arvata ja sit kysyä ihan suoraan, jos niillä on toivomuksia ja kysymyksiä." (H, Milla.)

Millan sitaatissaan mainitsemat *huoran vaistot* tulevat lähelle Paskon (2002, 57) kuvausta kuudennesta aistista, jolla ravintolassa toimiva seksityöntekijä skannaa potentiaalisen asiakkaan toiveet ja heikkoudet. Kyky mahdollistaa henkilökohtaisen ja asiakkaan yksilöllisiä fantasioita vastaavan palvelun ja siten suuremmat tulot seksityöntekijälle. Seksipalvelujen kysyntä on niin suurta, ettei yksittäisen asiakassuhteen jatkuvuudesta tarvitse huolehtia. Silti esimerkiksi Kaarina korostaa, että uudelleen tuleva asiakas on kunnia-asia, jonka eteen nähdään vaivaa. Vain pieni osa seksityöstä itse asiassa näkyy asiakkaalle:

> "Ei sitä nyt voi noin vaan nousta sängystä ylös tukka pesemättömänä ja yleensä meikkaamattomana ja koti siivottomana, en mä ota semmoseen ketään. Että mä nään kyllä aina hirveesti vaivaa siinä, että kaikki on sitten kunnossa kun joku mun asiakas tulee. Et mä oon itse pukeutunut sillä tavalla kun mä sillon oon pukeutunut. Sit mun mielialani täytyy olla sellainen vastaanottavainen ja siis semmonen mielellään hyväntuulinen ja ilonen ja mä jaksan keskustella asioista." (H, Kaarina.)

Emotionaalisen työn käsitteellä viitataan yleensä Arlie Russel Hochschildin määritelmään kontrolloidusta tunteiden ilmaisusta, jolla on taloudellista arvoa. Hochschild jakaa tutkimiensa lentoemäntien työn fyysiseen (raskaiden tarjoiluvaunujen työntäminen), henkiseen (hätälaskeutumisen organisointi) ja emo-

tionaaliseen tasoon. Näistä viimeinen ”edellyttää, että henkilö houkuttelee tai tukahduttaa tunteitaan ylläpitääkseen ilmettä, joka tuottaa muissa tavoitellun mielialan – tässä tapauksessa tunteen huolenpidosta miellyttävässä ja turvallisessa ympäristössä.” (Hochschild 2003, 6–7.)

Hochschild (2003, 187–189) näkee emotionaalisen työhön liittyvän vakavia riskejä. Hänen mukaansa emootioiden käyttäminen vaihtosuhteessa johtaa ihmissuhteiden esineellistymiseen ja vahingoittaa ”oikeita” tunteita. Huolimatta siitä, että prostituution tuhoavuuteen uskova ajattelu kieltää jyrkästi prostituution yhteyden työelämään, Hochschildin näkemys emotionaalisen työn haitallisuudesta tulee lähelle väitettä kaupallisen seksin vieraannuttavasta vaikutuksesta.

Suomessa toimivien seksityöntekijöiden asema poikkeaa kuitenkin merkittävästi yhdysvaltalaisen lentoemännän tilanteesta. Hochschild kehitti teoriansa suuressa organisaatiossa, jossa työntekijöiden emootiot standardisoitiin yritysjohdosta käsin. Päivi Korvajärven (1999, 354) mukaan valtaosa myös myöhemmästä emotionaalisen työn tutkimuksesta on tehty samasta näkökulmasta, jolloin työntekijöiden omiin kokemuksiin on kiinnitetty vähemmän huomiota ja emotionaalisen työn negatiiviset vaikutukset ovat ylikorostuneet. Joidenkin arvioiden mukaan organisaation koko vaikuttaa merkittävästi siihen, kuinka pitkälle johto voi säädellä emotionaalista työtä. Pienemmissä yksiköissä käytäntöjä määrittelevät myös asiakkaat, kollegat ja työntekijän oma henkilöhistoria. (Seymour & Sandiford 2005, 555.) Toisaalta emotionaalisen työn tutkimus on keskittynyt valtavirta-ammatteihin ja siten sen mekanismeja tuntemattomammilla aloilla ollaan vasta kartoittamassa (Mattley 1998, 148).

Myös prostituutiota emotionaalisena työnä tarkastelleet Laura Agustín (2003, 385–386) ja Wendy Chapkis (1997, 69–83) kiinnittävät valitettavan vähän huomiota seksityöntekijöiden autonomian asteeseen. Suomessa itsenäisesti toimivilla seksityöntekijöillä

on kohtuullisen hyvät mahdollisuudet valita asiakkaansa, päättää hinnoista ja vaikuttaa työskentelyoloihinsa. Vaikka monet heistä tiedostavat kaupallisen seksin emotionaaliset riskit, he arvioivat ne kuitenkin vähäisemmiksi kuin muissa heille tarjolla olevissa – pääosin työnantajan kontrolloimissa – töissä.[63] Seksityöntekijät puhuvat paljon työnsä emotionaalisesta ulottuvuudesta, mutta sitä ei mielletä riistoksi. Pikemminkin emotionaaliset ja sosiaaliset taidot nähdään resurssina, joka auttaa pitämään asiakassuhteen myyjän kontrollissa (Chapkis 1997, 75).

Rajojen asettaminen

Seksityön riskeillä viitataan tavallisimmin ihmiskauppaan tai paritukseen. Autonomiaa voivat rajoittaa myös muut ulkoiset tekijät. Esimerkiksi monet viranomaisten seksin myynnin hillitsemiseen tai jopa seksityöntekijöiden auttamiseen suunnatut toimenpiteet tosiasiassa heikentävät heidän yhteiskunnallista asemaansa ja siten myös elämänhallintaa.[64] (Scoular & O'Neill 2007, 764; Mensah 2006, 19; Monnet 2006, 34; West & Austrin 2005, 143.) Seksityöntekijöiden tuottamassa aineistossa keskeisimmäksi nousevat kuitenkin oman elämän ja työn hallintaan liittyvät uhat, ennen muuta omien rajojen asettamiseen liittyvät haasteet. Työnjohdon puuttuminen antaa itsenäisyyttä ja mahdollisuuksia, mutta selviytymiskeinot ongelmatilanteissa on löydettävä itse. Tällöin oman ammattitaidon ja kokemuksen merkitys luonnollisesti korostuu. Kun työstä voi harvoin puhua muiden kanssa, riskejä opitaan välttämään kantapään kautta. Omat rajat ja yleiset pelisäännöt selviävät ajan myötä, ainakin niille, jotka jatkavat seksin myyntiä.[65]

Silloin kuin seksi mielletään työksi, siihen myös suhtaudutaan kuin mihin tahansa työhön. Sitä edeltävät vakiintuneet rutiinit (asiakastapaamisen sopiminen, suihku, meikkaus, liukuvoiteen lisäys), itse aktia pyritään hallitsemaan monella tasolla (mitä

asentoja/sanoja/tahtia asiakas toivoo, miten hänestä pääsee eroon mahdollisimman nopeasti osoittamatta kiirehtimistä, miten meikit ja kampaus säilytetään ilman välihuoltoja) ja jälkikäteen siirtyminen takaisin siviiliin tapahtuu jälleen rutiinien (suihku, mielikuvaharjoitus) kautta.

Kaikki tapaamani seksityöntekijät määrittelevät toimintansa työksi. Joillekin kyse on satunnaisesta lisäansiosta, toiset taas rakentavat selkeästi seksityöntekijän ammatti-identiteettiä ja suhtautuvat työhönsä rationaalisena uravalintana. Identifioituminen alaan riippuu siitä, kuinka kauan on myynyt seksiä, kuinka suurta roolia seksityö näyttelee elämässä ja miten kiinteä on yhteys muihin seksityöntekijöihin. Ammattilaisuudella otetaan etäisyyttä negatiivisiin huonon naisen stereotypioihin ja käsitellään asiakkaita, mutta ammattiylpeys myös motivoi työhön, vahvistaa itseluottamusta ja vähentää vaihtosuhteen tuottamaa vieraantumista. Ammattimainen suhtautuminen prostituutioon yhtä lailla edellyttää kuin lisää elämänhallintaa ja vaihtoehtoja.

Kaupallisessa seksissä on vain muutama yhteinen perussääntö, ja siksi henkilökohtaisten ratkaisujen merkitys korostuu. Monet haastatellut pitivät ammattimaisuuden osana tai jopa alalla jaksamisen ehtona, että myyjä on kykenevä asettamaan omat rajansa ja pitämään niistä kiinni. Seksityössä viivytään yleensä vain vähän aikaa, joten kentällä on koko ajan suhteellisen paljon vastatulleita. Myös asiakkaat tietävät tämän, ja kokematon seksityöntekijä joutuu helposti kokeneen asiakkaan huijaamaksi. Oman jaksamisen ja terveydenkin kannalta vaarallisin on juuri vaihe, jossa omia rajoja ei vielä tunneta tai sitten niistä ei osata pitää kiinni.

> ”Mut kun mä ajattelen sit taas varhaisnuoruutta, misä ei ollu mitään muita rajoja kun terveysrajat, niin eihän se kyl kovin oikeen ollu itseni kannalta. Kun oli tavallaan yksinään maailmassa ja sitten asiakkaat oli tosi mukavia. Niin sit saatto ihastua kerrankin viikossa. Et se oli psyykki-

sesti, sit tuli aina yllätyksenä. Olis jo siinä vaiheessa pitäny tajuta, ettei asiakas ole sulle mikään muu kun asiakas. Mut kun sitä ei tajunnu – tai sen niinku tajuaa, mut sitä ei halunnu hyväksyä. Se aiheutti surua ja pahaa mieltä. Et kyl ne rajat on tärkeä olla olemassa ja niiden noudattaminen vielä tärkeämpää." (H, Taru.)

Kokenut aikuinen seksityöntekijä on yleensä hyvin selvillä sekä omien mieltymystensä että käytännön turvallisuuden edellyttämistä rajoista (O'Connell Davidson 1998, 66–67).

"Tärkeetä on tietysti ensin määritellä itselleen, mitä haluaa tehdä. Ja jos on jotain sellasta, mitä aattelee, et on vastenmielistä, niin ettei sitten tarvi suostuttelemalla, vastentahtosesti ei pitäs ruveta tekemään mitään." (H, Kaarina.)

"Mä ajattelin, et eiköhän tää tästä. Päätin etukäteen millasella linjalla mä vedän sen homman, mitä nimeä mä käytän, miten mä suhtaudun asioihin, miten pitkälle mä oon valmis menemään palveluksien suhteen." (H, Gerda.)

Joskus omat rajat löytyvät lopullisesti vasta niiden ylittämisen kautta. Esimerkiksi Tiuku potee huonoa omaatuntoa ryhdyttyään toisinaan suuseksiin ilman kondomia:

"Tää kuulostaa ihan tyhmältä, mut mä teen oikeestaan valinnan peniksen perusteella. Et jos on semmonen penis, jota tekee mieli tai se on harvinaisen herkullinen, niin en mä silloin välttämättä kondomia." (H, Tiuku.)

Aikaa myöten seksityöntekijä huomaa, että jos omia rajoja ei aseta, asiakkaat imevät loputtomasti erilaisia emotionaalisia palveluja, seuraa, hoivaa, seksin erikoisuuksia jne. Kieltäytymisen

opettelu on tärkeimpiä seksityöntekijöiden eloonjäämisstrategioita. Helppoa se ei kuitenkaan ole, sillä erityisesti tytöt sosiaalistetaan ”kilteiksi”. Yleisestikin palvelutyöhön ajatellaan kuuluvan asiakkaiden myötäily, ”asiakas on aina oikeassa.” Monet seksityöntekijät aloittavat verrattain nuorina, ja vaikkapa 30 vuoden ikäero myyjän ja ostajan välillä voi antaa asiakkaalle auktoriteettia.

Oman hyvinvoinnin kannalta on kuitenkin ehdottoman tärkeää osata kieltäytyä silloin, kun siltä tuntuu. Esimerkiksi Nelli kertoo, että ammattilaisen tunnistaa juuri siitä. Hänelle seksin myymisen alku oli vaikeaa. Nuorena ja kokemattomana Nelli tuli suostuneeksi jopa seitsemään asiakkaaseen päivässä. Hän masentui ja joi mielestään liikaa. Ajan myötä itsensä kuuntelemisen kuitenkin oppi ja elämä palautui hiljalleen tasapainoon. Myös Milla korostaa rajojen tärkeyttä. Hän pitää tiukasti kiinni tauoistaan silloinkin, kun se merkitsee asiakkaan menetystä:

> ”En mä tiä, oisko se ollu ihan viittä sataa, mutta ainakin neljä- ehkä viissataa siitä, että kävin syömässä kaupungilla. Mutta jos mä oisin ottanu ne asiakkaat sillon kun mulla on nälkä ja mä oon tosi väsyny, niin ehkä ne ei ois enää ikinä toiste tullu mun tykö. Ei pidä ottaa asiakkaita sillon, kun sitä ei oikeesti halua.” (H, Milla.)

> ”Ei jessus, äsken yks asiakas toi mun luokse HAMMASHARJANSA ja pyyhkeensä. Ensimmäistä kertaa multa löytyi sisua potkia äijä harjoinensa helvettiin kämpästäni...” (K, Heidi.)

> ”Se on hämäävää kun ihminen on ystävällinen mutta hänen seurastaan uupuu. Hän tankkaa sinusta sitä mitä hän on vailla, ja koska suhde ei ole vastavuoroinen, sinä et saa muuta kuin rahan, joka ei anna sitä syvää jaksa-

mista mitä toisen seuran kuuluisi antaa. Tuossa tilanteessa pitää mielestäni miettiä rajoittaako tuntiin vai kestääkö sen uupumuksen, voiko rahan saada kokoon vähemmällä psyykkisen voiman menettämisellä?" (K, Jaana.)

On vaikea laatia mitään yleispätevää sääntöä vahingollisista tavoista tehdä seksityötä. Jonkun traumaattinen kokemus voi toiselle olla positiivinen. Seksityöntekijät korostavatkin, että jokaisen on asetettava rajansa itse, millaisia palveluita myy, kuinka usein ja millä ehdoilla. Vaihtelu voi olla suurta; tärkeää on vain rajojen henkilökohtainen määrittely. Vaikka yhdyntä on useimmille mitä arkisinta seksityötä, Ramona ei tarjoa sitä lainkaan. Sen sijaan hän ei kokenut ongelmalliseksi suostua asiakkaan pyynnöstä "rintojen väliin naimiseen", vaikka Ramonan puoliso olikin sen kieltänyt. Ulkoa asetettu rajoite ei käytännössä kestänyt.

"Suojelin yksityisyyttäni kadulla työskennellessäni parin eri tavoin. Yks tapa oli se, että mä en halunnu suudella niitä miehiä, kun mä en nähny siihen mitään syytä. Toinen oli se, et mä en harrastanut niiden kanssa niin kutsuttua anaaliseksiä. Koska mun mielestä se on liian kivaa. Mä en halunnu, et typerät asiakkaat pilaa minun mieltymyksen tähän asiaan." (H, Gerda.)

"Mä teen sen verran töitä, kun must tuntuu hyvältä. Aamulla kun mä herään, niin mä suurin piirtein tiedän, et jaaha, et tänään olis semmonen ja semmonen kiva juttu. Ja jos must tuntuu, et mä en jaksa tänään tehdä töitä, niin mä en tee sinä päivänä. Mulle on hirveen tärkeetä kuunnella itseeni ja mä ihan oikeesti sen teen, se on mulle niin tärkeetä." (H, Tiina.)

Omat rajat määrittelevät pitkälle myös sitä, missä seksityöntekijä palvelujaan myy. Osa pyytää asiakkaan kotiinsa, koska ei halua kuluttaa aikaansa koti- tai hotellikäynteihin. Toiset haluavat suojella kotinsa yksityisyyttä eivätkä missään tapauksessa kerro asiakkaalle osoitettaan. Jotkut pitävät ravintoloita erinomaisena paikkana asiakashankintaan, sillä myöhäinen kellonaika ja asiakkaiden humaltuminen nostavat hintoja. Toisaalta humalaisista asiakkaissa on omat ongelmansa:

> ”Mä en pystyny ravintolatyöskentelyyn. Yritin kyllä pari kertaa. En pysty siihen. Ihmiset kännissä luulevat itsestään liikaa ja ne luulee omien kykyjensä olevan enemmän kun on. Ja jos ei seiso, se on minun vika. Mikä ei kyllä varmasti oo.” (H, Gerda.)

Aineistossa rajaa vedetään myös työn ja yksityiselämän välille. Monet käyttävät töissä eri vaatteita kuin vapaa-ajalla ja jos asiakkaita otetaan kotona vastaan, työ- ja yksityinen tila erotetaan toisistaan. Esimerkiksi Bionda kertoo, että hänellä on asiakkaita varten erillinen ”setäpeitto”, joka levitetään sängylle omien vuodevaatteiden suojaksi. Työpäivän päätyttyä se laskostetaan kaappiin ja huone muuttuu taas nuoren naisen kodiksi. Erika erottaa kaupallisen privaattiseksistä työvälineellä: hän ei laske kondomin kanssa tapahtuvaa seksipalvelua elämänkumppaninsa pettämiseksi, koska kyse ei ole oikeasta seksistä, hänen ”ja miehen välillä on kumi…” (vrt. Sanders 2002, 562–564.) Myös Milla erottaa toisistaan seksin töissä ja seksin poikaystävän kanssa. Hänelle eron tekee jo määritelmällisesti vaihtosuhteeseen kuuluva emotionaalinen työ:

> ”No yks edellinen poikaystävä, joka tiesi sen, et mä teen töitä, niin se sit aina koki, et mä niinko rahasta vaan voin tehä joillekin toisille äijille ja sitten en hänelle. Mä yritin

kertoo, et se menee sit näyttelemiseksi. Enkä mä kuitenkaan jaksas näytellä vapaa-aikana. Se on aika raskasta. Mä tykkään, et mä saan siitä rahaa. Et se liittyy siihen, et mä saan siitä rahaa. Vaikka se on hauskaa ja mukavaa ja tälleen, niin on siinä kuitenkin se semmonen, et se liittyy siihen, et siitä saa sen maksun. Et ei sitä vapaa-aikana jaksa ilmaseks tehä." (H, Milla.)

Vaikka työn ja oman elämän erottaminen on myyjälle tärkeää, kaikilla asiakkailla ei – seksityöntekijöiden kokemuksen mukaan – tunnu olevan vastaavaa halua tehdä eroa yksityisen ja ostetun seksin välille. Tällaisissa tilanteissa seksityöntekijän ja asiakkaan intressit saattavat mennä ristiin, vaikka asiakas käyttäytyisi oman käsityksensä mukaan erinomaisesti ja kokisi saaneensa erityisen hyvän palvelun (Oerton & Phoenix 2001, 394). Hyvä esimerkki on kaksi aineistooni päätynyttä kuvausta samasta tapaamisesta. Toisessa ostaja kertoo, kuinka hän on varsinainen toiveasiakas: kohtelee prostituoitua kuin tyttöystävää, vie ensin ulos syömään, on kiinnostunut kumppanistaan sekä rakastelee pitkään ja naista huomioiden. Hänen tapaamansa seksityöntekijä taas kertoo:

"Tosi vaivalloinen poka. Koko ilta meni siihen syömiseen ja naimiseen ja kumi hiersi paikat rikki. Sit se uteli koko ajan, vaikka mä sanoin, että mä en puhu töissä yksityiselämästä. Laitoin sen numeron kännyyn, etten enää vastaa sille." (K, Minna.)

Seksityöntekijän pitäisikin kyetä selvittämään rajat itsensä lisäksi myös asiakkaalle, sillä kun seksi valtakulttuurissa sijoitetaan yksityisen piiriin, asiakkaat eivät aina miellä kaupallista seksiä vaihtosuhteeksi. Jos asiakas kohtelee seksityöntekijää potentiaalisena tyttöystävänä, hän todennäköisesti on epätoivottu asiakas.

”Mulle soitti tänään joku honottava kundi, kysyi ensin hintaa yms yleistä, sen jälkeen että voinko lähteä kahville ja tutustua häneen muuten, kun maksullisena. Eihän kukaan mene kampaajallekaan, että ’kun sä nyt oot noin kallis, niin alatko mun kaveriks niin voisit leikkaa sit mun hiukset ilmasiks’. Taisin vastata melko tylysti.” (K, Irene.)

”Mulla ollu aika paljon niitä, jotka pyytää syömään kanssaan ennen panohommia. Anteliaasti lupaavat maksaa aterian... Just joo, vietän asiakkaan kanssa ruokailuineen ja paneskeluineen noin kolme tuntia ja saan siitä sen, mitä normaalipanosta yleensä. Jotkut ei tosiaan tajua, että tää on meidän työtä!” (K, Janina.)

”En tee enään kotikäyntejä, koska tunnen oloni turvattomaksi ja en tunne olevani se joka määrää. Myös joskus kun tein kotikäyntejä ne halusivat aivan liian paljon läheisyyttä tarjosivat ruokaa, juomaa ja halusivat ihan kun jonkun vaimon tai tyttöystävän.” (K, Iina.)

Aina seksityöntekijä ei halua tai jaksa vetää selkeää rajaa työ- ja privaattisuhteiden välille. Vaikka asiakkaan ihastuminen on ilmeisesti todennäköisempää, joskus myyjäkin ihastuu ja haaveilee asiakassuhteen muuttumisesta romanttiseksi seurustelusuhteeksi. Lisäksi on tavallista, että seksityöntekijällä on joihinkin vakiasiakkaisiin muutakin kuin seksiin liittyvää yhteydenpitoa. Yritteliäs saa silloin tällöin asiakkaaltaan lippuja bändien keikoille ja Per hyötyy seksin myymisen kautta luomistaan suhteista varsinaisessa päivätyössään. Joskus asiakkaat tarjoutuvat maksun lisäksi tai sijaan suorittamaan joitakin pieniä palveluksia, auttamaan remonteissa tai ostosten teossa. Kun St. halusi kotiinsa poikkeuksellisen suuren ammeen, asiakas auttoi häntä suunnittelussa:

> ”Yllättävän monet mun asiakkaista on ollu rakennusalalla tai ainakin jollain tapaa tekemisissä rakentamisen kanssa. Joku mulle laskikin sen lattian kantokyvyn ’et jos me jaetaan se näin ja näin, niin sit sä saat sen kestään.’ Mä oon sillain, et ’tosi hyvä juttu’.” (H, St.)

> ”Mulla kävi tänään eräs vakkari tekemässä kissoille telineen eteiseen + laittoi makkariin kunnon peilit. Nii ja lisäks se ripusti mulle peilin ja pari taulua eteisen seinälle. Toinen vakkarini on aina käytettävissä, jos tarviin esim. huonekalujen kokoamisessa, maalaamisessa tms. apua. […] Sit on vielä yks taksikuski, joka tulee vaikka kauempaakin kuskaamaan mua ilman korvausta. Ai niin ja on myös yksi auton korjaaja, joka suorittaa mun auton määräaikaishuollot ilman maksua.” (K, Heidi.)

Toiset seksityöntekijät ottavat asiakkaiden avuntarjoukset vastaan ja suhtautuvat siihen ikään kuin ammatin tuomana luontaisetuna. Toisten mielestä taas asetelma on ongelmallinen, sillä se hämärtää kaupallisen ja yksityisen rajaa ja tekee vaikeammaksi kieltäytyä vaihtosuhteen ulkopuolisesta kanssakäymisestä:

> ”Mä en suostu ottamaan asiakkailta mitään apua vastaan. Monet ovat kyllä tarjoutuneet auttamaan vaikka missä. Joskus aikaisemmin otinkin apua vastaan. Esim. yksi hankki mulle keittiöön uuden pöydän, mutta annoin hänelle alennusta seksistä. En halua jäädä kiitollisuudenvelkaan kenellekään.” (K, Janina.)

Ystävällisestäkin asiakkaasta voi tulla uhka tai ainakin emotionaalinen rasite, jos hän pyrkii tunkeutumaan laajemmalle seksityöntekijän elämään kuin tämä on halukas päästämään (Pasko 2002, 61). Monet asiakkaat haluaisivat ostaa romanttisen seurustelufan-

tasian (vrt. Brown 2007, 417), jota kutsutaan käsitteellä *girlfriend experience* ja joka esimerkiksi Thaimaassa kattaa ilmeisesti merkittävän osan turisteille suunnatusta kaupallisesta seksistä (Åsvik & Åsvik 2004, 49, 67–68, 79). Tapaamani Suomessa toimivat seksityöntekijät kuitenkin suhtautuvat ajatukseen nihkeästi. Osa myi escort-palveluita, mutta tällöinkin kanssakäymisen perustana on seksityöntekijöiden mukaan ei-romanttinen small talk ja seksi. Silloin tällöin asiakkaat silti ihastuvat ja haluavat ”pelastaa” seksityöntekijän tyttöystäväkseen, riippumatta siitä, kokeeko seksityöntekijä olevansa pelastamisen tarpeessa.

> ”Vaikea selittää mutta jotenkin on vaan otettava sellainen asiallinen linja. Olla ystävällinen mutta säilyä kuitenkin hieman etäisenä. Antaa ymmärtää että pitää kyllä työstään ja juttelee mukavia mutta ei anna itsestään liikaa. Sen oppii ajan myötä, vaikka ei sitä vanha kettukaan pysty kaikkia rajoja aina pitämään. [Jos joku käy liian tuttavalliseksi, niin] sitten voi vaikka sepittää tarinan poikaystävästä jos ei muuta keksi.” (K, Sara.)

Asiakkaiden avuliaisuus kertoo ehkä siitä, että raja kaupallisen ja ei-kaupallisen seksin välillä on jäänyt epäselväksi. Toisaalta monien seksityöntekijöiden tuntumassa näyttää pyörivän miehiä, jotka toimittelevat askareita vain saadakseen olla osa prostituoidun jännittävää elämää. Mies voi olla ihastunut, mutta joidenkin kohdalla tulkitsin ihastuksen kohdistuvan enemmän mystifioituun huoraan kuin tiettyyn seksityöntekijään. Jaana kutsuu *hutsuaddikteiksi* miehiä, joiden elämässä seksityöntekijöiden ”fanittamisella” on merkittävä rooli. Kun hutsuaddikti joutuu yhden seksityöntekijän hylkäämäksi, hän etsii uuden ihailun kohteen.[66]

Ammattietiikka

Rajojen vaalimisessa ei ole kyse vain oman hyvinvoinnin turvaamisesta. Se on myös osa ammattietiikkaa, asiakkaista huolehtimista. Seksityöntekijöiden ammattietiikka ei tietenkään ole samalla tavalla institutionalisoitunut kuin vaikkapa lääkärien tai toimittajien, mutta myös kaupallisen seksin kentässä toistuu arvotuksia esimerkillisille ja arveluttaville toimintatavoille. Minna korostaa, että vain hyvinvoiva ja itseään kunnioittava seksityöntekijä voi olla ylpeä tarjoamastaan palvelusta.

Mitä enemmän työtehtävät – esimerkiksi matalan koulutustason vuoksi – ovat kenen tahansa tavoitettavissa, sitä vaikeampi työhön on sitoutua ja motivoitua. Seksityö eroaa monesta muusta työstä vielä siinä, että harvoin on mahdollista saada kiitosta tai ammattitaidon ihailua asiakassuhteen ulkopuolelta. Kun seksityöntekijät korostavat ammatillisuutta, he samalla motivoivat itselleen toiminnan, joka ei ole yhteiskunnallisesti legitiimi. Alan sisälle luodaan oma etiikkansa, jonka noudattaminen on kunnia-asia. Etiikkaan kuuluvat esimerkiksi ystävällinen asiakaspalvelu, turvaseksi ja molemminpuolinen luottamus. Toki näitä normeja jatkuvasti myös rikotaan, mutta silti ne säilyttävät paikkansa. Seuraavassa sitaatissa Iina kantaa huonoa omaatuntoa siitä, ettei jaksanut pitää epämiellyttävää asiakasta sopimaansa puolta tuntia:

> ”Mulla melkeen joka toinen aina joku likanen tyyppi ja mulla menny sen takia välillä kaikki fiilikset... Tai sitten mä nostan hintoja. Mä olen jo niin kyllästyny noihin sontakäsiin. Teinko mielestänne väärin kun 20 minsan päästä heitin sen ulos?” (K, Iina.)

Ammattietiikkaa määritellään myös sen negaation kautta. Suomalaisten seksityöntekijöiden keskuudessa elää uskomus, että venäläiset kollegat ottavat asiakkaita ”liukuhihnalla” ja ovat kii-

reisyytensä vuoksi kotimaisia huonompia. Lisäksi huonon seksityöntekijän tunnusmerkkejä ovat epäluotettavuus, ahneus ja välinpitämättömyys turvaseksistä. Työskentelyä päihteiden vaikutuksen alaisena pidetään sopimattomana.

> ”Huono seksityöntekijä on just semmonen kun elokuvissa, semmonen hapannaamanen huora, joka vetää röökii samaan aikaan kun toinen nussii sitä ja potkasee välittömästi asiakkaan pihalle tämän jälkeen.” (H, Siveyden sipuli.)

Harva haluaa nähdä itsensä ”hapannaamasena huorana”, ja seksityöntekijät suhtautuvatkin vakavasti asiakaspalautteeseen. Vaikka jättäisi laskuista meikkaukset, asustehuollon, manikyyrit ja pedikyyrit (joihin panostetaan henkilöstä riippuen enemmän tai vähemmän), itse palvelutaitojen kehittämiseenkin käytetään vaihtelevasti aikaa, käydään hierontakurssilla, opetellaan solmuja (bondage) tai tikkaamista (lääkärileikit) tai opiskellaan seksologiaa. Seksuaalisen asiantuntemuksen syventäminen voi palvella myös ei-kaupallista seksielämää, kuten Siveyden sipulin hierontataidot. Siten opiskeluun saattaa riittää tarmoa niilläkin, joille seksin myyminen ei ole säännöllistä tai ammattimaista. Asiakkaat kiittävät (aineistoni seksityöntekijöiden mukaan) niukasti, mutta silloin tietää onnistuneensa, kun asiakas tulee uudelleen.

> ”Mä olin siellä. Mä pidin hyvää huolta asiakkaista. Toimin oikealla tavalla omat rajani tuntien. […] Mun mielestä se kuuluu siihen ammattiylpeyteen, et mul oli tarve siihen, et mä tiedän, et nää henkilöt, jotka minun luota lähtee, et niil on semmonen olo, että ’vou. Kiva.’ Ja ’oho’.” (H, Gerda.)

> ”Kiva alku oli tälle viikolle kun pitkäaikainen vakkari kävi ja toi tikkareita.” (K, Eila.)

Ammattietiikka rakennetaan ensisijaisesti vuorovaikutuksessa muiden seksityöntekijöiden kanssa, mutta myös eristyksissä työskentelevillä on hyvin samantyyppinen käsitys hyvästä ja huonosta seksityöstä, joten ainakin osa normeista todennäköisesti siirtyy yhteisten asiakkaiden kautta tai on osa valtakulttuuria. Tiukulle on siinä määrin tärkeää olla ”hyvä huora”, että hän saattaa palauttaa rahat, jos tulkitsee asiakkaan jääneen tyytymättömäksi:

> ”Kyl mä otan aika vakavasti nää asiakastapaamiset. Just se, et joskus kun on ollu silleen, et asiakas on lähteny jotenkin tyydyttämättömänä tai huonolla mielin, niin kyl mää oon sit ollu siitä masentunu ja oon kokenu sen raskaana. Mut ehkä siihenkin sit ajan myötä suhtautuu vähemmän vakavasti.” (H, Tiuku.)

Seksityön etiikan noudattaminen kuuluu tietenkin vaihtosuhteen molemmille osapuolille, mutta esimerkiksi turvaseksin kohdalla viimekätinen vastuu on ammattilaisella. On hyvin harvoja seksityöntekijöitä, jotka eivät halua käyttää kondomia ja siten tietyn kulttuurin naisten neuvotteluasema on yleensä suoraan luettavissa kaupallisen seksin tautitartuntatilastoista (Brussa 1999, 19–20).[67] Suomessa toimivat seksityöntekijät ovat kohtuullisen hyvässä asemassa ja siksi ei olekaan viitteitä, että kaupallinen seksi olisi lisännyt sukupuolitauteja. Seksityöntekijöiden halukkuus turvaseksiin ei kuitenkaan perustu pelkästään itsesuojeluun, vaan siinä on kyse myös asiakkaan ja mahdollisesti tämän kumppanien turvallisuudesta.

> ”Mut lähinnä on se, et mä enemmän koen pelkoo siitä, että joku saa multa taudin, kun et mä saisin taudin jol-

> tain. Jos mulla todettais nyt hiv, mä en olis niin kauhuissaan siitä, et mä olen hiv-positiivinen, vaan mä olisin kauhuissani siitä, et olenks mä tartuttanu jonkun ihmisen." (H, Tiuku.)

Turvaseksi on siten paitsi käytännön sanelema sääntö, myös eettinen valinta. Sama pätee toiseenkin kaupallisen seksin kentässä yleisesti tunnustettuun pelisääntöön, vaitioloon. Kuten Taru sen muotoilee, "asiakkaita ei moikata, niitä ei muisteta ja niihin ei oteta yhteyttä". Tutkimuksen aikana tapaamani seksityöntekijät eivät koskaan kertoneet asiakkaittensa nimiä tai tunnistetietoja. Näin siitä huolimatta, että kyse on ollut luottamuksellisista haastattelutilanteista ja että suurin osa oli valmis uskoutumaan hyvinkin arkaluonteisissa, itseään koskevissa asioissa. Asiakkaan suojelemisella tietenkin varmistetaan asiakassuhteen jatkuvuus ja asiakkaan vastavuoroinen vaitiolo, mutta kyse on myös asiakkaan suojelusta ja ammattiylpeydestä:

> "[Miehet] puhuu tosi arkoja asioita – siis se on ihmeellistä, kun on joku tommonen yhdistävä tekijä, jonka kautta haetaan ja näin, niin kuinka se tekee sen, että ihminen oikeesti puhuu omia asioitaan. Siis sillä tavalla, et ei edes hyville ystävilleen kerro kaikkia niitä asioita, mitä kerrotaan ilotytölle. Se on tavallaan kunniakin." (H, Susa.)

> "Mul on niinku semmonen tietty ammatillinen etiikka siinä olemassa, et mä en saa tunnistaa asiakkaita, mä en saa kertoo niistä eteenpäin. Jotta ne tulis toistamiseenki." (H, Lilja.)

Ammattietiikkaan voi kuulua myös asiakkaan fyysinen suojelu, erityisesti potentiaalisesti vaarallisissa erikoispalveluissa. Asiakkaille seksi on yleensä harrastus (joskin monet seksityöntekijät

ovat itsekin kokeilleet seksin ostamista), joten turvallisuuteen vaadittava osaaminen pitää löytyä myyjältä. Tätä mieltä on esimerkiksi dominointia tarjoava Tiina:

> ”Mä sanon aina näin, että ainut vaarallinen, joka täällä olen, olen minä. Ja se on muuten totta. Se, että mun täytyy aina katsoo, et se asiakas on turvallisesti kiinni. Et jos silleen tulee pyörtymisen mahdollisuus, niin se ei revahda täältä mihinkään, et se pysyy niissä kahleissa, mihin mä hänet laitan. Et koko ajan on katsottava sen asiakkaan perään, et jos mä vien hänen aistejaan eikä hän kuule eikä näe, niin hän on täysin mun vastuulla. Mulla täytyy olla koko ajan ote siinä, et tiedän mitä tapahtuu.” (H, Tiina.)

Seksityöntekijöillä on selkeä käsitys siitä, mitä heidän tarjoamiensa palvelujen tulisi olla ja miltä tuntua. Yksi ammattietiikan ulottuvuus onkin tästä tasosta huolehtiminen. Milla ei ota lainkaan asiakkaita kun ei koe olevansa ”sillä tuulella”, muutoin palvelun taso putoaa alle omien standardien.

> ”[Tullessani] kotiin lamppu oli palanu loppuun ihan pimeet himassa ja en jaksas taas mennä kauppaan, sitten eräs vakkari soitti ja sano että olen sun kodin lähellä voisko tulla. Meni hermo sanoin ettei nyt ole hyvä aika, mutta sanoin sen niin etten kuulostaisi kiukkuselta akalta. Sitten piti alkaa imuroimaan, tiskaamaan ja pesemään lattiaa. Ja vakkari vaan soittaa tunnin ajan ois varmaa halunnu tulla myöhemmin, mutta en halua ottaa ketää jos olen tosi huonolla päällä, koska sit toiselle tulee paha mieli.” (K, Iina.)

> ”Mä pidin tänään vapaapäivän. Oli sovittu tapaaminen asiakkaan kanssa jo viime viikolla täksi päiväksi klo 12,

> mutta olin niin masentunut, että en kerta kaikkiaan pystynyt ottamaan vastaan. Soitti tuosta kadulta ja selitin tilanteen. Oon vaan maannut sohvalla ja itkeskellyt koko päivän. Puhelin oli auki aamupäivällä vähän aikaa ja soi jatkuvasti. Eli tulijoita olis kai kyllä ollut. Mutta masentuneena ei voi tätä hommaa tehdä." (K, Janina.)

Tässä mielessä aineistoni eroaa joistakin aikaisemmista tutkimuksista (esim. Oerton & Phoenix 2001, 398), joissa seksityöntekijät kertovat sammuttavansa (switching off) itsensä asiakasseksin ajaksi suojautuakseen prostituution psykologisilta vaurioilta. Löysin kyllä mainintoja siitä, miten seksityöntekijä saattaa ikävystyttävän asiakkaan aikana unohtua ajattelemaan aamun uutisia tai seuraavan päivän kauppalistaa. Mistään järjestelmällisestä itsesuojelumekanismista ei kuitenkaan ole kyse, tai ainakaan sitä ei sellaiseksi mielletä. Asiakkaita ei vain oteta vastaan silloin kun ei olla emotionaalisesti kykeneviä seksiin vaihtosuhteessa.

Kustannustehokkuus

Ilmeisin motiivi seksin myymiseen on taloudellinen ahdinko ja suuret tuloerot. On luontevaa olettaa, että köyhät ihmiset turvautuvat taloudellisesti turvattuja helpommin myös sosiaalisesti halveksuttuihin tulonhankintakeinoihin. Sosialismin murtumisen jälkeinen kehitys osoitti selityksen elinvoimaisuuden, kun itärajan elintasokuilu muutti oleellisesti Suomen kaupallisen seksin kenttää. Suomeen tulvi muutamassa vuodessa ensin itsenäinen ja sitten yhä pitemmälle järjestäytynyt seksibisnes: yläosattomia tarjoilijoita, eroottisia tanssijoita, pornoa ja prostituutiota. Ihmisten köyhyys, saavutettavissa olevien summien suhteellinen suuruus ja markkina-ajattelun invaasio tekivät seksityöstä houkuttelevan vaihtoehdon entisten sosialistimaiden naisille. (Penttinen 2004, 296–297.)

Globaalisti laajamittaisen seksikaupan taustalta löytyy säännönmukaisesti köyhyyttä ja suuria tuloeroja. Monissa kulttuureissa seksityö on ollut ainoa tai tehokkain naisille avoin tapa ansaita rahaa. Seksityöllä on saattanut elättää perheensä, kouluttaa lapsensa, hankkia kohtuullisen omaisuuden ja sen tuoman vanhuudenturvan, joissakin tapauksissa jopa yhteiskunnallisen aseman.[68]

Kuten mikä tahansa palvelutyö, kaupallinen seksi sallii asiakkaalle väliaikaisen ja rajatun määräysvallan seksityöntekijään. Sosiaaliset, poliittiset ja taloudelliset olosuhteet määrittävät, mitä muita vaihtoehtoja hänellä on ja kuinka suuri on asiakkaan valta. Kaikki seksityö ei liity absoluuttiseen köyhyyteen. Suuressa osassa maailmaa seksityön vaihtoehtoina ovat köyhyys, väkivalta tai jopa kuolema. Toisinaan – kuten Suomessa – vaihtoehdot ulottuvat yksitoikkoiseen matalapalkkatyöhön. Rikkaat ja vaikutusvaltaiset ihmiset ryhtyvät perin harvoin seksityöntekijöiksi.

Silti erityisesti itsenäisesti toimivien seksityöntekijöiden asema voi olla vahva ja mahdollisuudet elämänhallintaan pitkälti verrannolliset moneen sosiaalisesti hyväksytympään ammattiryhmään. Whelehan (2001, 121, 130) erottaa toisistaan keskiluokkaiset uraprostituoidut (career prostitutes) ja työväenluokkaiset selviytyjät (survival prostitutes). Hänen aineistossaan näiden kahden ryhmän tapa suhtautua seksityöhön poikkeaa toisistaan. Haastatellut kalifornialaiset uraprostituoidut identifioituivat yrittäjiin tai taiteilijoihin, kun taas selviytyjät kertoivat ryhtyneensä alalle köyhyyden tai sen uhan alla.[69] Keskiluokkaiset työskentelivät usein escort-palveluissa ja olivat valkoihoisia, selviytyjät tulivat etnisistä vähemmistöistä, päivystivät kadulla ja joutuivat siksi todennäköisemmin pidätetyksi tai kohtasivat syrjintää.

Omasta aineistostani en löytänyt vastaavaa jakoa, mutta molemmat suhtautumistavat olivat kyllä läsnä. Haastattelemani seksityöntekijät tulivat erilaisista taustoista, mutta heitä yhdisti se, että seksityön aloittaminen miellettiin vaihtoehdoksi palvelu-

sektorin matalan palkan ja tiukan kontrollin töille. Vaikka seksityötä saatettiin jatkaa myöhemmin keskiluokkaisenkin ammatin ohella ikään kuin elämän tavallisena valintana, ensimmäiset asiakkaat sijoittuivat sellaiseen elämänvaiheeseen (esim. opiskelu), jolloin kohtuullisten työehtojen ammatit eivät olleet avoinna.

Myös Suomessa seksityöhön ryhtymisen keskeisin syy on rahantarve, kuten ansiotöissä yleensä. Tämä näkyi erityisen selvästi 1990-luvun alun laman aikana, mutta sama päti myös 2000-luvun noususuhdanteessa alalle hakeutuneisiin.

> ”Oli tarve saada rahaa vähällä työllä. Et siinä vaiheessa opiskelut oli aika intensiivisessä vaiheessa, niin ei ois kerta kaikkiaan kyenny – siis mähän oon tehny tosi paljon kaikkia hanttihommia, just jotain tarjoilijajuttuja ja näin, niin siis eihän niillä tienaa.” (H, Susa.)

> ”No yks tietysti, minkä takii töitä tehdään, on raha. Se nyt on oikeestaan aina. Mää oon niin laiska ihminen, et jos mää pystyisin saamaan jostain rahaa näin paljon ilman, et mää tekisin töitä, niin mää en todennäkösesti tekis yhtään mitään töitä. Mää vaan piirtelisin ja huilisin jossain kaupungilla. Mutta se, minkä takii mää tykkään tehä tätä työtä, on ensinnäkin se, että mää saan ite päättää, mitä mää teen. Mua ei voi kukaan pakottaa tekeen mitään sellasta, mitä mää en halua tehdä. Mulla ei oo vittumaist pomoo, paitsi jos mul itel sattuu olemaan vittumainen päivä.” (H, Ramona.)

Pääsääntönä työmarkkinoilla on, että työstä saatu korvaus korreloi sen arvostuksen kanssa. Halveksitussa ja stigmatisoidussa seksityössä voi kuitenkin periaatteessa ansaita enemmän kuin terveyskeskuslääkärinä. Eräs korkeakoulututkinnon suorittanut seksityöntekijä toteaakin, että jos kerran arvostusta mitataan rahalla,

”mun pillu on noin kymmenen kertaa arvostetumpi kuin mun aivot.” (H, Minna.) Tekemällä täyttä työviikkoa voi kerätä pienen omaisuuden:

> ”Oli ihan yllättävää, kuinka paljon se kauppa alko sit käydä. Mä aloin tienaamaan ihan älyttömiä summia. Sellasia, et niinku nelkyttuhatta [markkaa] kuukaudessa käteen ei oo niinku mikään suoritus. Mä sain siis todellakin isoja summia rahaa.” (H, Lilja.)

Vaikka seksityön yhteiskunnallinen arvostus ja ansiotaso eivät täsmää, kaupallisen seksin sisäisissä verkostoissa ne kuitenkin kulkevat yhdessä. Palkkiot voivat vaihdella paljonkin: jo yksittäisen asiakastapaamisen veloitus voi olla mitä vain 20 euron oraaliseksistä 1 000 euron escort-palveluun. Seksityöntekijöillä on hierarkia, joka voidaan melko suoraan nähdä hintatasosta. Ulkomaalaiset ansaitsevat pääsääntöisesti vähemmän kuin suomalaiset ja työllistyvät useammin arkiseen päiväkahviprostituutioon. Virolaiset voivat yleensä pyytää enemmän kuin venäläiset. Kalliit ja erityisosaamista vaativat erikoispalvelut (SM, escort jne.) hinnoitellaan ja arvotetaan päiväkahviprostituutiota korkeammalle.

Weatherall ja Priestley (2001, 332) eivät pidä seksityötä houkuttelevana vaihtoehtona muun muassa siksi, että heidän tutkimassaan Uuden-Seelannin prostituutiossa tulot jäävät alle kansallisen keskitason. Aineistoni valossa perustelu ei kuitenkaan toimi. Myös Suomessa suuri osa tapaamistani seksityöntekijöistä tienaa alle keskiansioiden, mutta ei niinkään tulonhankintamahdollisuuksien puuttumisen vuoksi, vaan koska kustannustehokkuus ulosmitataan mieluummin vapaana ja/tai koska seksityö on vain yksi tulolähde muiden joukossa. Suurin osa tapaamistani seksityöntekijöistä ottaa asiakkaita vastaan oman rahantarpeensa mukaan, esimerkiksi kattaakseen satunnaisia arkibudjetin ylittäviä menoeriä silmälaseista rikkoutuneisiin kodinkoneisiin.

Lisäksi on muistettava, että seksityöntekijät eivät yleensä vertaa tulotasoaan tilastolliseen keskiansioon, vaan niiden palvelusektorin töiden palkkoihin, jotka senhetkisessä elämäntilanteessa olisivat heille realistinen vaihtoehto. Käytännössä harva jaksaa tehdä seksityötä kahdeksan tuntia päivässä. Tavallisempaa on, että kokopäiväiset ammattilaisetkin ottavat 1–2 asiakasta päivässä ja pääsevät sillä noin kahdentuhannen euron kuukausiansioille. Koska tuloista ei useimmiten makseta veroja, ne nousevat huomattavasti korkeammiksi kuin esimerkiksi hoiva- tai kiinteistöalan lähtöpalkat. Suurempia asiakasmääriä otetaan vain silloin, kun ollaan keikalla kotikaupungin ulkopuolella tai jos rahaa pitää kerätä johonkin poikkeuksellisen kalliiseen hankintaan (esim. kauneusleikkaus, ulkomaanmatka).

> ”Koko ajan mä oon kuitenkin näit hommia tehny. Mutta en enää sillä tavalla, että mä kauheesti ansaitsisin rahaa. Päinvastoin, se on vähän ollu sil tavalla, et aina kun pystyy välttämään ettei tee näit hommii, et kun vähän laiskottaa, niin sitten ei tee. Mut sen verran et on kuitenkin kivasti rahaa elämiseen ja tällä tavalla.” (H, Lilja.)

Seksityöntekijät suhtautuvat seksipalvelujen myynnillä ansaitsemiinsa tuloihin kahdella tapaa: toiset tekevät seksityötä päätoimisesti ja käyttävät ansionsa päivittäisiin menoihin. He eivät saa rahaa muualta tai korkeintaan nostavat pientä sosiaaliavustusta, jotta viranomaiset eivät ihmettelisi virallisten tulojen puuttumista.

> ”Mä oisin varmaan voinu tienata enemmänkin, mut kun mulle riitti se, että mä pystyin kustantamaan peruselämiseni. Enkä mä mitenkään niin hirveesti sitten tahkonnut rahaa.” (H, Elina.)

Toiset taas tekevät selvän eron seksin myynnillä hankittujen ja muiden tulojensa välille. Tämä on mahdollista erityisesti silloin, kun seksityöntekijällä on muita merkittäviä tulonlähteitä. Seksityö- ja muiden tulojen erottamista perustellaan sillä, että seksityöllä saatua varallisuutta ei haluta lähipiirin tai viranomaisten tietoon. Seksityötuloja käytetään palveluihin ja muihin immateriaalisiin hyödykkeisiin.

> ”Mulla oli kahdenlaista rahaa siihen aikaan. Mulla oli se raha, jonka mä sain työkkäristä, minkä sai käyttää ihan mihin halusi. Sillä ostettiin tavarat. Sit se raha, minkä mä sain asiakkailta, sitä – okei, luistin siitä myöhemmin, koska sitä rahaa alkoi olemaan liikaa. Mut sitä ei saanut käyttää ensimmäiseen vuoteen puoleentoista mihinkään, mikä on näkyvää ja mihinkään, mikä jää. Eli ei kirjoja, ei levyjä, ei vaatteita.” (H, Gerda.)

> ”Mä pyrin käyttämään käteisrahan elämiseen, vaatteisiin ja kaikkeen ’hömppään’. Kaikki laskut maksan tililtä ja muodon vuoksi ostan myös pankkikortilla ruokaa, bensaa jne. Ja säästöön laitan toiselle tilille ihan suoraan palkasta. Joskus joku voi tietty ihmetellä kun ruokaan menee yllättävän vähän rahaa. Mutta näin ei kenenkään pitäisi kiinnittää asiaan mitään huomiota.” (K, Eila.)

Seksityöstä saatujen ja muiden tulojen erottelussa voi olla kyse myös oman autonomian turvaamisesta. Usein seksityöntekijän hyvinvoinnille on ensiarvoisen tärkeää tunne siitä, että hän kokee voivansa lopettaa milloin haluaa. Seksityötuloja käytetään ylellisyystuotteisiin, ulkomaanmatkoihin ja muuhun sellaiseen, joka ikään kuin jää arjen ulkopuolelle ja josta näin on tarvittaessa helpompi luopua. Jos seksityö tai sen tuoma elintaso vakiintuvat, paluu pienituloisen naisen arkeen voi käydä ylivoimaiseksi.

Tulolähteen paljastumista pelkäävien ja vapauttaan suojelevien lisäksi on sitten vielä niitä, joille motiivi seksityöhön on aivan muualla ja siitä saatu raha motiivin kannalta merkityksetöntä. Aineistossani on joitakin seksityöntekijöitä, joille seksin satunnainen myyminen on ikään kuin oma ”henkireikä” konventionaalisen arjen keskellä.

> ”Vaikka mähän elin työmarkkinatuella, lapsilisillä ja elatusmaksuilla, ja sit sain asumistukea, niin joka tapauksessa se oli silleen tasapainossa, et se oli riittävä. Et siinä kun oli se tietty rytmi, millä elää, niin sitä rahaa jäi käteenkin. Mut kai se oli jonkunlainen tarve tehä jotain muuta. Tietty semmonen vittuuntuminen siihen pelkkään olemiseen. Mähän olin ollu vuoskaudet jo siinä niitten lasten kanssa, paitsi et sitä lukiota käyny. Vähän niinku sellanen tekemisen puute siinä, kun mä sitä rupesin kokeilemaan. Ja sit kun mä huomasin, et se oli ihan hauskaa, niin siitä se vaan lähti.” (H, Maija.)

Ainakin ammattimaisempien seksityöntekijöiden keskuudessa alaan liittyvä lainsäädäntö tunnetaan kohtuullisen hyvin. Heille oman seksityön suhde viralliseen yhteiskuntaan konkretisoituu kysymykseen verovelvollisuudesta. Jotkut maksavat veroja, koska haluavat yrittäjäturvan ja mahdollisuuden sijoittaa tulojaan kiinteään omaisuuteen. Perusteluna verojen maksamatta jättämiseen voi olla laillisen toiminnan monimutkaisuus, prostituoidun kun on vaikea löytää pätevää veroneuvontaa. Joitakin huolettaa verotietojen julkisuus. Moni pitää seksin myymistään niin väliaikaisena ja satunnaisena, että se ei edellytä verovelvollisuutta.[70]

Pelko jäämisestä vastentahtoisesti loukkuun seksityöhön selittää osaltaan myös sitä, miksi suurin osa seksityöntekijöistä ei maksa veroja. Jokaisella on kokemuksia päivistä, jolloin ei kerta kaikkiaan voi sietää asiakkaita. Monet myös korostavat sitä, että

jaksamisen edellytys on ehdoton vapaus, työt on voitava jättää heti kun siltä tuntuu. Seksityön virallistaminen oman toiminimen ja verojen kautta on aivan eri asia kuin myydä seksipalveluja enemmän tai vähemmän satunnaisesti.

> ”Mua ottaa taas suuresti päähän, kun olin pitkään tekemättä duunia, mutta laskut tulee silti. Mun pitäisi maksaa viime kuulta melkein 400,- alvit, 140,- kirjanpitäjälle, 320,- verottajalle ja vajaa 400,- työhön liittyviä vakuutuksia. Toisin sanoen pitää hoitaa kymmenisen puolen tunnin pokaa, ennen kuin edes omillani. Vituttaa, ja mietin jo sitäkin vaihtoehtoa, että alkaisin taas tehdä pimeästi duunia.” (K, Heidi.)

> ”Mä perustin firman pystyäkseni ostamaan hyvän auton ja talon. Mutta just ne yrityksen kautta tulevat pakolliset menot (yel, alv+muut verot, kirjanpitäjä) ikään kuin ’pakottaa’ tekemään hommia tietyn määrän kuussa.” (K, Ansa.)

Seksityöntekijät perustelevat verojen maksamatta jättämistä myös sillä, että kun yhteiskunta ei takaa heille oikeudenmukaista kohtelua, ei heiltäkään voida edellyttää yhteiskuntavelvoitteiden kunnioitusta. Pidetään loukkaavana, että prostituoitu ei voi maksaa veroja suoraan seksityöstä, vaan se pitäisi tehdä jonkin toisen nimikkeen alla.

> ”Se on kakspiippunen juttu se verotus. Et veroja niinku haluttais, mut sit kuitenkin se verojen maksaminen oikeilla nimillä ja oikeilla kuluilla on mahdotonta. Niin kauan, kun mä en ole voinu maksaa rehellisesti veroja, niin minä en niitä aiokaan maksaa.” (H, Taru.)

Verojen maksamisen kannalta oleellista on ehkä myös se, että seksityöhön päädytään useammin sen tarjoaman vapaa-ajan kuin rahan vuoksi ja töitä tehdään mahdollisimman vähän. Motiivi seksityöhön ei siis ole ”rahanahneus” vaan ”ajanahneus” ja vastenmielisyys virallisten työmarkkinoiden suorittavien töiden kontrollia kohtaan (vrt. Murphy & Venkatesh 2006, 134). Seksityön kustannustehokkuus tarkoittaa, että aikaa jää itselle paljon enemmän kuin muissa töissä. Työnjohdon puuttuminen taas merkitsee mahdollisuutta käyttää tätä aikaa miten haluaa.

> ”Mä voin itse valita, että millon mä teen ja mitä mä teen ja viittinks mä tehdä. Lähdenks mä Keski-Eurooppaan kuukaudeks tai noin. Et se on se vapaus siinä kans hirveen kiva juttu.” (H, Kaarina.)

Seksityön riskejä siedetään, koska vastapainona on vapaus perinteisestä palkkatyöstä. Oli seksityöntekijä sitten missä kohtaa tahansa kaupallisen seksin hierarkiassa, hän korostaa kustannustehokkuutta: yksi seksityön houkuttelevin piirre on, että se minimoi työhön kulutettavan ajan ja antaa siten mahdollisuuden kasvattaa työelämän ulkopuolista osaa (Pasko 2002, 61; Alvarez 1997, 203).

> ”Kun kuitenkin tiedän että mun paikka on oikeasti kotona lasteni kanssa. Tämä työ on ihana sen takia että mulla riittää aikaa ja energiaa olla myös läsnä oleva äiti, mutta talous on myös kunnossa eikä kaupassa aina tarvi laskea että rahat riittää.” (K, Ansa.)

> ”Musta ehdottomasti paras on se, et pystyy ihan täysin sumpliin työaikansa.” (H, Veera.)

Työelämän ulkopuolisen ajan lisäksi seksityöntekijät kokevat, että heillä on työskennellessään enemmän vapautta kuin olisi muissa heille tarjolla olevissa töissä. Itsenäiseen seksityöhön ei liity suorittavalle palkkatyölle tyypillistä työnjohdon kontrollia. Seksityön yrittäjäluonne lisää yksinäisyyttä, mutta myös autonomiaa:

> ”Tää on vähän sama kun mä teen freelancerina näitä nettijuttuja, niin se on aika sama loppujen lopuksi. Et mulla on se vapaus mennä ja tulla miten huvittaa. Et ei oo niin sidottu mihinkään. Mulla on myös aina ollu rahallisesti niin hyvä tilanne, et mä pystyn lopettaan ja alottaan sillon kun musta itsestäni tuntuu siltä. Ettei tavallaan oo pakko tehdä töitä tai silleen.” (H, St.)

> ”Niin, musta on aina tuntunut, että tämä on mulle kutsumusammatti. Faijalta olen perinyt halun yrittäjyyteen ja molemmilta vanhemmilta myös asiakaspalvelun halun. Ei mua kyllä hirveästi kiinnosta tavishommat, mutta ehkäpä se jossain vaiheessa on pakko tehdä sitä. No, katsotaan. Mulla sopii kyllä kanssa hyvin että saa määrätä milloin töitä tekee ja milloin pitää vapaata.” (K, Sara.)

Työn vapaudesta puhuessaan seksityöntekijät usein tarkoittavat aikataulujen vapauden lisäksi myös työn sisäistä vapautta, jossa kyse on pikemmin palkkatyön ja yrittäjyyden (parituksen ja itsenäisen seksin myynnin) vertailusta, ei niinkään erosta seksityön ja muun ansiotyön välillä. Seksityöntekijä voi suhteellisen vapaasti valita, millaisia palveluita hän tarjoaa ja kenelle:

> ”Mä saan itse päättää, mitä mä teen ja koska mä teen. Jos mulla on semmone päivä, et mä en haluu tänään tehdä töitä, niin mä pistän vaan vastaajaan viestin, et nyt mua ei saa kiinni. Ja sit mä pidän vapaapäivän ja meen kaverin

kanssa kaupungille tai jotain. Et se, et mun ei oo pakko tehdä työtä, jos mulla tuntuu, et on tosi paha olo tai jotain. Sillon esimerkiks kun mä prosessoin tätä avioeroo ja siinä vaiheessa kun mä en ollu vielä aviomiehelle ilmottanu erosta ja mä olin ihan hysteerinen. Mä olin ihan fyysisesti kipee ja mulla oli asiakassessioita varattuna. Sitten mä vaan menin sinne ovelle ja olin ihan hysteerisen näkönen ja vollasin siinä ja sanoin, että 'mä en pysty nyt tekemään töitä, voitko tulla joskus myöhemmin?' Vaikka tiesin, et hän on ajanu kaks ja puolsataa kilometriä vaan sen takia, et hän tulee mun asiakkaaksi. Mut et mulle ei voi kukaan tulla sanomaan, et sun on nyt pakko tehdä. Jos mä oisin esimerkiks kaupan kassalla tai jotain, niin en mä voi sanoo kesken kassavuoron, nousta siit tuolist kun siin on viiden metrin jono, et 'mä en nyt, nyt mä en pysty tekemään tätä hommaa, et tää loppu niinku tähän.' Mut mul on täydellinen vapaus sen oman itseni suhteen." (H, Ramona.)

Kustannustehokkuudesta ja työn autonomiasta johtuen on seksityössä siis mahdollista astua ikään kuin palkkatyöhön liittyvien valtasuhteiden ulkopuolelle. Seksityön ensisijainen motiivi ei näyttäisi olevan "helppo raha", sillä valinnoissaan seksityöntekijät painottavat pikemminkin omaa aikaa ja toiminnan vapautta: he tyytyvät suhteellisen vaatimattomiin ansioihin maksimoidakseen ansiotyön ulkopuolelle jäävän elämän.

Prekariaattia?

Työelämän murros koskettaa useimpia aloja, mutta eri tavoin. Richard Florida (2002, 91–92) on korostanut henkisen työn tekijöistä koostuvan luovan luokan hyötyvän muutoksesta. Heidän työnsä on entistä motivoituneempaa ja ajankäyttö omaehtoisempaa. Hyvässä asemassa vaikkapa asiantuntijatehtävissä oleva

palkansaaja voi ikään kuin kilpailuttaa itselleen hauskimman ja haasteellisimman työpaikan.

Samanaikaisesti puhutaan kuitenkin prekariaatista, joka työskentelee matalapalkkaisissa pätkä- ja osa-aikatöissä – tai sitten harmaalla sektorilla virallisten työmarkkinoiden ulkopuolella. Prekariaatilla viitataan palkkatyöyhteiskunnan oheen kasvaneisiin epämääräisiin työn muotoihin, joille on tyypillistä muuttuvuus, hetkellisyys ja sijoittuminen ”taloudellisesti turvattujen ja oikeudellisesti suojattujen elämänmuotojen rajamaille”. (Korhonen & Peltokoski & Saukkonen 2006, 379.) Prekariaatti tarkoittaa ns. epätyypillistä työvoimaa, joka on pysyvästi tilapäistä ja jonka edellytetään suostuvan työhön millä tahansa ehdoilla. Sille työelämän murros näyttäytyy heikentyneinä työoloina, elämän suunnittelun vaikeutena, ansiosidonnaisten päivärahojen ja työyhteisön puuttumisena ja ennen muuta kykenemättömyytenä parantaa omaa asemaa perinteisin työtaistelun keinoin. (Helsingin EuroMayDay-verkosto & Megafoni 2006, 12.)

Luovassa luokassa ja prekariaatissa on kyse kahdesta näkökulmasta samaan ilmiöön. Teoria luovasta luokasta tarkastelee sitä voittajien vallitsevia valtasuhteita säilyttävästä näkökulmasta. Sille palvelusektorin epävarmuus on eliitin työskentelymahdollisuuden välttämätön ulkoinen ehto. Prekarisaatiokeskustelussa taas korostuvat sellaiset työt ja elämäntilanteet, joissa henkilökohtaiset resurssit ja turvaverkot eivät mahdollista parhaan työnantajan kilpailuttamista.

Seksityöntekijää voisi pitää varsinaisena prekariaatin symbolina: hän on usein nainen ja köyhä. Hän on monesti ulkomaalainen, joissain tapauksissa siirtolainen tai jopa ihmiskaupan uhri. Hän työskentelee yksin ja huorastigman vuoksi hänen on vaikea järjestäytyä parantamaan työolojaan yleisellä tasolla. Lisäksi kaupallinen seksi sijoittuu lähes kokonaan informaalille sektorille, jossa työlainsäädännön puuttumisen ongelmat näkyvät selkeim-

min (Decent work and the informal economy 2002, 5–7). Usein seksityö on tekijälleen vain yksi tulonlähde muiden epävarmojen töiden tai tulonsiirtojen ohella, kuten sairaanhoitajaksi opiskelleen Mintun kohdalla:

> ”Pidän kyllä myös sairaanhoidosta ja nyt ajattelen niin että tulen tulevaisuudessa tekemään molempia töitä keikkaluontoisesti. Varmaan niin että nyt nuorena olen enemmän ilotyttö ja sitten keski-ikäisenä sairaanhoitaja?” (K, Minttu.)[71]

Myös monet seksityöntekijöiden itsensä esille nostamat ongelmat ovat tyypillisiä prekariaatin ongelmia: väkivallan pelko (Isabel), sairauspäivärahan ym. etuuksien puute (Puputyttö) ja virallisilta työmarkkinoilta syrjäytyminen, kun työkokemusta ei kerry. Suuriin kohteisiin – esimerkiksi asuntoon – ei voi sijoittaa verottajan vuoksi (Bionda).[72] Seksityöntekijöiden yleisimmin mainitsemista ongelmista ainoastaan huorastigma ja siihen liittyvä salailu ovat sellaisia, joita ei voi suoraan rinnastaa muihin prekaareihin töihin.

Suomalaisen seksityöntekijän samaistaminen prekariaattiin ei kuitenkaan ole yksiselitteistä, koska toisin kuin prekaareista töistä yleensä puhuttaessa, hän ei (ainakaan kyseisellä hetkellä) pidä tilannettaan epätoivottavana tai kaipaa toistaiseksi voimassaolevaan työsuhteeseen. Tässä mielessä seksityöntekijät sopii pikemminkin luovan luokan eetokseen: seksityöhön on ryhdytty, koska se antaa mahdollisuuden päättää itse työn luonteesta, ajasta ja paikasta. Suhteessa muihin mahdollisiin töihin seksityöntekijät mieltävät itsensä voittajiksi. Jälleen kyse on työmarkkinoiden tarjoamien vaihtoehtojen suhteesta elämänhallintaan.

> ”Munhan oli pakko panna oma firma pystyyn, enhän mä kestä sellasta, et mä jossain firmassa pokkuroin ja pukeudun johonkin pellepukuun.” (H, Siveyden sipuli.)

> ”4 kuukautta meni ja löysin siivoojan töitä. Se oli lentokoneiden siivoamista, aivan hirveetä, ja selkä oli aina niin kipeä, koska mulla on pienestä pitäen ollut vino selkäranka. Poikaystävä sitten sanoi että jos haluat niin ei se haittaa jos teet hommia [seksityötä]. Ei halunnut nähä mua joka päivä niin onnettomana.” (K, Iina.)

Tietyin varauksin voidaan sanoa, että prekaareista piirteistään huolimatta seksityöntekijät mieltävät oman toimintansa vastakohtana ja vaihtoehtona prekaareille töille. Autonomia ei koske vain työaikoja ja työskentelyolosuhteita, vaan työn sisältöä. Palvelualan tiukasti standardoitujen ja kontrolloitujen töiden rinnalla seksityön itseohjautuvuus nähdään houkuttelevana:

> ”Ensinnäkin saa toteuttaa itteensä. Mielenkiintonen ja haastava työ. Voi itte päättää, et mitä tekee, mihin aikaan, millä hinnalla, ei oo ketään semmosta päällepäsmärimääräjää. Saat ite määritellä kaikki työpäivän sisällöt, oikeestaan luovuus ja omat rajat ja sitten tietysti yhteiskunnan asettamat rajat eli lainsäädäntö.” (H, Camilla.)

> ”Oikeestaan just se, että halus vaan tehdä jotain sellasta hommaa, missä viihtyy. Ja sit se, ettei tarvinnu millään minimipalkalla lähtee muitten käskyläiseks tekeen sitä kaheksaa tuntia päivässä. Just se vapaus työskennellä sillon kun halusi tai jakso tai viitti. […] Siihen aikaan kun mä alotin, ei ainakaan ollut mitään vastaavia töitä tarjolla, jossa sä voit päättää, mitä sä teet ja millon sä teet ja kenen kanssa. Varmaan harvalla on töissään varaa valita sillä tavalla.” (H, Elina.)

Sama vapauden teema näkyy myös siinä, miten valintaa prostituution ja muiden – kenties vähemmän stigmatisoivien – sek-

sitöiden välillä perustellaan. Prostituutio mahdollistaa Suomen oloissa ainakin hetkellisesti autonomian, johon esimerkiksi eroottisessa tanssissa, pornontuotannossa tai puhelinseksissä ei aineistoni seksityöntekijöiden mielestä pääse:

> ”Mun mielestä on kannattavampaa huorata, koska siinä sä voit ite päättää työajoista ja kenelle tarjoot seuraas ja kelle sä näyttelet kroppaas. Stripparina saa huonommin palkkaa, sä joudut tanssimaan 8h päivä ihan niinku normaalissa työssä ja ei voi lopettaa jos alkaa väsyttää. Huorana paljon halvemmalla itekkin säästyy! Toisin sanoen strippaaminen on paljon alistavampaa, kun huorana olo. Joku hyllyvämahanen pomona huutaa et sun aika blää.” (K, Iina.)

Kuitenkin myös prekarisaatiokeskustelusta löytyy juonteita, joissa seksityöntekijöiden tapaan korostetaan ilmiön positiivisia potentiaaleja. Prekarisaatioon on viitattu pakona perinteisestä tehdaskurista, jonka käytäntöjä tällä hetkellä yritetään tuoda palvelusektorinkin suorittaviin töihin – hyvänä esimerkkinä pikaruokaravintoloiden tuotannon ja käytäntöjen standardointi. Tässä keskustelussa prekaari asema ei ole pelkästään kielteinen. Se voi olla myös aktiivista ja tuottavaa kurittomuutta, pyrkimystä autonomiseen elämään (Korhonen et al. 2006, 380). Sen ihanteet ja odotukset tulevat hyvin lähelle sitä, miten aineistoni seksityöntekijät perustelevat valintojaan.

On syytä kuitenkin muistaa, että seksityön vapaus, autonomia ja kustannustehokkuus ovat kaikki suhteellisia. Stigman vuoksi ne näyttävät tarjoavan houkuttelevan vaihtoehdon vain suhteessa palkkatyömarkkinoiden vähiten arvostettuun segmenttiin. Lähes kaikki tapaamani seksityöntekijät, jotka ovat saaneet mahdollisuuden työllistyä valkokaulusportaaseen, ovat vähentäneet seksin myymistä merkittävästi tai lopettaneet sen kokonaan.

5. Seksi

> ”Ja mä tarkkailin kyllä sitä kauheen kiinnostuneena, et olihan siin jotain erikoista ja kiehtovaakin. Ihan seisoin siä tarkkailemassa, siä promenadin puolella. Olin vähän jopa kateellinenkin, kun mä kattelin, mimmosia asiakkaita niillä oli, niin ei ne ollu mitään semmosia rumii, vanhoi läskimahoja. Et kyllä olin ihan kateellinen, kun siinä jotkut pokas oikeen semmosia salskeita miehiä. Et se mietitytti mua kovasti.” (H, Tiuku.)

Seksityöntekijät tai asiakkaat eivät muodosta mitään selvästi rajattua ryhmää. Monet myyjät vain piipahtavat alalla, ostaminen voi olla vielä satunnaisempaa. Silti kaupallisella seksillä näyttää olevan vakiintunut alakulttuuri, johon kuuluvat tietyt roolit, mallit ja normit. Tässä luvussa tarkastelen, millaisia merkityksiä seksityöntekijät antavat kaupalliselle seksille ja mitkä seksityön piirteet heidän kokemuksensa mukaan erottavat maksullisen muista seksisuhteista. Kaupallinen akti voi sisältää nautintoa, mutta toisin kuin yksityiselämässä, orgasmi ei ole hyvän seksin kriteeri. Sama pätee hoivan antamiseen ja vastaanottamiseen asiakassuhteissa.

Seksuaalinen ulottuvuus korostuu erityisesti jo jonkin aikaa

alalla työskennelleiden pohdinnoissa toimintansa motiiveista. Suomessa prostituution valta-asetelma suosii myyjää, ja näin syntyvässä asetelmassa seksityö voi vahvistaa itsetuntoa ja lisätä seksuaalista itsenäisyyttä. Kirjoitan myös siitä, miten jotkut seksityöntekijät kokevat löytäneensä kaupallisesta seksistä turvapaikan omalle seksuaaliselle erityisyydelleen tai päätyneet alalle, koska se mahdollistaa valtakulttuurin satunnaisseksiä paremman ennakoinnin. Lopuksi käsittelen seksityön seikkailullisuutta yhtenä houkuttelevana tekijänä.

Länsimaisessa seksuaalikulttuurissa on vallalla romanttisen parisuhteen ideaali, jossa seksi tarkoittaa molemminpuolista intiimiä nautintoa. Ihanne näkyy erityisen selvästi prostituutioon liittyvässä keskustelussa (Primoratz 2002, 460).[73] Samaan aikaan kun useat aikaisemmin stigmatisoidut sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt hitaasti normalisoituvat, kaupalliseen seksiin suhtaudutaan edelleen ensisijaisesti moraalisena kysymyksenä (Jeffreys 1990, 164–165; Agustín 2005, 682). Maksuseksi sotii liian monella tasolla vallitsevaa normia vastaan: se tapahtuu satunnaisissa suhteissa, ainakin toista osapuolta motivoi raha ja monet epätavalliseksi mielletyt seksin muodot hyväksytään valtakulttuuria paremmin. Kaupalliseen seksiin liitetään usein myös riisto, väkivalta ja vieraantuminen (Barry 1995, 59), ja pidetään selvänä, että seksityötä tehdään pelkästään rahan vuoksi ilman hedonistista intressiä (Jeffreys 1990, 122).

Seksityöntekijöiden tuottaman aineiston valossa asetelma on kuitenkin monimutkaisempi. Aivan kuten ei-kaupallisissakin suhteissa, on kaupallisen seksin piirissä erilaisia akteja, toimijoita ja kokemuksia. Carole Vance (1989, 5) huomauttaakin, että mustavalkoinen jako hyvään ja turmiolliseen seksiin on harhaanjohtava: ei-kaupalliseen seksiin voi liittyä hyväksikäyttöä ja kaupallisen piiristä löytyy nautintoa ja täyttymystä. Keskittyminen pelkästään seksin jompaankumpaan ulottuvuuteen rajaa hänen mielestään (naisten) mahdollisuuksia seksuaaliseen autonomiaan.

Orgasmeja vai ei

Samaan aikaan kun seksuaalikulttuurissamme lähes ainoa legitiimi peruste seksin harjoittamiseen on nautinto, seksityöntekijöiden oletetaan suhtautuvan seksiin välinpitämättömästi tai suorastaan inhoavan sitä – ainakin asiakassuhteissa. Myytti seksityön universaalista tuhoavuudesta sisältää ainakin kaksi taustaoletusta. Ensinnäkin, että seksin kuuluu olla (naiselle) nautinnollista, mutta kaupallinen seksi ei sitä ole.[74] Carole Patemanin (1988, 198) sanoin, ”prostituutiossa mies käyttää naisen ruumista omaan nautintoonsa. Prostituoidulle ei halua tai nautintoa ole.” Ja toiseksi, että (naiselle) tyydyttävä seksi edellyttää emotionaalista kiintymystä (Barry 1984, 266–269; Dworkin 1987).

Aineistoni kyseenalaistaa molemmat oletukset. Seksityöntekijöiden tuottamissa teksteissä yksi keskeinen seksin merkitys on nautinto. Osittain nautinnon korostaminen voi johtua siitä, että sen kokeminen on seksin normi ja että seksityöntekijöihin kohdistuvaa stigmaa oikeutetaan muun muassa nautintonormista poikkeamisella. Horjuttamalla oletusta maksuseksin epämiellyttävyydestä tullaan samalla nakertaneeksi pohjaa stigman perustana olevalta myytiltä kärsivästä uhriprostituoidusta (Kontula 2007, 501).

Viittauksia nautintoon on kuitenkin niin paljon ja niin erilaisia, että ei ole perusteltua suhtautua niihin pelkästään poliittisena mielikuvatyönä. Ihanne molemminpuoliseen intiimiin nautintoon perustuvasta siviiliseksistä kyllä hyväksytään seksityöntekijöidenkin parissa, mutta vain yhtenä mahdollisista hyvän seksin muodoista. Suurin osa haastattelemistani seksityöntekijöistä kertoo saavansa orgasmeja töissä. Oma tyydytys ei ole pääasia, mutta ajoittain se on silti läsnä (vrt. Pheterson 1996, 57).

> ”Mä sain [orgasmin] lähes sataprosenttisesti aina. Ja se oli se juttu, minkä takia mä niinku tykkäsinkin siitä. Mulla

oli mielestäni koko ajan hallussa se nautinto, ja mä mielestäni sain sen mitä mä halusinkin.” (H, Tiina.)

”Vaikka olen niin monta kertaa itselleni luvannut, että jatkossa pidän kiinni ajoista ja maksuista, niin sitten tossa kaheksan aikaa tuli nuori, aivan upean näköinen ja mielettömän mukava poka tohon ovelle... Lähti vasta äsken ja otin puolen tunnin maksun (mies viipyi siis 3,5 tuntia). Viihdyin tosi hyvin ja voisin hyvin kuvitella viettäväni muutenkin aikaa tuollaisen miehen kanssa. Tosin mistä sitä koskaan tietää jos tääkin alkaa roikkumaan ja vonkumaan multa pillua tohon hintaan aina. Hemmetti kun osaisinkin suhtautua tähän työhön aina työnä [hakkaa päätä seinään]” (K, Heidi.)

Prostituutiokeskustelussa väitellään siitä, nauttiiko seksityöntekijä asiakastapaamisista vai ei (Tiihonen 2006, 68). Aineistoni valossa kysymys ei ole relevantti. Harvoin kentällä törmää vakavasti seksistä riippuvaiseen tai sitä inhoavaan seksityöntekijään. Jotkut liittävät nautinnon lähes jokaiseen asiakastapaamiseen, kun taas toisille se voi olla ikimuistoinen poikkeus. Yleisin asiakastapaamisen arvosana lienee ”yhdentekevä”.

”Mulle pisti joku – sinänsä ihan asiallista – mailia, jossa kertoi kuin suurenakin ilouutisena, että pystyy rakastelemaan tuntikausia laukeamatta kertaakaan välissä. Teki mieli vastata, että ok, se on se xxx €/tunti, saanks mä vaikka paikallispuudutuksen siksi ajaksi?” (K, Irene.)

”Tykkään:
– kun saan olla lahnana edes 5 minuuttia (mutta mulle pitää sanoa, että nyt älä tee mitään)
– kun mies ulisee nautinnosta (vallantunne)

– kun mies hyväilee muitakin paikkoja kuin jalkoväliä (ihanan rentouttavaa)
– kun mua kehutaan (mutta ei liikaa)
– kun mies puhuu tuhmia (mutta ei törkeyksiä)
– kun mies tulee oikein syvälle ja pysyy siellä (tuleekohan yhdyntä-sana siitä?)
– siitä kun minua pidetään aloillaan joko ranteista ja/tai mies levittää 'väkisin' mun jalat auki
– siitä kun mun hiuksista kiskotaan omistavasti niin että hiukset ei mene huonosti
– pikapanoista mutta siis kuitenkin yli 7 min." (K, Minttu.)

Nautinto seksityössä tulee esiin myös Mari-Elina Laukkasen tutkimuksessa miesprostituoiduista (Laukkanen 1998, 61). Hän jakaa haastattelemansa miehet kahteen ryhmään, joista osa myi seksiä selvästi rahan takia, toisia motivoi heidän oma seksuaalinen kiinnostuksensa: "Rattomies ei siis ole ainoastaan maksavan asiakaskunnan kulutuksen kohde vaan myös kuluttava subjekti. Maksava asiakaskunta takaa hänelle vaihtelevan ja ehtymättömän seksuaalisten fantasioiden temmellyskentän." Samansuuntaisia motiiveja on noussut esiin ruotsalaisten seksiä myyvien homomiesten haastattelututkimuksissa (Eriksson & Knutagård 2005, 35–36).

Naispuolisiin seksityöntekijöihin painottuvassa aineistossani rahan ansaitseminen ja nautinto esiintyvät tiiviimmin toisiinsa kietoutuneina, eikä kahdesta eri tavoin motivoituneesta ryhmästä voida puhua. Talouteen ja työhön kiinnittyvät motiivit ovat selkeästi yleisempiä ja oman seksuaalisuuden toteuttamiseen liittyviä mainintoja löytyy vaihtelevasti. Laukkasen kuvaama hedonismi on silti selvästi tunnistettavissa, erityisesti niillä, jotka ovat toimineet alalla jo hieman pidempään.[75] Jopa Tarulla, joka korostaa tekevänsä seksityötä puhtaasti taloudellisista syistä, seksuaali-

sen tyydytyksen hankkiminen maksullisista suhteista nousi keskeiseksi yksityiselämän pettymysten myötä:

> ”Sitten mä päätinkin, et mä alan kerta kaikkiaan käyttää heitä vaan seksuaaliseen tyydytykseen. Jos mä kerran sitä muutenkin teen ja saan siit rahaa, niin saanhan mä siit ottaa sit nautintoni. Ja mä onnistuin siinä mielessä, et mä todellakin aloin näkeen miehissä pelkkää kävelevää lihaa tai jotain. Et ne ei pysty antamaan naiselle mitään muuta kun seksiä.” (H, Taru.)

Seksityöntekijöiden keskuudesta löytyy tietenkin monenlaisia tapoja suhtautua seksiin. Orgasmi on aineistossani vain yksi osa laajempaa seksuaalista nautintoa, jolla tarkoitetaan sellaisia tuntemuksia, reaktioita ja toimintaa, jotka seksityöntekijä mieltää seksuaaliseksi ja jotka tuottavat hänelle seksuaalista mielihyvää fyysisellä tai henkisellä tasolla. Esimerkiksi Ramona kokee saavansa työstään huomattavaa ja nimenomaan seksuaalista nautintoa, vaikka hänen palveluihinsa ei kuulu lainkaan myyjän erogeenisten alueiden koskettelu:

> ”Ja sitten mä myöskin nautin olla sellanen tietynlainen seksisymboli. Mä nautin siittä, kun miehet tulee tänne ja ne himoitsee mua. Kun mä nään, että ne tykkää musta niin sitten mä vielä niinku vähän kiristän sitä narua, että ’hähhähhää, tämmönen perse, mutta ettepä tuu koskaan saamaan sitä.’ Vähän niinku semmosta kiusaamista. Ja monille miehille, mä luulen että ne tulee kerta kerran jälkeen ja aina ne kysyy, että ’no joko sää antaisit mulle sitä pillua.’ Mä siihen, että ’no en anna vielä’. Et mä voin olla joillekin ehkä sellanen tavoittamaton joku tällanen. Et kun mä oon niin tiukka siinä säännössäni ja se on myöskin heille semmonen jonkunlainen kiksi.” (H, Ramona.)

Seksuaalisen mielihyvän merkitys asiakaskontakteissa vaihtelee myös tilanteisesti. Lilja kertoo, että käyttäessään amfetamiinia hän oli ”hirveessä seksikoukussa”, mutta raitistumisen myötä asiakastapaamisista on tullut ”vain työtä”. Tiuku tapasi aluksi asiakkaita vain silloin, kun itse kaipasi seksiä: ”Se oli ihan selkeesti, että asiakkaat tuli mua varten ja mun halujani varten. Tai siis että mä tyydytin omia halujani asiakkailla.” Myöhemmin hän koki ammatillisuuden edellyttävän etäisyyttä omiin seksuaalisiin tarpeisiinsa. Kaarina, Jaana ja Minttu arvioivat, että oma nautinto riippuu paljon asiakkaasta:

> ”Tein tänään hotellikäynnin 24-vuotiaan painijan luo. poika oli kuin kiiltokuva, eloveenanvaaleat hiukset, siniset isot silmät, heleä ääni ja se kroppa... aah! Mun piti aluksi vaan syleillä ja puristella sitä vaikka yleensä en tee semmoista kun se oli niin syötävä. Kyllä se ihmetteli ’kun tyttöystävä ei ikinä ole ollut yhtä märkä’. Huh ne hyvinmuodostuneet hyppyripakarat ja leveä voimakas rintakehä ja kovat pattihauikset... se vieläpä piteli mua painiotteissa samalla kun…” (K, Minttu.)

> ”Minulle taas nuori hyväkroppainen ja testosteroninen nuori mies tarkoittaa sitä, että hänen päässään ei ole samanikäinen elämänkumppani kummittelemassa vaan voimme viettää puhtaan seksuaalisen hetken yhdessä! Minä nautin nuoren miehen selkeästä seksuaalisuudesta ja hän naisesta jota ei tarvitse valloittaa – jäljelle jää puhdas seksi.” (K, Jaana.)

Seksityöntekijän kokeman seksuaalisen nautinnon suhteen on mahdotonta vetää yleispätevää rajaa kaupallisten ja privaattisuhteiden välille. Joidenkin mielestä seksuaalinen nautinto kuuluu vain privaattisuhteisiin, toiset taas sijoittavat sen ainoastaan

kaupallisen seksin alueelle. Maija katsoo olevansa vastuussa asiakkaiden nautinnosta, mutta antaa siviilielämässään miesten palvella häntä, on ”totaalisen itsekäs”. Sirkan mielestä taas seksi on parempaa maksullisessa kontekstissa, sillä hänen kokemuksensa mukaan miehet arvostavat seksiä enemmän joutuessaan maksamaan siitä. Toisin kuin esimerkiksi Teela Sanders (2002, 561) esittää, eronteko ei siis tapahdu sijoittamalla nautinto tai tunteet johdonmukaisesti vain privaattisuhteisiin.

Kaupallisen ja yksityisen seksin välillä on kyllä selkeä raja, mutta sitä ei tee seksuaalisen tyydytyksen määrä, vaan sen arvostus. Vaikka seksityöntekijät valikoivat myös asiakkaitaan, valintakriteerit ovat toiset kuin parisuhteen tai edes ei-kaupallisen lyhytkestoisen seksisuhteen kohdalla. Siviilielämän ihanteellinen seksikumppani on yhtä aikaa itsekäs ja huomaavainen, ei sido mutta arvostaa kumppaniaan, on ymmärtäväinen ja hellä. Onnistunut privaattiseksi tarkoittaa molemminpuolista nautintoa, ja jos mies ei sitä osaa tai ymmärrä, hän saa lähteä. Vaikka kaupallinenkin akti voi sisältää seksuaalista mielihyvää, se ei ole seksityöntekijälle onnistumisen kriteeri. Kaupallisessa suhteessa myyjän laukeaminen ei välttämättä ole edes positiivinen asia, ja ainakaan se ei yksin riitä tekemään aktista onnistunutta:

> ”Ne sanoo et prostituutio on niinku helppoo rahaa. No mul oli yks asiakas, joka ei lauennu millään. Se tartti kahden ja puolen tunnin imemisen et se laukes. No oli se ny kohtuullinen, sain mä ite kolme orgasmia ja kolmesataa euroo, mut silti. Ime itte kyrpää kaks ja puol tuntii ja tuu sit sanoon, et helppoo rahaa. Onneks sil oli niin pieni, ettei leukaluut väsyny.” (H, Minna.)

Seksityöntekijä ei valitse asiakkaitaan ensisijaisesti omien seksuaalisten mieltymystensä perusteella. Ammattilaisen näkökulmasta asiakas on ihanteellinen, kun hän huolehtii hygieniastaan,

on tasapainoinen ja vaivaton, ei tingi eikä ihastu. Eroottinen karisma on toki plussaa, muttei välttämätön. Kun raja joskus hämärtyy (joko asiakkaan tai seksityöntekijän toimesta), se koetaan pulmallisena:

> ”Mä olen aivan auttamattoman ihastunut mun pokaan. Minä, joka luulin, että mulle nyt kaikkein viimeisenä tulisi mieleenkään sekoittaa duunia ja muuta elämää. Nyt mä kamppailen itseni kanssa, kertoako tälle pokalle (on itse sanonut olevansa muhun ’täysin hullaantunut’, mutta todennäköisesti vain maksullisena) vai ei (siitähän mies maksaa, että saa seksiä ja seuraa EIKÄ MITÄÄN MUUTA).” (K, Irene.)

Seksityöntekijän näkökulmasta tämä on oleellinen ero kaupallisen ja privaattiseksin välillä. Itse aktit voivat näyttää samanlaisilta ja molempia kutsumme seksiksi, mutta seksityöntekijälle kyse on kahdesta erillisestä tapahtumasta, seksistä työnä ja seksistä nautinnon vuoksi. Ero selittää sen, miksi nautinnon puuttuminen seksistä vaihtosuhteessa ei välttämättä aiheuta kokemusta hyväksikäytetyksi tulemisesta sen kummemmin kuin kädenpuristus ilman orgasmia (vrt. Zatz 1997, 281).

Hoiva

Aineistoni seksityöntekijät kertovat, että osa asiakkaista etsii heidän luotaan muutakin kuin seksuaalista nautintoa – seksityöntekijästä riippuu, kuinka hän suhtautuu näihin, usein ääneen lausumattomiin odotuksiin. Seksi voi toimia välineenä asiakkaan fyysisten vaivojen hoitamiseen, avata luottamuksellisen keskusteluilmapiirin, parantaa hänen itsetuntoaan tai yksinkertaisesti tarjota toisen ihmisen läheisyyttä (vrt. Momocco 1998, 180). Tällöin seksin merkityksenä on hoiva ja siitä kertova seksityöntekijä

ymmärtää työnsä arvon jonkinlaisen auttajan tai parantajan roolin kautta. Seksistä tulee työmetodi:

> ”Mä koen itteni lähinnä, ei nyt sosiaalityöntekijäks tai psykologiks, mut jotain sen tyylistä. Et mä olin siellä, en pelkästään auttamassa heitä, et mälli lentää, vaan mä myös autoin heitä ehkä ymmärtämään hieman itsestään tai näkemään asioita eri tavalla. Mut se on se tapa, millanen mä oon aina. Siinä ei oo eroa sen kanssa, kun olin siellä tai kun olen nyt.” (H, Gerda.)

Hoivan näkökulmasta seksityö lähestyy niitä palveluammatteja, joiden tehtävänä on ihmisten auttaminen ja ongelmien ratkaisu. Kokenut seksityöntekijä kyllä huomioi tuntemattomien asiakkaiden vastaanottamiseen liittyvät riskit ja tuskin kukaan pitää kaikista asiakkaistaan. Kaikki eivät hyväksy kaupallista seksiä hoivana, ja jotkut pitävät näkökulmaa jopa eettisesti arveluttavana. Silti aineistosta löytyy myös hämmentävän kauniita ja jopa äidillisiä kohtia. Sirkka on huolissaan siitä, että asiakkaat potevat turhaan syyllisyyttä hänen luonaan käymisestä. Niin Ramona kuin Gerdakin kokevat oppineensa työn kautta ymmärtämään miehiä paremmin:

> ”Sillä vaikka miehet väittävät olevansa hyvin ronskeja puheissaan ja teoissaan ja ajatuksissaan, niin ne on kun pikkupoikia. Varsinkin tuommosessa tilanteessa. Et ne kokee olevansa jotenkin suojattomia siinä omassa himossaan ja ne ei osaa sanoa sillon ääneen, mikä ois kivaa.” (H, Gerda.)

Vaikka seksityöntekijät kertovat toisilleen kaskuja asiakkaista ja nauravat näiden oudoille pyynnöille, pääsääntöisesti se tehdään hyväntahtoiseen sävyyn. Jollakin tavoin ikäviä tai epämiellyt-

täviä asiakkaita on ilmeisen paljon, mutta niihin suhtaudutaan silti poikkeuksina. Erityisesti jotkut vanhemmat seksityöntekijät rakentavat työtään hoivana:

> ”Voin sanoa, että minä pidän työstäni. Pidän miehistä, pidän seksistä. Saan orgasmia asiakkaan kanssa hyvin harvoin totta kai, mutta kuitenkin minä nautin. Koska näkee, kun mies saa orgasmia, häneltä tulee joku voima tai jotakin, se on materiaalinen se tuntu. Se tuntuu hyvältä.” (H, Sirkka.)

> ”Just mietin tätä seksityötä, et millä perusteilla voin olla vakuuttunut, että seksityö, mun mielestäni mun seksityö toteuttaa enemmän rakkautta kuin tuhoavuutta. Niin se on ihan vaan se intuitiivinen tunne, jonka mä saan mun asiakkaista. Mulla on hyvä olla ja mä saan positiivista palautetta. Se kohtaaminen, vaikka se on maksullinen kohtaaminen, niin kuitenkin niissä puitteissa se tuntuu rehelliseltä. Ja niissä puitteissa, niillä pelisäännöillä mitä siinä on, niin niissä rajoissa se on aitoa.” (H, Leenu)

Silloin kun seksityöntekijä vastaa asiakkaan toiveisiin varsinaiseen sopimussuhteeseen kuulumattomalla emotionaalisella palveluksella, voidaan puhua vaihtotalouden kontekstiin syntyneestä lahjataloudesta. Patricia Lewis (2005, 574) kirjoittaa, miten keskosyksikön hoitajilla on tapana tehdä vauvojen vanhemmille pieniä, toimenkuvaan kuulumattomia emotionaalisia palveluksia. Esimerkiksi vauvan kuollessa he auttavat tallentamaan muistoja vastasyntyneestä tai vaikeana hetkenä kannattelevat viralliseen toimenkuvaan kuulumattomalla hymyllä. Onkin huomautettu, että emotionaalisen työn tarkastelu pelkästään markkinalogiikasta käsin jättää huomiotta muun kuin talouden ehdoilla tapahtuvan työn (Bolton 2000, 580). Myös seksityöntekijä voi tehdä vastaa-

vaa emotionaalista työtä. Sitä ei mielletä seksin tavoin myyntiartikkeliksi, mutta tilanteesta riippuen se voi tosiasiallisesti kuulua kauppaan:

> ”Joo, on huomattu että tosi monelle tärkeempää ku pano on se sen jälkeinen lähellä olo ja juttelu. Joidenkin kanssa tuntuu että itse asia hoidetaan alta pois et pääsee siihen viereen ja lähelle olemaan.” (K, Ansa.)

> ”Suurin osa asiakkaista haluaa sitä läheisyyttä maata seksin aikana lähellä päällä tai että minä ihan päällä makaan. Oikeastaan se onkin kivempaa, kuin joku raju jytkytys. Hirveen moni haluaa kyllä sitä silittelyä ja hivelyä ja että saa vain kertoa päivästään. Musta se on hienoa ja kertoo siitä miten hellyyden kaipuisia miehetkin ovat.” (K, Iina.)

Yhdistäessään seksiä erilaisiin hoivan, huolenpidon ja parantamisen ulottuvuuksiin aineistoni tulee hyvin lähelle traditionaalista hoivaavaa naiskuvaa. Friedrich Engels ja Simone de Beauvoir, molemmat aikansa radikaaliteoreetikoita, näkevät seksuaalisen prostituoidun ja hoivaavan vaimon roolien kietoutuvan yhteen tai ikään kuin peilaavan toisiaan. Engels (1973, 217–218) rinnastaa työväenluokan ja porvariston välisen riistosuhteen miehen ja naisen väliseen riistosuhteeseen.[76] Yksityisomaisuuden suojeleminen edellytti naisen monogamiaa ja keskittymistä perillisten tuotantoon, mutta koska mieheltä ei aviollista uskollisuutta edellytetty, ristiriidan ratkaisuna oli prostituutio. Beauvoirin mukaan taas molemmissa on kyse seksin ja vallan sukupuolittuneesta luonteesta:

Molemmille seksiakti on työtä: toisen on yksi mies palkannut eliniäksi, toisella taas on useita asiakkaita, jotka maksavat hänelle kertakorvauksena. Toista yksi mies suojelee kaikilta muilta miehiltä; toista taas kaikki suojelevat kunkin ehdotonta ylivaltaa vastaan.

(Beauvoir 1974, 619.)

Kirjallisuuden ehkä tunnetuin prostituoitu on Rikoksen ja rangaistuksen pyhimysmäinen Sonja, joka juopon isän, sairaan äitipuolen ja pikkusisarusten lisäksi ottaa hoivattavakseen vielä synnintuntoisen Raskolnikovin (Dostojevski 1987, 18–21, 511–515). Sonjan rooli hämärtää lähes olemattomiin jaon monogaamisessa parisuhteessa hoivaa ja seksiä tarjoavaan lempeään madonnaan ja syntiseen huoraan.

Todellisten seksityöntekijöiden kokemus on kuitenkin traditionaalista naiskuvaa moniulotteisempi. Vaikka hoivan elementti on aineistossani läsnä, sen tuottaneet seksityöntekijät vaikuttavat uhrautuvaista Sonjaa itsenäisemmiltä ja kykenevämmiltä huolehtimaan itsestään. Naisen vanhaan hoivaloukkuun ajautumista estää hoivan rajoittuminen vaihtosuhteeseen. Joskus asetelma kääntyy ympäri ja seksityöntekijästä tulee hellyyden ja huolenpidon vastaanottaja:

> ”Tänään olin aika masentunu en muista enää minkä takia, koska kaikki pommitti tuntemattomista [numeroista], mutta sitten tuli kolme pokaa ja nyt piristyin. Tosi sairas kait olen kun tää on ainoa asia mikä piristää mua. Se et saan ihmisiä himaani hetkeks ja ne koskettelee selkää ja hivelee. Tulee kiva mieli.” (K, Iina.)

> ”Tänään kävi nörtähtävä pulska mies, joka panon jälkeen silitteli mua varmaan jotain puoli tuntia. Köllin ja annoin silitellä, kun se oli maksanut tunnista.” (K, Maikki.)

Perinteisesti ajatellaan, että prostituutiosuhteessa asiakas tulee tyydyttämään seksuaalisia halujaan, myyjä taas rahantarvettaan (Davis 1937, 748). On kuitenkin ilmeistä, että myös seksityöntekijällä on maksuseksille muitakin kuin taloudellisia funktioita. Havainto avaa mahdollisuuden tarkastella kaupallista seksiä

yhtenä seksuaalikulttuurin alakategoriana. Siinä vaihtosuhde määrittää pelisäännöt ja jakaa toimijat markkinarooleihin, mutta niin myyjä kuin ostajakin voivat tehdä valintoja myös muista kuin taloudellisista lähtökohdista käsin.

Väylä seksuaaliseen itsenäisyyteen

Avaus prostituutioon erillisenä seksuaalikulttuurina nostaa esiin uusia kysymyksiä. Suomessa lyhytkestoisten seksisuhteiden solmiminen on ainakin naimattomille hyväksyttyä ja ainakin naisille vaivatonta. Jos kyse ei ole taloudellisista motiiveista, miksi kukaan ottaisi huorastigman kannettavakseen pelkästään kiinnostuksesta seksiin? Onko kaupallisessa seksissä joitakin tavoiteltavia piirteitä, joita ei löydy ei-kaupallisesta seksuaalikulttuurista?

Kyllä ja ei. Kuten asia lienee minkä tahansa ansiotyön kohdalla, hyvin harvat tapaamistani seksityöntekijöistä kertovat tulleensa alalle *pelkästään* muista kuin taloudellisista syistä. Seksityö on myyjälle usein seksuaalisesti merkityksetöntä ja toisinaan seksin myyminen voi jopa edellyttää omia halujen hillintää. Samalla aineistostani löytyy kuitenkin myös kohtia, joissa seksityö on toiminut väylänä tyydyttävämpään seksielämään. Erityisesti naispuolisten seksityöntekijöiden puheessa toistuu tarina, miten sinänsä seksuaalisesti yhdentekevänäkin maksuseksi on voinut johtaa huomattaviin parannuksiin henkilökohtaisessa elämässä. Miten tämä on mahdollista?

Lähden avaamaan mekanismia asiakkaan ja myyjän välisen valtasuhteen kautta. Seksityöntekijöiden näkemyksen mukaan asetelma suosii heitä: 25 haastatellusta 13 ilmoitti olevansa asiakkaaseen nähden dominoivassa asemassa ja 11 arvioi vallan jakautuvan osapuolten kesken tasaisesti siten, että seksityöntekijä määrittelee rajat, joiden puitteissa asiakas tekee valintansa.[77] Arvio voi liittyä Suomessa toimivien seksityöntekijöiden suhteellisen hyvään asemaan, mutta myös kansainvälisestä kirjallisuudesta

löytyy kuvauksia myyjän vallan kokemuksesta:

”Se [seksityö] todella haastoi ajatuksen orgasmista jonakin, jonka mies ’antaa’ minulle. Perinteisen uskomuksen mukaan naisen ei kuulu kontrolloida seksiä, vaan odotella passiivisena mitä ikinä tapahtuukin. Prostituoituna sinä kuitenkin määräät tahdin, sinä ohjaat koko tilannetta.” (Maryann Santa Cruzista, haastatellut Chapkis 1997, 85.)

Aineistoni syntyajankohtana Suomen seksimarkkinoille oli tyypillistä tarjontaan nähden moninkertainen kysyntä eli ”myyjän markkinat”, joten asiakkaat joutuivat kilpailemaan keskenään tapaamisajoista.[78] Yhdessä kohtuullisen työllisyystilanteen ja sosiaaliturvan kanssa myyjän markkinat vahvistivat seksityöntekijän neuvotteluasemaa, sillä hän saattoi valikoida asiakkaansa ja usein myös seksityön lopettamisen.

Seksityöntekijöiden arvion mukaan myös asiakassuhteen sisäinen logiikka antaa heille valtaa. Ostaja joutuu maksamaan tapaamisesta ja hän haluaa sitä. Monelle miehelle onnistunut akti edellyttää seksityöntekijän kiihottumista (tai ainakin kiihottumisen performanssia). Toisaalta myyjä voi olla tyytyväinen kun saa rahansa, eikä etukäteen suoritettava maksu ole kiinni asiakkaan nautinnosta. Vaikka myyjä olisi taloudellisista syistä vastentahtoisesti alalla ja siten sen tuloista riippuvainen, hänen ansionsa eivät ole sidoksissa tiettyyn asiakkaaseen.[79]

> ”Ja mikäli mulla ei ole asiakkaan kanssa hauskaa, mä huomaan sen kahden kerran jälkeen, niin mä sanon asiakkaalle suoraan, et tämä ei toimi. Mä sanon aivan niinku suoraan, et ’sun kannattais nyt hankkia palvelu muualta, mut multa sä et saa tätä’. Mä olen joutunu sanoon sen muutamia kymmeniä kertoja, mut kun se on totta. Ihan yhtä lailla mulla on oikeus valita mun asiakkaat, kun asiakkailla on oikeus valita minut.” (H, Tiina.)

> ”Mä oon joitain tyyppejä ottanu niska–perse-otteella ja heittäny pihalle sen jälkeen, kun ne on käyttäytyny sopimattomasti. Et mä aina tapaamisen aluksi kerron omat pelisääntöni ja jos niitä ei noudata, niin mä kerran kiellän ja toisella kertaa heitän pihalle.” (H, Maija.)

Seksityöntekijöiden vallan kokemus on kiinnostava, ei ainoastaan heistä rakennettuja uhrimyyttejä vasten, vaan myös siksi, että samalla aineistosta löytyy useita mainintoja alistumisesta privaattisuhteissa. Tiuku koki aikanaan painostusta ensimmäisen seksikokemuksensa yhteydessä, Liljan ensirakkaus lähti heti neitsyyden jälkeen ja Ramonan teinisuhde oli yksipuolista oraaliseksiä, jopa kolme kertaa päivässä. Ramonalla, Krissellä, Sirkalla, Gerdalla, Nellillä ja Kaarinalla on takanaan seksuaalisesti turhauttava avioliitto, jossa he kokivat olevansa pelkästään antavana osapuolena:

> ”Mä koko ajan ehkä toivoin, että mä nyt saisin heiltä jotakin. Ja sitten en koskaan saanut mitään tai siis esittänyt koskaan henkilökohtasia toivomuksia. Toivoin, että mies nyt luonnostaan jotain ymmärtäis.” (H, Kaarina.)

> ”[Yläasteella] mä menin tapaileen jotain poikaa ja se ei niinku uskonu ees, et mä oon neitsyt ja painosti. Mä koin sen aina jotenkin, en tiedä, mä koin sen silleen raiskauksena. Ei se niinku varsinaisesti mua millään uhannu tai tälleen, mut tosi painostavana ja semmosena. En mä ois halunnu olla sen kanssa. [Jälkeenpäin tuntu] saastaselta, likaselta, kammottavalta, inhottavalta ja kauhealta.” (H, Milla.)

Varsinaisia onnettomien suhteiden veteraaneja ovat Taru ja Gerda. Taru menetti neitsyytensä joukkoraiskauksessa. Hänen historiastaan löytyy myös kaksi pitkää seurustelusuhdetta uskottoman poikaystävän kanssa sekä väkivaltainen avioliitto. Gerdan

alistumisen, saastaisuuden ja ”pakkoseksin” kokemukset liittyvät avomieheen ja myöhemmin aviomieheen – siis yhteensä vuosien yhteiseloon:

> ”Sanoin [aviomiehelle], et ’joka kerta, kun mä oon kaupassa,’ mä olin kaupassa ehkä vaan pari kertaa viikossa, lasten kanssa vaikeeta käydä. Niin ’joka kerta, kun mä oon kaupassa, niin jos mä satun muistamaan, miten iljettävä olo minulle tulee, tämmönen saastanen olo tulee siittä, että minun täytyy sinun kanssa harrastaa aviollisia velvollisuuksia, niin mä ostan joka kerta saippuan. Ja jos mulla ei oo rahaa ostaa saippuaa sillon kun mä haluan, mä pistän sen tavallaan muistiin ja seuraavalla kerralla mä ostan kaks.’ Sitä saippuaa oli kilotolkulla. Oikeasti.” (H, Gerda.)

> ”Avioliiton aikana meillä oli pitempiäkin taukoja. Hän oli väkivaltanen. Ja seksi oli semmosta, mä tunsin, et se pakotti mut siihen, et mä en sitä ite halunnu.” (H, Nelli.)

Joidenkin seksityöntekijöiden rajut henkilöhistoriat assosioituvat helposti yleisiin uskomuksiin, joiden mukaan seksin myyjiksi ryhtyvät henkilöt ovat jo valmiiksi traumatisoituneita. Tällöin seksityön syynä olisi siis hyväksikäytön jättämä itsearvostuksen puute ja kykenemättömyys itsestä huolehtimiseen. (Martinell 1995, 7.) Ehkä joidenkin kohdalla näin onkin. Pääosa aineistossani kuvatuista alistetuksi tulemisen kokemuksista ei kuitenkaan ole sellaisia, jotka yleensä mielletään raskaasti traumaattisiksi. Kyse on valtasuhteista, joista useimpiin ei liity väkivaltaa, mutta joissa kertoja kokee tulleensa hyväksikäytetyksi tai ainakin antaneensa enemmän kuin vastaanotti. Näillä kokemuksilla todellakin tuntuu olevan erityistä merkitystä kertojalleen suhteessa seksityön valtasuhteeseen:

> ”Jotenkin aikasemmin mä vähän pelkäsin, osittain pelkäsin ja suhtauduin vähän niin kun kunnioittavalla etäisyydellä tavallaan miehiin. Nykyään se on kyllä ihan päinvastoin. Että miehet on se tarvitseva osapuoli ja mä voin käsitellä heitä vähän niin kuin mulle nyt sopii kulloinkin. Et jos mulle ei joku sovi, niin ei sovi ja mies saa sitten tyytyä siihen. Ne on alisteisessa asemassa minuun nähden. Minä olen se, joka päättää ja säätää.” (H, Kaarina.)

Näiden kokemusten perusteella ei vaikuta siltä, että seksityöhön hakeuduttaisiin uusintamaan aikaisempia traumoja. Aineistossani epätyydyttävä seksuaalihistoria nousee nimenomaan *vastakohtana* omalle roolille seksin myyjänä. Alistetuksi tulemisen kokemuksen jälkeen voi olla vapauttavaa huomata, että oman nautinnon vaatimuksessa ei ole mitään väärää, että monet miehet suostuvat jopa maksamaan siitä ylimääräistä. Asiakkaiden palaute ja maksuhalukkuus vakuuttavat, että myös aktiivinen ja haluava nainen voi olla viehättävä:

> ”Ja mul on niinku ollu vaan sellanen, et mä nyt vaan oon niinku miehen tarpeiden tyydyttämistä varten. Mä en oo edes kokenu itse sitä tärkeeks sitä asiaa. Mut nyt mä oon ruvennu analysoimaan sitä juttuu tän työn myötä ja Janiin [poikaystävään] nähden ja muuten. Et mä osaan vaatia enemmän.” (H, Ramona.)

> ”Tyhmätkin [asiakkaat] käy, kunhan ne on hyvännäköisiä ja hyviä punkassa! Niin kuin äskeinenkin maalaismopopoika + raksatyöläinen! Jestas se kertoi vahvalla hämeenmurteellaan että se seuraa rallia ja ajelee mopolla ja se ei ole varmaan koskaan lukenut yhtäkään kirjaa mutta huh, sen kanssa oli ihana panna!” (K, Minttu.)

Rinnakkain epätyydyttävän seksihistorian kanssa haastateltavista neljä mainitsee ulkonäköön tai viehättävyyteen liittyneitä epäilyksiä seksityöhön ryhtymisen taustalla. Tiina on sairastanut nuoruudessaan anoreksian ja ”kun olin ensimmäisillä keikoilla, niin sitä mietti, et oonks mä nyt ulkosesti tarpeeks viehättävä.” Liljan epävarmuutta lisäsi nopeasti tullut ylipaino ja seksuaalinen kokemattomuus. Ex-miehensä palautteen perusteella Ramonakin piti itseään lihavana ja vastenmielisenä:

> ”Mä oon kärsiny haluttomuudesta sen takia, että sitä on vaikee haluta, kun toinen ajattelee, että tommonen läskivuori. Ei paljon siinä itteekään kiinnosta harrastaa seksiä.” (H, Ramona.)

Suhteessa seksin myyntiin ei aineistosta kuitenkaan juuri löydy pohdintaa ulkonäköpaineista ja seksityöntekijät itse selittävät parantunutta kehonkuvaansa asiakkailta tulevalla säännöllisellä positiivisella palautteella. Seksiä myydäkseen ei tarvitse olla stereotyyppisesti viehättävä, pikemminkin monet asiakkaat näyttäisivät hakeutuvan sellaisten myyjien luokse, joiden ikäistä/näköistä/oloista ihmistä he eivät voi tapailla ei-kaupallisen seksin merkeissä. Tällöin seksityöntekijän olemus voi itsessään olla pitempiaikaisen fantasian toteutuma, esimerkiksi yli 60-vuotias Kaarina kertoo usein saavansa kohteliaisuuksia nuorilta asiakkailtaan. Krisse kokee selvinneensä kuluttavasta avioerosta jaloilleen seksityön avulla:

> ”Mutta sitten prostituution kautta ja tämmösen eroottisen hieronnan kautta pikkuhiljaa sain sitä omaa itsetuntoani takasin. Olihan se mairittelevaa kuulla aina olevansa ihailtu. […] Mä aloin katsomaan peiliinkin ihan eri tavalla, et hetkonen, mä olen pitänyt itseeni lattarintasena ja nyt mä huomasin, et mulla onkin rinnat. Oma peili näytti erilaisena.” (H, Krisse.)

> ”Mä oon ruvennu kiinnittämään enemmän ulkonäköön huomiota, vaikka hirveesti mä en sitä tee vieläkään, varsinkaan vapaalla. Mutta kyllä mä silleen, mä oon ennen pitänyt vaan silmiäni kauniina, nyt mulla alkaa oleen nätin malliset kasvot noin muutenkin. Ja mul on oikeen mukavan ja kauniin paksut hiukset. Et oma kehon kuva on parantunu.” (H, Maija.)

Seksityöntekijät testaavat viehätysvoimaansa asiakkaisiin ja saavat pääsääntöisesti ihailevaa palautetta. Esimerkiksi Eva Pendleton (1997, 80) tulkitseekin seksityön heteronormatiivisuutta hyödyntäväksi feminiinin performanssiksi. Seksityöntekijöiden aineistosta löytyy kohtia, joissa asiakastapaamiseen valmistaudutaan kuten lavaesiintymiseen, jossa seksityöntekijä on tähti ja asiakkaan tehtävänä on toimia yleisönä.

> ”Mä haluan itse olla siinä [asiakas-]suhteessa sitten enemmän objekti, semmonen, jota ihaillaan, eikä päinvastoin. […] Varsinkin just tämmöset nää nelikymppiset miehet, niin nehän kokee just sillä tavalla, et semmonen – ei varmaan tarvis edes olla kovin kummonen, kunhan se vaan on semmonen selkeesti nuorempi ja semmonen freesi, niin se on heti, et ne on aivan ymmyrkäisinä onnesta. Totta kai se vaikuttaa sillä tavalla, et kun ne nostaa niinku jalustalle, että ’oonko mä tosiaan näin ihana!’” (H, Susa.)

Näyttää siltä, että ainakin suomalaisessa kontekstissa naisen on mahdollista ottaa seksin myyjänä aktiivinen ja hallitseva rooli, joka perinteisesti on liitetty maskuliiniseen seksuaalisuuteen. Tämä kokemus on sitten kannettavissa privaattisuhteisiin. Ramona pitää nyt itseään viehättävänä, joskin itsetuntoa on edelleen kohottanut hänen ”kroppaansa jumaloiva” uusi miesystävä. Seksityö on rohkaissut haastateltavia näkemään itsensä muullakin

tavoin positiivisemmassa valossa. Gerda ilmoittaa pitäneensä seksityöstä, koska hän koki ”olevansa tarvittu”. Tiuku miettii, miten kadun myönteinen palaute toimi vastapainona sille syrjinnälle, johon hän törmäsi transidentiteettinsä vuoksi.

Myyjän kannalta edullinen asetelma saattaa kuitenkin murtua, jos yleinen kysynnän ja tarjonnan suhde tai asiakassuhteen sisäinen valta-asetelma järkkyy. Gerdan tapaus osoittaa, miten vastentahtoinen seksin myyminen voi olla hyvin traumaattinen kokemus. Hän lopetti katuprostituution kokonaan pelätessään sen uhkaavan mielenterveyttään:

> ”Mä ajattelin, et mä hankin itselleni semmosen erikoispuukon, jonka kahva on niinku kullinpää. Kun tää asiakas on siinä autossa turvavyö kiinni, niin mä sanon hänelle, et ’joo, et pidä se turvavyö päällä. Se on mun mielestä hauska. Ei sun tartte siitä mihikään nousta, mä mahun tähän sun mahas ja ratin väliin ihan hyvin, et vedä vähän taaksepäin ja näin.’ Ja kun asiakas on siinä suunnilleen niinku lepoasennossa, niin ei se hirveesti kato. Siis sehän vaan odottaa, et tarjoillaan valmista. Missä mä sitten ottasin vähän niinkun vaatetta pois ja näin, iskisin sen puukon sen mahaan, ja ratsastasin sillä kyrvällä, joka soutais ees taas sen – siis eihän se oikeasti toimisi, koska olisihan sillä vieläkin kädet sillä ihmisellä. Ja möykkä varmaan sen mukainen. Mutta minun mielestä se oli kaunis ajatus. Jotenkin se vaan sopi siihen, et nämä velttokulliset vanhat ukonrähjät, jotka pesemättöminä kehtaavat tulla siihen vaatimaan, et mä otan heiltä suihin ilman kumia. Niin se oli niin ällöttävää, ja mä en usko, et he itse edes tajuaa, kuinka nöyryyttävä semmonen pyyntö on. ’Ota mun pesemätön lepotilassa oleva kulli suuhun.’ – ’Ota ite!’ Et huomas, et aggressiot kasvoi.” (H, Gerda.)

Kaupallisen seksin yleisen kontekstin ohella asiakkaan ja seksityöntekijän valtasuhde on sidoksissa yksilöllisiin resursseihin. Asiakastilanteen hallinta edellyttää aikuista ja itseään arvostavaa seksityöntekijää. Minna alkoi myydä seksiä 16-vuotiaana. Hän kokee suostuneensa nuoruutensa vuoksi asiakkaan pyyntöihin silloinkin, kun ne selvästi uhkasivat hänen omaa hyvinvointiaan:

> ”Oli yks kerta, no ei tää nyt oo mikään tosi paha juttu mut jäi jotenkin traumaks kuitenkin. Asiakas halus viedä mut seksin jälkeen parkkipaikalle ja soitti kavereitaan sinne. Mun piti tulla ulos autosta ja kääntyillä siinä, et ne näki mut kunnolla. Semmosta karjamarkkinameininkiä.” (H, Minna)

Seksityöntekijöiden kokemus ammatistaan seksuaalisen määrittelyvallan lähteenä on hämmentävä. Jonkin verran on kyllä kirjoitettu prostituutiosta mahdollisena väylänä taloudelliseen ja yhteiskunnalliseen itsenäisyyteen (Bassermann 1967, 36; Swantz 1979, 111–114; Marcus 1990, 60, 93). Sen sijaan seksuaalista itsenäistymistä ei ole kovin usein liitetty kaupalliseen seksiin – ainakaan myyjän osalta.

Silloin kuin näin on tehty, vertailussa ovat olleet paljon suomalaista tiukemmat seksuaalikulttuurit. Esimerkiksi joissakin kyselyissä kehitysmaiden seksityöntekijät ovat kertoneet, että asiakaskontakteissa heillä on paljon enemmän seksuaalista neuvotteluvaraa kuin puolisoidensa tai poikaystäviensä kanssa (Pattanaik 2003, 312). Myös Australian maahanmuuttajanaiset kertovat, että prostituutioon liittyvä seksuaalisuuden ilmaiseminen voi itsessään antaa vapauden ja voiman tunteen naiselle, joka tulee seksuaalisuuden tukahduttavasta kulttuurista. Erityisesti tietoisesti alan valinneille ja itsenäisesti työskenteleville naisille seksityö on antanut valtaa ja itseluottamusta. (Meaker 2003, 99.)[80]

Suomessa aviomiehelle alisteinen seksi on ollut aikaisemmin osa avioliittoinstituutiota (Ronkainen 1990, 79–82, 93), mutta verrattain kaukana nykyisistä seksin ihanteista. Silti myös meillä kokemus hallinnasta asiakassuhteessa voi edelleen antaa tilaa seksuaalisesti vahvempaan asemaan parisuhteessa. Joillekin seksityö on mahdollistanut suhteen, jossa lopullinen valta on myyjällä. Tilanne voi olla poikkeuksellinen verrattuna näiden naisten ei-kaupalliseen seksihistoriaan, jossa tavoitteena on ollut tasa-arvo ja todellisuutena alisteisuus miehelle.

Toleranssi

Aineistossani seksityöntekijät vertaavat toistuvasti toimintaansa ei-kaupalliseen seksuaalikulttuuriin.[81] Jotkut ovat sitä mieltä, että seksityön valintaan on johtanut tarve löytää omaa seksuaalisuutta salliva ympäristö. Heidän mukaansa valtakulttuuri normittaa seksiä ankarasti ja poikkeavia rangaistaan leimaamalla. Kaupallisen seksin kentällä taas vallitsee joissakin suhteissa korkeampi toleranssi erilaisuudelle. Kaikesta stereotyyppisyydestään huolimatta seksityö suvaitsee ja jopa rohkaisee stigmatisoituihin seksin muotoihin. Sallie Tislade vertaa keskenään pornon ja sitä vastustavan feminismin välittämiä normeja:

”Feminismi kertoo, että jokainen ajatukseni on paha. Pornografia viestittää juuri päinvastaista: että yksikään ajatuksistani ei ole väärin, että kaikki käy. Molemmat ovat tietenkin ääripäitä, mutta niiden välillä on perustavanlaatuinen ero. Pornografian perimmäinen viesti on, että olemme olemassa seksuaalisina olentoina.” (Tislade 2002, 376.)

Seksityö heijastuu aikaisempiin kokemuksiin. Kaarina kertoo, kuinka hänen kotonaan ja lähipiirissään seksi puheenaiheena oli sopimaton ja kielletty. Joillakin on taustallaan uskonnollinen tai muuten seksuaalisesti rajoitettu kasvatus, mikä oletettavasti on entisestään tiukentanut kuvaa valtakulttuurin normeista. Kaupal-

lisen seksin maailmassa on sallittua ja suotavaakin olla ”tuhma”, kun taas valtakulttuurissa pelkästään tavallista suurempi kiinnostus seksiin voi leimata, erityisesti naisen. Päivätyössään Camilla puhuu paljon seksistä erilaisten naisten kanssa. Hän on hämmentynyt siitä, kuinka vahvoina siveysnormit näyttävät edelleen vaikuttavan:

> ”Jatkuvasti huomaan, et se tavallaan ahdistaakin naisia, kun ne ei saa tai niitten ei oleteta tai niillä ei oo lupaa olla seksuaalisia olentoja. Ja se on mun mielestä koko ajan enempi ja enempi. Toisaalta se taas tuo mulle ittelleni hyvän mielen, et mä oon ainoastaan semmonen, joka toteuttaa sitä, mutta en niin poikkeava. Ja mulle kyllä aina tuleekin semmonen olo, et tavallaan naisilta kielletään se, kun niillä ei oo lupaa olla seksuaalisia tai siis niin haluavia ja vaativia. Eikä ne saa tavallaan ilmasta sitä.” (H, Camilla.)

Aktiivisen tai muuten normista poikkeavan seksuaalisuuden sovittaminen monogaamiseen ydinperheeseen voi olla vaikeaa. Seksityöntekijät kertovat, että ainakin osa asiakkaista tulee heidän luokseen tyydyttämään sellaisia fantasioita, joita eivät voi toteuttaa siviilielämässään. Sama toimii toisinkin päin: seksityöntekijä voi täydentää siviiliseksielämäänsä asiakkailla. Heidille se oli keskeinen syy palata alalle pitkän tauon jälkeen:

> ”Huomasin fantasioivani jatkuvasti vieraista miehistä panemassa mua. Oma mies on liian huomaavainen ja hellä, aloin kaipaamaan sitä tunnetta et oon huora, jonka tehtävänä on ainoastaan pitää mies tyytyväisenä.” (K, Heidi.)

”Camilla: Mä oon kyllä, mun täytyy sanoo, et mä nautin ihan valtavasti tän työn tekemisestä. Et jos mä en sitä tekis – mun mies ja velipoika tapaa sanoo, et pitäiskö sun käydä töissä välillä et tasapainottus toi juttu, kun musta muuten tulee liian johtava tuolla vapaa-aikanakin. [naurua]
Anna: Heijastuuko tää sun siviilielämääskin?
Camilla: Siinä mielessä ei, et jos mulla ois kotona semmonen mies, joka palvois tai ihannois, haluis että häntä kohdellaan huonosti ja kunnon dominasessioita, niin mä en pystys kattomaan sitä.
Anna: Eli se seksisuhde rakentuu eri tavalla?
Camilla: Kyllä. Ja mä oon sitä mieltä, et se ei toimis missään nimessä, jos se ois semmonen, et se suostuis mun pikku orjakseni. Mä en pystys tavallaan erottaan sitä, et se jäis päälle. [naurua] Mä tykkään, et pariskunnan täytyy olla tasavertanen. Tokihan siellä saa harrastaa makujensa mukaan mitä tahansa, mutta mulle tämmönen vaihtoehto sopii parhaiten.” (H, Camilla.)

Aineistossani on paljon kokemuksia seksuaalisesta erityisyydestä. Useimmiten kyseessä on epätavallisen aktiiviseksi koettu seksuaalisuus, ei niinkään viehtymys johonkin poikkeavana pidettyyn seksin muotoon. Aktiivisella seksuaalisuudella en tarkoita tässä suurempaa seksin tarvetta vaan yleistä asennoitumista maailmaan: nämä seksityöntekijät kokevat olevansa omituisia, koska seksillä on heidän elämässään suurempi rooli kuin mitä pidetään sopivana. Siveyden sipuli kertoo aina kokeneensa, että hän oli ympäristöään kiinnostuneempi seksistä ja siksi erilainen.

”’Vapaasti’ seksuaalisuuteen muutenkin suhtautuvana se on tapa olla ja elää. Tavallaan samaa luokkaa irtosuhteiden kanssa, tämä vaan vaatii hieman enemmän järjestelyä.” (K, Irene.)

> ”Hyvä puoli on se, et oppii tuntemaan erilaisii seksuaalisuusjuttuja, piirteitä itessään ja muissa ihmisissä. Mä oon aina ollu hirveen kiinnostunu seksistä. Mun mieliaihe keskustella on seksi, ihmisten kanssa erilaisista seksikokemuksista, et minkälaisia on ja muuta. […] Et mää oon niin hirveen kiinnostunu, et aina kun mulle tulee uus ihminen, niin mua kiinnostaa aina se, että minkälainen kyrpä sillä on ja kuinka sen sperma, mihin suuntaan se lentää. Taikka pitääkö se paljon ääntä kun sitä piiskaa tai onks se ihan hiljaa?” (H, Ramona.)

Seksityö voi siis olla omien henkilökohtaisten piirteiden perusteella ja niiden toteuttamiseksi valittu elämäntapa. Stigmasta huolimatta itsensä valtakulttuurissa poikkeavaksi mieltävä voi kaupallisen seksin kentällä tuntea tulevansa hyväksytyksi. Tästä syystä erityisesti näkyvät sukupuolivähemmistöt ovat seksialalla yliedustettuina. Transihmiselle seksityö voi olla positiivinen paikka kokeilla ja opetella erilaisia seksuaalisuuksia:

> ”Sillon kun mä alotin seksityön, mä en ollu vielä oppinu saamaan orgasmia naisena. […] Se mikä tuntu tietysti ihan alussa jo jännältä ja kivalta, oli se, et se anto mulle sen mahdollisuuden saada ihan fyysisesti kokeilla, miltä tuntuu mikäkin asia. Mä en nyt muista ihan tarkkaan, et koska mä sen hoksasin, et vau. Mä luulen, et mä olin ehkä työskennelly joitakin kuukausia. Mä olin kuitenkin ihan kunnollisen aikaa työskennelly, et mä en oo ihan varma, oliko se kuukausia, vai oisko siihen menny peräti vuosi, kuitenkin mä olin kunnollisen aikaa tehny seksityötä. Sit mä aloin olla valmis. Kyl mä oon ilonen, et mä lähdin seksityöhön. Mulla on se tunne, et jos mä oisin vaan jatkanu sillä linjalla, et oisin vastannu kirjeenvaihtoilmotuksiin ja etsinyt poikaystävää, niin aika pitkään ois varmaan pitäny

seksuaaliterapeutilla käydä, et mä oisin jonkun monogaamisen seurustelusuhteen puitteissa oppinut nauttimaan seksistä.” (H, Leenu.)

”Se oli 90-luvun alkua. Sillon oli työttömyyttä ja sillon tuli tää prostituutio, tai alko vyöryyn sieltä rajan takaa, kun Neuvostoliitto romahti. Sillon se katuprostituutiokin tuli näkyviin. Ja nää kaikki mun kaverit kävi huoraamas siä kadulla ja siä kävi paljon muitakin transuja. Et se oli olevinaan vähän niinku juttukin käydä siellä huoraamassa.” (H, Tiuku.)

Asiakkaita tutkineen Maria Lohikiven mukaan kaupallisen seksin alueella myös heidän on mahdollista toteuttaa sellaisia seksuaalisuuksia, jotka valtayhteiskunnassa johtaisivat leimautumiseen. Esimerkiksi ristiinpukeutuminen koetaan voimakkaasti stigmatisoivana. Vaihtosuhde mahdollistaa niin seksin myyjälle kuin seksipalveluihin turvautuville asiakkaillekin kokeilut oman sukupuoli-identiteetin löytämiseksi tai vahvistamiseksi. (Lohikivi 2005.) Kaupalliseen seksiin kuuluu molemminpuolinen vaitiolovelvollisuus (ja usein myös anonymiteetti) oleellisesti vahvemmin kuin muihin lyhytkestoisiin seksisuhteisiin.

Edellisen perusteella näyttää siltä, että seksuaalisesti aktiivinen nainen ei hakeudu seksityöhön ensisijaisesti saadakseen paljon seksiä (sitä hän saa muutenkin), vaan koska prostituutiokulttuuri suvaitsee naisen halua valtakulttuuria paremmin ja sillä tavoin on itse asiassa vähemmän stigmatisoiva. Kaupallisen seksin kentältä voi myös löytyä kohtalotovereita, muita samassa tilanteessa olevia. Lisäksi osa hyödyntää seksityön varianssia oman seksuaalisuuden kehittämiseen. Kun ei-kaupalliset satunnaissuhteet ovat seksityöntekijöiden kokemuksen mukaan tarkoittaneet suhteellisen konventionaalista aktia, seksityössä on mahdollista tavoittaa lähes määrättömästi erilaisia kumppaneita.

”Sitten, koska mä oon aika kaikkiruokainen tommosissa asioissa, niin yhden henkilön kanssa sitä kyllästyy niin uskomattoman helposti. Ja turha lähteä mistään baarimiljööstä tai tuttaviensa joukosta etsimään erilaisia vivahteita näihin asioihin. Kun taas asiakkaista löytyi ne vivahteet ihan laidasta laitaan. Mä olin siinä mielessä hirmu tyytyväinen kyllä. Koin sen työn muutenkin hauskana ja antoisana, mut oon myöhemminkin tätä miettiny, että sitä monimuotoisuutta olen jäänyt kaipaamaan.” (H, Gerda.)

”Ja sitten noissa jossain, et jos esimerkiks asiakas tulee sellaseen sessioon jossa mua alistetaan, niin siihen mä asetan sellasii sääntöjä, jotain sellasii juttuja, mitä mä sanon sille asiakkaalle. Et en mä rupee niinku nöyristelemään esimerkiks ketään, et aina kun se sanoo jotain, mä konttaan lattialla ja nuolen varpaita ja jotain. Koska se ei anna mulle mitään. Et mä sit sanon, et ’okei. Mä tykkään, et kun on alistumissessio, niin mä niinku tykkään tehdä tällasia ja tällasia juttuja ja mua ei saa helposti alistettua.’ Mä ilmotan sen asiakkaalle. Koska se on sitten niin paljon isompi osa mua itteeni, et jos mä en tekis niin, niin sit mä tuntisin, et mä vaan puhtaasti rahastan sitä asiakasta pelkästä rahanhimosta.” (H, Ramona.)

Feona Attwood (2007, 451–452) on kirjoittanut, miten amatööri- ja vaihtoehtoporno voivat antaa tilaa seksuaalisten identiteettien kehittelyyn ja esittämiseen. Myös omassa aineistossani oli joitakin seksityöntekijöitä, jotka suhtautuvat erittäin vakavasti alaansa henkilökohtaisena kehitysprojektina. Heidän kohdallaan seksityön keskeisiä motiiveja olivat uuden löytäminen ja oman luovuuden käyttö. Vaihtosuhde mahdollistaa seksin myyjälle oman seksuaalisuuden kehittämisen ”ammattina”, siis kokopäiväisesti. Haastatteluissa seksuaalisuus nähdään harvoin muut-

tumattomana, pikemminkin sen muutosta ja uusia oivalluksia korostetaan. Seksityöstä haetaan tietoa ja kokemusta alueesta,

> ”jota ei voi oikein opiskella kuin käytännössä.” (H, Liljankukka.)

> ”Mä olen ollut, seksityön alottamisen jälkeen mä aloin olla kiinnostunut yleensäkin seksuaalisuudesta. Mä tajusin, et siin on hirveen paljon erilaisia puolia. Eroottisuus sai enemmän merkityksiä ja syvempiä merkityksiä. Siis se, no oikeastaan ei ainakaan negatiivisesti vaikuttanut. […] Minkälaisia asioita mä oon oppinu, niinkö sä kysyit? No kyllä mä oon ainakin oppinut, että on suuri merkitys, miten sen seksuaalisuuden ilmentää. Et kaikki tämmönen hellyys ja kaikki semmonen koskettelu, sehän on aika tärkeetä sellasessa seksissä, seksikokemuksissa.” (H, Kaarina.)

> ”Mä olin kuitenkin jo niin hirveen seksuaalinen ihminen, ennen kun mä aloitin tehdä tätä työkseni. Lukumääräsesti seksisuhteet tietenkin kasvo, mutta esimerkiks niiden laatu ei todellakaan huonontunu. Päinvastoin, mä jotenkin osasin nauttia siitä ja mennä siihen seksiin niinku syvemmälle. Mä tavallaan paneuduin siihen omaan seksuaalisuuteen ihan käytännönkin tasolla tutkivammin ja olin kiinnostunut siitä. […] Mä voin nauttii siitä [normiseksistä], mut mä en voi enää kehittyy. Must ei voi enää tulla niin sanotusti ’parempi’. Tää sadomasokismi antaa mulle niin paljon enemmän mahdollisuuksia tehdä tässä, toimii tässä. Haasteita on niin pirusti, et niihin ei todellakaan pysty edes vastaamaan.” (H, Tiina.)

Kaupallisen seksin erityispiirteet korostuvat varsinkin silloin, kun haastateltavat perustelevat, miksi he kerran lopetettuaan päättivät

kuitenkin palata seksityöhön. Toisin kuin uran alussa, pohjalla oli jo tieto siitä, mihin on ryhtymässä:

> ”Mä sanoin, et ’mä oon nyt sen ikänen, et tää nyt ei oo enää ollenkaan millään lailla sopivaa. Mä rupeen nyt elään ihan semmosta poroporvarillista, semmosta kunnon elämää.’ No, mä elin sitä vähän aikaa. Mut sit mä aloin tuntea niin hirveetä yksinäisyyttä ja masennusta.” (H, Kaarina.)

> ”Mutta vuoden paussin jälkeen niin kaverin kautta alotin SM-studiossa. Eli strippausta ja sitten no näitä dominasessioita eli verbaalista alistamista ja piiskaa. Ja nipistimiä ja sitomisia, päälle kusemisia, mitä siihen nyt kuuluu. Tyyliin, ’ja nyt nuolet ton spermas joka tohon lattialle roiskahti!’ Mun mielest se oli hirmu kivaa. Mä tykkäsin.” (H, Gerda.)

Tietenkin kaupallisen seksin suvaitsevaisuudella on omat rajansa. Monet suomalaiset seksityöntekijät kokevat maahanmuuttajat epätoivotuiksi kilpailijoiksi tai potentiaalisesti vaarallisiksi asiakkaiksi. Asiakkaiden toiveisiin suhtaudutaan yleensä neutraalisti, mutta seksityöntekijöiden verkostoissa kulkee loputon määrä kauhutarinoita ”perversseistä” asiakkaista.

Tuntuu loogiselta, että ruuasta kiinnostunut henkilö etsiytyy elintarvikealalle, autoista kiinnostunut autoalalle ja seksistä kiinnostunut seksialalle. Näin olisi vain luontevaa, että seksityöntekijöistä moni kokee seksin olevan heille poikkeuksellisen tärkeä osa elämää. Silti tutkijana koin havainnon vaikeaksi. En pitänyt siitä, että jotkut seksityöntekijät kertoivat seksityön sopivan heille erityisen hyvin. Auto- ja seksiharrastus nimittäin poikkeavat toisistaan ainakin yhdessä kohtaa: autoinnostuksen vuoksi ei ketään suljeta mielisairaalaan, vankilaan tai koulukotiin, ei eroteta työ-

paikastaan eikä karkoteta maasta. Autonkorjaajilta ei evätä viisumia tai koulutuspaikkaa, heidän puolisoitaan ei syytetä vakavista rikoksista yhteisen jääkaapin perusteella eikä lapsia oteta huostaan. Ihminen voi olla samanaikaisesti omistautunut automekaanikko ja yhteiskunnan täysivaltainen jäsen.

Seksityöntekijä ei voi. Läpi historian prostituoituihin kohdistunut alistaminen ja kontrolli on oikeutettu sillä, että kysessä on erityinen, muista naisista seksuaalisesti poikkeava ryhmä (Hubbard 1998). Seksityöntekijöiden kokemus omasta seksuaalisesta erityislaadustaan tulee välillisesti tukeneeksi myös ajatusta erikoissanktioiden oikeutuksesta.

Toisaalta teema nousi aineistossa niin vahvasti esille, että sen käsittelemättä jättäminen ei tullut kyseeseen. Vain osa tapaamistani seksityöntekijöistä ilmoittaa toimintansa motiiviksi oman seksuaalisen erityislaatunsa, mutta nämä ihmiset mitä ilmeisimmin pyrkivät kuvaamaan jotain, joka heidän elämässään on merkittävää ja totta. Aineistoni puhuu sen puolesta, että kaupallisen seksin alakulttuuri antaa poikkeuksellisen paljon tilaa erityisille seksuaalisuuksille, oli sitten kyse valtaväestöstä poikkeavasta seksuaali-identiteetistä, erityisistä mieltymyksistä tai vain keskivertoa suuremmasta kiinnostuksesta seksiä kohtaan.

Ainakin Suomessa prostituutio muodostaa Gayle Rubinin (1981, 53) tarkoittaman alueen, joka suvaitsee erilaisia seksuaalisuuksia valtakulttuuria paremmin ja vetää siksi puoleensa ihmisiä, jotka kokevat itsensä (tai leimataan muiden toimesta) poikkeaviksi. Myös kaupallisen seksin pelisääntöihin kuuluva anonymiteetti antaa ei-kaupallisia suhteita paremmat mahdollisuudet oman seksuaalisuuden kehittämiseen ja siihen tarvittavien kumppanien ja resurssien löytymiseen.

Eksplisiittiset säännöt

Edellä kuvasin olosuhteita, joissa seksityö on koettu vapauttavana verrattuna valtakulttuurin seksuaalinormeihin. Seuraavaksi väitän kuitenkin näennäisesti päinvastoin, että seksityön houkuttelevuutta lisää sen sopimuskäytäntö ja sitä kautta selkeiden rajojen olemassaolo. Nämä seksityöntekijät etsivät aktiivisesti uusia seksikokemuksia ja/tai seksuaalista nautintoa, mutta eivät pidä lyhytkestoisiin seksisuhteisiin liittyvästä ennakoimattomuudesta.[82]

Seksityö mielletään yleensä riskikäyttäytymiseksi. Näyttää kuitenkin siltä, että ainakin joillekin kaupallisen seksin selkeä sopimuskäytäntö antaa turvallisuuden tunteen. Seksityöntekijät korostavat, että maksuseksiin kuuluvat eksplisiittiset pelisäännöt ja rajanvedon tärkeys. Tässä suhteessa se heidän mielestään poikkeaa muusta deittikulttuurista, joka perustuu romantiikan ja spontaaniuden ihanteille.

Deittikulttuuriakin tietysti ohjaavat monet yleiset käytännöt (esimerkiksi suhteet solmitaan usein ravintolaympäristössä iltaaikaan) ja kohtuullisen tiukat reunaehdot rajaavat sallittuja aktin muotoja, mutta kohtaamisen keskeiset ehdot määritellään usein sanattomasti. Tästä asetelmasta syntyy loputon määrä kohtaamattomia tarpeita, lausumatta jääneitä toiveita ja väärinkäsityksiä, epävarmuutta ja hämmennystä. (Vrt. Veijola 2004, 116.)

Kaupallisen seksin säännöt vähentävät sitä epämääräisyyden tunnetta, joka aineistossani liitetään muuhun kertaluontoiseen seksiin.[83] Seksisuhteiden eksplisiittinen sääntely ei välttämättä ole vain kaupallisen seksin piirre, mutta suomalaisessa kulttuurissa se tulee siinä selkeimmin esiin. Seksityöntekijät kokevat sääntöjen luovan varmuutta ja hallintaa intiimiin kontaktiin.

> ”Siis se on mun mielestä saanks mä sanoo moraalisesti oikeutetumpaa kun se, että mennään vaan baarissa ja nussitaan ihmisten kanssa. Mä en tiedä, et johtuuks se jostain

ihmisten huonosta olosta tai mistä se sitten johtuukin, niin se on edesvastuutonta mun mielestä. Toisten ihmisten tunteitten kanssa leikkimistä. Mä oon jotenkin sen kokenut näin. Nytten kun mä itsekin työskentelen seksialalla, se on jotenkin avoimempaa, et kumpikin osapuoli tietää, mis mennään." (H, Ramona.)

"Sä tiedät, että missä mennään, et mihin sä oot sitoutunu ja mitä sä oot luvannu. Ja myös toinen henkilö, joka tulee, niin tietää, mitä hänellä nyt sitten on odotettavissa. Siitä on puhuttu tarpeeksi etukäteen, että mitkä on säännöt. Niiden puitteissa sitten toimitaan, ja sitten se on ihan luonnollista ja välitöntä. Siinä ei tarvitse ajatella, että 'odottaakohan tuo nyt jotain', 'pitäsköhän nyt käyttäytyä näin tai näin' tai 'mitähän mun nyt pitäs tehdä'. 'Miten mä nyt antasin itsestäni mahdollisimman edullisen kuvan?'. Että se on jotenkin niin kauhean selkeä suhde alusta lähtien. Se on hyvä, mun mielestä." (H, Kaarina.)

Vaikka seksityö sijoittuu yhteiskunnan näkökulmasta laittoman ja laillisen rajamaille, kaupallisen seksin toimijat tunnistavat ja tunnustavat alan yhteiset pelisäännöt, joita ovat ainakin (Kontula 2005, 27. Vrt. Varsa 1986, 47; Benjamin & Masters 1964, 31):

1. Kaupan ehdot (myytävänä olevat palvelut, niiden kesto ja hinta) sovitaan etukäteen.
2. Maksu suoritetaan etukäteen ja käteisellä, jos ei toisin ole sovittu.
3. Kondomia käytetään aina, myös suuseksissä.
4. Molempia osapuolia sitoo vaitiolovelvollisuus.

Tietenkin yksittäiset toimijat saattavat rikkoa näitäkin perussääntöjä ja tilanteisesti sovituissa ehdoissa on paljon vaihtelua. Mikäli säännöt kuitenkin jostain syystä jäävät kokonaan määrittelemättä, tulkinnat niistä poikkeavat tai ne sovitaan tilanteeseen nähden puutteellisesti, vaihtosuhde ei toimi:

> ”Joo mä tein kerran [koko yön keikan] ja mun herra pomppi koko yön mun päällä ja välillä nukuin koska ei me oltu sovittu mitään siitä, monta kertaa se saa panna siinä... Me juotiin ja syötiin ja ihan kiva vakkari se oli, mutta se halus varmaa 4 kertaa panna yön aikana ja siinä meni tunteja... Pidin sitte viikon loman, koska herra oli tehny mut nii väsyneeks.” (K, Iina.)

Seksityöhön liittyy selkeämpi oletus sitoutumattomuudesta. Tätä on pidetty osoituksena sen hyväksikäyttöluonteesta, mutta ainakin aineistoni seksityöntekijät näkevät siinä ennen muuta legitiimin syyn hillitä asiakkaan romanttisia odotuksia:

> ”Se on musta hyvä, et tavallaan ei oo sitä seurustelun tuomaa painetta, et pitäis ihan oikeasti tykätä.” (H, Per.)

> ”Tietyl tapaa, kun siihen väliin tulee raha, niin se ei jää kummallekaan epäselväks, et mistä on kyse. Kun että näiden kanssa joiden kaa ei oo rahaa, niin rupee miettimään, et entäs jos täs oiskin vähän enemmän. Tai jos se jostakin syystä merkitsee heille enemmän. Mahdollisesti alkaa tulla semmosta, et roikutaan, tai mä koen, et roikutaan mussa. Soitellaan mulle silleen, et aletaanko seurusteleen ja blaablaablaa, tän tyyppistä. Että toi niinku jää siitä pois. Tai on ainakin helppo vetäytyä, sanoo suoraan siinä kohtaa, et ’hei […] mä teen tätä pelkästään rahasta ja piste’. Vaikkei se välttämättä ois se totuus, niin kuitenkin on helppo vedota siihen.” (H, St.)

Kaupallinen siis eroaa muista seksisuhteista ainakin siinä, että sääntöjen ennalta sopiminen on luvallista ja siten tapahtumia on helpompi ennakoida. Joillekin tämä näyttää olevan merkittävä etu, jopa niin merkittävä, että se ainakin osittain kompensoi seksityön riskejä. He arvottavat korkealle sen, että myös uudet ja satunnaiset aktit ovat mahdollisimman pitkälle hallittavissa.

Useita tutkimukseeni valikoituneita seksityöntekijöitä näyttää muutenkin yhdistävän säännöllisyyden ja järjestelmällisyyden arvostus. He ovat lapsina saaneet koulussa hyviä arvosanoja ja nauttineet opiskelusta. He pitävät kodin siistinä, hankkivat eläkevakuutuksen alle kolmikymppisenä ja palaavat kotiin tarkastamaan, ettei kahvinkeitin unohtunut päälle. Aihetta käsittelevässä viestiketjussa kolme ilmoittautuu ”kontrollifriikiksi”.

Sama hallinnan tarve näkyy ehkä myös suhteessa päihteiden ja seksin yhdistämiseen. Aineistostani löytyy vannoutuneita diskohileitä, mutta myös sellaisia, jotka vierastavat ajatusta hakea seksikumppaneita iltaelämästä. Esimerkiksi Kaarina ja Sirkka eivät viihdy baariympäristössä ja Gerda paheksuu alkoholin ja seksin sotkemisesta keskenään. Myös asiakkaat ovat korostaneet yhtenä prostituutiokontaktien motiivina viihtymättömyyttään ravintoloissa (Varsa 1986, 67).

> ”Mä lähdin tietenkin kadulle monesta syystä, mut jos mä ajattelen pelkästään ja ainoastaan omaa seksuaalisuutta, niin mä koin sen hyvin positiivisena, että minä, selvin päin, mä voin itse valita, kenen kanssa mä lähden ja mitkä on pelisäännöt. Ja tää henkilö ei ruikuta mulle, eikä mun tarvitse antaa hänelle mitään tietoja, mitä mä en itse halua antaa. Eli koin sen tilanteen tietyllä tavalla parempana kun jos jossain baarimiljöössä.” (H, Gerda.)

Seksityöntekijöissä on niitäkin, jotka ilmoittavat suoraan välttelevänsä alkoholia, koska eivät pidä hallinnan menettämisestä:

> ”Ei mul oo mitään alkoholia vastaan, mut mä oon aina sanonu, et mul on niin kova tarve kontrolloida itteeni, et humaltuminen ei sovi minulle. Mä mietin aina, mitä kaikkee mä oisin ehtiny tehä sillä ajalla, mikä menee juopotteluun. [naurua]” (H, Camilla.)

> ”Varmaan sen takia juon yleensä aika vähän, kun en oikein osaa rentoutua, jos ympärillä on paljon vieraita ihmisiä.” (K, Maikki.)

Hallinta ja kontrolli esiintyvät aineistossani myös laajemmin seksityöntekijöiden arkea määrittelevänä piirteenä. Huomattavan monet mainitsevat elämäntarinassaan syömishäiriöstä (haastatelluista ainakin 5, listalla moni), joka on tulkittu nimenomaan hallinnan tarpeen ylikorostumisesta johtuvaksi häiriöksi (Puuronen 2001). Vaikka syömishäiriö kuuluu kaikilla menneisyyteen, haastatellut kertovat edelleen tunnistavansa itsessään niitä piirteitä, jotka johtivat sairastumiseen.

Kaiken kaikkiaan näyttää siltä, että vallitsevan deittikulttuurin käytänteitä vierastaville ”oman tien kulkijoille” seksityö voi tarjota emotionaalisesti ja sosiaalisesti turvallisemman kontekstin seksikokeiluille. Noah D. Zatzin (1997, 291) mukaan toimeentulon lisäksi alavalintaan on monesti vaikuttanut seksityöhön liittyvä mahdollisuus seksuaalisen kanssakäymisen hallintaan. Maksullisessa aktissa pelisäännöt lisäävät seksityöntekijän (ja oletettavasti myös asiakkaan) välineitä tilanteen kontrolliin ja suunnitelmallisuuteen.

Huoravietti

Edellä esitellyn lisäksi seksiin vaihtosuhteessa liittyy vielä eräs, vaikeasti määriteltävä piirre. Käytän siitä Maijan antamaa nimi-

tystä *huoravietti*. Yritän sillä tavoittaa erityistä levottomuutta ja jännityksen kaipuuta, joka voi saada alun perinkin lähtemään alalle, mutta ennen kaikkea palaamaan sinne yhä uudestaan. Eräs seksityön taakseen jättänyt kodinhoitaja kertoo kaipaavansa aina keväisin ”huora-aikojaan”, kun hän kiersi ”autolla ympäri Suomen huoraamassa”.

> ”Kolmatta viikkoa olen keskittynyt ja tyytynyt vain poikaystävään, ja nyt pitäisi piakkoin alkaa ottaa asiakastakin vastaan. Kutkuttelee jo alavatsalla (alapäässä) siihen malliin että hommiin vaan.” (K, Irene.)

Erotuksena edellisiin lukuihin, näissä aineistoni kohdissa ei ole kyse kaupallisesta seksistä turvapaikkana omalle seksuaalisuudelle, vaan seksiä myydään, koska vaihtosuhde itsessään on jollakin tapaa seksuaalinen taipumus. Aineistosta löytyy mainintoja ”veren vedosta” seksialalle (Ansa) ja määrittelemättömästä sisäisestä tarpeesta tehdä juuri seksityötä:

> ”Mä tiesin jo 14-vuotiaana, et mä haluun strippariksi.” (H, Milla.)

> ”Tapasin tään mun nykyisen rakkaan, jolle sitten selitin, et kyl se on näin, et ei mua mikään muu kiinnosta, et kyl mun on perustettava studio tänne Helsinkiin. Että taas sitä ollaan tässä pisteessä, missä ei pitänyt olla. Ja hän oli sitä mieltä, et ’okei, jos se sust tuntuu kivalta ja hyvältä ja se on sun työ, niin sit sä teet sitä.’” (H, Tiina.)

Tulkitsen, että seksityön erityinen eroottinen ulottuvuus on seikkailullisuus. Sitä kaipaavat ne seksityöntekijät, jotka kuvailevat itseään ”levottomaksi sieluksi” (H, Susa) tai ”nälkäiseksi elämälle” (H, Minna). Seksityö on luonteeltaan liikkuvaa, samoin

monet siihen päätyneet ihmiset: kymmenellä haastattelemistani seksityöntekijöistä on elämänhistoriassa merkittävää maantieteellistä vaihtelua. Monet ovat asuneet ulkomailla tai lapsuuden perhe on muuttanut tiheään, osa matkustelee itsekin paljon. Susa ja Milla määrittelevät itsensä ”reppureissaajiksi”. Seksityö yhdistyy tähän levottomuuden ja seikkailun eetokseen.

> ”Ei se ole puhtaasti seksuaalista se veto. Itsestä ainakin tuntuu että se on jokin siinä vapaudessa, elämäntavassa, jännityksessä myös. Oon nyt vuoden ollu kuvioista pois. Eka puoli vuotta meni silleen etten paljoa takas kaipaillu, mutta keväällä se alkoi, kesä oli vaikeaa. Teki niin mieli paahtaa pitkin kesäisiä teitä ympäri Suomen. Villi ja vapaa ja äärimmäisen haluttu.” (H, Maija.)

Edellisessä sitaatissa seksityö vertautuu jonkinlaiseen kulkuriromantiikkaan ja Maijalle seksin myynti onkin sisältänyt paljon matkustamista. Seksityö on kuitenkin liikkuvaa myös muuten kuin maantieteellisesti: sen sisällä vaihdetaan usein työstä toiseen sekä alalta pois ja takaisin. Seksityön aloittamiseen ei tarvita pääomaa, joten taloudellinen kynnys alalle tuloon/palaamiseen on matala. (Vapautensa säilyttämiseksi seksityöntekijät pyrkivät pitämään myös lopettamisen aina mahdollisena vaihtoehtona.) Vaikka osa seksityöntekijöistä kerää itselleen vakiintuneen asiakaskunnan, monet arvostavat vaihtuvuutta asiakkaissakin:

> ”Mua alkanu kyrsii vaikka tästä jo puhuttu niin joka viikko soittaa aina joku sama vakkari. Olis kiva jos tulis aina niitä uusia eikä ne samat tyypit, kun ei niitä jaksa. Nyt olen saanu siitä yhestä ruottalaismiehestä vakkarin se käy joka viikko mulla mä en tajuu miten se ei jo kyllästy.” (K, Iina.)

Kaikki seksityön joustavuus ei ole positiivista. Seikkaulullisuuteen kuuluu myös vahva riskin elementti. Se voi tarkoittaa turvattomuutta (väkivallan, tautien ja/tai köyhyyden riski) ja elämänhallinnan puuttetta. Olen tavannut myös seksityöntekijöitä, jotka ovat joutuneet ryöstetyksi, raiskatuksi tai pahoinpidellyksi ilman suojautumisen tai avun mahdollisuutta. Silti, mitä paremmassa asemassa olevasta seksityöntekijästä on kyse, sitä enemmän korostuu saman ilmiön jännittävä ja haasteellinen puoli.

> ”Pakko se on myöntää, tämä työ tuo jännitystä elämään, ja jos en sitä saisi tästä niin varmaan jostain muusta sen hankkisin. Kyllä mä tykkään huorata, vaikken sitä loppuelämääni teekään...” (K, Irene.)

Suurimmalla osalla tapaamistani seksityöntekijöistä ei ollut alalle ryhtyessään selkeää kuvaa siitä, mitä seksin myyminen on. Seksityöhön ryhtyminen on itsessään ollut rohkea teko ja sijoittuu usein elämänvaiheeseen, jossa etsitään jotain uutta. Siksi erityisesti työn alkuaikoihin liittyy monella tietty uteliaisuus ja seksityöntekijöiden elämäkerroissa on paljon seikkailullisia elementtejä, esimerkiksi vapauteen, löytämiseen ja kyseenalaistamiseen liittyviä teemoja (vrt. Bernstein 2007, 477).[84]

> ”Mut sit se alko tuntua aika tylsältä se maalla eläminen. Eläimet ja navetta oli kivoja, mut sit se kaikki muu ympäristö, mitä siinä oli, sukulaiset ja sen maaseudun pienuus. Ne alko ahdistaa.” (H, Tiina.)

> ”Mä menin kadulle uteliaana. Mä menin, koska mun mielestä oli kiva nähdä toimiiko se. Pystynkö mä siihen?” (H, Gerda.)

On myös kiinnostavaa, miten seksityöntekijät perustelevat huoravietillä paluutaan alalle vakaasta lopettamispäätöksestä huolimatta. Taustalla voi tällöinkin olla rahantarve, mutta sen lisäksi kaipuu johonkin toiseen todellisuuteen, jota ei-kaupallinen seksuaalikulttuuri ei kykene tarjoamaan:

> ”Mulla on tästä siksi kauheen huono omatunto, että petin miestä ja toisaalta mulle tuli taas kauhee hinku jatkaa nussimista kaikkien kanssa, jotka maksaa. Etenkin, koska nautin seksistä tosi paljon.” (K, Heidi.)

> ”Ehkä jotenkin vuodessa se menee silleen sykleittäin. Mulle tulee semmonen joku huoraamisvietti […] Mä oon miettiny, et onko se joku sairaus vai mikä. Ehkä siinä on vaan se, et kun se on tavallaan kiellettyä ja semmosta seikkailua.” (H, Milla.)

> ”Mä oon joskus miettiny, et miks mä yleensä teen sitä, mut siihen on jääny silleen kiinni. Mä tykkään siitä. Yks tosiasia on, et mä tykkään valtavasti niistä jutuista, mitä mä teen. […] Mun mies ei tykkää kuitenkaan, hänen erikoisjuttunsa eivät ole bondagea. Ja mä tykkään kovasti dominoinnissa tästä bondagesta. En tiedä tekisinkö sitä, jos mä kotona pystyisin harrastaan tätä. Toisaalta taas mä luulen, et se on mulla niin voimakkaasti kuitenkin sisällä, et voi olla, et mä tekisin muutenkin sitä, vaikka mä kotonakin saisin.” (H, Krisse.)

Seikkailun tuntua luo jo mahdollisuus lukuisiin intiimeihin kontakteihin. Päätöstä seksityön aloittamisesta on voinut edeltää esimerkiksi tyytymättömyys omaan seksuaaliseen kokemattomuuteen ja halu oppia erotiikan alueella mahdollisimman paljon uutta. Lilja aloitti seksityön pitkälti yli 20-vuotiaana, kun hänellä

oli vain muutamia seksikokemuksia. Kaarinalla taas oli taustalla pitkä mutta eroottisesti harmaa avioliitto. Uutuuden jännitys karisee tietenkin pian pois, mutta monet pitkän linjan haastateltavat kokevat asiakassuhteiden vaikuttavan ja kehittävän edelleen heidän seksitietämystään. Vakiasiakkaiden kanssa opintoretki voi kestää jopa kymmeniä vuosia. Seksityöstä muodostuu ikään kuin oma salatieteensä:

> ”No mä halusin tutustua. Mä aattelin, et mun täytyy tavata jotain ihmisiä, jotka, joilt mä saisin enemmän yleensä tietoa. Mä halusin jotain erotiikkaa elämään.” (H, Kaarina.)

> ”Mä olisin varmaan saanu monta kokemusta muitakin teitä, mutta se on antanu mulle mahdollisuuden tavallaan tirkistellä ihmisiä, tutustuu ihmisiin ja henkilökohtasella tasolla heidän maailmaansa ja heidän juttuihinsa.” (H, Tiina.)

Salatieteen luonnetta vahvistaa huorastigmaan liittyvä marginaalisuus, mahdollisuus kulkea laillisen ja laittoman, julkisen ja salaisen rajamaastossa. Sallie Tisdale (2002, 374) määrittelee pornografian juuri tämän ominaisuuden kautta: vaikka kyse on mediatuotannosta, pornoa voi olla mikä tahansa, mistä ei voi ääneen puhua. Sama määritelmä toimii ainakin osittain aineistossani, seksityön seikkailullisuus tulee kaikesta siitä, mistä valtakulttuurissa vaietaan.

> ”Nyt minä en kerro minun naapureille tai tyttärelle tai kenellekään tästä, mitä minä teen. Koska se on minusta sala-asia. Ihan kuin salainen agentti.” (H, Sirkka.)

Seksityöntekijöiden omat järjestöt määrittelevät toimintansa sekä

seksin että työn kontekstiin (Bell 1994, 110). Nähdäkseni seksityön merkitystä seksityöntekijälle ei voida ymmärtää niin kauan kuin pitäydytään oletuksessa, että seksikokemus voi olla vain molemminpuolista nautintoa ja toisen huomioimista (Oerton & Phoenix 2001, 403–404). Seksityöntekijät kyllä allekirjoittavat tämän määritelmän, mutta samalla he antavat seksille myös monia muita merkityksiä. Tilanteesta riippuen seksi voi olla leikkiä, nautintoa, itseilmaisua, seikkailua, hallintaa, työsuoritus, performanssi, lahja ja niin edelleen. (Seidman 1992, 131.)

6. Hallinta

> ”Me huorat olemme naisasialiikkeen jalkaväki.” (Seksityöntekijä, haastatellut Pheterson 1996, 63.)

Kun kysyin haastatteluissa seksityöntekijöiden tulevaisuudensuunnitelmia, sain vastaukseksi lähinnä arkisia toiveita elämän sujumisesta ilman kestämättömän suuria vastoinkäymisiä (ks. Liite D). Kuitenkin he ovat toimineet näennäisesti tavoitteidensa vastaisesti valitessaan seksityön, joka ehkä joiltakin osin helpottaa elämänhallintaa (raha- ja aikaresurssi, seksuaalinen autonomia), mutta sisältää myös sen merkittäviä riskejä (sosiaalinen leima, henkilökohtainen turvallisuus). Vaikka aineistoni ihmiset olisivatkin seksityöntekijän roolinsa ulkopuolella yhteiskunnan täysivaltaisia jäseniä (mitä kaikki eivät ole), seksityöntekijöinä he jäävät tavanomaisten hallinnan keinojen ulkopuolelle tai joutuvat soveltamaan niitä.

Mahdollisuus vaikuttaa omiin työoloihin määrittelee pitkälti sen, missä määrin kaupallisen seksin yhteydessä voidaan puhua valinnasta. Tässä luvussa kritisoin mustavalkoista jakoa vapaaehtoiseen ja pakotettuun prostituutioon ja koetan osoittaa, että muiden töiden tavoin kyse on monimutkaisesta vaihtoehtojen, kontekstin ja resurssien suhteesta.

Seksityöntekijät pyrkivät toimimaan niin, että he saavuttaisivat seksin myynnistä etsimänsä hyödyn mutta välttäisivät sen riskit. Pohdin, millaisia hallinnan keinoja Suomessa toimivilla seksityöntekijöillä on tähän käytettävissään. Kuvaan kolmea erilaista ulottuvuutta: käytännön asiakastilanteiden sosiaalista hallintaa, seksityöntekijöiden ryhmäidentiteetin muodostumista keskustelukanavalla sekä seksityöntekijöiden aktivistikulttuurille ominaista karnevalismia. Lopuksi totean, että joillekin seksin myynti itsessään on myös poliittinen valinta.

Suurin osa seksityöntekijöiden työhönsä liittämistä riskeistä on palautettavissa huorastigmaan. Joissain tapauksissa sen tahattomana seurauksena on kuitenkin ollut seksityöntekijöiden emansipaatio: prostituoitujen pakottaminen tietyille alueille (the red zones) on monissa maissa synnyttänyt seksityöntekijöiden omat yhteisöt. Leimaaminen seksuaalisesti poikkeaviksi epänaisiksi on paikoin rakentanut liittolaisuutta lesbojen aktivistiryhmiin (Zatz 1997, 303).

Hallinnan ehdot ovat siis oleellisesti sidoksissa sitä vaarantavaan sosiaaliseen stigmaan, josta kirjoitin luvussa neljä. Ivan Wolffers (2000, 2) erottaa kolme tasoa, joilla seksityöntekijöiden emansipaatio voisi konkretisoitua:

1. *Henkilökohtaisesta emansipaatiosta* puhutaan silloin, kun seksityöntekijät tulevat tietoisemmiksi omista kyvyistään ja tarjolla olevista vaihtoehdoista. Esimerkiksi monet kehitysmaissa toteutetut sukupuoliterveyskampanjat onnistuvat kyllä jakamaan seksityöntekijöille tietoa turvaseksistä, mutta niin kauan kuin valinnan kondomin käytöstä tekee asiakas tai parittaja, ei myyjällä ole todellista mahdollisuutta hyödyntää tietoaan. Parhaat tulokset onkin saavutettu hankkeissa, jotka viranomaisnäkemysten sijaan perustuvat seksityöntekijöiden omalle arviolle siitä, mikä olisi heille hyödyllistä.

2. *Yhteisöllinen emansipaatio* viittaa seksityöntekijöiden kes-

kinäisen kanssakäymisen vahvistamiseen. Yksilöä tukevan taustayhteisön lisäksi se voi antaa joukkovoimaa omien vaatimusten taakse. Esimerkiksi Italiassa seksityöntekijät menivät yhdessä poliisiasemalle tekemään valitusta aina, kun poliisi oli ahdistellut jotakuta heistä. Myös negatiivisten huoramyyttien kyseenalaistaminen ja vastaidentiteettien rakentaminen edellyttävät vertaisyhteisöjä.

3. *Yhteiskunnallisessa emansipaatiossa* tavoitteena on tukea seksityöntekijöiden laajempaa taistelua oikeuksistaan. Monissa maissa seksityöntekijät ovat perustaneet etujärjestöjä, jotka vaativat turvallisempia työoloja, formaalin ja informaalin diskriminoinnin lopettamista ja täysiä kansalaisoikeuksia. Tavoite ei ole helppo: usein prostituoidut kuuluvat jo ennen seksityöhön ryhtymistään marginaaliryhmiin ja siten heillä on heiveröiset lähtökohdat yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.

Vaikka monissa maissa seksityöntekijöiden yhteisöt ovat tavallisia, Suomessa asiakkaat hankitaan internetin välityksellä ja siksi moni seksityöntekijä ei tunne ketään muuta alalta. Tällöin yksilöllisten vastarinnan strategioiden merkitys korostuu. Toisaalta myös Suomesta on löydettävissä seksityöntekijöiden vertaisyhteisöjä ja niiden kollektiivisia pyrkimyksiä vaikuttaa marginalisoivaan valtakulttuuriin.

Pakko ja vapaa valinta

Julkisuuden prostituutiokeskusteluissa nousee toistuvasti esiin kysymys vapaaehtoisuudesta. EU:ssa vallalla olevat poliittiset näkemykset perustuvat kumpikin pakon ja vapaaehtoisuuden problematiikalle. *Abolitionistit* lähtevät siitä, että kaikki prostituutio on pakotettua ja siten naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Patriarkaatissa naiset ovat niin heikossa asemassa, että edes heidän eksplisiittistä suostumustaan seksin myymiseen ei voida pitää

pätevänä.[85] *Regulationistit* taas tekevät selkeän eron vapaaehtoisen ja pakkoprostituution välille ja edellyttävät, että vapaaehtoista seksin myymistä säännellään ansiotyönä.[86] (Roth 2007, 427–428.)

Molemmat näkökulmat ovat liian kapeita kuvaamaan sitä monimutkaista kenttää, jota yhtäältä määrittävät seksityöntekijän henkilökohtaiset tavoitteet ja hänelle avoimet vaihtoehdot, toisaalta yhteiskunnan taholta tulevat odotukset, rajoitukset ja velvoitteet. Abolitionisteja on kritisoitu seksityöntekijöiden oman äänen sivuuttamisesta, regulationisteja taas kyvyttömyydestä käsitellä rakenteellisia pakkoja. Keskustelu vie helposti hedelmättömään väittelyyn vapaaehtoisten ja pakotettujen suhteellisista lukumääristä, kun tärkeämpää olisi pohtia, miten vähentää kaikkien seksityöntekijöiden kohtaamaa stigmaa (Pheterson 1996, 18).

Jako vapaaehtoiseen ja pakotettuun on olennainen niin kauan kuin seksityötä tarkastellaan seksuaalisuuden näkökulmasta. Seksin erottaa raiskauksesta juuri osapuolten suostumus (Rubin 1982, 222). Raiskauksen määritelmä ei tietenkään ole käytännössä näin selkeä, mutta kun seksin myynti ymmärretään työnä, käy erottelu vielä monella tapaa ongelmallisemmaksi (Doezema 1997), sillä jako tunnistaa huonosti rakenteellisia pakkoja, esimerkiksi köyhyyttä.

Seksityössä kyse on useimmiten ihmisistä, jotka arvelevat seksin myynnin olevan paras tarjolla olevista rajallisista vaihtoehdoista. Annetuissa olosuhteissa jotkut naiset tekevät rationaalisen valinnan myydä seksiä. Kyse ei ole ”vapaasta valinnasta”, mutta globaaleilla työmarkkinoilla tällainen ”vapaa valinta” on todella harvojen etuoikeus. (Hofman 1997, 62.) Seksityöntekijöiden järjestöt eivät väitä, että seksityö olisi puhtaasti vapaa valinta, vaan että se on vapaa samassa mielessä kuin muut kapitalistisen, patriarkaalisen ja rasistisen järjestelmän puitteissa tehdyt valinnat (Bell 1994, 111).

Lisäksi erottelu vapaaehtoiseen ja pakotettuun seksin myyntiin jakaa myös seksityöntekijät kahteen ryhmään, joista vain toinen on oikeutettu apuun. Kansainvälisissä sopimuksissa on päästy yhteisymmärrykseen pakkoprostituution vastaisista toimista, mutta yksikään sopimus ei puutu vapaaehtoisesti alalla toimivien seksityöntekijöiden hyväksikäyttöön ja ihmisoikeusloukkauksiin. (Doezema 1998, 41.) Jos seksityöntekijä ilmoittaa olevansa alalla vapaaehtoisesti, hänellä ei ole täysiä kansalaisoikeuksia (esim. oikeusturvaa), häneen voidaan kohdistaa sanktioita (esim. käännyttäminen), hänellä ei ole mahdollisuutta korvauksiin joutuessaan riistetyksi (esim. parittajan taholta), eikä hänellä ole reaalista mahdollisuutta vaatia parannuksia työskentelyolosuhteisiinsa.

Keskustelussa vapaasta valinnasta on taustaoletuksena, että vapaaehtoinen ja pakotettu voidaan erottaa toisistaan joidenkin ulkoisten tunnusmerkkien perusteella. Todellisuudessa pakko ja vapaaehtoisuus voivat kietoutua yhteen samankin henkilön historiassa. Seksityöntekijä voi esimerkiksi tulla maahan täysin tietoisesti myymään seksiä ja törmätä parittajan tai taloudellisten olosuhteiden ajamana pakkoon vasta yrittäessään lopettaa. Aineistossani ulkoa päin määriteltävissä olevaa pakkoa keskeisempi onkin tunne pakosta. Pakkoseksin kokemus on traumaattinen aktin maksullisuudesta riippumatta.

> ”Kaksi kertaa minun on ollut pakko mennä huoraamaan rahatilanteen vuoksi ja se ahdistus mikä siitä nousi oli pelottava. Muuten kokemukset ovat joko lievästi vastenmielisiä (hajuja, velttokullisuutta yms), mukavia, ihania, taivaallisia ja kaksi kertaa ’jää mun elämääni, mies’ -tyyppisiä. Huoraan silloin kun huvittaa ja aika antaa myöten, pakon edessä en kestäisi viikkoakaan.” (K, Jaana.)

Kuten luvussa viisi kuvailin, keskeinen syy seksin myymiseen on työn antama vapaus. Siksi on perusteltua olettaa, että ainakin osa seksityöhön hakeutuvista ihmisistä on vielä keskivertoa allergisempia kaikille pakoille. Seksityöntekijät korostavat, että työn henkisen jaksamisen perustana on tunne, että milloin tahansa voi lopettaa.

> ”Jännitys ja oman salaisuuden vaaliminen ovat mukavia asioita pienissä määrin, silloin kun ne eivät muodosta koko elämää. En halua olla riippuvainen ilotytön työstä, vaan vapaa jättämään sen minä hetkenä hyvänsä, jos siltä sattuisi tuntumaan.” (K, Virve.)

> ”Mä teen töitä vaan sillon kun mua huvittaa. Mulla ei oo semmosta rahapulaa, koska mä opiskelen ja saan opintolainaa. Mulla ei oo tässä vuokraa paljon paskaakaan, mä pyöräilen kouluun ja saan koulussa ilmaset ruuat, käytän kirpputorivaatteita ja semmosta. Mä teen vaan niin paljon töitä kun mua huvittaa.” (H, Milla.)

Seksityöntekijöillä on erilaisia keinoja, joilla he pyrkivät säilyttämään vapaaehtoisuuden tunnun. Tavallisimpia syitä pakon kokemukseen ovat taloudellinen ahdinko ja omien rajojen kadottaminen, joten myös varmistusstrategiat liittyvät usein niihin. Jotkut pitävät aina sen verran rahaa säästössä, että pakolliset kulut saa hoidettua silloinkin kun seksin myyminen ei huvita. Toiset käyttävät seksityöllä ansaittua rahaa vain ylellisyystarvikkeisiin ja arjen pyörittäminen kustannetaan muulla tavoin.

> ”Silloin kun ei ole muita tuloja ja seksin myymisellä täytyy maksaa asumiset ja elämiset (ne pakolliset) mua todella vituttaa tämä homma. Sitten kun saan taas nuo kuitattua muista tuloistani (kuten nykyään), seksin myyminen tun-

> tuu monin verroin mielekkäämmältä ja sitä kautta myös vapaaehtoiselta. Siitä saadut ansiot saan käyttää juuri niin kuin haluan, eikä mun tarvitse stressata, vaikkei jonain päivänä huvittaisi ottaa ketään vastaan." (K, Aura.)

Seksityöntekijöiden tuottamassa aineistossa pakon ja vapaaehtoisuuden raja saa aivan erilaisen merkityksen kuin abolitionistisessa tai regulationistisessa ideologiassa. Prostituution ääripäitä lukuun ottamatta seksityön pakko ja vapaaehtoisuus voivat olla vaihtelevasti läsnä. Työn vapaaehtoisuus on hyvinvoinnin ehdoton edellytys ja seksityöntekijät tekevät jatkuvasti valintoja sen turvaamiseksi, mutta myös kokemus pakosta on monelle tuttu. Heidän ratkaisunsa pakkoseksin uhkaan ei kuitenkaan ole seksityön lopettaminen vaan erilaisten riskinhallintajärjestelmien kehittely.

Asiakassuhde

Heikkojen yhteisöjen, anonyymin kaupankäynnin ja voimakkaan stigman Suomessa suuri osa seksityöntekijöistä tapaa myyjän roolissa vain asiakkaita. Siten asiakaskontakti on konkreettisin ja kaikkia seksityöntekijöitä yhdistävä vuorovaikutustilanne. Se on kuitenkin myös vaihtosuhde, jossa hinnasta ja sille saatavasta vastineesta käydään koko ajan keskustelua. Asiakasta ja myyjää yhdistää salaisuus, mutta keskinäinen solidaarisuus on jatkuvasti neuvottelun alla.

> "No nehän yrittää saada halvemmalla vaikka millä perusteella. Sitten on nää pidättelijät, jotka kattoo, että kuinka pitkään yliaikaa saa panna, jos kerran ajasta maksavat. Mutta kyllä rupeaa niiltäkin lentämään, kun vihjaisee, että aika on jo kulunut ja kohta on poikakaveri tulossa. Enkä mä jaksa potea huonoa omaatuntoa siitä, vaikka joku lötkömuna ei onnistuisikaan laukeamaan, kun ajasta veloi-

> tan. Tosin joskus joustan ajassa, jos asiakas on muuten mukava.” (K, Maikki.)

Seksityöntekijä eroaa ainakin yhdessä kohtaa muista palvelualan yrittäjistä: vaikka itse seksin myymistä ei ole kriminalisoitu, lähes kaikki toiminnot sen ympäriltä on, joten käytännössä seksityöntekijät tulevat aina rikkoneeksi jotakin lakia eivätkä siksi voi turvautua lain suojaan. (Vrt. West & Austrin 2005, 139.) Vaikka he korostavat asiakkaidensa enemmistön käyttäytyvän asiallisesti, viime kädessä kaikki riippuu myyjän kyvystä pitää ohjat käsissään. Kyseessä on kauppa, jossa myyjällä ei ole mahdollisuutta nojata lainsäädännön muille vaihtosuhteille tarjoamaan turvaan.

Sopimuksesta neuvoteltaessa seksityöntekijän itsesuojelutaidot voivat joutua koetukselle. Toisinaan asiakkaat onnistuvat puhumaan itselleen alennuksia tai erikoispalveluja perushintaan. Aineistossani seksityöntekijät painottavat toistuvasti valppautta ja periksiantamattomuutta: jos lähtee myötäilemään, asiakkaat imevät loputtomasti palveluja ja emotionaalista hoivaa, mieluiten ilmaiseksi. Vain aloitteleva seksityöntekijä luottaa tuntemattomaan asiakkaaseen ja siksi raha pyydetään aina etukäteen. Osa soittajista sopii ajan, mutta jättääkin tulematta. Kokenut seksityöntekijä on aina tuntemattoman asiakkaan kanssa varuillaan ja pitää silmällä, ettei tämä pääse luistamaan esimerkiksi kondomin käytöstä:

> ”Kyllä se ärsyttää, kun asiakkaat kuvittelevat voivansa tehdä mitä tahansa. Yksikin yllättäen vaivihkaa poisti kondomin, kun oli mun takana. Kysyin mitä se kuvittelee tekevänsä. Sanoi haluavansa vetää käteen, mutta mulle tuli kyllä pahat aavistukset.” (K, Maikki.)

> ”Mulla on tapana panon aikana varmistaa useasti, että kumi on varmasti paikoillaan. Ei pokat varmaan edes huomaa sitä, kun samalla hieron kiveksiä tms.” (K, Heidi.)

Epämiellyttäviä tai jopa vaarallisia tilanteita voi oppia välttämään, mutta se edellyttää rajauksia ja valintoja.

> ”Kaikki tapahtuu aina ehdottomasti kondomilla. Jos vaihdetaan asentoa, niin tarkastetaan, et se kondomi on päällä, et asiakas ei ota sitä pois. Ei ikinä ainuttakaan ihmistä kämppään, joka on juonut. Ei saa juoda lainkaan, koska okei, vaikka juo pullon kaljaa, niin onhan sitä aivan selvä. Mut sit voi olla, et muut asiat ei toimi. Ja jos ei toimi, niin sithän se olis vähän niinku minun vika. Mua ei kiinnosta kuulla, et mä oon huono sen takia, et joku on juonu pullon kaljaa. Eli ei lainkaan humalaisii ja aina pitää tarkistaa, et kondomi on kunnolla paikallaan.” (H, Taru.)

Seksityöntekijä minimoi hankalien asiakkaiden riskiä ensisijaisesti valikoinnilla. Toisin kuin lentoemäntä tai puhelinneuvoja (vrt. Korvajärvi 1999, 354), seksityöntekijä voi Suomen olosuhteissa useimmiten kieltäytyä ikävistä ja häiritsevistä asiakkaista. Toisinaan hän kuitenkin tekee virhearvion tai taipuu miellyttävämpien asiakkaiden puutteessa ottamaan ”haisulin”, ”tinkijän” tai ”pukumiehen”. Jos epämiellyttävä asiakas onnistuu neuvottelemaan itsensä ovelle saakka, häntä harvoin enää käännytetään. Mieluummin seksityöntekijä koettaa hoitaa tapaamisen mahdollisimman nopeasti ja hallitusti ja lisää asiakkaan sitten jälkikäteen mustalle listalleen. Näissä tappiotilanteissa seksityöntekijä voi kääntää asian itselleen emotionaalisesti siedettävämmäksi pienillä kostoilla, joita mies ei välttämättä edes huomaa.

> ”Kondomivastaisille laitetaan joku extra strong kostoksi.” (K, Minttu.)

> ”[Kaks kertaa] oharit tehny idiootti soitti ja oli taas aikaa vaille, no kerroin sika halvan hinnan ja osoitteeksi ihan väärän kadun. Toivottavasti menee sinne norkoo puhelin kourassa.” (K, Eila.)

Ehkä ilmeisin seksityön riskeistä on suojattomuus väkivaltaa vastaan. Seksityöntekijä joutuu tapaamaan tuntemattomia, usein fyysisesti häntä voimakkaampia asiakkaita yksityisessä tilassa. (O’Connel Davidson 1998, 63.) Koska hän ei voi turvata poliisin apuun, omaehtoinen vaaratilanteiden tunnistaminen ja välttäminen korostuu ammattitaidon määrittelyssä. Yleensä suojaksi riittää oma vaisto, yleinen tapakulttuuri ja miesten haavoittuvuus tällaisessa tilanteessa. Väkivallan mahdollisuus on silti aina olemassa, ja sitä pyritään vähentämään esimerkiksi todentamalla asiakkaiden henkilöllisyys tai käyttämällä turvahenkilöä (Høigård & Finstad 1992, 61; Bernstein 2007, 480).

> ”Mä vastaan kyllä tuntemattomiin välillä, jos ei tule muita soittoja. En suostu kuitenkaan sopimaan tapaamista, jollei soita perään uudestaan numeron kanssa.” (K, Aura.)

> ”Mä itse laitan aina mieleen jos mahdollista auton rekisterinumeroa ja näin.” (H, Susa.)

> ”Mulle mun koira on ihan mieletön turva, mä en tiedä, uskaltaisinks mä edes tehä tätä hommaa kotona ilman sitä.” (H, Nelli.)

> ”Mä en mielellään koskaan lähe [hotellikeikalle] yksin, et mä haluan sen, et on joku aina varmistamassa.” (H, Yritteliäs.)

Seksityöntekijät valitsevat työtapansa ja -ympäristönsä siten, että hankalien asiakkaiden riski jäisi mahdollisimman pieneksi. Gerdan tavoin eräät seksityöntekijät mieltävät katuprostituution turvallisemmaksi – toiset kokevat sisätiloissa toimimisen riskittömämpänä. Kadulla työskenteleville vuonna 2003 voimaan astunut seksin oston ja myynnin yleisellä paikalla kieltävä järjestyslaki merkitsi turvallisuusuhkaa ja autonomian kaventumista, koska he eivät voineet enää työskennellä valitsemassaan ympäristössä (Kauppinen 2004).

Väkivallassa on kyse siitä, että asiakas ei tunne tai kunnioita kaupallisen seksin sisäisiä pelisääntöjä. Vaarallisten tai muuten epätoivottavien asiakkaiden välttämisessä keskeisin työväline on intuitio. Kuten yhdysvaltalainen ex-seksityöntekijä David Henry Sterry (2005) tiivisti: jos jokin tuntuu oudolta, se luultavasti on sitä. Kokemus on pitkälti sitä, että oppii kuuntelemaan intuitiotaan.

> ”Anna: Eli sä koet, et kadulla työskentely oli turvallisempaa kun valita asiakkaat puhelimessa?
> Gerda: Kyllä. Totta kai. Koska sillä hetkellä, kun mä puhun sen henkilön kanssa puhelimessa, se saattaa olla aivan eri henkilö kun se, joka tulee mun oven taakse. Se saattaa olla kännissä, mikä tekee sen, et se ei oo sama henkilö. Se on ehkä kelannu sitä tapaamista ja joutunu sen vuoks ottamaan, tai sitten se on muuten vaan skarpannu puhelimessa. Enhän mä voi tietää, kuka sieltä tulee. Mun tapa nähdä maailmaa – oli asiakas tai ei – niin mä luen kehon kieltä. Mä katson ihmisen ryhdistä, sen tavasta kävellä, sen tavasta istua, miten sen kasvot liikkuu kun se puhuu, mitä se sanoo ja millä tavalla. Mulla on täällä päässä semmonen tietokone tai joku, mä en tiedä millä tavalla se tekee sen laskelman, mut mä pystyn näkemään ihmisistä erilaisia asioita sen perusteella, mitä mä nään.” (H, Gerda.)

Seksityöntekijöiden kohtaama väkivalta lisääntyy merkittävästi silloin, kun he – esimerkiksi muuttuneen lainsäädännön vuoksi – joutuvat nopeasti vaihtamaan toimintatapaansa tai -ympäristöään. Uudessa tilanteessa tiettyyn ympäristöön kouliintuneet anturit eivät toimi ja syntyy virhearvioita. Samasta syystä seksityöntekijä voi sulkea asiakaskunnastaan tietyn yhteiskuntaluokan tai etnisen ryhmän. Vieras kulttuuri luo tilanteen, jossa omaan arvioon ei ehkä voi luottaa:

> ”En ota asiakkaaksi arabeja, afrikkalaisia, latinoja tai mustalaisia. He eivät miellytä minua lainkaan, vaan päinvastoin pelottavat, koska heidän kulttuurissaan maksullinen nainen on kaikista alimpana, tuskin ihminen ollenkaan. Voi olla, että olen missannut todella mukavia asiakkaita, mutta en halua ottaa enempää riskejä kuin tähän ammattiin väistämättä liittyy.” (K, Minttu.)

> ”En ota juuri siksi ulkomaalaisia, koska heidän maassaan maksullinen seksi voi prostituoidun kanssa olla toisenlaista tai he kokevat sen eri lailla, kun Suomessa. Ehkä siellä ei ole niin paljon rajoja kuten suomalaiset eivät anna nuolla pimpsaa. Muutenkin tulee aina väärinkäsityksiä näitten ulkomaalaisten kanssa, kun ei tajua mitä he selittävät.” (K, Iina.)

Monet aineistoni seksityöntekijöistä joutuvat tekemään asiakasvalinnan puhelimessa ja erottelemaan mahdolliset ongelma-asiakkaat pelkän äänen perusteella. Sisätiloissa työskentely on tilastollisesti turvallisempaa, mutta toisaalta hätätapauksessa apua ei ole saatavilla. Tällöin korostuu intuition merkitys, tai ”huoran vaistot”, joista luvussa viisi puhutaan. Murphyn ja Venkateshin (2006, 140) haastattelemista seksityöntekijöistä lähes kolmannes ilmoitti, että heidän ainoa turvallisuustrategiansa on vaisto-

jen kuunteleminen. Tutkijat tulkitsevat tämän perusteettomaksi turvallisuudentunteeksi, mutta oman aineistoni valossa näyttää kuitenkin siltä, että kokeneet seksityöntekijät joutuvat aloittelevia harvemmin vaarallisiin tilanteisiin.[87] Vuosia seksityötä tehnyt Lilja arvelee kokemuksen näkyvän nimenomaan tässä:

> ”Mä osaan jaotella asiakkaat hirveen hyvin. Mä tiedän heti puhelinäänestä, et onks tää potentiaalinen asiakas vai ei. Mä tiedän heti sen, et mihin se keskustelu niinku etenee, et pystyn ihan äänenpainosta tunnistamaa, et onks se sellanen jonka mä haluun vai ei?” (H, Lilja.)

> ”Siis mehän emme todellakaan ole yhteiskunnan sosiaalipalvelu, jonka on kohdeltava kaikkia tasapuolisesti! Valkkaus alkaa jo puhelimessa: jos ei puhetyyli tunnu hyvältä niin aikaa ei järjesty.” (K, Jaana.)

Epätoivottuja asiakkaita karsitaan myös yhteisillä varoitusjärjestelmillä. Samoin kuin seksityöntekijöiden yhteisöillä monissa muissa maissa, myös Suomen keskustelukanavalla on musta lista epämiellyttävistä asiakkaista. Jos kyse on todella vaarallisesta tapauksesta, siitä yritetään tiedottaa mahdollisimman laajalle. Jokin vuosi takaperin Amalia joutui asiakkaan ryöstämäksi. Hän tekstasi miehen numeron ja varoituksen kaikille Helsingin Sanomista löytämilleen kollegoille. Myös Marjatta tiedotti työtoveriaan pahoinpidelleestä asiakkaasta Pro-tukipisteen kautta venäläisten seksityöntekijöiden verkostoille.

Seksityöläisen synty

Modernin eurooppalaisen huoraliikkeen lähtölaukauksena pidetään kirkon valtausta Lyonissa vuonna 1975. Ryhmä seksityöntekijöitä kyllästyi poliisin haluttomuuteen selvittää prostituoitujen

murhia ja suojella heitä väkivallalta. Poliisipäällikön siunauksella seksin myynnistä sakottaminen ja vangitsemiset olivat yleistyneet, mikä yhdessä katuväkivallan kanssa vaikeutti entisestään naisten asemaa. Kahden kuukauden ajan joukko ranskalaisia seksityöntekijöitä piti vallattuna kaupungin moraalista keskusta, kirkkoa. Aktio nosti seksityöntekijöiden ongelmat ensimmäistä kertaa yleiseen keskusteluun ja sai laajan julkisen tuen. (Pheterson 1989, 5.)

Jo paria vuotta aikaisemmin San Franciscossa oli perustettu prostituoitujen oikeuksia ajava COYOTE, joka toimi mallina 1970-luvun loppupuolelta lähtien nousseille sisarjärjestöille eri puolilla Yhdysvaltoja (Pheterson 1989, 4–5). COYOTE kelpuutti alusta saakka toimintaansa myös ei-seksityöntekijöitä. Järjestön perustaja Margo St. James (1989, xix) arvioikin myöhemmin, että onnistuneen aktivistiryhmän perustamiseen tarvitaan ainakin neljä liittolaista, ”poliittinen huora, feministi, ystävällismielinen toimittaja ja juristi”.

1980-luvun lopulle länsimaat johtivat hiljalleen rakentuvaa kansainvälistä huoraliikettä – siinä missä hajanaisen, stigmatisoidun ja pitkälti paikallisiin kamppailuihin keskittyvien seksityöntekijöiden yhteisöjen ylipäätään voidaan katsoa muodostaneen verkostoa. Ensimmäinen laajalti eri maiden aktivisteja yhteen kerännyt tapaaminen, *The First World Whores' Congress*, järjestettiin Amsterdamissa (ICPR 1985). Seksityöntekijät julkaisivat myös omia lehtiä ja uutiskirjeitä ja loivat suhteita niihin harvoihin tutkijoihin, jotka jo tuolloin olivat kiinnostuneita seksityöntekijöiden näkökulmasta.

Sittemmin myös eteläisen Aasian ja Etelä-Amerikan seksityöntekijät ovat verkostoituneet ahkerasti niin paikallisella, kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla (Kempadoo 1998, 20–22). 2000-luvulle tultaessa liikkeiden suurimmat materiaaliset resurssit ehkä löytyvät edelleen länsimaista, mutta aloite on siirtymässä kolmansiin maihin. Esimerkiksi pelkästään Intian

Kalkutan DMSC-verkostoon kuuluu nykyisellään jo 65 000 jäsentä (Debnath 2006, 29). Järjestö on onnistunut saamaan kannatusta myös kaikkein köyhimmissä kaupunginosissa, joten alun perin hyväosaisten seksityöntekijöiden käynnistämää liikettä ei voi enää pitää pelkästään eliitin järjestäytymisenä.

Varsinkin länsimaissa internet on vaikuttanut voimakkaasti globaalin huoraliikkeen kehitykseen ja mahdollistanut anonyymien keskustelukanavien synnyn. Tällä on ollut erityisen suuri merkitys itsenäisesti sisätiloissa toimiville seksityöntekijöille, jotka eivät työssään tapaa muita. (Bernstein 2007, 479.) Kansainvälisten (ICRSE, APNSW) ja kansallisten nettiyhteisöjen kautta välitetään nopeasti tietoa ja tukea alueelliseen aktivistityöhön.

Huoraliikkeelle on tyypillistä anonyymi nettiverkostoituminen ja konkreettisen toiminnan paikallisuus, mistä johtuen liikkeellä ei ole varsinaisia johtajia ja vain harvoja yleisesti hyväksyttyjä keulahahmoja. Silti voidaan jäljittää yhteistä, internetin ja perinteisemmän kommunikaation varaan rakentuvaa aktivistikulttuuria. Paikalliset toimintaryhmät vaihtavat säännöllisesti kokemuksia ja hyväksi koetut toimintamenetelmät ja argumentit leviävät nopeasti. Aina 1970-luvulta lähtien liike on tuottanut useita seksityöntekijöiden itsensä kirjoittamia tekstikokoelmia (Ryan 1997, luku 2, 8) ja eri maiden järjestöjen julistukset ovat pitkälti samansuuntaisia.

Maailmalta löytyy lukuisia esimerkkejä siitä, miten seksityöntekijät ovat keskinäisen vuorovaikutuksen ja yhteisten projektien kautta saaneet itseluottamusta, parantaneet työskentelyolosuhteitaan, jakaneet alan hiljaista tietoa ja rakentaneet keskinäistä solidaarisuutta (esim. Thiboutot 2006, 24–25). Suomessa samankaltainen prosessi on dokumentoitu suljetulla keskustelukanavalla, jonka kautta yksilöllisesti seksiä myyvistä naisista syntyi seksityöntekijöiden anonyymi yhteisö.

Ensimmäisinä vuosina kanavaa käytettiin lähinnä pulmien ratkaisuun, ilojen jakamiseen ja ammatillisten vinkkien vaihtoon.

Vaikka sinne hakeutuminen edellyttää jo jonkintasoista kiinnittymistä kaupallisen seksin verkostoihin, lista ikään kuin kokosi erilaisista maailmoista tulevia ihmisiä yhteisen harrasteen pariin. Yksittäisiä tuttavuussuhteita syntyi, mutta merkittävä osa alkuaikojen keskusteluista muistuttaa Pirkka-lehden niksinurkkaa:

> ”Ei tule mieleen muita [kondomeja] kuin tuo Avanti näistä Suomessa saatavista, eikä ole tarvinnut etsiäkään, kun toi on niin hyvä. Jenkeissä oli tosi hyviä jotain Trojan-merkkisiä, mutta niitähän ei täältä tietty saa, kannattaapa silti ostaa niitä jos sattuu jenkkeihin eksymään. Mulla ei ole lateksiallergiaa, mutta noi Avantit on vaan ihanan helppo laittaa päälle kun sattuu isompivehkeinen mies kohdalle.” (K, Virve.)

> ”Mä oon terveyden takia ostanud apothekasta VIVAG kapsuleida vagiina laitamiseksi illalla, se tapab bakteerid (ainakin ei ole mul olnud mitä pahoja juttuja).” (K, Erika.)

Hiljalleen kanavasta kuitenkin muodostui kohtuullisen pysyvä naisten keskusteluyhteisö. Erityisesti listan pääkaupunkiseudulla työskentelevät jäsenet tapasivat toisiaan, jotkut myös tekivät ajoittain kimppakeikkoja.[88] Yhteiskunnan marginaalissa toimiminen rakensi solidaarisuutta ja toisaalta koettiin, että toisten seksin myyjien oli helpompi ymmärtää alan erityiskysymyksiä (vrt. Aalto & Minkkinen 2008, 39). Haastatteluissa joko listalle tai johonkin muuhun vertaisyhteisöön kuuluvat seksityöntekijät nostivat tämän tärkeäksi selviytymisen ja voiman lähteeksi:

> ”Yhdelle luottoystävälle olen harkinnut kertomista, mutta mietin nyt vielä silti. Välillä olisi ihana päästä purkamaan sydäntään muuallakin kun so:lla. Vaikka tekin siellä

tytöt olette kullan arvoisia, näin netin välityksellä kin!" (K, Irene.)

"Kellekään en ole tästä voinut kertoa, lasten takia. Joskus olisi hienoa ihan vaan jutella jonkun kanssa nenäkkäin. Onneksi on se foorumi." (K, Rosa.)

"Siinä on mun mielestä tavallaan semmonen yhteenkuuluvaisuuden tunne, joka mitataan tosipaikan tullen, niinku se *Mistä tunnet sä ystävän* -laulu. Mulla kuoli toissa kesänä tärkee ystävä. Se, kenen luona mä sain nukkua ja kuka musta piti huolta, oli mun työkaveri." (H, Milla.)

Eräänlainen käännekohta on syksy 2005. Silloin seksin oston kriminalisointi tuli eduskunnan käsittelyyn ja aiheesta puhuttiin paljon julkisuudessa. Sihteeriopistolla keskustelua seurattiin tiiviisti ja kaupalliseen seksiin liittyvät artikkelit, uutiset, kannanotot ja keskustelut linkitettiin sivustolle (pääasiassa julkiselle puolelle muiden kuin seksityöntekijöiden toimesta). Koska sivuston käyttäjissä oli ihmisiä eri puolilta Suomea, linkkien joukosta löytyi päämedioiden lisäksi myös maakunnallista ja paikallista uutisointia.

Suljetulla kanavalla käytiin myös vilkasta keskustelua lakiehdotuksesta ja päättäjien suhtautumisesta seksityöntekijöihin. Yleensä oltiin sitä mieltä, että julkisuuden prostituutiomyyteillä oli hyvin vähän tekemistä seksin myynnin arkitodellisuuden kanssa ja mediakeskustelua vaivasi alan ammattilaisten äänen puuttuminen. Seuraavassa tarkastelen hieman pitempään Saran analyysiä valtayhteiskunnan suhtautumisesta prostituutioon. Tulkintani mukaan se on avainviesti ketjussa, jossa myöhemmin päädytään ensimmäistä kertaa vakavasti pohtimaan keinoja tilanteen muuttamiseksi.

”Tämä ilotyttöjen ’vainoaminen’ alkaa saada jo henkisen väkivallan täydet merkit. Sehän kulkee niin, että väkivallan käyttäjä valtaa aina vaan enemmän ja enemmän tilaa uhrin elämässä. Ts. riistää uhrin aina vaan ahtaammalle ja ahtaammalle, kunnes liikkumatilaa ei juuri ole. Siinä samassa menee ihmisarvo ja kunnioitus, jota tuskin nimeksikään on alun perinkään ollut. Ensin kiellettiin julkisilla paikoilla tapahtuva seksin osto ja sitten ilmoitukset poistettiin lehdistä, ja nyt vielä halutaan kieltää osto kokonaan. On tehty myös selväksi, ettei toimintaa saa harjoittaa missään, ellei omista asuntoa ja sieltäkin voi savustaa ulos jos tarpeeksi moni valittaa naapurustosta. Kanadassahan pidettiin ilotyttöjen kansainvälinen konferenssi ja siellä kerrottiin tilanteesta eri maissa.” (K, Sara.)

Sitaatti on kahdella tapaa mielenkiintoinen. Ensinnäkin sen lopussa viitataan ensimmäistä kertaa kansainväliseen seksityöntekijöiden ihmisoikeusliikkeeseen, ilmeisesti Montrealissa toukokuussa 2005 järjestettyyn tapaamiseen, johon osallistui ainakin yksi seksityöntekijä myös Suomesta. Tapahtuman järjestäjissä oli kaupungin ja paikallisen yliopiston lisäksi useita seksityöntekijöiden oikeuksia ajavien liikkeiden toimijoita ympäri maailmaa.

Monen valtarakenteen alistama ryhmä voi kokemuksensa pohjalta kyllä kyseenalaistaa tilannettaan, mutta yhteiskunnallisten ideologiakoneistojen ulkopuolella oman näkökulman ilmaiseminen on vaikeaa. Siksi alistettua ryhmää demonisoivien myyttien haastaminen on yhteiskunnallisen muutoksen kannalta välttämätöntä. (Collins 1991, 26, 104.) Vasta positiivinen ja aktiivinen identiteetti mahdollistaa toimijuuden ja näyttää siltä, että ainakin osittain malli siihen tuli Suomeen kansainvälisen seksityöntekijöiden liikehdinnän kautta.

Toiseksi, sitaatissa Sara kääntää kiinnostavasti julkisuudessa vallalla olevan uhridiskurssin ikään kuin nurin päin, kun hän

kuvaa päättäjien toimintaa käsitteillä, joita on totuttu käyttämään esimerkiksi parisuhdeterrorin tai työyhteisön sisäisen kiusaamisen yhteydessä. Ennen Saran kirjoitusta prostituutio oli monissa julkisuuden puheenvuoroissa määritelty asiakkaiden ja parittajien väkivaltana. Sara kuitenkin tuo esiin, että heidän kokemansa väkivalta oli ensisijaisesti rakenteellista ja tuli niiden taholta, jotka mielellään esiintyivät seksityöntekijöiden suojelijoina. Vähitellen listalle alkaa ilmestyä muitakin ketjuja, joissa seksityöntekijät eivät enää tulkitse kohtaamaansa syrjintää yksittäisten ihmisten kiusanteoksi, vaan osaksi laajempaa rakenteellista leimaa:

> ”Kävin tänään tavallisella terveysasemalla, kun mulla oli eräs reseptiasia. Ja minä olin varannut ajan lääkärille. Tämä nainen kyseli että mitä työtä teen ja kerroin olevani seksityöntekijä. Hän kysyi enkö haluisi opiskella, kun ei tästä uraa saa. Ja sanoin kyllä moni saa. Ja hän oli vähän epäileväinen, mutta etkö silti haluisi tehdä sitä opiskelun ohella. En sanoin tykkään tästä. Sopii itselleni. […] Tuntuu ettei monet ihmiset tajua mitään tai tiedä. Sen jälkeen hän alkoi etsimään netistä poliisien ja tukipisteiden puh numeroita jos joskus tarvitsen. Kerroin etten tarvitse koska meillä on erittäin hyvä tukipiste pro-tuki ja tämä foorumi. Jotenkin tuntui, että hän piti vähän tyhmänä, koska olen nuori ja eihän mun ikänen voi haluta olla ilotyttö ja elää sillä vuosia eteenpäin. Miksei voisi en ymmärrä? Musta tämä on paras työ mitä olen huomannut. Ja jos taas olisin sanonut hänelle tämä on paras työ mitä olen huomannut ja tykkään tästä paljon sekä miehistä. Hän olisi varmaan katsonut jaaha hmm.. Miksei voi tajuta sitä että ihmiset ovat erilaisia ja ei tarvitse aina tuputtaa omia ajatuksiaan vaikka ei ymmärrä toista. En minäkään ymmärrä häntä. Miksi kukaan haluisi olla terveysasemalla töissä.” (K, Iina.)

> ”Jos ja kun joutuu tässä ’ammatissa’ esim. ryöstetyksi, niin kysytään, miksi pitää noin vaarallisessa ammatissa olla. Ei sitä kuitenkaan kysytä poliiseilta tai palomiehiltä, eikä pidetä omana vikana jos jotain sattuu. Ja kysytäänkö myyjiltä mitäs menit töihin jos joutuvat ryöstetyksi. Ja sanota, että ei kannata noin vaarallista työtä tehdä. Ja entäs sairaanhoitajat ja muut hoitotyöntekijät, joita saatetaan uhata jopa puukolla. Kyllä sympatiat ovat yleensä heidän puolellaan. Mutta kun on ilotyttö, niin ajatellaan, että se on oma vika kun on valinnut sellaisen työn. Mutta jokaisella tulisi olla oikeus turvalliseen työympäristöön ammatista riippumatta, myös siis ilotytöillä!” (K, Sara.)

Vaikka sanaa stigma ei viesteissä esiinny, tulkitsen kirjoitukset rakenteellisen stigman tunnistamiseksi. Kun seksityöntekijät näkevät itsensä ryhmänä ja saavat tilaisuuden vaihtaa kokemuksiaan, aikaisemmin henkilökohtaisiksi mielletyt ympäristön aggressiot alkavat näyttää tiettyyn marginaaliin ja sitä yhdistäviin piirteisiin kohdistuvalta syrjinnältä. Tutkimukseni alussa (vuosien 2002 ja 2003 aikoihin) tapasin useita seksityöntekijöitä, jotka olettivat julkisuuden myyttien pätevän seksityöntekijöiden enemmistöön ja että he itse olivat poikkeuksia. Haastateltavani kertoivat myyvänsä kyllä seksiä mutta kiistivät olevansa prostituoituja, sillä siihen liitettyä riskikäyttäytymistä ja uhriutumista ei mielletty omaksi. Keskinäisten kontaktien myötä kävi kuitenkin ilmeiseksi, että poikkeuksia oli muitakin ja että yleisissä käsityksissä täytyi olla jotain pahasti pielessä.

> ”Meidän ammattikunta on sellainen jota ei arvosteta, siitä syystä meidän on arvostettava ja kunnioitettava itseämme erityisen paljon. Ollaan siis ylpeitä ammatistamme, on varmasti vaatinut monelta paljon tulla alalle. Oikein paljon voimia kaikille ammattisisarille.” (K, Marke.)

Kulttuurin tarjoama kuva prostituoidusta syntisenä naisena tai passiivisena uhrina on niin negatiivinen, että seksityöntekijät sanoutuivat siitä eksplisiittisesti irti. Oma rooli esitetään parantajana mieluummin kuin taudinkantajana, opettajana mieluummin kuin rappeutuneena ja kaupallisen objektin sijaan asetetaan itsenäinen liikenainen. Puhe seksityöntekijöistä seksin asiantuntijoina (sex experts) ei ole satunnaista sanaleikkiä, vaan sen avulla seksityöntekijät pyristelevät objektin asemasta eroottisen tiedon tuottajiksi. (Bell 1994, 100, 109; Lady Johannan kotisivut.)

Identifioituminen marginaaliryhmään mahdollisti myös monitasoisen poliittisen aktivoitumisen. Esimerkiksi Taru tekee jatkuvasti valintoja myyttien oikaisemiseksi. Vaikka siitä aiheutuu hankaluuksia, hän silloin tällöin kertoo seksityöstä vaikkapa ravintolassa, sillä hänen kokemuksensa mukaan oikean seksityöntekijän tavattuaan ”ihmiset eivät enää usko ihan mitä vaan”. Chatissa hän kirjoittelee sen puolesta, ”et ei kenelläkään oo mitään oikeutta loukata meitä ja tuomita meitä, kun eivät ne tunne meitä. Ei ne mee kadullakaan ketään ventovierasta loukkaamaan”:

> ”Esimerkiks tässä just pari päivää sitten oli semmonen juttu, et eräs mies kyseli mult [chatissä] jotakin, et mitä maksaa. Mä vastasin niinku kolmella kysymysmerkillä. Niin sielt tuli, et ’voi anteeks kauheesti, et mä täällä juttelin erään kanssa, joka oli huora’. Tai prostituoitu, mä en sitä muista. Ja mä vastasin, et ’olen mä sama ihminen, mut en mä tääl chatissä ole töissä. Ei mua huvita tääl puhuu raha-asioista.’ Sit tuli vastaus, et ’no vittu. Anteeks kun kysyin. Ois vaan kiinnostanu, mitä maksaa nussiminen perseeseen.’ Siinä oli muutama viesti viä välissä, niin mä vastasin, et ’ethän sinä nää minua ihmisenä. Kielenkäyttöskin muuttuu välittömästi, kun sä tiedät, et sä puhut mun kanssa.’” (H, Taru.)

> ”Itse olen kirjoittanut juttuja mediaan koskien ihmisoikeuksiamme, ja lisännyt päälle että niitä loukataan jo nyt pahasti, sillä joudumme jatkuvasti kokemaan olevamme jotenkin ’huonompia’ ja ’epänormaaleja’ ihmisiä, emmekä voi puhua ammatistamme omilla kasvoillamme ja nimillämme. […] Meidän työtä arvostetaan aivan liian vähän, ja tuun jatkossakin ajamaan ilotyttöjen asemaa tässä yhteiskunnassa niin paljon kuin yksi ihminen kykenee. Siihen ei pysty kukaan vaikuttamaan. Mä en koe itseäni yhtään huonommaksi ihmiseksi siksi, että olen toiminut huorana, enkä mä kadu hetkeäkään sitä, että aikoinaan lähdin alalle.” (K, Heidi.)

Margaret Archerin (284–287) mukaan yksilön toimijuuden edellytyksenä on (ryhmä)identiteetin omaksuminen. Toisaalta intressiryhmien välisten konfliktien (usein tarkoituksettomana) seurauksena nämä identiteetit voivat muuttua. Juuri näin tulkitsen kanavalla tapahtuneen. Hakeutuminen seksityöntekijöiden kanavalle on edellyttänyt kokemusta yhteisistä ominaisuuksista tai intresseistä muiden sellaisten henkilöiden kanssa, jotka hankkivat ansiotuloja seksin myynnillä (vrt. Goffman 1990, 35–36). Jaettu alkuidentiteetti kuitenkin kehittyi ryhmän sisäisessä vuorovaikutuksessa ja muodosti lopulta yhteisön.

Samaan aikaan listalle ilmestyy *seksityöntekijä*.[89] Toimijuuden kannalta tämä uudelleennimeämisen prosessi oli äärimmäisen tärkeä (Rowland & Klein 1996, 32). Vaikka muita nimityksiä (prostituoitu, hutsu, huora, ilotyttö jne.) edelleen käytettiin, uuden käsitteen myötä myös vanhojen sävy muuttui monivivahteisemmaksi. Seksityöntekijä oli aktiivinen, henkilökohtaisiin valintoihin kykenevä toimija. Seksityöntekijä saattoi kohdata syrjintää ja olla heikossa asemassa, mutta missään tapauksessa hän ei ole pelkästään objekti. Seksityöntekijä ei myöskään ollut määritelmällisesti hyvä tai paha, vaan saattoi toimia eettisesti tai epäeettisesti:

> ”Pitää suostua siihen, et sitä ei voi koskaan varmasti tietää, mikä missäkin tilanteessa on oikein ja mikä väärin. Se vaan kuuluu ihmisen elämään ja pitää uskaltaa ottaa se riski. Se vastuu, et mä teen jonkun valinnan. Mistä mä sen sit tiedän, minkä valinnan mä teen? Joissain tapauksissa auttaa harkinta, keskusteleminen muiden ihmisten kanssa eri puolilta.” (H, Leenu.)

Vuonna 2005 prostituutioasiakkuuden kriminalisointi ei ollut eduskunnassa ensimmäistä kertaa, vaan lakia oli kaavailtu jo edellisellä vaalikaudella. Vuosituhannen taitteessa oli säädetty myös muita, seksin myyjän näkökulmasta yhtä ongelmallisia lakeja. Nämä eivät kuitenkaan olleet herättäneet vastaavaa liikettä seksityöntekijöiden parissa, siitäkään huolimatta, että yksittäisillä seksityöntekijöillä oli jo tuolloin suhteita kansainväliseen huoraliikkeeseen ja siten mahdollisuus saada sieltä tukea ja vaikutteita. Vasta keskustelukanavan ryhmäytyminen loi Suomeen seksityöntekijän poliittisena subjektina. Syntyi Ann Fergusonin (1997, 131–132) kuvaama vastayhteisö, ”ihmisten verkosto, jolle yhteistä on kriittinen suhtautuminen vallitsevaan järjestykseen”.

Kanavasta tuli alusta, jolla eristyksissä toimivat seksityöntekijät saattoivat vaihtaa ajatuksia ja etsiä keinoja asemansa parantamiseen. Lopulta useat seksityöntekijät ilmoittivat aikovansa kirjoittaa kansanedustajille, jotta heidänkin näkökulmansa tulisi päättäjien tietoon. Joillekin tämä oli heidän elämänsä ensimmäinen poliittinen teko, ehkä äänestämistä lukuun ottamatta. Yhdessä pohdittiin, mitä asioita olisi hyvä nostaa esille ja millaiseen sävyyn kirje tulisi laatia.

> ”Tulisi ottaa esille seksityön osittaisen kriminalisoinnin vaikutukset seksityöläisen työidentiteettiin. Mainita yhteiskunnan tuomion ja paheksunnan raskauttavista henkisistä vaikutuksista seksityötä tekeviin. Yhteiskunnan

päättäjien tuomitsevat kommentit lähentelevät välillä jopa henkistä väkivaltaa.” (K, Eeva.)

”Toin meilissä [kansanedustajille] esiin rehellisesti ne syyt, jotka ajoivat minut prostituutioon (sen hetkiset ongelmat omassa elämässäni). Lisäksi kuvasin mitä työ käytänössä on ja miten se minuun vaikuttaa: selitin, että teen vain sellaista mikä minulle itselleni sopii ja etten toiminnallani häiritse ketään ulkopuolisia. Lisäksi otin esiin myös työn varjopuolia (niitä, mitkä liittyvät yksityiselämään). Kysyin myös kansanedustajilta, miten nämä aikovat ratkaista meidän toimeentulomme, mikäli asiakkaat vähenevät (ts. ottavatko vastuun prostituoitujen tulevaisuudesta, jos ’elinkeino’ lakkaa kannattamasta). Sitten kirjoitin, miten uskon ostokiellon vaikuttavan meihin (turvattomuus jne.). ” (K, Aura.)

Vähän myöhemmin listalta nousi kahden tai useamman seksityöntekijän soluja, jotka osallistuivat poliittiseen keskusteluun antamalla haastatteluja, kirjoittamalla itse mediaan ja lobbaamalla poliittisia päättäjiä. (Itse kävin kolmessa eduskuntaryhmässä kahden seksityöntekijän ja Pro-tukipisteen edustajan kanssa.) Tällä aktivoitumisella saattoi olla vaikutustakin, sillä hallituksen yksimielisenä esityksenä annettu lakialoite muuttui oleellisesti valiokuntakäsittelyssä.

Asiakkuuden kriminalisoinnista käydyn kamppailun jälkeen päivänpoliittinen keskustelu kanavalla väheni. Lista ei kuitenkaan palautunut entiselleen, vaan listayhteisö pyrkii edelleen jossain määrin vaikuttamaan kaupallisen seksin yleisiin pelisääntöihin. Yhteisten varoitusjärjestelmien lisäksi hintoja tasataan keskinäisillä vertailuilla ja informoimalla vallitsevasta hintatasosta listan ulkopuolisia seksityöntekijöitä. Kaikki hinnoittelevat palvelunsa hieman eri tavoin, mutta tiettynä hetkenä tietyssä kontekstissa

on aina jokin minimihinta. Sen alittamista pidetään tyhmyytenä ja solidaarisuuden puutteena muita kohtaan (Høigård & Finstad 1992, 41).

> ”Mä olen soitellut lähes kaikki itsenäiseltä vaikuttavat tytöt läpi ja sanonut että kantsisko miettiä hintoja. Olen kunnon kartelliemäntä!” (K, Minttu.)

Myös suomalaisten seksityöntekijöiden tekemät rikosilmoitukset kertovat siitä, että osa heistä on halukkaita ja kykeneviä vaatimaan oikeuksiaan. Kanavalla rikoksen uhriksi joutuneita seksityöntekijöitä tuetaan ja heitä rohkaistaan ilmoittamaan tapahtuneesta (tietyille luotto-)poliiseille. Ilmiö ei ehkä ole ainutlaatuinen, mutta globaalisti pikemminkin poikkeus kuin sääntö: useimmissa maissa seksityöntekijät kamppailevat aktiivisesti poliisin heihin kohdistamaa välinpitämättömyyttä ja jopa väkivaltaa vastaan.[90]

> ”Mulla itellä on semmonen suhtautuminen, et mähän en tee mitään rikollista, et kyl me käytetään poliisin palveluita jos me niitä tarvitaan.” (H, Camilla.)

Vaikka Seksialan liitto ei ole toiminut samassa laajuudessa seksityöntekijöiden vertaistukifoorumina, sen merkitys julkisuudessa käytyyn keskusteluun on ollut huomattava. Sallia on myös kuultu viranomaistyössä, muun muassa ihmiskaupan seurantaraportissa (Ohjausryhmän ehdotus… 2007, 4). Maailmalla suunta näyttäisi olevan hitaasti yleisluontoisemmista ihmisoikeusjärjestöistä seksityöntekijöiden ammattiyhdistystoimintaan (Gall 2006, 184-186). Esimerkiksi Isossa-Britanniassa (IUSW), Saksassa (Verdi) ja Hollannissa (FNV) seksityöntekijöiden järjestöjen on onnistunut neuvotella asema ammattiliittojen yhteisorganisaatioissa (Ward 2007, 20). Argentiinassa seksityöntekijöiden

liitto AMMAR on maan ammattiliittojen keskusjärjestön tuella saanut laillistettua seksityön. Solidaarisuus toimii myös toiseen suuntaan, sillä Argentiinan seksityöntekijät ovat puolestaan tukeneet esimerkiksi opettajien palkkataistelua. (Reynaga 2006, 67.)

Toisaalta seksityöntekijöiden ammatillinen järjestäytyminen on monissa maissa ideologisesti vaikea kysymys, sillä se edellyttää prostituution tunnustamista työnä (Barry 1984, 134). Seksityöntekijöiden järjestäytymistä haittaavat myös eristyksissä työskentely, ammatti-identiteetin puuttuminen ja huorastigmasta johtuva tarve anonymiteettiin (Jonker & Wijers 2007, 114). Suomessa ay-liike on ottamassa seksityöntekijöitä agendalleen hyvin hitaasti.

Karnevalismi

Joillakin internet-sivustoilla asiakkaat kirjoittavat ”ajoraportteja” tapaamistaan seksityöntekijöistä.[91] Näiden raporttien ääneen lausuttu funktio on kuluttajatietoisuus, mutta ilmeisen usein ne palvelevat myös asiakkaiden fantasioinnin ja kokemuksen uudelleen elämisen tarvetta (Bishop & Robinson 2003, 33). Raportit voivat olla ylistäviä, mutta myös loukkaavia. Ainakaan Sihteeriopistossa kohteena olevan seksityöntekijän ei ole soveliasta esittää omaa versiotaan tapahtuneesta, joskin muut seksityöntekijät voivat puuttua poikkeuksellisen ilkeisiin raportteihin ja puolustaa kollegaansa. Lisäksi seksin myyjät kirjoittavat joskus suljetulla kanavallaan ”vastaraportteja” asiakkaista.

Seuraavat sitaatit ovat poikkeuksellisia, koska ne sisältävät negatiivisia asiakaskuvauksia, löytyivät kaikille avoimelta foorumilta ja koskevat Sihteeriopiston vakikäyttäjien hyvin tuntemia asiakasnimimerkkejä:

> ”Sigma: Kuvan perusteella minkä foorumilla näin, odotin samannäköistä miestä mutta erehdyin. Vaalea ja pistä-

väsilmäinen suittutukkainen jupahtava yritysjohtaja. Mela ihan ok mutta sänkytaidot alle arvostelun, enkä ota toiste isostakaan rahasta." (K, Isabel.)

"Sigma: Pyysi ottamaan kuvia peräreiästään." (K, Marianeito.)

"Sikanen: Täysin flegmaattinen lihakasa. Ainoa hyvä puoli on se ettei hän puhu mitään. Soittaa aina 30 min ennen sovittua aikaa että mä olisin nyt tässä, tuunko jo... huhu! Valittaa joka kerran ajasta ja pyytää palauttamaan rahoja parin minuutin edestä. Minkäs voi jos kesto 1 min luokkaa ja suihkussa lutraa 20 min. Koulu-arvosana 5." (K, MiraW.)

Sitaatit ovat aprillipäivältä (1.4.2006) ja siis tarkoitettu pilaksi. Raportit ovat todennäköisesti kuvitteellisia tai perustuvat kokemuksiin joistakin toisista asiakkaista. Toisaalta ne ovat ainakin kahdella tasolla totta: osa nimimerkeistä on ehkä ollut kyseisen seksityöntekijän asiakkaana ja viestien yhtenä funktiona on ohjeistaa todellisia asiakkaita. Vastaavasti esimerkiksi San Franciscossa ilmestyvä *Whorezine* julkaisee ajoittain asiakkaille suunnattua *Johnzinea,* jonka tarkoituksena on ohjata (seksityöntekijöiden näkökulmasta) asialliseen asiakkuuteen.

Keskeisintä sitaateissa on kuitenkin vakiintuneen käytännön ylösalaisin kääntäminen, johon viestien nauru perustuu. Koko foorumin toimintaideanahan on asiakkaiden etuoikeus kirjoittaa seksityöntekijöistä millaisia raportteja haluavat, eikä seksityöntekijällä ole mahdollisuutta kiistää, vaikka koko tapaamista ei olisi koskaan ollutkaan.[92] Mistä tässä on kysymys?

Karnevalistisella vastarinnalla kuvaan monille seksityöntekijöiden yhteisöille tyypillistä ilottelun ulottuvuutta. Se ei pyri vähittäisiin parannuksiin, vaan kyseenalaistaa naurun avulla koko

sen mytologian ja moraalijärjestyksen, johon seksityöntekijöiden marginaalinen asema perustuu. ”Karnevaalin aikana voi elää vain sen omien lakien, ts. *karnevaalivapauden* lakien mukaan. Karnevaalilla on yleismaailmallinen luonne, se on koko maailman erityinen tila: maailman syntyminen uudelleen ja uudistuminen, mihin kaikki osallistuvat.” (Bahtin 1995, 9.) Karnevaalissa on vallankumous. Se ei vain haasta vallitsevia hierarkioita ja byrokratiaa, vaan käy käsiksi niiden perustana olevaan hegemoniaan. Se luo arkipäivästä erillisen olotilan, jossa vallitsee oma normistonsa. (Bahtin 1991, 232, 242.)

Tämän ulottuvuuden kirjallinen dokumentointi on vaikeaa. Tekstiäni kommentoineet seksityöntekijät kyllä tunnistivat ajatuksen, mutta sen avaaminen ulkopuolisille on haasteellista. Ilman karnevalismin käsitettä kuvaus seksityöntekijöiden hallinnan keinoista jää kuitenkin vajaaksi. Suomalaiset seksityöntekijöiden yhteisöt ovat niin nuoria ja vakiintumattomia, että oman vastakulttuurin rakentaminenkin on vasta alussa. Siksi käytän tässä kohtaa muuta tutkimusta enemmän esimerkkejä muista maista. Niiden kautta avautuva logiikka on kuitenkin ymmärrettävä myös suomalaisessa kontekstissa ja samankaltaista ajattelua liikkuu Suomen verkostoissa.

Kaupallinen seksi perustuu (muun kapitalistisen tuotannon tapaan) standardointiin, keskiarvoon ja voiton tavoitteluun. Sen katveessa elää kuitenkin toimijoita ja seksuaalisuuksia, jotka haastavat sekä kaupallisen seksin valtavirtaa että yhteiskunnan seksuaalinormeja. Esimerkiksi internetin standardipornon kyljessä kasvaa vertaisvaihtoon perustuvia amatööripornoon, poliittiseen pornoon tai taidepornoon keskittyviä sivustoja. Ne hämärtävät rajaa kaupallisen ja epäkaupallisen, mutta myös säädyllisen ja säädyttömän välillä. (Attwood 2007, 442, 450.)

Mihail Bahtin (1995, 11, 84) viittaa karnevalismilla keskiaikaiseen naurukulttuuriin, joka toisaalta erottui kansan arjesta, toisaalta kirkon virallisista perinteistä.[93] Usein karnevaalit sijoit-

tuivat kirkkopyhien yhteyteen ja olivat osa markkinahumua, jossa ihmiset kokoontuivat yhteen pitkienkin matkojen päästä. Karnevaalille olivat ominaisia värikkäät kulkueet, laulut ja näytelmäkappaleet, oma symbolikieli ja koko kansan osallistuminen. Sen henkeen kuului ihmisyhteisön jatkuvaan uudistumiseen luottava nauru, se nautti kaiken nurin kääntämisestä ja kieltäytyi kunnioittamasta hierarkioita.

”Karnevaalikielen kaikista muodoista ja symboleista huokuu muutoksen ja uudistumisen henki, tietoisuus siitä, että hallitsevat totuudet ja valta ovat riemastuttavan suhteellisia. Sille on erittäin kuvaavaa omintakeinen ’ylösalaisin’ (à l’envers), ’vastakkaiseksi’ ja ’nurin’ kääntämisen logiikka, joka herkeämättä vaihtaa ylhäisen ja alhaisen, kasvot ja takapuolen.” (Bahtin 1995,12.)

Seksityöntekijöiden yhteisöjä on aikaisemminkin tarkasteltu karnevalismin ja naurun näkökulmasta (Bell 1994, 43; Bell 1995; Sanders 2004). Itse kiinnostuin siitä syksyllä 2005, kun sain tilaisuuden osallistua Euroopan seksityöntekijöiden konferenssiin Brysselissä. Erityisesti sen iltajuhla toi karnevaalin teemoja vahvasti esille, ohjelmaan kuului seksuaalinormien, sukupuoliroolien ja siveyslakien kyseenalaistaminen, kimalletta ja höyhenpuuhkia, orgasmien ja alistumisen peformansseja, pukeutumista ja riisuutumista. Erään tanssiesityksen aikana oivalsin, mistä tilaisuuden erityinen tunnelma johtui. Ero ei ollut itse esityksessä – se olisi voinut olla minkä tahansa erotiikkaravintolan vetonaulana – vaan sen vastaanotossa: naisvaltainen yleisö nauroi, hurrasi ja kannusti. Tilasta puuttui kokonaan se syntisen seksin tuntu, joka toistuu striptease-klubeilla maanosasta toiseen.

Tanssiesitys oli kaksiosainen. Ensimmäisessä onneton seksityöntekijä alistuu palvelemaan brutaalisti käyttäytyviä miehiä masentuneen musiikin tahtiin. Käännekohdassa nainen tajuaa arvonsa, musiikki vaihtuu taisteluhenkiseksi ja sikaileva asiakas laitetaan kuriin. (Toisessa samantyyppisessä esityksessä palkkansa saavan pahan roolissa oli valtiovalta.) Kun tanssijatar esityksensä

päätteeksi teki poikkeuksellisen taidokkaan liikkeen, yleisö hiljeni ja puhkesi sitten myrskyisiin aplodeihin. Alasti yleisön läpi kipittävä esiintyjä sai halauksia, vislauksia ja selkään taputteluja.

Brysselin tapaamisen voiman lähde oli ilmeinen: ”Me olemme täällä, tahdoitte tai ette. Meitä on monta, me nauramme yhdessä ja välitämme piut paut teidän alistavista normeistanne.”

Ei ole sattumaa, että Bahtinin kuvaama karnevalismin henki sopii niin osuvasti juuri seksityöntekijöiden yhteisöihin, sillä ne joutuvat kohtaamaan sen keskiaikaisen kristillisen moraalijärjestyksen jäänteet, jota vasten karnevaali aikanaan peilasi itseään. Vaikka oikeudentajumme on maallistunut, seksuaalimoraalin alueella uskonto edelleen säätelee käsityksiämme oikeasta ja väärästä (Kääriäinen 2003, 250–251).

Kaupallisessa seksissä on kuitenkin toinenkin piirre, joka houkuttelee esiin karnevalistista vastarintaa. Tarkoitan tällä kaupallisen seksin sisäistä ambivalenssia, joka kasvaa vastakohtien yhteentörmäyksistä. Valtakulttuurin erillisiksi mieltämät ominaisuudet voivat kaupallisessa seksissä käydä keskenään vuoropuhelua tai jopa sulautua yhteen. (Vrt. Bahtin 1991, 225–226, 256.) Huora voi olla äiti (ja usein onkin), mies nainen (transprostituutio), väkivalta hyväilyä (SM) ja syntinen pyhää (pyhä prostituoitu). ”Karnevaali lähentää, yhdistää, kihlaa ja liittää pyhän maalliseen, ylevän alhaiseen, suuren mitättömään, viisaan tyhmään jne.” (Bahtin 1991, 181.) Karnevalismin vastakohdat ovat seksityössä vahvasti läsnä ja siten se on luonnollinen osa myös seksityön ympärille syntynyttä vastakulttuuria.

Bahtin (1991, 247, 254–255) kirjoittaa myös *torista* ja *kynnyksestä* tyypillisinä karnevalismin metaforina. Kumpikin kuvaa hyvin seksityöntekijän karnevalistista suhdetta valtayhteiskuntaan. Tori viittaa suoraan karnevaalitoriin ja yleisemmin julkiseen, kaikille avoimeen tilaan. Käsitteet *julkinen nainen* ja *katunainen* tekevät näkyväksi, miten juuri työskentely julkisessa tilassa erottaa seksityöntekijän muista naisista, joiden paikka on

kotona yksityisen piirissä (Lindstrom 2003, 233). Kynnys taas merkitsee bahtinilaisessa karnevalismissa rajatilaa tai kriisiä, joka samanaikaisesti pakottaa ja mahdollistaa valinnan. Se on hetki, joka erottaa järjestyksen ja karnevaalin ajat toisistaan tai tutun järjestyksen valinnan ennakoimattomista seurauksista. Aikaisemmin neljännessä luvussa olen kirjoittanut huorastigmasta kynnyksenä, portinvartijana valtakulttuurin ja marginaalin välillä.

Lähes kaikki seksityöntekijät ovat suurimman osan elämäänsä jossakin muussa roolissa kuin seksityöntekijöinä. Näin kaupallisesta seksistä tulee poikkeustila, oma erityinen maailmansa, jonka rajaa valtayhteiskuntaan stigma vahvistaa entisestään. Rituaalinen ero työ-minän ja privaatti-minän välillä voidaan tehdä vaikkapa käyttämällä asiakkaita vastaanotettaessa eri päiväpeittoa tai pukeutumalla seksityön ulkopuolella korostetun arkisesti. Roolin vaihtuminen voi ulottua myös omaan eroottiseen positioon: Tiina ja Camilla kertovat, että kotiseksin pitää tasapainossa mahdollisuus toteuttaa alistamistaipumusta dominan työssä.

Kolmas seksityötä karnevalismiin liittävä tekijä on mutkaton suhde syöverinaturalismiin (Bahtin 1991, 169; Bahtin 1995, 284–285). Profaani, ruumiillisuus ja aistimellisuus on kummankin keskeisintä olemusta, samoin kuin sopimattomuuden ja tuttavallisuuden rajojen kyseenalaistuminen. Sukupuolielämän keskeisyyden myötä ruumiin aukot ja sisäkkäisyys toisten ruumiiden kanssa (penetraatio, raskaus) nousevat säädyttömällä tavalla keskeisiksi. Prostituoituihin liitetty pukeutuminen korostaa sekin ihmisen aukkoja ja siten erillisyyden puuttumista itsen ja muiden väliltä – olkoonkin, että elokuvista tuttu minihameinen ja voimakkaasti meikattu hahmo on ominainen lähinnä vain sellaisille seksityön muodoille, jossa asiakkaan on voitava erottaa seksityöntekijä muista kulkijoista.

Miksi sitten nauru, miten se lisää hallintaa tai antaa eväitä vastarintaan? Karnevalismin teho on sen voimassa pelkoa vastaan. Vaikka pelon voittaminen on usein osittaista tai väliaikaista,

se antaa tarpeellisen hengähdyshetken. On muistettava, että seksityöntekijälle valtakulttuurin vakavuus merkitsee kontrollia, tuomitsemista ja jopa väkivaltaa. Nauru on voitto ”moraalisesta pelosta, joka kahlitsee, ahdistaa ja samentaa ihmisen tietoisuutta” (Bahtin 1995, 83).

> ”Meitä nauratti joskus lentokentällä, kun ne tarkasti niitä, pisti siitä läpivalaisusta. Niin meidän laukun sisällöt, kun siellä oli kaikkia tekodildoja, kortsuja, meidän alusvaatteita ja korkokenkiä, niin ne varmaan katto, että helvetin huorat [naurua].” (H, Milla.)

Valtakulttuurin herättämään pelkoon pystytään vastaamaan omissa pienyhteisöissä, joissa käyttäydytään järjestelmällisesti alistaviksi koettujen seksuaalinormien vastaisesti. Myös näillä yhteisöillä on omat sääntönsä (toisten henkilöllisyyden suojaaminen ja tahdon kunnioittaminen), mutta sukupuolen ja seksuaalisuuden alueella yhteistä koodistoa ei ole ja jokainen kohtaaminen on yksilöllisen neuvottelun tulos. Sukupuolieroa voidaan hämärtää tai korostaa ristiinpukeutumisella tai yksinkertaisesti jostakin kaupallisen seksin genrestä tyylitellyillä karnevaalipuvuilla.

Bahtinin (1995, 230–231) mukaan karnevaaliyön ehdottomia valtiattaria olivat kevytkenkäiset naiset ja prostituoidun teema juhlan symboliikassa keskeinen. Pat Califia (1994, 207) huomauttaa, että vaikka kadulla toimivat seksityöntekijät käyttävät tiettyjä feminiiniyden tunnuksia asiakashankinnan helpottamiseksi, kyse ei ole yksiselitteisesti ultrafeminiinistä pukeutumisesta. Seksityöntekijä käyttää erilaisia korkokenkiä, hameita ja asusteita kuin toimistotyöntekijä, ja nämä myös merkitsevät heidän yllään eri asioita. Kyse on kahdesta sukupuolisidonnaisesta työstä, joihin kuuluu päällisin puolin yhdenmukainen ”työasu”, jotka kuitenkin todellisuudessa viestittävät aivan eri asioita. Näin seksityöntekijän pukeutuminen symboloi feminiinisyyttä, mutta

on samalla sen jyrkkä vastakohta.

Seksityöntekijöiden kanssa keskustellessani törmäsin toistuvasti katkeruuteen ”feministejä” kohtaan, jolla tulkitsen tarkoitettavan Suomessa vallalla olevaa feminismin abolitionistista suhtautumista prostituutioon. Vastaava ristiriita on tuttu myös muissa maissa; osa feministisestä liikkeestä on kieltäytynyt kokonaan keskusteluyhteydestä seksityöntekijöiden etujärjestöjen kanssa (Ward 2007, 15, 20). Näissä konflikteissa radikaalifeministiseen perinteeseen nojaavat suuntaukset korostavat vakavuudellaan seksityöntekijöiden yhteisöjen karnevalistisuutta. Osana huoraliikkeen kulttuuria on laaja valtiovaltaan ja erityisesti sen feministisiin edustajiin suuntautuva pilkkakirjoitusten, -laulujen ja -performanssien kirjo:

> Sheila Jeffreys you’re so fuckin obscene,
> You’d take my job away coz you’re so mean.
> Academic pimps are all the same,
> Givin feminists a ba-aaa-ad na-aa-me,
> I’m the whore you wont ignore NO don’t ignore me yeah me.
> I’ll be conscious while I watch you suck on me yeah me.
>
> Singin’
> I love hockin’ my hole,
> Put another buck in the hot box baby,
> I love hockin’ my hole,
> Come and take some time to fuck with me.
>
> It’s time to take a stand,
> Come join my whoring ba-aa-and
> (Jett 2006)

Naurun teema ja kadonnut karnevaalitori kaikuvat myös seksityöntekijöiden mielenosoituskulttuurissa. Euroopassa mielenosoi-

tuksissa kannetaan punaisia sateenvarjoja kauneuden ja taistelun symboleina.[94] Yhdysvalloissa moniin mielenilmauksiin liitetään taiteellisia performansseja ja joissakin Aasian maissa seksityöntekijät järjestävät soihtukulkueita. Anonymiteetin suojaamiseksi on tullut tavaksi käyttää naamioita, jotka lisäävät muutenkin värikkäiden demonstraatioiden karnevalistista luonnetta.

Kansainvälisissä yhteyksissä tunnettuja iskulauseita ovat *Sluts Unite!* Ja *Whore Power!* Kontekstia muuttamalla pyritään tietoisesti heikentämään stigmatisoivien sanojen voimaa, antamaan niille positiivinen sisältö ja vaatimaan oikeuksiaan nimenomaan huorina (Bell 1994, 107). Samalla tavoin ovat seksuaalivähemmistöjen liikkeet vallanneet *dyke*-nimitystä (Chapkis 1997, 26). Kaappaus on onnistunut, kun valtakulttuurille sopimattomat, säädyttömät tai muuten kielletyt käsitteet muuttavat funktiotaan ja saavat ”yleisen nauravan sävyn” (Bahtin 1995, 18).

> ”Mielestäni vain kulloisenkin ihmisryhmän edustajat voivat käyttää itsestään ja toisistaan sellaista sanaa jolla on halventava lataus. Esimerkiksi minä voin vapaasti huoritella itseäni ja ehkä teitä kollegojakin koska tiedätte että samalla halveeraan itseäni ja/tai yritän olla hassunhauska. Mustaihoisia en ikinä kutsu neekereiksi koska minä en ole yksi heistä. Muuten, jos huomaan että joku setä huorittelee meitä ilotyttöjä ja käyttää meistä lisäksi muita alatyylisiä ilmauksia esimerkiksi tuolla yleisellä puolella, en huoli häntä asiakkaakseni koska mielestäni hänellä on huonot käytöstavat.” (K, Minttu)

Käsitevalinnoissa näkyvää alhaisen ylentämistä vie pitemmälle pyhän prostituoidun myytti[95] eli huoran nostaminen papittaren asemaan. Tällöin seksityö nähdään ensisijaisesti henkisenä toimintana ja sen taitaja eroottisena tietäjänä. (Chapkis 1997, 194.) Pyhän prostituoidun myytti johdetaan usein joko antiikin Krei-

kan hetairoista (Bell 1994, 19) tai Raamatun Maria Magdalenasta, jota monet katoliset seksityöntekijät pitävät suojeluspyhimyksenään (Ryder 2006, 62–63).

Kuvio 5: Paikka seksuaalijärjestyksessä ja pääsy resursseihin Gail Phetersonin (1996, 11–12) mukaan.

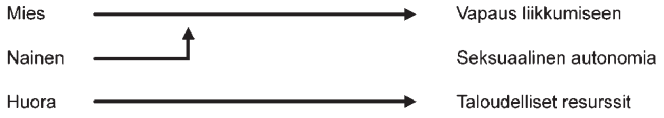

Kapina

Stigmalla naiset jaetaan kahteen luokkaan, syntisiin ja seksuaalisiin huoriin sekä hoivaaviin ja epäseksuaalisiin Madonniin. Saman mekanismin kautta näiden kahden kategorian kohtalot on kuitenkin kiedottu yhteen: huorastigma rankaisee seksityöntekijää, mutta sosiaalisten sanktioiden tehtävänä on kontrolloida kaikkia naisia. (Saarikoski 2001, 122–125.) Kahtiajako ”kunniallisiin” ja ”langenneisiin” naisiin rajoittaa kunniallisen naisen vapautta kahdelta suuntaa: sukupuolihierarkiassa hänen yläpuolellaan on mies ja alapuolellaan langennut nainen, joilla kummallakin on suora pääsy seksuaaliseen autonomiaan, maantieteelliseen liikkuvuuteen ja taloudelliseen oma-aloitteellisuuteen. Gail Phetersonin (1996, 11–12) mukaan nainen on huora ja rangaistuksenalainen nimenomaan silloin, kun hän kurkottaa näihin miehelle kuuluviin etuoikeuksiin.

Pitkän kristillisen historian kuluessa yhteiskunta jakautui sukupuolimoraaliltaan kolmeen ryhmään: miehiin, naisiin ja epä-naisiin, joita kutsuttiin huoriksi. Huorat olivat kaikkea sitä, mitä Neitsyt Maria ei ollut. He harrastivat seksiä, eivät olleet kotilieteen sidottuja ja toisinaan jopa hallinnoivat omaa talout-

taan. Vaikka seksuaalisesti aktiiviset naiset uhkasivat järjestystä ennen kaikkea symbolisella tasolla, huoruus toi myös etuoikeuksia, jotka muuten kuuluivat vain miehille. Joinakin aikoina huoruus oli ainoa väylä naiselle itsenäiseen elämään ja toisaalta naisen itsellisyys tulkittiin helposti huoruudeksi.

Kristillinen patriarkaatti siis perustui miesten vahvempaan oikeuteen suhteessa liikkuvuuteen, seksiin ja taloudellisiin resursseihin. Siinä missä koti katsottiin naisen vastuualueeksi, julkinen tila ja matkustamista vaativat työt kuuluivat miehille. Miehiltä ei yleensä vaadittu esiaviollista pidättäytymistä seksistä tai aviollista uskollisuutta. Halun osoittaminen ja toteuttaminen oli heille naisia sallitumpaa. Ennen kaikkea miehet hallitsivat ja hallitsevat taloutta.

Hierarkiaa on harvoin tarkasteltu sen alimman portaan, huoran näkökulmasta. Seksityöntekijät kuitenkin muodostivat naisten kaikkein liikkuvimman segmentin, he matkustivat ja matkustavat edelleen pitkiä matkoja esimerkiksi armeijoiden mukana tai tehdäkseen työtä läheistensä tietämättä. Seksityöntekijöillä on myös ollut aivan erityinen suhde seksiin, sillä osa kaupallisen seksin vetovoimaa on sen illuusiossa kyltymättömästi seksiä haluavista naisista. Seksityöntekijät eivät myy vain seksiä: he myyvät kokemusta halutuksi tulemisesta. Samalla heillä on saattanut olla sellaista erityistietoa, joka ennen internetiä oli rajoitetusti saatavilla. Seksin myyminen takasi myös paremman tulotason kuin muut köyhille naisille avoimet vaihtoehdot. Monissa maissa se on ollut naisille lähes ainoa väylä omaan rahaan. [96]

Aineistostani ei voi päätellä, hakeutuvatko valtayhteisön seksuaalinormeihin sopeutumattomat tietoisesti seksialalle vai rohkaiseeko seksityö kyseenalaistamiseen. Näyttäisi kuitenkin siltä, että hyvin harvat kohtaamistani seksityöntekijöistä allekirjoittavat vallalla olevan ideaalin seksin kuulumisesta vain romanttiseen parisuhteeseen:

”Se on aika jännä, et monet ihmiset harrastaa ite aika paljon tämmösiä yhden illan suhteita, ottavat kapakasta miehen ja sit menevät sänkyyn. Sit he ovat suureen ääneen sanomassa, et ’musta ei ikinä tulis ainakaan huoraa, mä en vois kuvitella ottavani maksua’. Niin mä sit ajattelen siinä vaiheessa, et loppujen lopuks sä oot aika tyhmä [naurua].” (H, Krisse.)

Epäilyn on ehkä aluksi herättänyt oma kokemus siitä, että nautinnollinen seksi voi ajoittain sijoittua myös persoonattomiin asiakassuhteisiin. Samaan suuntaan näyttävät vaikuttaneen myös kohtaamiset sellaisten naimisissa olevien asiakkaiden kanssa, jotka seksin ostamisesta huolimatta pitävät avioliittoaan korkeassa arvossa (Lohikivi 2005). Näistä aineistopätkistä piirtyy esiin itsenäinen ja haluava nainen, joka tietää rikkovansa normia, mutta nauttii paikastaan seksin subjektina:

”Mä jollain tavalla nautin tästä, et mä rikon jotain tabuja ja teen tietyllä tavalla sellasta tuhmaa ja kiellettyä. Et ei se oo pelkästään niin, et se on kamalaa, kun mä joudun kuulumaan tähän marginaaliin jota kaikki halveksuu. Se on myös jotenkin jännittävää ja se on rohkeaa.” (H, Mimosa.)

”Mä en itse kestänyt enkä halunnut valehdella enää yhtään siitä mitä oikeasti teen. Olen sinut itseni ja työni kanssa, enkä tarvitse rinnalleni sellaisia ihmisiä, jotka eivät valintoja voi suvaita. Vanhempani, siskoni, kaikki kaverini ja miesystäväni tietävät mitä teen elääkseni ja hyväksyvät minut edelleen ihan samana Heidinä kuin ennenkin.” (K, Heidi.)

Yleinen seksuaalikulttuuri rajaa käsityksiämme seksuaalisuudesta, mutta monet seksityöntekijöiden yhteisöt haastavat sitä ja pyrkivät määrittelemään seksuaalisuutta uudelleen (Zatz 1997, 297). Tawnya Dudash (1997, 112) kirjoittaa, miten matka hyväksyttävän seksuaalisuuden tuolla puolen on merkinnyt hänen kohdallaan huorastigman murenemista. Yhdessä toisten seksityöntekijöiden kanssa he ovat yhteisö, jossa monista naisen seksuaalisuuden tabuista keskustellaan avoimesti ja ilman moralismia. Myös aineistostani löytyy kritiikkiä sallittua seksuaalisuutta kohtaan: Leenu kertoo haaveilleensa vielä sukupuolenkorjausprosessin aikana ryhtyvänsä mahdollisimman tavalliseksi naiseksi. Jouduttuaan käytännössä elämään naisena ja kohtaamaan naiselle asetettuja oletuksia, hän päätyi valitsemaan mahdollisimman epäsovinnaisen naiseuden eli prostituution.

Useimmiten seksityöhön tietenkin ryhdytään muista syistä ja jos kapina herää, se herää työn vuoksi koetun syrjinnän myötä. Iina sai häädön vuokra-asunnosta naapurin tekemän valituksen vuoksi ja tulkitsi sen yritykseksi kontrolloida seksikäyttäytymistään:

> ”Niinpä en tienny mitään vasta kun tulin kotiin niin sain tietää tuli ihan shokkina saatana jos muutan lähetän kyllä sille kirjeen missä kerron että panen sieluni kyllyydestä ja voin lähettää sinulle siitä kasetinkin missä on meidän voihkintaa.” (K, Iina.)

> ”No siltä osin, et on rankkaa olla nainen, jos tykkää seksistä ja haluaa toimia seksialalla. Et se ajatellaan niin hirveesti sillä tavalla, et miehet voi vaan tehdä jotain. Se ei niinku toimi. Et se, kun se kuitenkin niin paljon kohdistu itseen, niin sitä rupes pohtiin, et minkä takia ne käsitykset on sillä tavalla. […] Mun mielestä kun puhutaan tasa-arvosta, niin eikö tasa-arvon nimissä pitäis olla niin, että

> nainenkin saa olla seksuaalinen. Et kun puhutaan siitä, et porno alistaa naista, niin jos kerran puhutaan tasa-arvosta, niin minkä takia porno ei alista miestä? Minkä takia naistakin ei voida nähdä ottavana osapuolena ja tasa-arvoisena?" (H, Elina.)

Holly Wardlow (2004, 1019, 1034) on tutkinut Papua-Uuden-Guinean Huli-heimoon kuuluvia naisia, jotka harjoittivat seksiä useiden miesten kanssa vaihtosuhteessa. Hän tulkitsee naisten motiiviksi vihan ja kapinan miesten hallitsemaa heimojärjestelmää kohtaan. Morsiamesta maksettavan korvauksen vuoksi Huli-naisten siveydellä on suvulle valtava taloudellinen merkitys ja promiskuiteetti naisille äärimmäinen keino kostaa isän tai puolison taholta kokemansa epäoikeudenmukainen kohtelu.

Joissakin tilanteissa seksityö voi Suomessakin laajentua vielä vallitsevan seksuaalimoraalin kyseenalaistamisesta yleisemmäksi kritiikiksi järjestelmää kohtaan. Jotkut seksityöntekijät mieltävät seksin myynnin itsessään poliittisena tekona, haasteena epäoikeudenmukaiseksi koetulle järjestykselle. Esimerkiksi ruotsalainen seksityöntekijä (Haastatellut Pheterson 1996, 63) kertoo, kuinka hän viiden vuoden tauon jälkeen palasi prostituutioon, "ei rahan vaan vallankumouksen takia". Minna kertoo ryhtyneensä alalle paitsi rahantarpeesta myös epäoikeudenmukaisuuden kokemuksen vuoksi:

> "Ne sano sossusta, että jos lopetat lukion niin voidaan antaa rahaa. Mulla jotenkin, kun kotona on ollu semmonen ajatus että kaikilla on oikeus koulutukseen. Ja musta oli niin väärin, että mä oon alaikänen ja yksin ja sossusta vaan sanotaan, että lopeta lukio. Musta se vaan oli väärin. Jokaisella pitäis olla oikeus koulutukseen." (H, Minna.)

Prostituution marginaalinen asema ja siihen liitetyt mytologiat eivät voi olla vaikuttamatta seksityöntekijöiden keskinäisiin yhteisöihin ja yhteistyöhön. Hyvin pieni osa seksityöntekijöistä identifioituu alaan ja pitää tärkeänä oikeuksien saavuttamista nimenomaan seksityöntekijöinä. Paljon tavanomaisempaa on, että selviytymisstrategiaksi valitaan työn salaaminen ja sen negatiivisten vaikutusten minimoiminen omalla kohdalla. Ainakin osa seksityöntekijöistä kuitenkin mieltää itsensä enemmän tai vähemmän kapinallisena. Heillä on vallitsevasta poikkeava käsitys siitä, miten ”systeemin pitäisi toimia” ja ”kuinka ihmisiä pitäisi kohdella” (Whelehan 2001, 135). Jotkut heistä toimivat aktiivisesti seksityöntekijöiden oikeuksien puolesta, toiset taas katsovat, että seksityössä itsessään manifestoituu järjestelmän kritiikki.

Kolmannessa luvussa kirjoitin siitä, miten aikaisempi marginaalikokemus murentaa huorastigman pelotusvaikutusta ja tekee siten helpommaksi ryhtymisen seksityöhön. Kuvio toimii kuitenkin myös toisin päin: pelotusvaikutuksen häviäminen ei vain alenna kynnystä seksin myymiseen, vaan seksin myyminen ja erityisesti liikkuminen kunniallisen ja kunniattoman naisen roolien välillä uhkaa naisen seksuaalisuudelle asetettuja siveysnormeja. Prostituoidussa – sellaisena kuin hänet mediassa esitetään – symboloituu uhka porvarillisia arvoja kohtaan (Hubbard 1998).

7. Yhteenveto

Prostituutiokeskustelulle on ollut tyypillistä pieniin, paikallisiin ja valikoituneisiin aineistoihin perustuvat universaalit yleistykset. Seksin myyminen on nähty ilmiönä, jonka syyt ja vaikutukset toistuvat muuttumattomina kulttuurisesta, sosiaalisesta ja historiallisesta kontekstista riippumatta. Esimerkiksi Høigårdin ja Finstadin (1992, 132) norjalaistutkimuksen mukaan prostituutio johtaa väistämättä ja kaikissa muodoissaan (naisen) emotionaaliseen särkymiseen. He arvioivat, että juuri tässä on pohjoismaisen prostituutiotutkimuksen anti kansainväliselle keskustelulle.

Kysymykset seksityöntekijöiden psyykkisestä kunnosta ylittävät tässä (ja myös Høigårdin ja Finstadin tutkimuksessa) käytettyjen aineistojen rajat. On aivan mahdollista, että seksityöntekijöitä yhdistävät jotkin – traumaattisetkin – kokemukset, jotka ovat johdattaneet heidät kiinnostumaan alasta. Tutkimukseni kuluessa en kuitenkaan löytänyt viitteitä siitä, että seksityö olisi selitettävissä psyykkisillä ongelmilla tai että ne olisivat niin mittavia, että syntyisi ero muihin töihin. Näillä patologisointiin perustuvilla tulkinnoilla ei ole tekemistä niinkään seksityöntekijöiden arjen kanssa, vaan ne ovat syntyneet palvelemaan talouteen ja yhteiskuntamoraaliin liittyviä intressejä.

Myös keskustelu seksityön pakosta tai vapaaehtoisuudesta sul-

kee tarkastelusta koko joukon tärkeitä teemoja. Se ei huomaa, että molemmat ulottuvuudet esiintyvät seksibisneksessä usein samanaikaisesti ja pitkälti näkökulmasta riippuu, kumpi nousee hallitsevaksi. Kaupallinen seksi on sidoksissa ympäröivään yhteiskuntaan ja siten sen toimijoiden asema vaihtelee sekä kontekstista toiseen että yksilöllisesti. Seksityötä tehdään erilaisilla taustoilla, motiiveilla, tavoilla ja visioilla. Seksityöntekijät merkityksellistävät toimintaansa eri tavoin ja seksin myynnin vaikutukset ovat erilaisia.

Tutkimukseni perustuu 25:n Suomessa toimivan seksityöntekijän haastatteluun sekä noin kuudenkymmenen seksityöntekijän nettikeskusteluun. Tällä tavoin kerätty aineisto on väistämättä vino, ja koska prostituutiosta yleensä tiedetään vähän, jää epävarmaksi, kuinka hyvän yleiskuvan se antaa seksityöstä Suomessa. Koska tutkimusmenetelmäni perustui pitkäaikaiseen yhteistyöhön informanttien kanssa, satunnaisesti rajan yli keikkailevat seksityöntekijät jäivät tarkastelun ulkopuolelle. En myöskään tavoittanut miehille seksiä myyviä miehiä. Todennäköistä on, että näiden ryhmien kokemus poikkeaa jollakin tavoin aineistostani ja niiden tutkiminen laajentaisi entisestään kuvaa kaupallisen seksin monimuotoisuudesta.

Seksityön motiivit ovat tiukasti sidoksissa muihin tarjolla oleviin vaihtoehtoihin, toimijan omaan elämäntilanteeseen sekä seksityössä vallitseviin ehtoihin ja toimintatapoihin. Vahvimmilla ovat aikuiset suomalaiset myyjät. Heillä on tukenaan hyvinvointivaltion turvaverkot, riittävä kulttuurinen pääoma työskentelyyn ilman parittajaa ja mahdollisuus valita asiakkaansa. Tämä ryhmä tuotti valtaosan aineistostani ja siten tutkimus kuvaa parhaiten heidän kokemuksiaan. Ulkomaalaisten seksityöntekijöiden asemaa heikentävät erityisesti kulttuurin ja kielen vieraus, virallisten työmarkkinoiden rasismi, kansalaisoikeuksien puuttuminen ja tiukat oleskelulait. Erityisen heikossa asemassa ovat kielitaidottomat paperittomat siirtolaiset.

Silti, ja kaikilla näillä varauksilla, hyvinkin erilaisten ihmisten

tuottaman aineiston ja omien kenttähavaintojeni pohjalta syntyy vaikutelma yhtenäisestä toiminnan logiikasta. Tietty yleisistä prostituutiomyyteistä poikkeava mutta seksin myyjien tunnistama rakenne toistuu aineistotyypistä toiseen ja muodostaa toiminnan sisäisen mielen. Tämä havainto on tutkimukseni keskeinen haaste ja tulos. Päädyin kuvaamaan seksityötä eksoduksena yhteiskunnan erityisesti naisille asettamista taloudellisista ja seksuaalisista normeista.

Niiltä osin kuin yleistä linjaa on löydettävissä, kyse on ihmisistä, jotka ovat valmiita aktiivisiin ja epätavallisiinkin ratkaisuihin tavoitteidensa saavuttamiseksi. Kokemukset seksin myynnistä ovat voineet olla traumaattisia, mutta myös emansipoivia. Seksityöntekijät ovat huoran roolissa voimakkaasti stigmatisoitu ryhmä ja siksi erityisen haavoittuvaisia asiakkaiden, viranomaisten ja ympäröivän yhteisön hyväksikäytölle. Toisaalta seksityöhön liittyy elämänhallintaa lisääviä tekijöitä: anonyymi maksuseksi kyseenalaistaa jo itsessään seksin ja parisuhteen pyhän yhteyden, ja kustannustehokkuutensa vuoksi seksityö mahdollistaa vapautumisen (naisten matala-)palkkatöistä.

Yleisin syy seksityön aloittamiseen on raha. Köyhyys voi olla absoluuttista tai suhteellista. Oleellisempaa on, että monille seksityö näyttäytyy parempana tulonhankintakeinona kuin muut heille avoimet vaihtoehdot. Seksityöhön ryhdytään, kun pääsy virallisille työmarkkinoille jostakin syystä estyy tai koska se mahdollistaa jättäytymisen virallisten työmarkkinoiden ulkopuolelle. Joidenkin kohdalla pako työmarkkinoilta on vain osittaista ja seksityö täydentää virallista palkkatyötuloa tai tasaa satunnaisia menohuippuja.

Seksityö ei ole kilpailukykyinen vaihtoehto mille tahansa työlle, vaan lähinnä suhteessa palvelusektorin matalapalkkaisiin ja raskaisiin palveluammatteihin. Seksityötä voidaankin tarkastella nuorten naisten pakona ”paskaduuneista”.[97] Näille ihmisille on vaikea perustella, miksi heidän pitäisi työskennellä muiden

palveluksessa ilman turvaa, kehittymismahdollisuuksia tai edes kunnon palkkaa.

Eksodus heikkojen ehtojen palkkatyöstä on kuitenkin samalla matka kohti mielekkäämmäksi koettua ajankäyttöä. Seksityöllä ei yleensä tavoitella suuria tuloja, vaan seksin myynnin kustannustehokkuus ulosmitataan mieluummin lisääntyneenä omana aikana. Kyse ei ole valinnasta työn ja laiskottelun välillä, vaan André Gorzia (1982, 18–19) mukaillen rahan ansaitsemiseksi tehtävän ja siten ulkoapäin määräytyvän heteronomisen työn ja toisaalta itsemääräytyvän autonomisen työn erottamisesta.[98] Seksityö mahdollistaa ajan sijoittamisen omista intresseistä käsin, esimerkiksi opiskeluun, perheeseen tai harrastuksiin.

Edellisen perusteella seksityö voidaan ymmärtää kamppailuksi itsemääräämisoikeudesta sekä heteronomisessa *työssä* (seksityön itsenäisyys verrattuna tiukasti kontrolloituihin palvelutöihin) että pois tästä *työstä* autonomisen tuotannon alueelle (seksityön suhteellinen kustannustehokkuus, jolloin aikaa jää enemmän ”omiin juttuihin”). Seksityö kyseenalaistaa palkkatyöyhteiskunnan perustana olevaa ajatusta, että työväenluokkaisen naisen tulisi hyväksyä mikä tahansa (virallisen sektorin) työ millä tahansa ehdoilla ja millaisin henkilökohtaisin kustannuksin tahansa. Tästä näkökulmasta seksin myynti on uhka vallitsevalle sosiaaliselle järjestykselle ja seksityöntekijöihin kohdistuvat viralliset ja epäviralliset sanktiot käyvät ymmärrettäviksi.

Seksityö sotii kuitenkin myös traditionaalisempaa hyveellisen seksin normia vastaan. Aineistoni pohjalta kaupallista seksiä on perusteltua tarkastella seksin alakulttuurina, jonka piiriin hakeudutaan toteuttamaan jotakin seksuaalista erityispiirrettä. Tämä ulottuvuus korostuu erityisesti niillä seksityöntekijöillä, jotka ovat toimineet alalla jo jonkin aikaa tai palaamassa tauon jälkeen seksityöhön. Seksityöhön valikoidutaan ainakin osittain sen toleranssin vuoksi, sillä kaupallisen seksin piirissä hyväksytään monia sellaisia seksin muotoja, jotka valtakulttuuri mieltää perversioiksi.

Seksityöntekijän on sallittua olla ”tuhma” ja seksuaalisesti aktiivinen, minkä monet haastateltavat kokivat ei-kaupallisessa kontekstissa vaikeaksi. Seksityöntekijöiden keskuudessa on myös näkyvä rooli erilaisiin sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvilla ihmisillä.

Seksityö voi sisältää seksuaalista nautintoa ja orgasmeja tai toimia välineenä läheisyyteen ja huolenpitoon. Alalle houkuttelee vahva seikkailullisuuden elementti, tai kuten eräs haastateltavani sen ilmaisi, ”prostituutio on naisten soturikulttuuria”. Toisaalta sopimussuhde selkeyttää ja lisää ennakoitavuutta suhteessa spontaaniuden ihanteelle perustuvaan ei-kaupalliseen deittikulttuuriin. Seksityöhön hakeutuu siksi ihmisiä, jotka arvostavat jännitystä ja uusia kokemuksia, mutta haluavat kirjoittaa itse seikkailujensa käsikirjoitukset.

Suomessa prostituution sisäinen valtasuhde näyttäisi suosivan myyjää, mikä voi antaa resursseja yleisempäänkin elämänhallintaan. Seksityöntekijät kuvaavat, miten he ovat kantaneet asiakassuhteissa saamansa vallan, kauneuden ja itseluottamuksen tunteet myös muihin seksisuhteisiinsa. Heille on ollut vapauttavaa huomata, että seksuaalisesti aktiivinen ja omaa nautintoaan peräävä nainen voi olla haluttu.

Asetelma muuttuu kuitenkin heti, jos valta-asetelma järkkyy. Aineistossa on myös kipeitä pakkoseksin kokemuksia, kun asiakas ei jostain syystä kunnioitakaan rajoja tai oma taloudellinen ahdinko pakottaa seksin myyntiin. Se, että seksityöntekijöiden tilanne on Suomessa parempi kuin suuressa osassa maailmaa, ei vielä tarkoita tasavertaista asemaa muuhun väestöön nähden. Kaikki alalla toimivat kärsivät jossakin määrin huorastigmasta. Leima edellyttää henkisesti raskasta kaksoiselämää, vaikeuttaa seksityön lopettamista ja estää järjestäytymisen. Stigma on myös johtanut lainsäädäntöön, joka päinvastaisista tavoitteistaan huolimatta heikentää seksityöntekijöiden asemaa ja ajaa heitä syvemmälle marginaaliin.

Stigma on tärkeimpiä tekijöitä, kun seksityöntekijät punnitsevat seksin myymisen haittoja ja hyötyjä. Se on niin vahva, että sitä uhmataan vain poikkeustilanteissa ja painavin perustein. Seksityö ei siis ole kenelle tahansa avoin valinta, ja todennäköisesti enemmistö valintatilanteen eteen päätyneistä ei koskaan ala myydä seksiä. Alalle päätyminen edellyttää yhtä tai useampaa taustatekijää, jotka mahdollistavat normista poikkeamisen. Tällaisia ovat ainakin:

1. Aikaisempi kokemus marginaalista, jolloin huorastigman pelotusvaikutus ei ole yhtä vahva (koulukiusaaminen).
2. Voimakas tarve hallintaan ja ”pärjäämiseen” omin avuin (koulumenestys ja syömishäiriöt).
3. Tietoa ja kokemusta vaihtoehtoisista elämisen tavoista (runsas matkustelu, lukuharrastus).
4. Normista poikkeava seksuaalisuus (aktiivisuus, bi, trans).
5. Heikentynyt mahdollisuus sijoittua virallisille työmarkkinoille (etniset, sukupuolivähemmistöt).
6. Tarve nopealle rahalle (opiskelijat, päihderiippuvaiset).
7. Pääsy kaupallisen seksin verkostoihin (tuttavat, internet, tiedonhakutaidot).

Stigmassa ei kuitenkaan ole kyse muuttumattomasta ulkoisesta ehdosta, vaan aineistostani löytyy erilaisia hallinnan ja vastarinnan käytänteitä, joilla sen vaikutusta pyritään minimoimaan. Asiakaskontaktien riskeihin vastataan intuitiota kunnioittavalla asiakasvalinnalla, tilanteiden emotionaalisella hallinnalla ja käytännön pienillä turvallisuusnikseillä. Ammattitaitoinen seksityöntekijä osaa käsitellä asiakkaita ja vetää omat rajansa, hän tunnistaa vaaratilanteet ja noudattaa alan sisäistä ammattietiikkaa. Työnohjauksen puuttumisen ja työn henkisen raskauden vuoksi omien rajojen määrittely ja säilyttäminen ovat seksityössä jaksamisen perusta. Varsinkin viime vuosina seksityöntekijät ovat

rakentaneet myös erilaisia vertaistuen muotoja.

Pieni osa seksityöntekijöistä kokee toimivansa poliittisesti. Vuonna 2002 perustettiin alan työntekijöiden etujärjestöksi Salli, mutta yksittäisetkin seksityöntekijät ovat pyrkineet vaikuttamaan asemaansa kirjoittamalla päättäjille, antamalla haastatteluja mediaan sekä kertomalla työstään tapaamilleen ihmisille arjessa ja internet-keskusteluissa. Jotkut mieltävät seksityön itsessään poliittisena toimintana, kapinana yhteiskuntaa ja erityisesti sen seksuaalinormeja vastaan.

Havaintoni seksityöhön liittyvien motiivien ja valtasuhteiden moninaisuudesta ei ole mitenkään vallankumouksellinen. Päinvastoin, seksityötutkimuksen piirissä on viime vuosina tehty runsaasti samansuuntaisia huomioita eri seksityön aloilta ja eri puolilta maailmaa erityisesti suhteessa muihin ansaintamahdollisuuksiin (Pasko 2002, 50–51; Chapkis 1997, 22; Sanders 2004; Day 2007; Brewis & Linstead 2000). Julkisuuden päinvastaiset myytit eivät siis johdu tieteellisen tutkimuksen puutteesta, vaan sen vähäisestä vaikutuksesta yleiseen keskusteluun.[99]

Seksityön monimutkaista suhdetta tekijöidensä seksuaalisuuteen on sen sijaan tutkittu selkeästi vähemmän. Syynä aiheen kiertämiseen on ehkä ollut se, että radikaalifeministisen paradigman valtakaudella seksuaalisuus oli keskiössä, ja seksityötutkimus syntyi pitkälti vastareaktiona tälle perinteelle. Aikaisempi tutkimus näki kohteensa passiivisena uhrina, kun taas seksityötutkimuksessa haluttiin korostaa seksin myynnin taloudellista ulottuvuutta, työn kontekstia ja monien samanaikaisten valtarakenteiden vaikutusta.

Aineistoni kuitenkin osoittaa, että seksityön seksuaalista ulottuvuutta on mahdollista tarkastella samalla tavoin kuin seksityötutkimus on tehnyt työn näkökulmasta, siis samanaikaisesti vieraantumisen ja emansipaation potentiaaleja, mekanismeja ja ehtoja paikantaen. Tältä osin esimerkiksi Sophe Dayn (2007, 200–203) tutkimus tukee omia huomioitani ja onkin todennä-

köistä, että jatkossa seksuaalisuus kiinnostaa myös seksityötutkijoita enemmän.

Seksityöntekijät ovat haavoittuvaisessa asemassa ja toisilla heistä on vähemmän autonomiaa ja enemmän pakkoja ja riskejä kuin etuoikeutetummilla kollegoillaan. Vapauden ja vaihtoehtojen vähyys ei kuitenkaan palaudu seksityöhön vaan hyväksikäyttöön, köyhyyteen, rasismiin, päihdeongelmiin, heikkoon työmarkkina-asemaan, kokemattomuuteen ja/tai epätoivoon. Toisaalta myöskään seksityön emansipatorinen potentiaali ei ole universaali, vaan liittyy niihin kulttuurisiin tekijöihin, jotka tietyissä tilanteissa tukevat seksityöntekijän toimijuutta. Kaupallisen seksin riiston ja autonomian suhdetta voidaankin ymmärtää vain monimuotoisena ja eri tavoin yhteiskunnan rakenteisiin kiinnittyvänä ilmiönä.

Seksityön näkökulmasta tärkein yhteiskunnallisen vallan vektori on *seksuaalisuus*, sillä stigman kautta sen mekanismit yhdistävät kaikkia seksityöntekijöitä. Monimutkainen normikimppu säätelee yksilöiden seksisuhteita, kenen kanssa, miten, missä ja kuinka usein seksi on sallittua. Seksuaalinormien kautta määritellään myös *sukupuoleen, luokkaan ja etnisyyteen* liittyviä eroja. Seksityöntekijä seisoo näin neljän valtahierarkian risteyksessä ja tulee samanaikaisesti kyseenalaistaneeksi niitä kaikkia.

Seksityöntekijöiden keskiluokan muodostavat valkoiset, suomalaiset, heteroseksiä myyvät naiset. He ovat etuoikeutettuja suhteessa etnisiin tai miespuolisiin kollegoihinsa. Toisaalta valtayhteiskunnassa naiseus tekee heistä altavastaajia ja seksityössä keskiluokkaan päätyneille naisille on virallisilla työmarkkinoilla tarjolla lähinnä heikosti arvostettuja työväenluokkaisia töitä. Pysyttäytyminen monogaamisena matalapalkkaisena naisena takaa kyllä vakaan yhteisöllisen aseman, mutta seksityöntekijöiden kokemuksen mukaan jättää vähän mahdollisuuksia emansipaatioon. Aineistostani löytyy paljon ylpeyttä siitä, että toimijalla oli rohkeutta ”ottaa elämä omiin käsiinsä”.

Liitteet

A. Aineisto ja menetelmät

> ”Niin, prostituoituna tunsin, että minua kohdeltiin kuin saastaa, todella käytettiin hyväksi. Oli myös aikoja, jolloin valta oli minulla. Oli aika, jolloin se antoi paljon. Ja oli aikoja, jolloin se oli ihanaa. Menin alalle rahan vuoksi, mutta myös siksi, että minulla oli tarve tulla kosketetuksi. Halusin huomiota. Halusin asemaa. Syitä on niin paljon. Ongelma on siinä, että kaikki yrittävät yksinkertaistaa sitä, tietää onko se oikein vai väärin, hyvä vai paha asia.”[100] (Sprinkle 1995, 48.)

Kaupallisen seksin syitä on etsitty monesta suunnasta ja monenlaisilla aineistoilla. Varsinkin viranomaisselvitykset turvautuvat mieluusti asiantuntijalausuntoihin ja tilastoihin ihmisistä, jotka ovat seksityöntekijän roolissa olleet kontaktissa julkiseen sektoriin (esim. Lehti & Aromaa 2002). Pohjoismaisessa prostituutiotutkimuksessa on kaupallisen seksin syitä etsitty kysynnästä, jolloin luonteva tutkimuskohde ovat miesasiakkaat (Månsson & Linders 1984; Marttila 2004, 25). Ensimmäisen lähestymistavan ongelmana on kuitenkin kaupallisen seksin näkyvimmän – ja usein ongelmallisimman – osan ylikorostuminen. Esimerkiksi poliisin tilastoihin päätyy todennäköisimmin paritukseen kytkeytyvä tai kadulla tapahtuva prostituutio. Kysyntään keskittyvä tut-

kimus on taas sokea seksityöntekijän omalle toimijuudelle, sillä se rinnastaa virheellisesti seksityön ja sellaisen tavaratuotannon, jossa kysynnällä on suuri merkitys.[101]

Yksi menetelmä seksityön syiden kartoittamiseen olisi kausaalinen analyysi. Näin saataisiin esiin sellaisia rakenteellisia tekijöitä, jotka laadullisissa haastatteluissa jäävät piiloon. Seksityö on kuitenkin niin vahvasti marginalisoitu ilmiö, että kvantitatiivisesti edustavan otannan tekeminen ei ole mahdollista ja siten on etsittävä muita tutkimisen tapoja. Päädyin kysymään alalle ryhtymisen syitä seksityöntekijöiltä itseltään, sillä pidän heitä omien intentioidensa parhaina asiantuntijoina (vrt. Gubrium & Holstein 2003b, 23). Näkökulman relevanssia lisäsi sekin, että seksityöntekijöiden ääni puuttui suomalaisesta (ja pitkälti myös kansainvälisestä) prostituutiokeskustelusta.

Kysyminen on ilmeisin tapa selvittää ihmisten intentioita. Puolisoni voi ihmetellä, ”miksi kävit kaupassa?”, johon vastaan: ”maito oli lopussa”. Vastaus kertoo puolisolle syyn, sillä samassa kulttuurissa elävänä henkilönä hän jakaa monia ennakko-oletuksia. Hän mieltää kaupan paikaksi, jossa käydään vaihtamassa rahaa erilaisiin kotitaloustarvikkeisiin ja että kaupungissa elävälle, työssä käyvälle perheenäidille on paljon luonnollisempaa hakea maitoa kaupasta kuin lypsää lehmä. Puolisoni on myös tietoinen siitä, että talouteemme kuuluu lapsia ja että uskon maidon olevan heille terveellistä. Hän tietää, montako lapsia on ja kuinka paljon he suurin piirtein maitoa kuluttavat, joten sen loppuminen ei tule yllätyksenä.

Seksityöntekijöiden intentioiden kohdalla asia ei ole yhtä yksinkertainen. Koska kyse on ikään kuin vieraasta kulttuurista, pelkkä kysymys ”miksi myyt seksiä” ei anna valtakulttuurin edustajalle ymmärrettävää vastausta. Jotta yksittäinen ”rahan vuoksi” tai ”seikkailun vuoksi” kävisi järkeen, on ensiksi kuvattava, mitä seksin myynti käytännössä tarkoittaa, mitkä ovat ne riskit ja edut, joiden välillä seksityöntekijä punnitsee toimintanta mielekkyyttä,

mitä välineitä seksityöntekijällä on vaikuttaa näiden suhteeseen sekä mihin muihin vaihtoehtoihin seksityö vertautuu. Vasta tätä kautta on mahdollista jäljittää, mitä sellaisia selviytymisen välineitä riskialttiiksi ja tuhoavaksi mielletty seksityö lupaa, että se näyttäytyy mielekkäänä valintana.

Oletan siis, että vieraan kulttuurin toimijoiden itseymmärryksen tavoittaminen edellyttää ajattelun, toiminnan ja olosuhteiden käsittämistä tutkimuskohteen näkökulmasta käsin. Tutkimuskysymys – miksi Suomessa tehdään seksityötä – lähtee siitä, että on havaittu toimintaa (seksin myyntiä), joka vallitsevien kulttuuristen oletusten puitteissa voidaan selittää vain sellaisilla olosuhteilla (äärimmäinen köyhyys, naisen oikeudeton asema, ihmiskauppa), jotka eivät vastaa Suomen tilannetta (kohtuullinen sosiaaliturva, oikeusturva jne.). Siksi myynti vaikuttaa käsittämättömältä.

Ihmisten intentioiden ymmärtäminen voi tapahtua vain heidän tuottamiensa tekstien tai toiminnan kautta. Toiminta perustuu useimmiten jonkinlaisiin pyrkimyksiin, ja näitä pyrkimyksiä on mahdollista jossain määrin jäljittää – siinä mitassa kun ihmiset yleensä pystyvät toisiaan ymmärtämään. Pyrkimykset eivät katoa, vaikka toiminnalla olisi (myös) tarkoittamattomia seurauksia. Sen sijaan pyrkimysten käynnistämä toiminta usein muuttaa jollakin tavalla henkilön tulkintaa vallitsevista olosuhteista ja keinoista, joilla hän voi niihin vaikuttaa. Siten seksityöntekijöiden peruste(et) ensimmäisen asiakkaan ottamiseen voivat olla erilaisia kuin alalla pitempään olleiden. Toimintaa selitetään perimmältään käsityksillä olosuhteista, mutta samalla toiminta muuttaa käsityksiä ja usein myös olosuhteita.

Pyrkimysten taustalla on järjestelmä uskomuksia (maidon juonti on terveellistä, prostituutioasiakkaat ovat väkivaltaisia), joiden varassa ratkaisuja tehdään. Uskomusten oikea tulkinta edellyttää mahdollisimman suurta perehtyneisyyttä tutkimuskohteen ajatteluun ja toimintaan. Olennaista on uskomusten ymmärtäminen, ei niiden todenperäisyyden arviointi – paitsi

siten, että on ymmärrettävä, miksi niitä pidetään uskottavina.

Toiminnan ymmärtäminen siis seuraa sen sisältämän ajattelun ymmärtämisestä. Sen ymmärtäminen puolestaan edellyttää, että käsitämme, miten asiat on voitu ymmärtää siten kuin ne on ymmärretty, eli mitkä ovat ihmisten toiminnalleen antamat merkitykset. (Winch 1973, 121.) Kun seksityöntekijöiden toiminnan selittäminen nähdään tällä tavoin yrityksenä tavoittaa vierasta logiikkaa, tutkijan tehtävänä on toimia ikään kuin tulkkina kahden kulttuurin välissä. Se on suuri haaste kirjoittamiselle, sillä tulkintojen tulisi olla ”kaksinkerroin” todenmukaisia, vastattava samanaikaisesti tutkijan oman yleisön ja tutkimuksen kohteena olevien ihmisten käsitystä todenmukaisuudesta (Kalela 2000, 196).

Tässä luvussa kartoitan vieraan kulttuurin selittämiseen liittyviä ongelmia ja etsin niihin ratkaisua tulkintatavasta, joka mahdollistaa epäilevän ja samalla kuitenkin totuuteen pyrkivän tiedekäsityksen.[102] Kirjoitan mieluummin kokemuksesta kuin käsityksistä, sillä vaikka käyttämäni aineisto perustuu kieleen, se sisältää myös muita ulottuvuuksia, esimerkiksi kosketuksia, tuntemuksia ja tunteita. Aineiston, menetelmien ja esitystavan koherenssi syntyy tutkimusongelman tarkoituksenmukaisesta ratkaisemisesta.

Aineisto

Tutkimuksen empiria perustuu kolmen vuoden etnografiseen kenttätyöhön ja sen kuluessa kerättyyn tekstiaineistoon, ennen muuta seksityöntekijöiden suljetun internet-foorumin keskusteluihin (noin 11 000 viestiä 60 seksityöntekijältä vuosina 2003–2006) sekä 25 seksityöntekijän (20 naista, 2 miestä ja 3 transhenkilöä) luottamuksellisiin haastatteluihin.

Haastatelluista nuorin oli 16-vuotias ja vanhin 65. Suomalaisten lisäksi haastatelluista löytyy yksi venäläinen, virolainen ja thaimaalainen nainen. Suurin osa tarjosi ensisijaisesti päiväkah-

viseuraa, mutta osalla oli kokemuksia myös katuprostituutiosta, eroottisesta tanssista, puhelinseksistä ja SM-palveluista. Jotkut työskentelivät seksitöissä täyspäiväisesti, kun taas toiset saivat pääosan tuloistaan muualta. Neljä oli hankkinut muodollista koulutusta alalle, esimerkiksi hieroja- ja sidontakursseilta, terveydenhoidon alalta tai neuvontatyöstä. Haastatteluhetkellä kolme oli lopettanut seksityön ja neljä suunnitteli tekevänsä niin lähitulevaisuudessa.

Seksityöntekijöiden haastattelut toteutettiin kahdessa jaksossa. Fritz Schützenin menetelmää mukaillen (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 194–197) aloitin vuonna 2003 elämäkerta-haastattelut kahdeksan seksityöntekijän kanssa. He saivat itse päättää, mistä aloittaa, mitä kertoa ja missä järjestyksessä. Tutkijan tehtäväksi jäi kuunnella keskittyneesti mutta keskeyttämättä. Elämäntarina osoittautui lähestymistavaksi, jolla saatiin haastateltavalta monitasoinen kuvaus itsestä ja elämäntilanteesta ennen kuin haastattelusuhde ehti vakiintua ja tutkija omine odotuksineen käydä tutummaksi. Toivoin, että haastateltava itse määrittelisi mahdollisimman pitkälle ne aihealueet, jotka hän koki merkittäviksi. Lähtökohtana oli ajatus, että seksityötä on mahdotonta ymmärtää ilman sitä yleisempää elämän kontekstia, jonka osana se on.

Seuraavalla tapaamiskerralla esitin avoimia kysymyksiä, jotka liittyivät kertojan elämäkerrassaan esille nostamiin asioihin. Vasta tämän jälkeen siirryimme käsittelemään minua kiinnostavia tai haastateltavan välttelemiä aiheita. Koska aikaisemman prostituutiotutkimuksen ongelmana on ollut seksityöntekijöiden äänen puuttuminen, halusin antaa heidän kokemukselleen mahdollisimman paljon tilaa. Toisen vaiheen kysymykset ja itse asiassa myöhemmin kirjan rakennekin määräytyivät pitkälti niiden teemojen varaan, joiden yhteydessä seksityöntekijät elämäkerroissa pohtivat alalle päätymistään.

En kuitenkaan noudattanut puhtaasti schützenilaista, tutkijan ohjailun minimoimiseen tähtäävää haastattelumallia. Yksin-

omaan haastateltavan merkityksenannoista lähtevä tutkimus kävi mahdottomaksi jo silloin, kun ihmiset ilmoittautuivat seksityöntekijöinä kaupallista seksiä käsittelevään tutkimukseen. Elämänkerran jälkeen päästin haastattelun muuttumaan vapaaksi keskusteluksi, milloin se tuntui toimivalta. Lisäksi saatoin kysyä seksityöntekijöiltä kommentteja ja arvioita muissa haastatteluissa esille nousseista asioista.

Postmoderni haastattelututkimus arvostaa menetelmiä, joille yhteistä ovat tutkijan joustavuus ja keskittyminen haastateltavan omien jäsennysten kuunteluun. Perinteinen, hierarkkiseksi ymmärretty kysymys–vastaus asetelma on haluttu korvata keskustelullisemmalla haastatteluotteella. (Gubrium & Holstein 2003b, 30.) Uusia lähestymistapoja kokeiltaessa on kuitenkin muistettava, että haastateltava ei ehkä ole postmodernista kuullutkaan ja saattaa odottaa pitkälle strukturoitua, muodollista haastatteluformaattia. Tämä kävi ilmi muun muassa siten, että monet haastateltavat olisivat mieluusti tapaamisen sijaan vain ”täyttäneet lomakkeen netissä”. Kolmannessa vaiheessa syksystä 2004 lähtien erkaninkin Schützenin menetelmästä kokonaan ja laadin yksityiskohtaisen kysymysrungon, jossa tarkensin edelleen jo käsiteltyjä teemoja, tein joitakin sokkopistoja sekä keräsin taustatiedot haastateltavista ja heidän työskentelyolosuhteistaan (Liite B).[103]

Haastateltavien määrä kasvoi kahdeksasta kahteenkymmeneenviiteen. Uusien kanssa aloitimme edelleen vapaalla elämäkerralla, mutta muuten kysymykset olivat kaikille samoja. Vaikka monen haastattelukerran ydinryhmään mahtui vain kahdeksan seksityöntekijää, haastattelin kaikkia tapaamiani ja haastatteluun suostuvia seksityöntekijöitä kertaalleen. (Loppujen 17 valikoituminen tapahtui siis tavoitettavuuden ja suostuvaisuuden perusteella, ei niinkään tutkimuksellisin kriteerein.)

Tavoitteena ensimmäisen kahdeksan muodostaman ydinryhmän kokoamisessa oli mahdollisimman suuri heterogeenisyys. Ajatuksena oli, että nimenomaan suomalaisen seksityön erityis-

piirteet korostuvat parhaiten, kun haastateltavilla on mahdollisimman vähän muita yhteisiä nimittäjiä. Ryhmästä tulikin niin moninainen kuin tutkija ikinä olisi voinut toivoa: vaihtelua esiintyy ainakin iän, sukupuolen, kansallisuuden, asuinpaikan, perhetilanteen, koulutuksen, luonteen ja henkilökohtaisten kiinnostusten suhteen. On kuitenkin todettava, että ydinryhmä koostui tällaiseksi enemmän sattuman kuin tietoisen valinnan seurauksena: vaikka teinkin jonkinlaista karsintaa, valinnanvaraa oli kuitenkin suhteellisen vähän.[104]

Seksialan liiton varapuheenjohtajuus helpotti pääsyäni kaupallisen seksin kentälle.[105] Tunsin ennalta avainhenkilöitä seksibisneksestä, poliisista, sosiaalisektorilta ja akateemisesta maailmasta. Järjestöyhteyksissä tapaamani seksityöntekijät suosittelivat haastatteluun osallistumista ja rohkaisivat tuttaviaan mukaan tutkimukseen, ja nämä taas puolestaan toivat omia tuttaviaan. Silti 25 sitoutuneen haastateltavan löytäminen vei useita kuukausia.

Käytännössä haastateltavat saatiin ns. lumipallotekniikan avulla. Siinä pyritään ensin paikantamaan joitakin tutkimuksen kriteerit täyttäviä henkilöitä, jotka puolestaan johdattavat muiden luokse. (Warren 2002, 87; Biernacki & Waldorf 1981.) Jonkinlainen läpimurto tapahtui kesällä 2004, noin vuoden tutkimustyön jälkeen. Tällöin seksityöntekijät ja muut alaa tuntevat alkoivat itse ilmoittautua haastateltavaksi. Vaikka mitään massaryntäystä ei syntynyt, käänne oli selvä: tätä ennen vain kaksi henkilöä oli hakeutunut omatoimisesti tutkimukseen.

Syitä äkilliseen innostukseen oli varmaankin useita. Ensinnäkin elokuun 2004 alusta voimaan astunut parituslaki kielsi kaupallisen seksin ilmoittelun sanomalehdissä ja internetissä. Laki kuohutti prostituutiokenttää ja näytti ensimmäistä kertaa konkreettisesti, mitä seurauksia prostituutioon liittyvillä myyteillä oli. Monet haastateltavat ilmoittivat yhdeksi osallistumisen motiiviksi halun horjuttaa yleisiä, heidän näkökulmastaan valheellisia ja loukkaavia myyttejä seksityöstä:

> ”Jotenkin mä haluan edistää tän alan hyväksyntää ja hirveen hyvä juttu, jos tää [haastattelu] jotenkin näkyy sit joskus jossain väitöskirjassa, mitä sitten asiasta päättävät silmäilevät. Jos yleiseen tietoisuuteen leviäis, et me ollaan ihan yhtä hyviä ihmisiä kun kaikki muutkin, et me ei olla mitään pohjasakkaa.” (H, Siveyden Sipuli)

> ”Anna: Miks sä lähdit mukaan tutkimukseen?
> Susa: Ihan sen takia, et mun laisia on varmasti paljon, mut me ollaan just niitä, joiden ääni ei tuu koskaan kuulumaan. Koska meillä ei oo mitään tarvetta oikeestaan siihen, koska me ei haluta mitään apua eikä me koeta olevamme mitään uhreja.” (H, Susa)

Sitoutumiseni seksityöntekijöiden aseman parantamiseen tähtäävään toimintaan todennäköisesti helpotti haastateltavien löytymistä ja rakensi luottamusta haastattelutilanteessa (vrt. Rastas 2005, 91).

> ”No mä näin sut sillon Obsissa telkkarissa lyhyesti, ja olin mä aikasemmin kuullu sun nimen. Mulla oli semmonen käsitys, et sä oot seksityöläisten puolustaja, et sä kerrot vähän erilaisen näkökulman asiaan.” (H, Mimosa)

Toinen vaikuttava tekijä oli yhteistyö Sihteeriopiston kanssa.[106] Sain ilmoituksen tutkimuksesta sekä Sihteeriopiston etusivulle että seksityöntekijöiden omalle keskustelukanavalle. Kanavalla keskusteltiin tutkimuksestani ja tutkimukseen jo osallistuneet kehottivat muita tekemään samoin.

Aineistossani painottuu itsenäisten, kotonaan työskentelevien suomalaisten naisten näkökulma. Perustelen valintaa sillä, että he ilmeisesti muodostavat Suomessa suurimman prostituoitujen ryhmän ja on todennäköistä, että kommunikaatioteknolo-

gian kehitys johtaa internetin kautta tapahtuvan seksin myynnin yleistymiseen muuallakin. Lisäksi tämä seksityöntekijöiden ”keskiluokka” näyttää jääneen tutkimuksessa katu-, bordelli- ja eliittiprostituutiota vähemmälle huomiolle (kuitenkin Murphy & Venkatesh 2006, 131, 135; Whelehan 2001, 4–8).

Vaikka lähes koko seksityön kirjo on aineistossa jollakin tapaa mukana, vähän on sellaisia seksityöntekijöitä, joilla ei ole lainkaan yhteyksiä kaupallisen seksin verkostoihin joko työn satunnaisuuden (esim. opiskelijat), resurssien puutteen (esim. sosiaalisesti erittäin marginalisoituneet) tai rajoitetun toimintavapauden (esim. parittajan alaisuudessa työskentelevät) vuoksi. Heitä lumipallomenetelmä tavoitti huonosti.

Haastattelu on aina täynnä positiivisia ja negatiivisia tunteita ja siksi monimutkainen. Tutkija saattaa pyrkiä luomaan sellaista emotionaalista dynamiikkaa, joka tukee hänen strategisia intressejään. Näin voi tapahtua tutkijan tiedostamatta, ja siksi haastattelutilanteiden reflektio on tärkeää. (Blee 1998, 382–383.) Minulle oli tärkeää voittaa haastateltavien luottamus ja saada heidät puhumaan henkilökohtaisiksi mielletyistä kysymyksistä. Pitkin haastattelua huomasinkin hyödyntäväni vaihtelevasti naiseuden, Sallin tai raskauteni herättämiä yhteisyyden kokemuksia. Näin tekivät myös haastateltavat. Monet toivat esille myös seksityöhön liittyvän salaamisen raskauden, jolloin tutkimushaastattelun terapeuttinen (tai työnohjauksellinen?) ulottuvuus korostui. Haastateltavalla ei välttämättä ollut koskaan tai ainakin hyvin harvoin mahdollisuutta puhua avoimesti työhönsä liittyvistä seikoista.

Toinen pääaineistoni on seksityöntekijöiden tuottama listakeskustelu. Internet tarjoaa suhteellisen turvallisen ja anonyymin väylän asiakashankintaan. Perinteisten bordellien ja katuprostituution rinnalle on länsimaissa kasvanut merkittävä itsenäisten, internetin välityksellä operoivien seksityöntekijöiden ryhmä. (Murphy & Venkatesh 2006, 130.) Erityisen nopeaa kehitys on

ollut Suomessa, jossa ilmasto ei suosi katutyöskentelyä, bordellit ovat laittomia, kommunikaatioteknologia lähes kaikkien ulottuvilla ja seksityöntekijöiden koulutustaso verrattain korkea.

Sihteeriopiston yhteydessä on toiminut vuodesta 2003 lähtien seksityöntekijöille tarkoitettu suljettu keskustelukanava. Sivuston ylläpitäjä ja itseni pois lukien kaikki ovat seksityöntekijöitä, pääsääntöisesti suomalaisia itsenäisesti seksiä myyviä naisia. Kanava toimii monella tapaa vertaistukiverkkona: siellä varoitetaan hankalista asiakkaista, vaihdetaan ammatillisia niksejä ja kauneusvinkkejä, yhdenmukaistetaan hintoja, organisoidaan yhteistoimintaa, rakennetaan vastaidentiteettiä sekä puretaan iloja ja suruja. Aktiivisten kirjoittajien joukko on pieni ja he tuntevat toisensa. Siksi ei ole syytä epäillä, että nimimerkkien takana kirjoittavat eivät olisi todella seksityöntekijöitä.

Itse sain käyttäjätunnukset listalle vuonna 2006. Ennen liittymistäni käytiin listalla keskustelu, jonka sisältöä en tiedä, sillä ylläpitäjä poisti vakiintuneen tavan mukaan ketjun ennen kirjautumistani. Selkeän enemmistön on kuitenkin täytynyt olla käyttöoikeuksieni puolesta, muuten niitä tuskin olisi annettu.

Ensimmäisessä viestissä esittelin itseni ja tutkimukseni, joten siitä lähtien kirjoittajat tiesivät, että jollakin tasolla lista olisi osana tutkimusta. Suurin osa hyödyntämästäni materiaalista on kuitenkin tuotettu ennen vuotta 2006, siis puhtaasti muihin kuin tutkimuksellisiin tarkoituksiin. Milloin olen siteerannut tekstiä suoraan, olen kysynyt luvan kirjoittajalta. Aivan kaikki eivät lupaa antaneet.

Internetin roolista seksibisneksessä on olemassa lukuisia artikkeleita (Sharp & Earle 2003; Sanders 2005), mutta niiden empiirinen aineisto on kerätty kaikille avoimilta sivustoilta. Tutkijalle *Sex Worker Community* on kallisarvoinen aineisto, sillä seksityöntekijät ovat itse valinneet keskustelunaiheet omista lähtökohdistaan käsin. Monet kanavan viesteistä on kirjoitettu jonkin aktuaalin pulmatilanteen aikana, esimerkiksi myöhässä olevaa

asiakasta odotellessa tai hankalan asiakkaan juuri lähdettyä. Vastaavaa aineistoa ei ole mahdollista tuottaa haastatteluilla.

Haastattelujen ja keskustelukanavan lisäksi tutkimuksessa on käytetty jonkin verran seksityöntekijöiden omia päiväkirjamerkintöjä ja muita kirjoituksia. Pidin myös itse tutkimuspäiväkirjaa, josta tekstiin on päätynyt yksi suora lainaus. Erityisesti *Prostituutio Suomessa* -luvussa on hyödynnetty poliisin rikostutkintapöytäkirjoja.

Kaikissa edellä mainituissa aineistoissa nimet on muutettu. Haastateltavat saivat itse valita nimimerkkinsä, muiden tekstien kohdalla ne päätin minä. Anonymiteetin turvaamiseksi jotkut seksityöntekijät esiintyvät sitaateissa monella nimellä ja joissakin tapauksissa tutkimuskysymyksen kannalta epäolennaisia taustatietoja on muutettu. Haastattelujen (H) litteraatioissa lauseita on muokattu luettavammaksi poistamalla puhekielelle ominaisia ”niinku”- ja ”että”-täytesanoja. Useita vuoronvaihtoja sisältävät haastattelusitaatit on jätetty draamakäsikirjoituksen muotoon. Puheen ulkopuolisesta viestinnästä on litteraatioihin merkitty vain [nauru]. Kanavan viesteihin (K) olen lisännyt joitakin välimerkkejä ja isoja alkukirjaimia.

Dokumentoitu aineistoni perustuu siis Suomessa toimivien seksityöntekijöiden omiin kirjoituksiin ja nauhoitettuihin haastatteluihin. Suurin osa kontaktistani seksialaan jäi kuitenkin dokumentoimatta tai korkeintaan omien muistiinpanojen varaan, sillä aina ei nauhurin käyttö ollut mahdollista tai tarkoituksenmukaista (vrt. Penttinen 2008, 142). Vaikka tähän seksityöntekijöiden parissa viettämääni aikaan ei tutkimuksessa suoraan viitata, se on varmasti laajentanut ymmärrystäni seksityöstä ja sen tekijöistä. Jo haastattelutilanteisiin liittyi paljon epämuodollista jutustelua, mutta sen lisäksi olen vuosien mittaan neuvotellut, juhlinut, matkustanut, mailaillut, politikoinut ja kahvitellut lukuisten seksityöntekijöiden kanssa. Kun oivalsin kaupalliseen seksiin liittyvien viranomaislähteiden epäluotettavuuden, otin

tavakseni etsiä ja haastatella ulkomaanmatkojeni yhteydessä paikallisia seksityöntekijöitä (Lontoo, Bryssel, Barcelona, Tallinna, Amsterdam, Pariisi ja Durban). Kansainvälistä perspektiiviä lisäsi myös osallistuminen seksityöntekijöiden eurooppalaisen verkoston tapaamisiin Belgiassa 2005 ja Bulgariassa 2007. Kesällä 2005 tein Tukholmassa kahden viikon kenttätyöjakson.

Aineiston rajat ja mahdollisuudet

Kaukana akateemisesta kulttuurista olevien ryhmien tutkiminen on aina haasteellista, mutta erityisen vaikeaa se on silloin, jos potentiaalisilla informanteilla on marginaalisen asemansa vuoksi vahvat perusteet suhtautua epäluuloisesti tutkijoihin. Jo haastattelujen saaminen voi olla hankalaa, mutta Laura Agustin (2004, 5) kiinnittää huomiota myös siihen, että suostuessaan haastatteluun seksityöntekijät kertovat usein sen mitä arvelevat tutkijan haluavan kuulla. Monet alan klassikoista perustuvatkin analyyseihin muiden kuin seksintyöntekijöiden kirjoittamista teksteistä (esim. Dworkin 1987; Jeffreys 1990).

Tutkimustyöni aikana olen tormännyt toistuvasti kysymykseen, miten varmistaa, etteivät seksityöntekijät – tietoisesti tai huomaamattaan – valehtele minulle. Enhän ole kiinnostunut niinkään aineiston diskursiivisista piirteistä kuin niiden välittämän viestin sisällöstä. Joissakin prostituutiosta käytetyissä puheenvuoroissa (esim. Barry 1995, 69–70) jopa varoitetaan uskomasta seksityöntekijöiden omaa kertomusta ainakin niissä tapauksissa, kun kertomus korostaa seksityön positiivisia merkityksiä.

Todellisuuteen sisältyy niin subjektiivista kuin objektiivistakin ainesta. Puhe on aina tulkintaa, jota väritetään, muutetaan ja valikoidaan siten, kun viestin oletetaan tarkoituksenmukaisimmin välittyvän vastaanottajalle. 12-vuotiaan poikani vastaus kysymykseen ”millainen oli päiväsi?” on erilainen, kun kysymyk-

sen esittäjänä on äiti illallispöydässä tai paras kaveri pelikoneen äärellä. Kummassakin tilanteessa hän valikoi kertomukseensa asioita, joiden arvelee kiinnostavan kuuntelijaa. Hän lisäilee yksityiskohtia saadakseen tarinasta viihdyttävän, tai jättää niitä pois, jotta ei pitkästyttäisi kuulijaa (tai koska niiden ilmitulolla voisi olla kiusallisia seurauksia).

Tässä suhteessa seksityöntekijät ovat kertojina samanlaisia kuin kuka tahansa ja tällaiset reunaehdot tutkijan pitäisi kyetä huomioimaan omalla sosiaalisella kompetenssillaan. Lisäksi on kuitenkin todennäköistä, että seksityöntekijöiden kuvauksia muokkaavat ainakin kolme seikkaa:

1. Konventionaalinen kaunistelu viittaa siihen, miten ihmisillä on taipumus esittää itsensä positiivisessa valossa. He voivat esimerkiksi korostaa haastattelussa kirjaharrastustaan, vaikka aikaa kuluisi paljon enemmän naistenlehtien parissa.
2. Onnellisuusmuuri tarkoittaa sosiaalista tapaa ylläpitää todellisuutta positiivisempaa (tai joissain erityistapauksissa negatiivisempaa) julkisivua. Tulkitsen huorastigman olevan sidoksissa tähän mekanismiin ja keskustelen siksi sen vaikutuksesta enemmän Stigma-luvussa.
3. Monet seksityöntekijät ilmoittivat osallistuvansa tutkimukseen horjuttaakseen vallitsevia (vääriä) myyttejä. Tällöin ainakin tutkimusta varten syntyneessä haastatteluaineistossa korostuvat vallitsevia käsityksiä kyseenalaistavat seikat.

Aineiston subjektiivisuudesta ei kuitenkaan voida vetää johtopäätöstä, että sosiaalitieteiden pitäisi keskittyä pelkästään helpommin tutkittaviin aiheisiin. Silloin kuva yhteiskunnasta jäisi hyvin kapeaksi. Sitä paitsi samanlaisiin haastatteluihin perustuvat myös ne harvat mutta paljon siteeratut empiiriset tutkimukset, joissa

prostituution vaikutukset nähdään pelkästään negatiivisina (esim. Høigård & Finstad 1992, 173–184), mutta joiden tuloksia harvemmin kyseenalaistetaan, koska ne tukevat vallitsevia käsityksiä. Vaikka tarinat ovat subjektiivisia, ne ovat monilla tavoin sidoksissa itsensä ulkopuoliseen todellisuuteen. Valintaa ei voi tehdä uskon ja epäuskon välillä, vaan aineiston huolellisen arvioinnin kautta.

Haastattelujen uskottavan tulkinnan kannalta suurimmaksi ongelmaksi muodostui seksityöhön liittyvät vahvat ennakkokäsitykset ja puhetavat, jolloin niin aineistoni seksityöntekijöillä kuin itselläänikin oli vaikeuksia löytää kieltä, joka vastaisi kokemusta. Jo Doezema kertoo, miten stigmatisoidusta toiminnasta on vaikea antaa omaa kokemusta vastaavaa haastattelua:

”Useimpien töiden kanssa, jos sinulla on ollut paskamainen päivä tai huono asiakas tai jotain, ihmiset eivät tule sanomaan, että sellaista se on ja että sinun pitää lopettaa työskentely välittömästi. Sen sijaan prostituution kohdalla olen aina tuntenut, että jos en vakuuttele kuinka fantastista tämä minusta on ja kuinka tätä rakastan, he vaativat lopettamaan.” (Doezema, haastatellut Chapkis 1997, 120–121.)

Yleiset kaupallisen seksin myytit olivat haastatteluissa voimakkaasti läsnä ja on vaikea sanoa, missä määrin haastattelutilanne, julkisuudessa käyty keskustelu ja haastattelijan persoona ovat vaikuttaneet siihen, että seksityöstä kerrotaan juuri tällä tavoin. Lisäksi on huomattava, että kuten elämä yleensä, myös seksityöntekijöiden tuottamat tekstit voivat olla keskenään ja sisäisesti ristiriitaisia, ikään kuin puhua itseään vastaan: sama seksityöntekijä saattoi korostaa luottamuksen tärkeyttä ammattietiikassa ja puolen tunnin kuluttua kertoa, kuinka hän käännytti oveltaan satoja kilometrejä ajaneen asiakkaan.

Toisaalta haastattelun sosiaaliset konventiot edellyttävät totuudenmukaisuutta (vastaavuutta tapahtuneeseen) ja vilpittömyyttä (vastaavuutta kertojan omiin tunteisiin ja intentioihin)

(Hänninen 2000, 20, 25). Tulkitsin, että haastateltavani suhtautuivat tutkimukseeni vakavasti ja halusivat välittää mahdollisimman totuudellisen kuvan kokemuksestaan. Kaikkeen empiiriseen aineistoon on syytä suhtautua kriittisesti, mutta ei ole mitään syytä vähätellä haastateltavan todistusta omasta kokemuksestaan vain sillä perusteella, että se on ristiriidassa vakiintuneiden käsitysten kanssa.

Massiiviset yhteiskunnalliset muutokset – kuten marginalisointi tai seksin kaupallistuminen – näyttävät erilaisilta, kun niitä katsotaan yksityisten ihmisten näkökulmasta. Yksilöiden tarkastelun etuna on, että se tuo esiin toimijat ja ilmiön sisäisen varianssin, kuinka ihmiset tulkitsevat tilanteita eri tavoin ja siten päätyvät myös erilaisiin valintoihin. Kun yksilöllisestä kokemuksesta kertovaa aineistoa tarkastellaan tästä näkökulmasta, tullaan lähelle historian – erityisesti mikrohistorian – lähestymistapaa. (Vrt. Alapuro 2001, 52, 55.)

Mikrohistorialle ovat tyypillisiä pienet rajatut aineistot, joiden lähiluennalla pyritään mahdollisimman monipuoliseen ja syvään tulkintaan. Vaikka suurennuslasin alla on yksilö (tai pienyhteisö), sen avulla voidaan tarkastella hyvinkin laajojen teemojen konkretisoitumista. (Suoninen 2001, 19, 24.) Omalle kulttuurille vieraan ajattelun ymmärtämiseen liittyvät haasteet ovat pitkälti samoja (kokonaisvaltaisuuden vaatimus, aineiston subjektiivisuus, tutkimuskohteen sisäinen varianssi), oli sitten kyseessä ajallinen, maantieteellinen, kielellinen tai mentaalinen välimatka (vrt. Peltonen 1992, 8, 15, 26–27). Näillä kaikille on myös yhteistä, että tulkinta edellyttää aineiston sensitiivistä ja kyseenalaistavaa luentaa.

Tavoitteeni on kerätä ja tulkita parhaita mahdollisia havaintoaineistoja niiden reunaehdot huomioiden. Emme voi edellyttää näiltä tulkinnoilta erehtymättömyyttä, mutta koska todellisuus on kuitenkin olemassa uskomustemme suhteellisen riippumattomana ”tuomarina”, niin voimme varovaisesti arvioida, että tie-

tyin menetelmin hankittuihin tulkintoihin on perusteltua luottaa enemmän kuin joihinkin toisiin – vaikka myöhempi tutkimus luultavasti osoittaakin johtopäätöksissä jotakin muutostarvetta.

Kun kiinnostuksen kohteena on inhimillinen kokemus, kaikki kerättävissä oleva aineisto palautuu kokijan omaan tulkintaan. Voimme saada monipuolista materiaalia prostituutioilmiöstä yleisellä tasolla täydentämällä seksityöntekijöiden haastatteluja poliisien, sosiaalivirkailijoiden, tullin työntekijöiden, lainsäätäjien, parittajien, tutkijoiden ja asiakkaiden tuottamasta aiheistosta. Viitteitä antavat myös aikaisemmat seksityöntekijöiden haastatteluihin perustuvat tutkimukset. Kuitenkin muut kuin seksityöntekijöiden itsensä tuottamat tekstit voivat toimia korkeintaan vertailumateriaalina.

Nettikeskustelun ja tutkimushaastattelujen rinnakkainen tarkastelu tuo syvyyttä tulkintaan. Luotettavuutta lisää myös peräkkäisten haastattelujen tekeminen. Pitkä haastattelusuhde ja toistuvat haastattelut toisaalta vahvistavat haastattelusuhteen luottamuksellisuutta ja toisaalta tekevät tietoisesta vääristelystä vaikeaa. Toistuvien haastattelujen suurin etu on kuitenkin siinä, että peräkkäiset haastattelut antavat tilaa arvioida tulkinnan merkitystä ja pysyvyyttä kokemuksen kuvauksessa. Haastateltava ei vain hallitse itseään koskevaa informaatiota, vaan myös kehittelee sitä haastattelun kuluessa (Gubrium & Holstein 2003b, 32–33). Haastateltavan muisto tietystä kokemuksesta merkityksellistyy aina uudestaan kussakin elämäntilanteessa.

Eri tavoin tuotettu materiaali ja erilaiset näkökulmat antavat potentiaalisesti laajemman ymmärryksen kuin yhtenäinen aineisto. Otan esimerkiksi aineistoni käsittelytavasta Krissen, osa-aikaisen seksintyöntekijän haastattelun. Hänen kohdallaan prostituutiota edeltävä kokemus seksistä rajoittui ensirakkauteen noin kahdenkymmenen vuoden iässä. Pyynnöstäni Krisse muistelee haastattelussa, millaista seksi ensimmäisen poikaystävän kanssa oli. Krisse kertoo nuoruudestaan elämäntilanteessa, jossa hän on

tyytyväinen nykyiseen parisuhteeseensa ja kuuluu koulutettuun keskiluokkaan.

Krisse kertoo ensimmäisen poikaystävän kanssa harrastetusta seksistä kolmesta näkökulmasta, ensin vastauksena suoraan kysymykseen, sitten pohdinnoissa valtasuhteista ja viimein nuoruuden rakastumisen muistelmissa:

> ”Krisse: Se seksielämä ei ollu varsinaisesti kyllä ihan huippuhyvää, mutta ei kyllä ihan huippuhuonookaan. Se oli sellasta, että me harrastettiin seksiä aina sillon kun hän halusi ja sillä tavalla kun hän halusi. Et oikeestaan mä en pystyny ilmasemaan niitä omia halujani ja toiveitani.
> Anna: Miksi? Eikö sulla ollu sanoja vai etkö sä uskaltanu vai mitä?
> Krisse: Mul ei ollu sanoja ja sit toisekseen en mä uskaltanukkaan, koska mä pidin sitä – just kun kotona ei ollu koskaan puhuttu, niin toisaalta mä jatkoin sitä samaa, etten uskalla puhua. Sit jos ajatellaan sitä, että esimerkiks tän anaaliseksin kanssa, niin sehän oli sitä, et hän halus harrastaa sitä ja sit kun mä kieltäydyin, niin sit me kuitenkin harrastettiin sitä, koska hän sitten löi minua. Et se kuulu hänen oikeuksiinsa.
> Anna: Ulkopuolisen korvaan, jos pakotetaan lyömällä johonkin, niin sitä vois pitää aika huonona seksielämänä…
> Krisse: Niin. Näin jos ajattelee, niin se on ollu sitä kautta hirveen huonoa. Mut sit oli taas niit hyviäkin hetkiä, niitä äärimmäisen ihania hellyyden hetkiä. Se, että mä olin jotenkin niin hirveen rakastunu, niin hirveen kiinni siinä ihmisessä, ja mä pelkäsin irrota, mä aatteelin, et ’mitäs sitte?’” (H, Krisse)

Katkelmassa Krisse kokee alistuneensa seksissä sellaiseen, mitä ei olisi itse halunnut, mutta toisaalta sama kiinnittyminen toiseen mahdollisti myöhemmin kadotetun ”äärimmäisen hellyyden”. Krissen arviot seksielämästään ensirakkauden kanssa voidaan tiivistää seuraavaan taulukkoon:

	Seksin kuvaus	Aiheyhteys
Tulkinta1	Ei erityisen hyvää, mutta ei erityisen huonoa	Seksielämän yleisarviointi
Tulkinta 2	Poikaystävä pakottaa lyömällä anaaliseksiin	Alistuminen toisen vaatimuksiin
Tulkinta 3	Ihanat hellyyden hetket	Rakastuneena oleminen

Kaikki kolme kuvausta seksielämästä ovat loogisesti ajatellen keskenään ristiriitaisia. Kun kuitenkin kiinnostuksen kohteena ei ole seksielämä sinällään, vaan Krissen kokemukset siitä, jokainen parisuhteessa elänyt ymmärtää, että lausunnot täydentävät toisiaan ja ovat paitsi mahdollisia myös todennäköisesti ”tosia”. Ymmärrettävä kokonaisuus syntyy vasta, kun näkee kaikki kolme tulkintaa. Jos mikä tahansa niistä peitetään, jäljelle jäävät kaksi näyttävät järjettömiltä ja herättävät epäilemään, että haastateltava valehtelee tai että hänen käsityksensä seksistä eroavat merkittävästi yleisestä. Kolmena erillisenä subjektiivisena tulkintana ne kuitenkin täydentävät toisiaan ja antavat yhdessä lähempänä todellisuutta olevan kuvan kokemuksesta kuin mikään yksinään.

Kanssatutkijuus

Haastattelutyöni sivusi toimintatutkimuksen periaatteita aina-

kin kolmessa kohtaa (Kuula 1999, 218, 226). Ensinnäkin aineiston kerääminen ja teorianmuodostus kulkivat lomittain. Olemassa olevien tekstien pohjalta syntyneitä käsityksiä ja teorioita testattiin seuraavissa haastatteluissa.[107] Toimintatutkimukselle tuttua on myös haastateltavien monipuolinen osallistuminen. He tekivät haastattelun, kommentoivat litteraatioitaan ja antoivat palautetta haastattelutilanteista. Heiltä pyydettiin valmistuvaan tekstiin mielipiteitä ja tuntemuksia. Kolmas yhteinen piirre on haastateltavien ja osin myös tutkijan ymmärrys tutkimuksesta osana prosessia, jossa prostituution myytit kyseenalaistetaan.

Perinteisessä prostituutiotutkimuksessa suuri osa aineistoista on kerätty viranomaisinstituutioissa tai niiden välityksellä (sairaalat, vankilat, seksuaaliterveysprojektit), mikä helposti määrittää myös tutkijan viranomaistahoksi ja vaikuttaa kerätyn tiedon luonteeseen. Muun muassa rikollisia yhteisöjä tutkineet Jeff Ferrell & Mark S. Hamm (1998, 10) ovat sitä mieltä, että alakulttuurin sisäisen logiikan ymmärtäminen edellyttää alakulttuurin sisään astumista. Vasta ”vankila- ja oikeussalisosiologiasta” luopuminen mahdollistaa myös irrottautumisen institutionalisoituneesta rikoksen määritelmästä. Tämä pätee tietysti myös muihin, valtainstituutioissa määriteltyihin marginaaleihin. Siksi päädyin valitsemaan osallistuvan ja (tutkijaa sekä seksityöntekijöitä) osallistavan tutkimusotteen.

Merja Laitinen (2005, 55–56) turvautuu väitöskirjassaan *kanssatutkijuuteen* vastauksena subjektiivisen haastattelumateriaalin ja sen kontekstoinnin ongelmiin. Ymmärrän Laitisen tarkoittavan kanssatutkijuudella ensisijaisesti perinteisen tutkija–tutkimuskohde-valtahierarkian korvaamista tasa-arvoa ja vuorovaikutusta korostavalla haastatteluotteella. Sen taustalla ovat oletukset tutkijan välttämättömästä subjektiivisuudesta ja haastateltavasta oman kokemuksensa parhaana asiantuntijana. Gubrium ja Holstein (2003a, 68–70) ehdottavat, että tutkijat suostuisivat myöntämään ja alkaisivat hyödyntää niin haastateltavan kuin haastattelijankin

panokset haastattelutiedon tuottamiseen. ”Tämä tarkoittaa tietoista ja tunnollista osallistumista haastatteluprosessiin ja -tuotteeseen tavalla, joka on entistä herkempi tietoisuuden sosiaaliselle rakentumiselle. Haastattelun mieltäminen *aktiiviseksi* merkitsee perinteisiä lähestymistapoja enemmän osallistumista tiedon kokoamiseen.” Haastateltavaa ei nähdä vain hallitsemassa kokemuksensa faktoja ja yksityiskohtia, vaan jakamassa ne haastattelijan kanssa samalla lisäten, poistaen ja muuttaen.

Keskustelua korostavassa tutkimuksessa tutkimuskohde ymmärretään toimijana, joka yhdessä tutkijan kanssa määrittelee myös sen temaattiset rajaukset.[108] Dostojevskilaista kerrontaa mukaillen tavoitteena on estää tutkijaa muuttamasta vieraita tietoisuuksia objekteiksi, joista sitten voidaan esittää yksipuolisia ja lopullisia väittämiä (Bahtin 1991, 106):

”Ihmistä ei saa muuttaa yksipuolisen rajoittavan tiedostamisen äänettömäksi objektiksi. **Ihmisessä on aina jotakin sellaista, minkä vain hän itse voi löytää itsetietoisuutensa vapaassa aktissa ja sanassaan, mikä ei alistu ulkoiseen yksipuoliseen määrittelyyn.** […Dostojevskin myöhemmissä teoksissa henkilöhahmot] tuntevat elävästi oman sisäisen ehtymättömyytensä, kykynsä tavallaan muuttua sisältä päin ja muuttaa mikä tahansa heitä koskeva ulkopuolinen ja lopullinen määrittely **epätodeksi**. Niin kauan kuin ihminen elää, hän ei ole valmis ja sanonut viimeistä sanaansa.” (Bahtin 1991, 93–94.)

Lainaus tuo esiin paitsi inhimillisestä kokemuksesta kiinnostuneen tutkimuksen välttämättömän subjektiivisuuden myös dialogisen tutkimusotteen edut ”totuudellisemman” tiedon saavuttamiseksi. Kerätty aineisto ei välitä vain kuvaamaansa kokemusta, vaan myös tavat, joilla se tehdään puheessa yhä uudelleen eläväksi. Tämän merkityksellistymisprosessin voidaan nähdä jatkuvan myös tutkijan analyysissä ja lopulta tutkimuksen lukijassa. (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 202.)

Siinä missä Merja Laitinen (2005, 56) rajaa kanssatutkijuu-

den vain tiedon keräämisvaiheeseen, omassa työssäni seksityöntekijät osallistuvat myös aineiston tulkintaan ja analyysiin. Paulo Freire (2005, 121–130) hahmottaa kanssatutkijuuteen perustuvaa otetta kahdessa vaiheessa:

1. Ensimmäisessä vaiheessa pyritään löytämään joukko ihmisiä tai tai yhteisö, joka kuultuaan tutkimuksen tavoitteet ja toteuttamistavan on halukas sitoutumaan projektiin. Tästä ryhmästä pyydetään vapaaehtoisia aktiiviseen avustamiseen. Tutkijan tehtävänä on tarkkailla kohdettaan arkisissa tilanteissa.
2. Ajoittain kenttätyön katkaisevat arviointitilaisuudet, joissa tehtyjä havaintoja ja niistä johdettuja päätelmiä punnitaan yhdessä tutkittavaan ryhmään kuuluvien avustajien kanssa. ”Heidän osallistumisensa on niin heidän oikeutensa kuin asiantuntijan [=tutkija] korvaamaton tuki. Asiantuntijoiden kanssatutkijoina he korjaavat tai vahvistavat tulkinnat, jotka asiantuntijat tekevät aineistosta. Metodologiselta kannalta katsoen heidän osallistumisensa antaa tutkimukselle (joka on alusta alkaen perustunut ’sympaattiselle’ suhteelle) lisävakuuden: kansan edustajien kriittisen läsnäolon.”

Freiren malli on kehitetty suurelle tutkimusryhmälle 1970-luvun Etelä-Amerikan maaseudun etnografiseen tutkimukseen, eikä siten ole suoraan sovellettavissa urbaaniin suomalaiseen seksityötutkimukseen. Lisäksi Freirenkin dialogisuudella on rajansa: hänen sankari-tutkijansa tulee aina tutkittavana olevan yhteisön ulkopuolelta, todennäköisesti koulutetusta keskiluokasta. Tomperi ja Suoranta (2005, 217) huomauttavatkin, että Freire jättää kokonaan huomiotta yhteisön sisältä nousevan projektin mahdollisuuden. Tässä mielessä Freire tulee lopulta lähelle Laitista, joka kanssatutkijuuden ja tasa-arvoisen tutkimussuhteen ihanteistaan

huolimatta rakentaa hierarkiaa myös määrittelemällä haastateltavien toimijuuden tutkijalle alisteiseksi. Hän kirjoittaa haastateltavien ”osallistamisesta” (s. 58) ja siitä, miten hän ”antaa” tutkimuskohteelleen ”mahdollisuuden tiedontuottamisen valtaan” (s. 56).

Lähdin siitä, että haastatteluiden ja seksityöntekijöiden toisilleen tuottaman nettimateriaalin pohjalta tekemäni analyysi kävisi kommentoitavana mahdollisimman monella seksityöntekijällä. Tutkimustulokset ovat tietenkin tutkijan vastuulla ja koko tutkimuksen mielekkyys siinä, että tutkijalla on välineet kuvata ilmiötä yksittäisestä toimijasta poikkeavista näkökulmista. Samalla pidin kuitenkin tärkeänä, että seksityöntekijät tunnistaisivat itsensä tekstistäni. Aluksi pyysin kommentteja vain kahdeksalta kauimmin mukana olleelta, mutta koska he eivät vuosien mittaan olleet aina tavoitettavissa, lähetin papereita myöhemmin myös muille. Lähes valmiin käsikirjoituksen postitin kymmenelle haastatellulle.

Voi olla, että tulkintojen kierrättäminen tutkimuskohteella on juuri marginaalien tutkimuksessa erityisen hedelmällistä. Vastaavaa palautejärjestelmää on käyttänyt myös Katherine Irwin (2006, 165) tutkiessaan vartalotaiteen ympärille syntynytttä alakulttuuria. Hän otti tavaksi kehitellä tulkintojaan ryhmän jäsenten kanssa ja pyysi heitä kommentoimaan keskeneräisiä papereita. Kiireestä kantapäähän tatuointien peittämät vartalotaiteilijat ovat seksityöntekijöiden tavoin marginaalissa ja siten oli tavallista suurempi vaara, että akateemisesta maailmasta tulevan tutkijan tulkinnat osuisivat harhaan.

Seksityöntekijöiden kommentit vuosien varrelta jakautuvat kolmeen ryhmään: kehuihin, tyrmäyksiin ja lisäyksiin. Lähdin siitä, että yliyksilöllistenkin johtopäätösteni tulisi jollakin tasolla resonoida haastateltavien kokemukseen. Jos seksityöntekijät suhtautuisivat heidän tuottamansa aineiston perusteella tekemääni tulkintaan yksiselitteisen kielteisesti, se toimisi varoitusmeka-

nismina analyysin mahdollisista puutteista. Lähinnä kommentit olivat kuitenkin pieniä lisäyksiä ja tarkennuksia. Esimerkiksi huomio orgasmien ajoittaisesta epätoivottavuudesta tuli mukaan vasta kommenttikierroksen jälkeen.

Aineiston ylittämisen ehdoista

Kun laadullisia aineistoja tarkastellaan jälkinä myös tekstin ulkopuolelle ulottuvaan kokemukseen, tulkinta hyppää helposti dokumentoinnin ja toistettavuuden tuolle puolen. Tutkimusongelman kannalta tärkeimmät havainnot voivat syntyä olosuhteissa, joihin vaikuttavat tutkijan sosiaalisen herkkyyden, luottamussuhteen rakentumisen ja sosiologisen intuition kaltaiset, vaikeasti artikuloitavat tekijät. Matti Kortteinen (1982, 296, 303) purkaa syvähaastattelun kolmeen vaiheeseen, joista erityisesti keskimmäisessä onnistuminen on ainutkertainen tapahtuma ja sidoksissa tutkijan persoonaan: haastattelijan ja kysymysten merkitys laskee: kyse on tilanteesta, jossa haastateltava puhuu ja kertoo ja haastattelija on paikalla kuuntelemassa niin kuin kuka tahansa ihminen joka haluaa ymmärtää toista. […] Ihmiset alkavat puhua vain siinä tapauksessa, että heille haastattelun kuluessa syntyy sellainen tunne, että toinen haluaa ja pystyy ymmärtämään. (Kortteinen 1982, 303.)

Lisäksi monet sosiologisesti kiinnostavat kysymykset – kuten seksityöntekijäiden itseymmärrys – ovat luonteeltaan sellaisia, että kattavankin aineiston pätevälläkin tarkastelulla niistä voidaan saada vain puutteellista, välillistä ja ristiriitaista tietoa. Kun tavoitetut vastaukset ovat johdonmukaisesti monitulkintaisia, tieteen arvovalta asettuu kyseenalaiseksi. Pertti Alasuutari (2006, 82–84) arvelee, että nykyisin vahvana vaikuttava diskurssi- ja keskusteluanalyyttinen tutkimus saa ainakin osittain voimansa metodisesta selkeydestä. Muodollinen tekstianalyysi helpottaa tulkintojen arviointia ja lisää toistettavuutta. Selkeillä menetelmäsäännöillä

ja kysymysten rajaamisella voidaan minimoida sosiaaliseen todellisuuteen liittyvä epämääräisyys. Tutkimuksen vaiheiden ja johtopäätösten arviointikin helpottuu.

Pitäytyminen puhtaasti oikeaoppisten menetelmien ja rajattujen tekstiaineistojen sallimissa tulkinnoissa johtaa kuitenkin sosiologisen mielikuvituksen vajaakäyttöön ja jättää monet merkittävät kysymykset kokonaan tavoittamatta. Kuten Vesa Puuronen (2005, 57) kritisoi vallitsevaa lingvistis-konstruktionistista tutkimusta, ”työttömyyden sijasta on tutkittu työttömyyttä koskevia diskursseja, köyhyyden sijasta köyhyyttä koskevia diskursseja ja rasismin sijasta sitä, miten rasismista puhutaan”. Tästä syystä monet konstruktionistisesti suuntautuneet tutkijat ajattelevat, että semioottisesti painottuviin analyysimenetelmiin tukeutuvan tutkimuksenkin pitää sanoa jotain aineiston ulkopuolelle laajentuvista sosiaalisista ilmiöistä (Alasuutari 2006, 86). Tällöin tutkija kuitenkin tarvitsee Kortteisen kuvaaman haastattelijan sosiologista intuitiota ja maalaisjärkeä. Laadullisen tutkimuksen realistisen ja konstruktionistisen suuntauksen vastakkainasettelu liukenee, sillä aineiston ulkopuolelle ulottuvan todellisuuden tavoittamiseen liittyvät ongelmat ovat samoja.

Edellisissä luvuissa kuvaamani aineiston tulkinnan ja kanssatutkijuuden periaatteet antavat omalle työlleni eväitä empiiristen havaintojen punnitsemiseen, mutta eivät riitä selittämään ilmeisimpien havaintojen taustalle jääviä rakenteita. Yksittäisen seksityöntekijän yksilöllinen kokemus on kuitenkin monella tapaa suhteessa sosiaaliseen kontekstiinsa ja ymmärrettävissä vain sen kautta. Juuri tämä suhde tekee yksilöiltä kerätystä aineistosta sosiologisesti kiinnostavan.

Jotkut kriittiset realistit käsitteellistävät yliyksilöllisen teorian rakentamista kolmessa vaiheessa. *Reaalisen aluetta* emme voi havaita, mutta tapahtumia mahdollistavat rakenteet sijaitsevat siellä. Andrew Sayerin (2000, 11) mukaan reaalinen tarkoittaa kaikkea olemassa olevaa, riippumatta siitä onko se empiirisesti

havainnoitavissa tai onko meillä riittävää ymmärrystä sen luonteesta. Reaalinen muodostaa ikään kuin kappaleiden, rakenteiden ja näissä vaikuttavien kausaalisten voimien kehän. Tapahtumat puolestaan kuuluvat *aktuaalisen alueelle*, ja milloin satumme näitä tapahtumia havainnoimaan, voidaan puhua *empiirisen alueesta*.

Kaikki kolme aluetta ovat todellisuuden osia, mutta eivät keskenään yhteismitallisia. (Lau 2004, 697–698; Sharp 1999, 12.) Esimerkiksi hoikan vartalon yhteiskunnallinen arvostus (reaalisen alue) johtaa nuorten naisten yltiölaihduttamiseen (aktuaalisen alue), jonka usein lopulta havaitsemme (empiirisen alue) ja nimitämme anoreksiaksi. Kyse ei siis ole jaosta enemmän ja vähemmän ”todelliseen”, vaan tutkijan ymmärryksen ehtoja jäsentävästä käsitteellisestä rakennelmasta.

Taulukko 5: Teorian rakentuminen kriittisessä realismissa.

Todellisuuden alueet	Todellisuuden muoto	Esimerkiksi
Reaalisen alue	Rakenteet	Hoikkuutta ihannoiva yhteiskunta
Aktuaalisen alue	Tapahtumat	Teinien laihduttaminen
Empiirisen alue	Havaitut tapahtumat	Anoreksia

Sosiaalitieteitä kiinnostava reaalisen alue koostuu sosiaalisista rakenteista, jotka voidaan määritellä suhteellisen pitkäkestoisiksi yksilöiden ja ryhmien välisten suhteiden yhdistelmiksi ja tuotteiksi. (Lau 2004, 698.) Määritelmä on sillä tavoin väljä, että se sisältää oman tutkimukseni kannalta tarkoituksenmukaisen ymmärryksen rakenteesta toimijaan nähden ulkoisena ehtona

(vrt. Kortteinen 2005, 113). Sosiaalisten rakenteiden avoimuuden vuoksi niiden toimintamekanismeja ei voi varmasti osoittaa, ainoastaan tiedostaa. Realisti on tyytyväinen teoriaan, joka lähtee empiirisistä havainnoista, kykenee selittämään tapahtuman, jonka olemassaoloa voidaan perustella ja jolle emme pysty kuvittelemaan yhtä hyvää vaihtoehtoa. (Outhwait 1987, 58.) Tieteellisen teorian pätevyydeksi riittää suhteellinen loogisuus, dokumentointi ja todennäköisyys (Bhaskar 1978, 125). Teoria A on parempi kuin teoria B, jos se kykenee selittämään myös sellaisia tapahtuman piirteitä, joita A ei kykene (Pratschke 2003, 17).

Lähestymistapa tulee lähelle abduktiivista päättelyä, josta Matti Peltonen kirjoittaa:

”Abduktio on taito muodostaa hypoteeseja, kyky löytää vaihtoehtoja, rohkeus epäillä ja vaatia todisteita ilmiselvillekin ’tosiasioille’. Rohkeutta tarvitaan erityisesti uusien tutkimustulosten tiellä olevien sosiaalisten kynnysten voittamiseen. Aikaisemmin ’oikeiksi’ tulkittujen tulosten esittäjät – ja kaikki niihin tottuneet – pitävät tietysti tieteen pelisääntöjen mukaisesti uusia tulkintoja väärinä ja niiden esittäjää huonona tutkijana.” (Peltonen 1992, 39–40; vrt. Niiniluoto 1983, 154–156)

Peltosen kuvaamia kynnyksiä ei löydy vain ympäröivästä tutkijayhteisöstä, vaan uuden tulkinnan lähtöedellytyksenä tietenkin on, että tutkija kykenee aineistoon perehtyessään tunnistamaan ja tarkistamaan omia ennakkokäsityksiään.

Sosiaalisten ilmiöiden tunnistaminen edellyttää viittaamista toimijoiden omiin käsityksiin, esimerkiksi seksityöntekijöiden kokemukseen. Näitä merkityksenantoja voi ja pitää kuitenkin tarpeen mukaan korjata. (Töttö 2004, 246–250.) Tietoisesti omien intentioidensa mukaisesti toimivat ihmiset voivat tiedostamattaan uusintaa tai muuttaa rakenteita, joiden puitteissa he tekevät valintoja. Siten ihmiset eivät mene naimisiin uusintaakseen ydinperhe-instituutiota tai työskentele ylläpitääkseen kapitalismia (Bhaskar 1989, 80).

Tapahtumien jäännöksetön selittäminen on kuitenkin hankalaa, sillä niiden taustalla saattaa vaikuttaa yhtä aikaa useita toisiaan täydentäviä, kumoavia tai haastavia rakenteita (Sayer 2000, 14–16). Lisäksi on muistettava, että rakenteet ovat yksilön valinnan näkökulmasta useimmiten vain ehtoja. Samoissa olosuhteissa ihmiset tekevät erilaisia valintoja riippuen siitä, miten he olosuhteita tulkitsevat, millaisia ratkaisuvaihtoehtoja pitävät realistisina ja mihin pyrkivät. On todennäköistä, että useammat ihmiset jättävät valitsematta seksin myynnin kuin siihen ryhtyvät.

Tietenkin tutkija voi pyrkiä rakentamaan myös tutkimuskohteidensa kokemuksen ylittäviä tulkintoja täydentämällä aineistonsa käsityksiä aikaisemmalla tutkimuskirjallisuudella ja yleisellä sosiaalisella ymmärryksellä, kulloisenkin tutkimusongelman tarpeista käsin. Seksityöntekijästä tekee kiinnostavan se, että toimintansa kautta hän tulee kyseenalaistaneeksi yhtä aikaa neljää sosiaalista rakennetta – sukupuolen, luokan, etnisyyden ja seksin hierarkioita. Kaikki neljä perustuvat vahvaan normatiiviseen oletukseen aivan erilaisesta käyttäytymisestä kuin mitä seksityöntekijä edustaa, ja siten seksityöntekijä symboloi niiden antiteesiä. Oletan, että vastaus tutkimusongelmaani seksityön motiiveista löytyy jäljittämällä niitä tekijöitä, jotka mahdollistavat yksilöille näiden sosiaalisten normien kyseenalaistamisen.

Tutkimuksen etiikkaa

Stigmatisoitujen ryhmien tutkimukseen liittyy joitakin eettisiä erityiskysymyksiä. Kaupallisen seksin osallisten kertomukset usein hämmentävät syvältä tutkijankin kokemusmaailmaa. On opittava erottamaan omat tunteet ja ennakko-oletukset seksityöntekijöiden kertomuksista, pysyttävä avoimena silloinkin ja erityisesti silloin, kun aineisto tuntuu olevan väärässä tai poliittisesti epäkorrektia. On vaalittava kokemusten moninaisuutta ja valmistauduttava muokkaamaan omia käsityksiä yhä uudestaan.

Joseph C. Hermanowicz kuvaa tutkimushaastattelua eroottisen kohtaamisen metaforalla:

”Parhaimmillaan haastattelu ei ole vain seksiä vaan romanttinen dialogi, joka etenee avautuen vaiheittain, noudattaa rituaaleja (tervehdykset ja esittäytymiset, kysely ja kertominen), kulminoituu mitä intiimeimpään vuorovaikutukseen (”intercourse”) – ja tämä kaikki vain muutaman tunnin kuluessa. Siten haastateltavaa ei pidä ymmärtää leikkikaluna, objektina tai ”helppona nakkina”, vaan kallisarvoisena ”deittinä”. Häntä pitää ymmärtää, mutta myös suojella (yleensä anonymiteetillä) loukkaantumiselta, jolle avautuminen voi altistaa.” (Hermanowicz 2002, 480.)

Viime vuosina haastattelututkimuksessa on korostettu intiimiä, keskustelevaa ja tasa-arvoista otetta. Niin feministinen kuin postmodernikin menetelmäkirjallisuus antaa ymmärtää, että näin kerätty tieto on hedelmällisempää ja monipuolisempaa ja samalla onnistutaan välttämään perinteisen etäisen haastattelukäytännön hierarkkiset ongelmat. (Irwin 2006, 159.) Tällainen haastattelija on empaattinen ja eläytyvä ja kykenee huomaamaan myös emotionaalisen tason viestit (Ellis & Berger 2003, 160). Haastattelijan ja haastateltavan identifioituminen samaan ryhmään helpottaa vuorovaikutusta ja lisää luottamusta (Rastas 2005, 87).

Intiimiin haastatteluotteeseen voi kuitenkin liittyä omia vallan- ja hyväksikäytön mekanismejaan. Asiaan kouluttautumattomilla tutkijoilla ei ole välttämättä kykyä arvioida henkilökohtaisen suhteen emotionaalista haittaa haastateltavalle tai heille itselleen. Kaupallisen seksin tutkijan on myös varauduttava siihen, että prostituutio on ja tulee vielä tutkimuksen julkaisun jälkeenkin olemaan poikkeuksellisen mystifioitu ilmiö. Koska seksin myyminen on arka ja toisinaan häpeällinenkin asia, henkilökohtaisten suhteiden ja luottamuksen merkitys korostuu (Lisborg 2003, 152). Niiltä osin kun haastattelutapaamiset muodostuvat tuttavalliseksi jutusteluksi, on pidettävä huolta, että haastateltava todella ymmärtää keskustelun tulevan tutkimuskäyttöön. Varmis-

taakseni asian annoin ydinryhmän haastateltavien merkata jälkikäteen litteraatioon kohdat, joissa he mielestään olivat puhuneet ”sivu suunsa” ja joita he eivät henkilökohtaisista syistä halunneet käsiteltäväksi sen enempää.[109]

Erityispiirteidensä vuoksi haastatteluihin perustuvassa prostituutiotutkimuksessa korostuu käytännöllisyys: on haastateltava niitä, jotka suostuvat ja tavalla, joka antaa heille mahdollisimman paljon valtaa itseään koskevan ymmärryksen rakentamisessa. Haastattelut ja muut tapaamiset on sovittava seksityöntekijälle turvallisiin paikkoihin ja sellaisiin aikoihin, etteivät perheenjäsenet tai asiakkaat tupsahda paikalle häiritsemään. Hanna Herzog (2005, 27–28) painottaa haastattelupaikan valinnan olevan muutakin kuin tekninen kysymys. Paikka voi määrätä haastattelun luonnetta tai viestittää sille asetetuista odotuksista ja paikan valinta voi itsessään olla poliittinen tai sosiaalinen kannanotto. Seksityöntekijöiden kohdalla kuitenkin haastateltavan anonymiteetin suojelu muodostaa tiukat reunaehdot haastattelupaikan valinnalle, sillä jo pelkästään tunnetun prostituutiotutkijan ja nauhurin seurassa näyttäytyminen voi leimata haastateltavan.

Seksityöhön liittyvän stigman pelossa useat seksityöntekijät salaavat toimintansa. Tämän kaksoiselämän vuoksi tutkijat ovat kokeneet vaikeaksi saada tietoa seksityön ulkopuolisesta elämästä (Sanders 2006, 455–456). Merkittävä osa maailmalla tehdyistä seksityöntekijöiden haastatteluista onkin toteutettu kaduilla tai bordelleissa (McKeganey & Barnard 1996, 8–10; Sanders 2006, 456). Suomessa kaupallinen akti solmitaan kuitenkin internetissä ja toteutetaan yksityisissä asunnoissa tai hotellihuoneissa. Siksi ainoa luonteva haastattelupaikka oli useimmiten seksityöntekijän koti. Tätä kautta tulin tutuksi myös haastateltavien yksityisen elämän kanssa ja tapasin heidän poikaystäviään, lemmikkejään ja joskus lapsiaankin.

Toisaalta seksityöntekijä saattaa ottaa ison riskin myös kutsuessaan tutkijan kotiinsa, sillä jos tutkija on huolimaton

anonymiteetin suojelussa, inhimillisen laskun maksaa seksityöntekijä. (Erään haastattelun yhteydessä sattui entisen seksityöntekijän avopuoliso ilmestymään paikalle ja sai tietää kumppaninsa taustan.) Tutkimustyön keskeisiä sääntöjä on, että tutkimuskohteelle ei saa aiheuttaa vahinkoa. Kaikkien potentiaalisten haittojen arviointi on kuitenkin vaikeaa tai mahdotonta. Päädyin luottamaan seksityöntekijöiden omiin arvioihin riskeistä, keskittyen itse lähinnä varmistelemaan, että osallistuminen tutkimukseen todella lähti seksityöntekijän omasta tahdosta.

Kaupallisen seksin verkostoissa toimitaan osittain laista piittaamatta, mutta samalla alan sisällä on selkeitä sääntöjä, joiden rikkomisesta seuraa sosiaalisia sanktioita. Suurpiirteisyyden valtayhteiskunnan lakeja kohtaan tekee ymmärrettäväksi se, että laki ja viranomaiset eivät suojele seksityöntekijöitä samalla tavoin kuin ei-stigmatisoitua väestöä. Laillisen ja laittoman välimaastossa liikkuvien ihmisten tutkiminen johtaa väistämättä siihen, että tutkija saa tietoonsa asioita, jotka tavallisesti paljastetaan vain toisille ryhmän jäsenille. Haastateltava ottaa siis riskin myös näiden tietojen kulkeutumisesta viranomaisille. Tutkijan velvollisuus suojella informanttejaan korostuu entisestään. (Tunnel 1998, 208.)

Viranomaisten silmissä raskauttavien tietojen salaamisesta ei omassa tutkimuksessani muodostunut ongelmaa. Vakavimmat kohtaamani rikokset joko sijoittuivat menneisyyteen tai olivat jo tulleet poliisin tietoon muuta kautta. Silti jouduin pohtimaan, miten tutkijan tulisi toimia, jos hän saisi tiedon käynnissä olevasta tai potentiaalisesti tulevaisuudessa tapahtuvasta vakavasta rikoksesta, esimerkiksi ihmiskaupasta tai henkirikoksesta. Menetelmäkirjallisuudesta ei löytynyt tyydyttävää vastausta.

Omat vaikeutensa on tutkimussuhteen säilyttämisessä suljettuihin ja epäluuloisiin marginaaleihin. Haaste ei nimittäin pääty kentälle pääsemiseen, vaan siellä on myös pysyttävä. Katherine Irwin (2006, 161) kuvailee, miten marginaalissa olevan yhtei-

sön tavoittaminen edellytti vahvoja seurustelu- ja ystävyyssuhteita, jotka muuttuivat pulmallisiksi, kun tutkijan pääsy kentälle oli kiinni näistä kontakteista. Omassa työssäni pyrin tietoisesti pysyttelemään aivan yhteisön reunalla, mikä ei suinkaan ollut helppoa, sillä useampaan kertaan minua kutsuttiin asiantuntijaksi tai erotuomariksi yhteisön sisäisiin ihmissuhdesotkuihin. Epäilen, että tutkimustyöni vuoksi tulin myös pidättäytyneeksi useammasta kuin yhdestä lupaavasta ystävyydestä.

Tutkimuksen mahdollisti muutama ”portinvartija”, jotka esittelivät minut kaupallisen seksin verkostoille ja jossain määrin menivät takuuseen puolestani. Olin saamastani luottamuksesta imarreltu, mutta samalla tiesin, että henkilökohtaisten ominaisuuksieni ohella kentälle pääsyyn vaikutti joidenkin seksityöntekijöiden tarve saada tarinansa kuuluviin ja kykenemättömyys tehdä sitä muulla tavoin. Pidin mahdollisimman suurta seksityöntekijöiden joukkoa ajan tasalla tutkimukseni etenemisestä. Käytännössä kuitenkin kokemusten moninaisuus hämmensi tutkijan lisäksi myös monia tutkimukseen osallistuneita seksityöntekijöitä. Perehtyminen eroihin ja yhtäläisyyksiin on ehkä joillakin seksityöntekijöillä toiminut mainiona itseymmärryksen välineenä, mutta heidän toivomaansa koherenttia vastamyyttiä ei tästä tutkimuksesta tullut.

B Haastatteluissa käytetty kyselyrunko

A Elämäntarina
(tapahtumat/henkilöt/teemat)

B Perustiedot

1. Syntymäpaikka
(kaupunki/maaseutu)
2. Äidin tiedot
(tausta/koulutus/työ/suhde lapseen/nykyiset välit)
3. Isän tiedot
(tausta/koulutus/työ/suhde lapseen/nykyiset välit)
4. Sisarukset
(ikä/sukupuoli)
5. Suhde sisaruksiin
(lapsena/nykyisin)
6. Muita lapsuuden ja nuoruuden läheisiä henkilöitä
7. Koulu
(osaaminen/viihtyminen/suhde opettajiin ja oppilaisiin/suosikki- ja inhokkiaineet/kiusaaminen)
8. Koulutuspolku
9. Muutot

10. Työsuhteet
11. Matkat ja pysyvämpi oleskelu ulkomailla
12. Nykyinen kotipaikka
(kaupunki/maaseutu)
13. Lapset
(syntymävuosi/sukupuoli)
14. Sukupuoli ja seksuaalinen suuntautuminen
15. Harrastukset
16. Asumismuoto
17. Päihteidenkäyttö, historia ja nykytilanne
(alkoholi/tupakka/huumeet)
18. Tulevaisuuden suunnitelmat

C Seksityö

19. Asiakkaiden hankintakanavat
20. Miten usein samat asiakkaat käyvät/kävivät?
21. Tyypillinen asiakas
22. Tyypillinen asiakastapaaminen
23. Oletko/olitko asiakkaiden kanssa tekemisissä muuten kuin työn merkeissä?
24. Työn hyvät puolet
25. Työn huonot puolet
26. Miten läheisesi suhtautuvat seksityöhön?
27. Millainen on ihanteellinen seurustelukumppani?
28. Miten tapasit seurustelukumppanisi?
29. Mistä syystä olet eronnut kumppanistasi?
30. Miten seksityö näkyy/näkyi parisuhteessasi?
31. Ketä muita tunnet/tunsit seksialalta?
32. Oletko kohdannut seksityön vuoksi syrjintää, häirintää, loukkauksia tai muuten epämukavia tilanteita? Kenen taholta?
33. Miten suhtauduit/suhtautuisit sellaisiin tilanteisiin?
34. Onko Suomessa toimivissa suomalaisissa ja ulkomaalaisissa

seksityöntekijöissä eroa – mitä?

35. Oletko ollut ja jos niin missä yhteydessä tekemisissä seuraavien kanssa: porno, seksikaupat, paritusorganisaatiot, muiden kansallisuuksien seksityöntekijät, erotiikkaklubit, puhelinseksi, Pro-tukipiste, sosiaalitoimi, mielenterveyspalvelut, poliisi, verottaja, oikeuslaitos, vankila, internet, Salli
36. Miten käytät/käytit seksityöstä saamasi tulot?
37. Miksi aloitit seksityön?
38. Kuinka kauan olet myynyt seksipalveluja?
39. Miten neuvoisit aloittelijaa?
40. Miten seksityö eroaa muista töistä?
41. Miten asiakassuhde eroaa muista seksisuhteista?
42. Hinnasto
(palvelu/hinta)
43. Työajat
(tunteja/asiakkaita viikossa)
44. Kondomin käyttö asiakassuhteissa
(kuinka säännöllisesti/kenen aloitteesta/ongelmat)
45. Kenellä on valta asiakassuhteessa?
46. Millainen on hyvä asiakas? Entä huono?
47. Miten suhtaudut siihen, että joidenkin mielestä on väärin harjoittaa kaupallista seksiä?
48. Pidätkö itseäsi viehättävänä? Miten seksityö on vaikuttanut käsitykseesi omasta vetovoimasta?
49. Millainen on hyvä seksityöntekijä ja pidätkö itseäsi sellaisena?
50. Mikä tekee seksityöntekijästä ammattilaisen ja pidätkö itseäsi sellaisena?
51. Miten seksityö on muuttanut käsityksiäsi
(miehistä/naisista/seksistä/omasta itsestä)
52. Miksi lopetit seksityön / miksi voisit lopettaa seksityön?
53. Pitäisikö seksityöstä maksaa veroja?

D Maailmankuva

54. Millainen ihminen olet luonteeltasi?
55. Hyvät ja huonot puolesi?
56. Onko sinulla uskonnollista vakaumusta?
57. Miten uskonto näkyy arjessasi?
58. Mitä uskonto merkitsee elämässäsi?
59. Onko sinulla ollut uskonnollisia kokemuksia? Jos, niin milloin ja millaisia?
60. Miten uskonto sopii yhteen seksityön kanssa?
61. Miten erotat omassa elämässäsi oikean ja väärän?
62. Yhdistysten ja järjestöjen jäsenyydet
63. Mitä tiedotusvälineitä seuraat ja kuinka usein?
64. Mitä mieltä olet seksityöntekijöiden asemasta Suomessa?
65. Miten parantaisit seksityöntekijöiden asemaa?
66. Pitäisikö bordellit laillistaa?
67. Oletko kiinnostunut yhteiskunnallisista asioista ja jos, niin mistä?
68. Seuraatko poliittisia kysymyksiä ja jos, niin mitä?
69. Äänestäminen
(oma/isän/äidin äänestysaktiivisuus)
70. Puolue
(oma/äidin/isän)
71. Mitä mieltä olet pornosta?
72. Mitä mieltä olet seksin käyttämisestä mainonnassa?
73. Lisääkö seksiala naisten ja miesten välistä epätasa-arvoa?
74. Mitä ajattelet sanonnasta, että prostituutio on väkivaltaa naista kohtaan?
75. Millaista seksivalistusta nuorille tulisi antaa?

E Palaute

76. Miltä tämä haastattelu on tuntunut?
77. Miksi halusit osallistua tutkimukseen?
78. Mitä tiesit tutkimuksesta ja tutkijasta etukäteen?
79. Jäikö jotain tärkeää kysymättä tai haluatko vielä kertoa jotain?
80. Tunnetko muita, jotka voisivat olla halukkaita haastateltavaksi?

C. Lainsäädäntö

Järjestyslaki (27.6.2003/612)

2 § Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) Yleisellä paikalla:

a) tietä, katua, jalkakäytävää, toria, puistoa, uimarantaa, urheilukenttää, vesialuetta, hautausmaata tai muuta vastaavaa aluetta, joka on yleisön käytettävissä;

b) rakennusta, joukkoliikenteen kulkuneuvoa ja muuta vastaavaa paikkaa, kuten virastoa, toimistoa, liikenneasemaa, kauppakeskusta, liikehuoneistoa tai ravintolaa, joka on yleisön käytettävissä joko jonkin tilaisuuden aikana tai muutoin;

2) …

7 § 1 mom. Muu häiriötä aiheuttava toiminta

Seksuaalipalvelujen ostaminen ja maksullinen tarjoaminen yleisellä paikalla on kielletty. Seksuaalipalvelulla tarkoitetaan tässä laissa rikoslain (39/1889) 20 luvun 10 §:n 1 momentissa mää-

riteltyä sukupuoliyhteyttä sekä siihen rinnastettavaa seksuaalista tekoa. Rangaistus seksuaalipalvelujen ostamisesta alle 18-vuotiaalta säädetään rikoslain 20 luvun 8 §:ssä

Rikoslaki 20 luku (24.7.1998/563) Seksuaalirikoksista

8 § (25.8.2006/743) Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö

Joka lupaamalla tai antamalla välitöntä taloudellista arvoa edustavan korvauksen saa 9 tai 9 a §:ssä taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun rikoksen kohteena olevan henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekoon, on tuomittava, jollei teko ole 8 a §:n mukaan rangaistava, seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka käyttää hyväkseen kolmannen lupaamaa tai antamaa 1 momentissa tarkoitettua korvausta ryhtymällä sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekoon sanotussa momentissa tarkoitetun rikoksen kohteena olevan henkilön kanssa.

Yritys on rangaistava.

8 a § (25.8.2006/743) Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta

Joka lupaamalla tai antamalla korvauksen saa kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon, on tuomittava seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta tuomitaan myös se, joka käyttää 1 momentissa tarkoitettuja seksuaalipalveluja, joista toinen on luvannut tai antanut korvauksen.

Yritys on rangaistava.

9 § (24.7.1998/563) Paritus

Joka hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä

1) järjestää huoneen tai muun tilan korvausta vastaan tapahtuvaa sukupuoliyhteyttä tai siihen rinnastettavaa seksuaalista tekoa varten tai kahdeksaatoista vuotta nuoremman lapsen tekemää, ilmeisellä tavalla sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaa tekoa varten,

2) vakiintuneena osana liiketoimintaansa majoittaa sellaiseen tekoon ryhtyvää ja siten olennaisesti edistää tekoa,

3) yhteystietoja välittämällä tai muuten markkinoi toisen sellaiseen tekoon ryhtymistä tietäen, että hänen toimintansa olennaisesti edistää teon toteutumista,

4) muuten käyttää hyväkseen jonkun ryhtymistä sellaiseen tekoon tai

5) viettelee tai painostaa toisen sellaiseen tekoon,

on tuomittava parituksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.

(9.7.2004/650)

Yritys on rangaistava.

9 a § (9.7.2004/650) Törkeä paritus

Jos parituksessa

1) tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä,

2) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti,

3) aiheutetaan tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila taikka näihin rinnastettavaa erityisen tuntuvaa kärsimystä tai

4) kohteena on kahdeksaatoista vuotta nuorempi lapsi

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava törkeästä parituksesta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

10 § (24.7.1998/563) Määritelmät

Sukupuoliyhteydellä tarkoitetaan tässä luvussa sukupuolielimellä tapahtuvaa tai sukupuolielimeen kohdistuvaa seksuaalista tunkeutumista toisen kehoon.

Seksuaalisella teolla tarkoitetaan tässä luvussa sellaista tekoa, jolla tavoitellaan seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä ja joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen.

D. Seksityöntekijöiden unelmia

(Poimittu seksityöntekijöiden keskustelukanavan narusta *Mistä te unelmoitte* tammikuulta 2005.)

- maailmanympärimatka
- ostaa asunto ja kalustaa se rahaa säästelemättä
- aikaa maalata
- oma pieni ja kodikas hirsitalo
- valmistuminen ammattiin 1,5 vuoden sisällä
- uudet tissit
- paljon tanssimista pikkuhippelissä
- aina vain parempia rakastajia
- remontti navettaan, jotta sinne sais 2–4 heppaa
- kymmenkunta kiloa painosta pois ja vatsanahan kiristys
- lapsia ja mies, omistusasunto, perheauto ja tylsää ja tasapaksua lapsiperheen arkea
- hyväpalkkainen ammatti
- saksofonin soiton opettelu
- parantua masennuksesta
- lentolupakirja
- tiikeriraitainen tanskandoggi ja aamuvirkku mies sitä ulkoi-

luttamaan
- keittiö, jossa tilaa kokata sekä iso vessa, jossa tilaa pestä ja kuivattaa
- paljon rahaa säästöön pahan päivän varalle
- lapsi
- paljon seksiä vielä vanhanakin
- sielunkumppani, jonka kanssa olisi hyvä olla ja jota rakastaa
- että heräisi virkeänä joka aamu ja saisi lapset kouluun ilman hirveitä tappeluita
- tupakoinnin lopettaminen
- sen verran rahaa, ettei tarttis stressata toimeentulosta tai laskea ruokakaupassa
- aikaa ja VOIMIA olla lasten kanssa ja keskittyä niiden huoliin ja murheisiin oikeasti
- saada velat maksettua
- laatuaikaa lasten kanssa
- terveellisempi ruokavalio ja säännöllinen salilla käynti

Viitteet

1. Johdanto

1. Haastatelluista pääkaupunkiseudun pro-tukipisteen asiakkaista 85 % oli tehnyt seksityötä viisi vuotta tai vähemmän. (Asiakaskartoitus 2000, 7.)
2. Tässä kohtaa en käy keskustelua siitä, oliko Maria Magdalena todellisuudessa prostituoitu vaiko ei (Koivunen 1994, 275–276). Oleellista on, että erityisesti 1600-luvulta lähtien katolinen kirkko nosti hänet synnin ja lihallisuuden symboliksi, ja samaan aikaan hänestä tuli suosittu hahmo kirkollisessa kuvataiteessa.
3. Kansanterveys oli myös Suomessa prostituoituihin kohdistuvan kontrollin konteksti. Yhdessä irtolaislain kanssa se oikeutti suurimman osan 1800- ja 1900-lukuja prostituoituina tunnettujen naisten sukupuolitautitestit, sulkemisen sukupuolitauti- ja mielisairaaloihin, vangitsemiset, sijoittamiset hoitokoteihin. 1800-luvulla prostituoidut eivät myöskään saaneet kasvattaa omia tai muiden lapsia (Häkkinen 1995, 183). Myöskin ”ilotyttöjen oikeusturva oli vähäinen. Kun Alli Huttulainen uskalsi mennä poliisilaitokselle 2.11.1932 ilmoittamaan, että hänet oli raiskattu, hänet otettiin kiinni irtolaisena, toimitettiin sukupuolitautitarkastukseen ja annettiin köyhäinhoitohallituksen varoitus.”(Häkkinen 1995, 178.)
4. Nämä tutkimukset ovat olleet usein käytännöllisesti suuntautuneita ja sidoksissa erilaisiin valistusprojekteihin. Esimerkkejä tällaisista hank-

keista löytyy mm. *Research for Sex Workers* -lehden (http://www.nswp.org/r4sw/index.html) kaikista numeroista.

5. Ajan kielessä promiskuiteetti tarkoittanee seksuaalista holtittomuutta ja valikoimattomuutta seksikumppaneiden suhteen.
6. Välien kiristymistä kuvaa kiistakumppanien keskinäinen syyttely. Radikaalifeministien mielestä ”liberaalifeministit” toimivat parittajien ja pornoteollisuuden ”yhteistoimintanaisina” (Jeffreys 1990, 262), kun taas seksiradikaalit syyttivät radikaalifeministejä liittoutumisesta paavin kanssa (Rubin 1989, 302). Keskustelu jatkuu edelleen: Yhdysvaltalaiset professorit Chesler ja Hughes (2004) vaativat *Helsingin Sanomissa* feminististä liikettä hylkäämään liberaalivasemmiston ja liittoutumaan ”konservatiivisten ja uskontopohjaisten” ryhmien kanssa taistelussa prostituutiota vastaan. He arvostelevat feministien penseää suhtautumista uskontoon: ”He ovat liian usein pitäneet organisoitua uskontoa vain patriarkaalisuuden vaarallisena muotona, kun se voi olla myös lain ja etiikan järjestelmä, joka hyödyttää naisia.” Kirjoittajien mielestä feministien ongelmana on, että ”heidän keskuudessaan on erilaisia näkemyksiä siitä, mitä prostituutio on: onko se yksi työn muoto, joka tulisi laillistaa, vai ihmisoikeuksien loukkaus, joka tulisi poistaa.” Kirjoittajien oma kanta on, että ”prostituutio on kansainvälinen ihmisoikeuksien kriisi, ja feministien tulisi kohdata se moraalisella selkeydellä. Meidän tulee nähdä, että prostituutio on luonnostaan haitallista. Meidän on aktiivisesti vastustettava naiskaupan harjoittajia, sutenöörejä ja miehiä, jotka asioivat bordelleissa.”
7. Alice Echols on nimennyt suuntauksen kulttuurifeminismiksi ja tällä nimellä se usein tunnetaan. Perinteisempi radikaalifeminismi näki naisen alistamisen juontavan ydinperhenormiin, kun taas kulttuurifeministeillä sen keskiössä on pornoteollisuus: ”Kulttuurifeministien käsitystä seksuaalisuuden dominoteoriasta kuvaa lause ’pornografia on teoria, raiskaus käytäntö’” (Echols 1989, 58). Kulttuurifeminismi on laajalti levinnyt kirjallisuuteen, mutta koska radikaalifeministit itse vierastavat termiä (Lienert 1996), en käytä sitä tässä yhteydessä. Kaupalliseen seksiin liittyvän keskustelun ryhmäkuntia on määritelty myös muilla tavoin, esim. Pendleton 1997, 81.
8. Pornografian vastaisten radikaalifeministien suhde oikeistoon on

kuitenkin monimutkainen. Ainakin osittain se perustuu kokemuksiin vasemmistolaisten (mies-)intellektuellien pornomyönteisyydestä 1960- ja 1970-luvuilla. (Dworkin & Wilson 1982, 28.)

9. Eli siis ”naisiin identifioituva nainen, joka ei pane miesten kanssa. […] Naiselle jokainen penetraatio on hyökkäys, joka heikentää hänen voimiaan ja jäytää itseluottamustaan. Miehelle se taas on vallan ja herruuden akti, ei vain suhteessa johonkin tiettyyn naiseen, vaan naisiin yleensä. Niinpä jokainen penetraatioon suostuva nainen tukee sortajaa ja ylläpitää miesten luokkaherruutta.” (Leeds Revolutionary Feminist Group 1981.)
10. Raja ei kuitenkaan ole tässäkään selkeä ja esimerkiksi Kathleen Barry on luokiteltu vaihtelevasti kumpaankin suuntaukseen. Vaihtoehtoisesta ryhmittelystä ks. Sloan & Wahab 2000, 463.
11. Varhaisemmassa kirjoituksessaan Barry (1984, ensipainos 1979, 279) vielä toteaa, että ”yksilönvapauden nimessä meidän ei pidä sekaantua niiden naisten asioihin, jotka vapaaehtoisesti solmivat avioliiton ja ovat yhtä vapaita sen purkamaan. Samoin meidän ei tule häiritä naisia, jotka vapaaehtoisesti ryhtyvät prostituutioon, olivat he sitten itsensä työllistäviä puhelintyttöjä tai afrikkalaisia eliittiprostituoituja, kunhan he vain ovat vapaita halutessaan jättämään työnsä. […] Feministien naisille vaatiman vapauden on koskettava kaikkia siitä riippumatta, olemmeko me heidän kanssaan samaa mieltä.” Myöhemmin hän kuitenkin irtisanoutui tästä näkemyksestä (Barry 1995, 17).
12. Näin siis ainakin angloamerikkalaisella alueella, jota Zatz ilmeisesti kommentoi. Asetelma on monimutkaisempi niissä Keski- ja Etelä-Euroopan katolisissa maissa, joissa prostituutiolla on (monien konservatiivisten johtajien tukema) laillinen status ja sosiaalinen asema, vaikka prostituoidut samalla ovat stigmatisoitu ja kontrolloitu ryhmä.
13. Sloan & Wahabi (2000, 469) kutsuvat kumouksellisen seksiradikalismin ajattelua nimellä *Radical Sexual Pluralist Theory*.
14. Jätän libertaristisen seksiradikalismin tässä vähälle huomiolle, sillä vaikka suuntausta vastaan argumentoitiin pornosodissa ankarasti niin radikaalifeministien kuin kumouksellisten seksiradikaalien taholta, en löytänyt akateemisesta keskustelusta yhtään puheenvuoroa, joka olisi luettavissa tähän kategoriaan. Myöskään kriitikot eivät mainitse

esimerkkitekstejä tai jos mainitsevat, sanaa käytetään synonyyminä kaikille seksiradikaaleille. Libertaristinen ajattelu on kuitenkin kaikille tuttu populaarista valtajulkisuuden keskusteluista. Sen varhaiseksi klassikoksi voitaisiin nimetä vaikkapa Helen Gurley Brownin *Sex and the Single Girl*, joka 1960-luvulla suositteli sinkkunaisille emotionaalisesti sitoutumatonta polyamorista seksiä.

15. Raymond käyttää sanaa *liberaali*, mutta tulkitsen hänen tarkoittavan samaa kuin Chapkis *libertaarillaan*.
16. Pheterson ei tietääkseni ole koskaan toiminut itse seksityöntekijänä, mutta monista seksityöntekijöistä on tullut seksityötutkijoita, esimerkiksi Eva Pendletonista (Pendleton 1997, 80), Jill Naglesta (Nagle 1997, 2) ja Jo Doezemasta (Chapkis 1997, 8). Toisaalta jotkut tutkijat ovat tutkimuksensa yhteydessä päätyneet kokeilemaan seksityötä, esimerkiksi Wendy Chapkis (Chapkis 1997, 6) ja Christine Mattley (Mattley 1998, 149). Striptease-tanssijasta tutkijaksi ryhtynyt Tawnya Dudash (1997, 99) kertoo, että monet hänen haastattelemansa seksityöntekijät suostuivat tutkimukseen vain siksi, että tiesivät tutkijan seksityötaustan. He olivat pettyneitä tutkimusten ja median heistä antamaan kuvaan. Vähemmän stigmatisoivan stripteasen tutkimuksessa osallistuvasta havainnoinnista onkin tullut vakiintunut tutkimusmetodi (Frank 2007, 507–508).
17. ”**Prostituoida** Tehdä prostituoiduksi. Myös häväistä.” (Uusi sivistyssanakirja 1991.)
18. Seksityötutkimusta kokoava foorumi on *Research for Sex Work*. Research for Sex Work (http://www.nswp.org/r4sw/) on vuosittain ilmestyvä nettilehti seksityöntekijöille, terveysalan ihmisille, tutkijoille, kolmannen sektorin toimijoille ja muille, jotka joutuvat käsittelemään seksityöhön liittyviä kysymyksiä. Lehteä julkaisee Global Network of Sex Work Projects.
19. Sosiaalisen vaihdon teorian mukaan kaikkea sosiaalista toimintaa voidaan tarkastella vaihtosuhteena, jossa ihmiset tavoittelevat hyötyjä ja välttelevät kustannuksia. Tärkein ero taloudellisen ja muun vaihdon välillä on vastikkeiden sopiminen muodollisesti. (Laasanen 2006, 18.) Teoria esiintyy prostituutiosta käydyssä arkikeskustelussa esimerkiksi silloin, kun kaupallista seksiä normalisoidaan väitteellä, että mies

joutuu aina maksamaan, muodossa tai toisessa. Oman työni kannalta sosiaalisen vaihdon teoria ei kuitenkaan ole relevantti, sillä seksityöntekijöillä itsellään ei näytä olevan vaikeuksia erottaa kaupallista ja privaattiseksiä toisistaan. Vaihtosuhteella viittaankin tässä tilanteeseen, jossa kaksi erillistä toimijaa kohtaa toisensa ja ryhtyvät ainakin jossain määrin yleisiä markkinaehtoja noudattaen sopimussuhteeseen. Kaupan edellytyksenä on, että vaihdettavilla asioilla on käyttöarvon (ne tyydyttävät joitakin inhimillisiä tarpeita) ohella myös vaihtoarvo (niillä on hinta). (Vrt. Kortteinen 1992, 329–330 & 342; työn vaihtosuhteesta myös Siltala 2004, 10–15.) Yleensä kaupan ehtona pidetään myös osapuolten vapaaehtoisuutta, mutta kuten tutkimuksessani myöhemmin perustelen, raja pakotetun ja vapaaehtoisen toiminnan välillä on häilyvä (vrt. Kevätsalo 2008, 23).

20. Oman tutkimukseni kannalta seksityön käsitteestä tekee hankalan se, että se voi tarkoittaa lähes mitä tahansa seksiin liittyvää ansiotoimintaa. Esimerkiksi Seksialan liitto Salli (2004) tarkoittaa seksityöllä ”elinkeinotoimintaa ja työtä, jossa hyödyntäen elinkeinonharjoittajan tai työntekijän seksuaalista tietämystä, seksuaalista mielikuvitusta tai seksuaalisia taitoja valmistetaan, tuotetaan, tarjotaan tai myydään tuotteita tai palveluita, joilla on niiden käyttäjälle oleellista seksuaalista merkitystä.” Tästä syystä joissakin tilanteissa on välttämätöntä tarkentaa seksityötä nimenomaan prostituutioon. Lisäksi käytän prostituutiota aina viitatessani lähteeseen, jossa sen käytöllä on erityistä merkitystä.

2. Prostituutio Suomessa

21. Luku perustuu julkaisuuni *Prostituutio Suomessa* (Kontula 2005), jossa aihetta on tarkasteltu perusteellisemmin. Jo Suomen kokoisessa maassa kokonaiskuvan saaminen prostituutiosta on haasteellista, sillä prostituutiolla tarkoitetaan monia rinnakkaisia, lomittaisia ja päällekkäisiä ilmiöitä. Merkittäviä prostituution osa-alueita on niin tarkoin piilossa, että tutkija tavoittaa niistä vain kaikuja. Olen pyrkinyt tarkistamaan tiedon luotettavuutta useammasta lähteestä ja toisaalta arvioimalla informantin tiedon alkuperää. Pääsääntönä on ollut, että ainakin keskeisimpien väitteiden taakse löytyisi vähintään kaksi toisistaan

riippumatonta lähdettä. Aina se ei kuitenkaan ole ollut mahdollista.

22. Arvion kohdalla on muistettava, että tietyn seksityön muodon tai ylipäätään kaupallisen seksin määrälliset vaihtelut ovat nopeita. Arvioni kertoo vuoden 2005 tilanteesta.
23. Jos Pietarin alueelta tuleva seksityöntekijä (ks. seuraava viite) viipyy Suomessa turistiviisumilla 2 viikkoa ja työskentelee tuona aikana joka päivä, laskennallisesti Pietarista tulevia on Suomessa kerrallaan töissä 96. Lukua kasvattavat laittomasti Suomeen jäävät ja henkilöt, jotka käyvät Suomessa useampia kertoja vuodessa (Sillanpää 2005). Toisaalta kaikki eivät viivy kahta viikkoa ja nollapäivät ovat tavallisia.
24. Lehti & Aromaa 2002, 60–61. On viitteitä, että luku olisi pienentynyt huomattavasti sitten vuoden 2002. Tehokkaalle paritustoiminnalle välttämättömiä vuokra-asuntoja on vaikeampi löytää. Lehden ja Aromaan raportissa Murmanskista Suomeen matkaavien seksityöntekijöiden määräksi on arvioitu 300, mutta uudemmassa kartoituksessa (Skaffari & Urponen 2004, 56) luku on Lapin osalta pudonnut viidennekseen. Vaikka vähentyminen ei etelässä olisikaan yhtä radikaalia, on suunta todennäköisesti sama.
25. Murmanskin alueelta tulee Lappiin viikoittain 15–25 naista ja viisumihakemuksia jätetään 20–25. Kun tavallinen vierailuaika on muutama päivä (Skaffari 2005), Suomessa on siis kerrallaan noin 10–20 naista. Skaffarin ja Urposen mukaan merkittävä osa heistä liikkuu täällä muussa kuin prostituutiotarkoituksessa. Tältä pohjalta ja verraten saman raportin arvioon Suomeen tulevien seksin myyjien kokonaismäärästä (ks. seur. viite), arvioin määräksi kymmenen.
26. Skaffarin & Urposen (2004, 56) mukaan Murmanskin alueelta Suomeen suuntautuvassa prostituutiossa olisi mukana noin 20-60 naista, jolloin taulukon luku on siis maksimi.
27. Vuosiarvioon (ks. seuraava viite) perustuva arvio.
28. Lehti & Aromaa 2002, 60–61. Myös Virosta Suomeen suuntautuvassa prostituutiossa on sama tilanne kuin Venäjän kohdalla: luku on korkein mahdollinen arvio. Viron EU-jäsenyys on toisaalta helpottanut pääsyä Euroopan seksimarkkinoille, toisaalta poistanut viisumipakon, minkä vuoksi Virosta Suomeen suuntautuvassa prostituutiossa on todennäköisesti tapahtunut vuoden 2005 tienoilla merkittäviä laa-

dullisia ja määrällisiä muutoksia.

29. Arvio perustuu näkyvään ilmoitteluun (lehdet, internet) sekä omaani ja Kivelän (2004) arvioon suomalaisten ammattilaisten osuudesta siinä. Luvun takana on myös seksityöntekijöiden haastatteluiden ja Sallin (Sirkiä 2004) arviot vakiasiakkaiden osuudesta. Päiväkohtainen luku on laskettu puoleen vuositasosta, koska päätoimisetkin ottavat asiakkaita vastaan vain hieman useammin kuin joka toinen päivä ja koska kaikki eivät toimi ympäri vuoden.
30. Arvio perustuu näkyvään ilmoitteluun (lehdet, internet) sekä omaan ja Kivelän (2004) arvioon Suomessa asuvien venäläisten ja virolaisten osuudesta siinä. Luvussa on huomioitu Muurin (2004) ja Kauppisen arviot katuprostituutiosta Helsingissä sekä venäläisten ja virolaisten korostunut osuus ravintolaprostituutiossa. Päiväkohtainen arvio on laskettu korkeammaksi kuin suomalaisten kohdalla, koska pääsääntöisesti venäläisten ja virolaisten osuus erikoistumattomassa päiväkahvipalvelussa on korostunut ja toisaalta taksat alhaisemmat, jolloin asiakkaita otetaan vastaan useammin.
31. Luku prostituutiota päätoimisesti harjoittavista thaimaalaisista perustuu haastateltujen asiantuntijoiden arvioon, että thaiprostituutio paikantuu hieromalaitoksiin. Näitä laitoksia on Suomessa Patentti- ja rekisterihallituksen ja verohallinnon yhteisen yritystietojärjestelmän mukaan noin 60. Laitoksissa on yleensä töissä 1–2 hierojaa ja lähes kaikissa tarjotaan intiimihierontaa, useissa myös muita seksipalveluja. Osa thaimaalaisista (arviossani 20, päivää kohden 10) työskentelee hieromalaitoksissa vain sivutoimisesti ja heidät on huomioitu myöhempänä taulukossa. Thaimaalaisten kokonaismäärä on siten vuositasolla noin 120.
32. Sivutoimisesti seksiä myyvien enemmistö on suomalaisia. He saattavat tehdä päätoimisesti jotakin toista työtä tai täydentää seksin myynnillä työttömyyskorvausta, opintorahaa tai eläkettä. Käytännössä kaikki miespuoliset heteroprostituoidut kuuluvat tähän ryhmään. Mukaan on laskettu myös jonkin verran pysyvästi Suomessa asuvia maahanmuuttajia. Satunnaisesti seksiä myyvien kokonaismäärästä ei ole mitään varmuutta, sillä heidän toimintansa on näkymätöntä ja keskittynyt vakiasiakkaisiin. Haastatellut asiantuntijat ja seksityöntekijät

ovat kuitenkin yksimielisiä, että sivutoimisesti seksiä myyvien määrä on huomattava. Näkemystä tukee myös Haavio-Mannilan ja Kontulan (2003, 128) tutkimustulos, jonka mukaan kotimaassa seksistä maksaneista valtaosa on hankkinut palvelun suomalaiselta naiselta. Siten taulukossa esitetty vuosiarvio on minimi. Todellinen luku voi olla huomattavasti suurempi, mutta tuskin merkittävästi pienempi.

33. Silfverberg & Kauppinen (1992, 24–25) jaottelevat prostituoidut ammattimaisuusasteen perusteella amatööreihin, sivutoimisiin ja päätoimisiin, jossa amatöörien ryhmä koostuu lähinnä sosiaalisesti syrjäytyneistä suomalaisista ja tuohon aikaan vielä vähäisestä virolaisprostituutiosta. Vaikka kaikki kyseisessä raportissa mainitut prostituution muodot ovat edelleen olemassa, niiden keskinäinen suhde on siinä määrin muuttunut, ettei erottelu ole enää tarkoituksenmukainen.
34. Pk = päiväkahviseura.
35. Ne haastattelemani naispuoliset seksityöntekijät, jotka ilmoittivat tarjoavansa palveluja myös naisasiakkaille, kertoivat itse olevansa biseksuaaleja.
36. Poliisin tavoittamat Virosta Suomeen tulevat prostituoidut ovat olleet keskimäärin 18–40-vuotiaita (Lehti & Aromaa 2002, 62–63 & Seuraaja 1 2005). Toisaalta Lapissa venäläiset prostituoidut ovat 22–50-vuotiaita, nykyään pääsääntöisesti lähempänä neljääkymmentä (Skaffari & Urponen 2004, 58).
37. Nimitän tässä prostituution muotoja niillä määritelmillä, joita kaupallisen seksin toimijat tavallisimmin käyttävät. Täsmäprostituutio ei kuitenkaan tule tätä kautta, vaan on Herrasen (2005) käyttämä käsite. Kyse on sen verran harvinaisesta toiminnasta, että sille ei ole ”kentällä” vakiintunutta nimitystä.
38. Privaatti = pieni huone tms. erillinen tila, jossa erotiikkaravintoloiden asiakkaille tarjotaan yksityisiä strip tease -esityksiä. Vastaavia privaatteja on myös monien seksivälinekauppojen yhteydessä.
39. Viime aikoina on keskusteltu nk. lumeavioliitoista, joissa ulkomaalainen henkilö avioituu suomalaisen kanssa saadakseen oleskeluluvan. Muualla Euroopassa seksityö, siirtolaisuus ja lumeavioliitot ovat selkeämmin sidoksissa toisiinsa. Esimerkiksi Saksan ulkomaalaislain mukaan maahanmuuttaja on oikeutettu oleskelu- ja työlupaan vain,

jos aviopuoliso on Saksan tai jonkun muun EU-maan kansalainen. Tästä syystä monet thaimaalaiset seksityöntekijät avioituvat saksalaisen kanssa. Toisinaan saksalainen saa rahallisen korvauksen avioliitosta, mutta pariskunta ei asu yhdessä. (Ruenkaew 2003, 119.)

40. Tutkimuksen kirjoitusajankohtana suomalaiset saavat HIV-tartuntansa pääosin ulkomailta ja kotimaisissa tartunnoissa piikkihuumeista. Muiden sukupuolitautien osalta tietoa ei ole tämänkään vertaa, mutta suurimmat tartuntaluvut sijoittuvat nuoriin ikäluokkiin, joissa prostituutioasiakkuus on harvinaisempaa.
41. Kuitenkin, kuten monissa muissa maissa (Breyer 1998, 183), myös Suomessa seksiliikkeiden ja erotiikkaravintoloiden tanssijat ovat usein muodollisesti itsenäisiä yrittäjiä, jotka vuokraavat esiintymistilansa paikan omistajalta. Vaikka omistaja edelleen määräisi työolot ja hintatason – siis reaalisesti toimii työnjohtona – tanssijoilla ei ole työsuhteeseen kuuluvia oikeuksia eikä mahdollisuutta ammatilliseen järjestäytymiseen.
42. Asenne on pitkälti yhteneväinen valtajulkisuuteen nimenomaan suhteessa ”palkkatyöhön” prostituutiossa, mutta samanaikaisesti ristiriidassa sen yleisen käsityksen kanssa, että palkkatyösuhde muualla kuin kaupallisen seksin alueella olisi luonnollinen ja jopa toivottava työn muoto. Voikin olla, että parituksen automaattinen yhdistyminen hyväksikäyttöön liittyy meillä perinteisempiin kulttuurisiin käsityksiin ansiotyöstä. Marxin ajattelun perusoletuksia on, että tuotannon arvo syntyy työstä. Sen takana on luonnonoikeudellinen ajattelu, jonka mukaan työn koko arvo kuuluu työn tekijälle, jonka vastakohtana on siis pääoman omistaja riistämässä osansa työn arvosta. (Kortteinen 1992, 342–348.) Vaikka ajattelu on sittemmin jäänyt markkinataloudessa taka-alalle, prostituutio mielletään edelleen tällaisena työnä.
43. Itärajan elintasokuilun vuoksi seksityö Suomessa on ilmeisesti kannattavaa huonommillakin ehdoilla, sillä lähes kaikki poliisin paritusrikollisuuden yhteydessä kuulustelemat naiset olivat harjoittaneet täällä prostituutiota useita kertoja aikaisemmin (Kuulustelupöytäkirjat 2003–2005). Tosin useita kertoja Suomessa käyneiden kiinnijäämisriski on ensikertalaista suurempi.
44. ”*Sukupuoliyhteydellä* tarkoitetaan tässä luvussa sukupuolielimellä tapahtuvaa tai sukupuolielimeen kohdistuvaa seksuaalista tunkeutu-

mista toisen kehoon. *Seksuaalisella teolla* tarkoitetaan tässä luvussa sellaista tekoa, jolla tavoitellaan seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä ja joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen." Rikoslaki 20. luku 10 §, Finlex.

45. Joskaan prostituutiosaaminen eli maksamatta jäänyt seksipalvelu ei silti ole hyvän tavan vastaisena oikeudellisesti suojattu (Hemmo 2003, 445-446). Seksityöntekijä ratkaisee ongelman useimmiten niin, että maksu otetaan etukäteen.
46. Ulkomaalaislaki 378/1991, käännyttämisperusteita koskeva 37 § muutettiin 22.4.1999 annetulla lailla siten, että käännyttämisperusteisiin lisättiin perusteltu epäily seksuaalipalvelujen myymisestä. Tämä muutos tuli voimaan 1.5.1999. Nykyinen ulkomaalaislaki 30.4.2004/301 sisältää käännyttämisperusteet 148 §:ssä ja siellä on edelleen mainittu perusteltu epäily seksuaalipalvelujen myymisestä.
47. Tässä ei ole erikseen käsitelty pakottamista, väkivaltaa, uhkaamista, kiristämistä tai raiskausta, sillä ne on kriminalisoitu rikokseen mahdollisesti liittyvästä kaupallisesta seksistä riippumatta.

3. Stigma

48. Stigma tarkoittaa Jeesuksen ristiinnaulitsemisesta muistuttavaa haavaa. Niitä esiintyy yleensä vain hurskailla ja arvostetuilla uskovaisilla, jota voitaisiin siis pitää positiivisena leimana. Toisaalta jäljet kertovat myös normeja kyseenalaistaneen ja maailman hylkäämän Jeesuksen kohtalosta.
49. Durkheim tekee kirjassaan eron lain ja tapojen välille ja käsittelee rikollisia nimenomaan lain rikkojina. Vaikka prostituutio on Suomessa vain epävirallisesti tai epäsuorasti sanktioitua, pidän rinnastusta toimivana. Ensinnäkin Durkheimin analyysissä rikoslain tyypillinen piirre on, ettei rikoksen luonnetta tarvitse erikseen perustella, sillä kyse on niin vakavasta loukkauksesta kollektiivista tajuntaa kohtaan, että kaikki yhteisön jäsenet tunnistavat sen rikokseksi. Prostituution vastaavaa asemaa kuvastaa, että tutkimusta tehdessäni törmäsin toistuvasti luuloon, että prostituutio olisi laitonta. Toiseksi, monet seksityön stigmasta aiheutuvat sanktiot toteutuvat lain kautta, kun lähes kaikki

prostituution oheistoiminnot (tilojen hankinta, liikkuminen, mainostaminen jne.) on ainakin osittain määritelty rikoksiksi.

50. Haastatteluhetkellä kristillisdemokraattien kansanedustaja Päivi Räsänen edusti näkyvästi kristillisestä kehyksestä lähtevää prostituutiokritiikkiä ja vaati prostituution kriminalisointia.
51. Toisaalta esimerkiksi Janice Raymond (1996, 242) kiistää, että uhrinäkökulma automaattisesti merkitsisi passivoimista. Hän ottaa esimerkiksi Saksan juutalaiset, jotka kiistämättä olivat natsien uhreja, mutta joita me emme silti miellä objekteiksi: ”On ilmeistä, että naiset voivat olla pornografian tai lisääntymisteknologioiden uhreja ilman että kadottavat kykynsä toimia alistavissa olosuhteissa. Miten muuten kukaan nainen olisi onnistunut irtaantumaan noista olosuhteista, kuten monet kuitenkin ovat tehneet.”
52. Suomessa tällaisia ovat ainakin ilmoittelukielto, katuprostituution lopettamiseen suunnattu järjestyslaki (Sirkiä 2006), kielto perustaa osuuskuntia ja ongelmat järjestäytymisvapauden toteutumisessa (ks. esim. Eduskunnan oikeusasiamiehen lausunto Dnro 3989/4/5).
53. Esimerkiksi Saksassa bordellit ovat periaatteessa laillisia, mutta niitä ei saa perustaa kirkkojen tai koulujen läheisyyteen.
54. Toisaalta verojen maksamattomuuteen on myös monia muita syitä, kuten pelko siitä, että hankalan byrokratian vuoksi olisi pakotettu jatkamaan prostituutiossa silloinkin, kun itsellä on halu lopettaa. Tästä kirjoitan enemmän Kustannustehokkuus -luvussa.
55. Tosin haastatteluissa toistuu yleisesti myös toinen piirre, nimittäin että seksityöntekijät ovat joko ainoita lapsia tai sisarparven vanhimpia. Ne kaksi, joilla on vanhempia sisaruksia, kertoivat ’tehneensä kuitenkin kaiken ensin’ ja ’ottaneensa vanhimman roolin’. Tähän yhtäläisyyteen en tutkimukseni aikana kuitenkaan löytänyt uskottavaa selitystä, joten jätän sen toistaiseksi vain maininnalle alaviitteessä.
56. Päihderiippuvuuden osalta on kuitenkin todennäköistä, että haastateltaviksi eivät ole valikoituneet vaikeasti päihdeongelmaiset, sillä päihdeongelmat korostuvat sellaisissa seksityön muodoissa (esim. ravintolaprostituutio), joista aineistooni päätyneillä seksityöntekijöillä on vain vähän kokemusta (Vrt. Hani & Henno 2007, 5).
57. Jako huoriin ja ei-huoriin on ymmärrettävissä vain ideologisena erot-

teluna. Vaikka heteroseksuaalinen naimisissa oleva perheenäiti ei voi tämän jaottelun mukaan olla prostituoitu, tosiasiallisesti seksityöntekijät monesti ovat yhteisönsä samaan ikäryhmään kuuluvaa ei-prostituoitua todennäköisemmin äitejä. Ja vaikka he ovat ”kunniallisia” naisia harvemmin naimisissa, heillä on yhtä todennäköisesti pitkäaikainen seurustelusuhde.

58. ”Prostituutio on vain työläisten yleisen prostituution erityinen ilmaus.” (Marx 1999, 76.)

4. Työ

59. Prostituutio kuuluu piilotalouteen, jossa määrällisiä muutoksia on käytännössä mahdotonta kartoittaa luotettavasti. Tällä hetkellä arvellaan kuitenkin suhteellisen yksimielisesti, että ainakin muutaman vuosikymmenen säteellä prostituutio olisi lisääntynyt (esim. Gall 2006, 8–9).
60. Artikkelissaan Pasko viittaa myös Hochschildin jaotteluun surface/deep acting, jolla erotellaan, onko kyse tarkoituksellisesta näyttelemisestä vai pyrkimyksestä tuottaa ”oikeasti” emotionaalisen työn vaatimat tunteet. Paskon tutkimien eroottisten tanssijoiden kohdalla jako toimii analyyttisenä työkaluna, mutta omaan aineistooni se ei sovi yhtä hyvin: seksityöntekijät kyllä mainitsevat joitakin selkeitä pinnallisen näyttelemisen tilanteita (feikkiorgasmi), mutta suurimmassa osassa emotionaalisen työn kuvauksia on elementtejä kummastakin.
61. Näitä asiakkaiden ”ajoraportteja” löytyy mm. osoitteesta http://www.sexwork.net/forum/forumdisplay.php?f=12. Todennäköistä on, että osa ei liity oikeisiin ostotapahtumiin, mutta juttujen todenperäisyydellä ei ole merkitystä, kun tarkastellaan asiakkaiden arvostamia seksityöntekijän ominaisuuksia.
62. Ks. esim. Johannan neuvonta, http://www.sexpert.fi/palvelut/neuvonta/index.html.
63. Itse asiassa toisaalla myös Hochschild (2003, 187) tuo esille, että emotionaalisen työn haittoja voidaan vähentää työntekijöiden autonomiaa lisäämällä.
64. Ruotsissa asiakkuuden kriminalisoinnin on arvioitu lisänneen suojaamatonta seksiä, kun asiakkaat pelkäävät kondomeja käytettävän todis-

teena vaihtosuhteesta (Bryngemark 2007, 50).

65. Suomestakin löytyy historiallisia esimerkkejä tilanteista, joissa vertaistuki on toiminut paremmin. Antti Häkkinen kirjoittaa 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun prostituutiosta: ”On ironista, että toimenpiteet, joiden avulla viranomaiset pyrkivät prostituutiota murtamaan toimivat päinvastoin. Suojakodeista, hoitoloista ja Hämeenlinnan naisvankilasta tuli prostituoitujen keskinäisen alakulttuurin kehtoja. Siellä opittiin prostituutioon liittyvät ammattitaidot, solmittiin keskinäisiä tuttavuuksia, saatiin vihjeitä parhaista bordelleista ja opittiin poliisin ja oikeuslaitoksen menettelytavat. Rankaisulaitoksista tuli eräänlaisia ’vastarinnan keskuksia’.” (Häkkinen 1995, 162.)
66. Kyse ei ole mistään köyhän miehen harrastuksesta, sillä seksityöntekijät ilmeisesti ostattavat ihailijoillaan myös paljon seksiä. Tutkimukseni aikana tapasin henkilökohtaisesti vain muutamia hutsuaddikteja, mutta he olivat kaikki ylempiä toimihenkilöitä.
67. Ei tosin päde täysin HIV:n kohdalla, joka leviää myös huumeruiskuissa. Maria Nengeh Mensahin (2006, 19) mukaan seksityöntekijät ovat alttiita HIV-tartunnalle silloin, kun heillä esimerkiksi stigmatisaation vuoksi ei ole keinoja, tietoa tai valtaa suojella itseään.
68. Merkittävä osa länsimaihin tulevista seksityöntekijöistä on kotoisin sellaisista kehitysmaista, joissa tilanne on vain huonontunut valtion viime vuosikymmeninä harjoittaman ja pitkälti kansainvälisten kehitys- ja rahoitusorganisaatioiden ohjaaman politiikan vuoksi (Bishop & Robinson 2003, 31). Toisaalta 1980-luvun pienten tuloerojen Suomessa prostituutiota esiintyi hyvin vähän (Silfverberg & Kauppinen 1992). Julia O’Connel Davidsonin (1998, 71) mukaan työttömyys ja heikennykset sosiaaliturvassa lisäsivät huomattavasti alaikäisten prostituutiota 1990-luvun taitteen Isossa-Britanniassa.
69. Perinteisesti taiteilijanaiset ja erityisesti näyttelijättäret on samaistettu prostituutioon. Esimerkiksi Rooman keisari Augustuksen koskemattomuuslain piiriin eivät kuuluneet ilotytöt, bordellinpitäjät ja -emännät, näyttelijättäret eivätkä heidän kollegansa musiikin ja tanssin alalla. (Niiranen 1986, 481.) Taiteilija, prostituoitu ja pornotähti Veronica Vera (1995, 68) on todennut sarkastisesti, että ”seksityö on tukenut enemmän taiteilijoita kuin NEA (National Endowment for the Arts).”

Seksityöstä yrittäjyytenä esim. Pattanaik 2003, 312.

70. Prostituoitujen verotus ei ole uusi ilmiö. Antiikin Roomassa hallinto piti prostituoiduista luetteloa ja heiltä perittiin päiväverona yhden asiakkaan taksa (Niiranen 1986, 482). Pyhän Pietarin kirkko Roomassa on osittain rakennettu prostituutiosta saaduilla verotuloilla (Benjamin & Masters 1964, 38). Myös siis Suomessa katsotaan, että vaikka prostituution harjoittamista ei hyvän tavan vastaisena voida pitää ammattina, on prostituutiotuloista maksettava veroa (Linnakangas 2005, 426–427).
71. Tutkimuksen viimeistelyn aikoihin Suomessa puhuttiin paljon sairaanhoitajapulasta ja työtä oli tarjolla ilmeisesti kohtuullisen hyvillä ehdoilla. Muutamaa vuotta aikaisemmin seksityön aloittaneet hoivaalan ihmiset perustelivat kuitenkin valintaansa mm. sillä, että omalta alalta oli tarjolla vain määräaikaisia pätkätöitä.
72. Tämän kohdan viittaukset ovat Sihteeriopiston julkiselta foorumilta ja siksi niissä käytetään alkuperäisiä nimimerkkejä.

5. Seksi

73. Primoratz kritisoi ihanteen tiukkaa jakoa (huonoon) seksiin ilman rakkautta ja (hyvään) seksiin rakkaudella. Koska jälkimmäinen on edellistä arvokkaampi, ei rakkaudeton seksi ole minkään arvoista. Hän esittää vertauksen, että mikäli käyttäisimme ruoan kanssa samaa logiikkaa, maailman laaja enemmistö kuolisi nälkään, koska hyvin harvalla on mahdollisuus aterioida poikkeuksetta parhaissa laaturavintoloissa. Hän myös epäilee vahvasti myyttiä, jonka mukaan rakkaudettoman seksin harrastaminen veisi kyvyn nauttia romanttisesta seksistä.
74. Tosin esimerkiksi Sheila Jeffreys (1990, 301–305) erottaa toisistaan ”nautinnon” ja toisaalta seksuaalisen kiihottumisen ja orgasmin. Hänen mukaansa alisteisissa ja väkivaltaisissakin seksiakteissa (joihin hän lukee prostituution) nainen voi saada orgasmeja, mikä aiheuttaa hämmennystä, koska meillä ei ole ajatuksellisia välineitä käsitellä einautinnollisia seksuaalisesti kiihottavia tilanteita. Hänen käsityksensä mukaan valtasuhteita erotisoiva seksi ei voi todellisuudessa olla alistettavalle (naiselle) nautinnollista, sai hän orgasmeja eli ei. Jeffreyn huo-

mio on tärkeä, mutta oman aineistoni valossa hänen ehdottamansa erottelu ei osoittautunut toimivaksi.

75. Seksuaalisen ulottuvuuden korostuminen pitempään seksiä myyneillä saattaa tietysti johtua siitä, että alalle jäävät ne, jotka kokevat sen myös muuten kuin taloudellisesti mielekkäänä. Jos seksityön motiivina on vain satunnaisen menoerän kattaminen, syvempi oman seksuaalisuuden pohdinta ei ehkä ole relevanttia.

76. Engels puhuu kirjoituksissaan prostituutiosta ainakin kahdessa merkityksessä. Ensinnäkin, erityisesti yhteistyössä Marxin kanssa laadituissa teksteissä prostituutio näyttäisi toimivan laajemmin porvarillisen yhteiskunnan metaforana. Toiseksi, Engels kirjoittaa prostituutiosta jonkin verran sosiaalisena ongelmana. Vaikka nämä tekstit syntyivät puheenvuoroiksi oman aikansa poliittisiin keskusteluihin, monet Engelsin argumentit ovat huomattavasti edellä aikaansa ja nousseet laajemmin prostituutiokeskusteluun vasta aivan viime vuosikymmeninä.

77. 25:stä haastatellusta yksi, miespuolinen seksityöntekijä, arvioi olevansa ajoittain altavastaajana asiakassuhteissaan. Aineistoni kertoo kuitenkin vain seksityöntekijän kokemasta valta-asetelmasta. Voi olla, että asiakkaan kuvaus ostoseksistä olisi hyvin erilainen.

78. Olen testannut asiaa haastattelujen lisäksi laittamalla useita seksipalveluilmoituksia yleisimmin käytettyihin kontaktikanaviin. Esimerkiksi Seksitreffeille jätetty ilmoitus viikonloppuvierailusta pikkukaupungissa poiki 58 yhteydenottoa – teoriassakaan seksityöntekijä ei ehdi ottaa vastaan tuona aikana yli 20:tä asiakasta, käytännössä määrä harvoin ylittää kymmentä. (Prostituution keskittyminen suuriin kaupunkeihin tosin voi kertoa siitä, että pikkupaikkakuntien asiakaskunta on tottunut odottamaan vierailevia seksityöntekijöitä ja kysyntä ei välttämättä olisi pysyvästi näin korkea.) Huomattavaa on, että vaikka ilmoituksessa ei nettisivuston sääntöjen mukaan ollut mitään viitettä palveluiden maksullisuudesta, yhdellekään soittajalle asia ei ollut epäselvä.

79. SM-palveluissa myyjää suosiva valtasuhde on jopa osasyy asiakkuuteen (O'Connel Davidson 1998, 93). Paljon dominointia tekevät Tiina ja Camilla uskovat kumpikin, että ei ole mikään sattuma, että asiakas-

kunnassa on paljon merkittävissä yhteiskunnallisissa asemissa olevia henkilöitä: valtaakin voi olla liikaa ja alistuminen dominalle tasapainottaa. Ammattimainen domina myy eroottiseen valtapeliin perustuvia palveluita, joista useimmiten käytetään lyhennettä SM (sadomasochism), D&S (dominance & submission) tai B&D (bondage & discipline). Jotkut dominat voivat ottaa myös alistuvan roolin, mutta pääsääntöisesti kyse on asiakkaan alistamisesta. Sessiot edellyttävät yleensä etukäteisneuvottelua ja niissä käytetään turvasanoja. Tyypillisiä SM-session osia ovat sitominen, piiskaus, erogeenisten alueiden kivulias käsittely, koulutus, ristiinpukeutuminen, roolileikit ja fetissit. Dominat ovat yleensä muita seksityöntekijöitä paremmassa asemassa, ammatillisempia ja taloudellisesti turvatumpia. (Highleyman 1997, 145.)

80. Myös jotkut Tawnya Dudashin (1997, 106–107 & 115–116) haastattelemat seksityöntekijät kertoivat seksityön kasvattaneen valtaa ja kontrollia omaan ruumiiseen: ”Kun kerran tajuamme, ettei meidän tarvitse sietää asiakkailta ’mitä tahansa paskaa’, ymmärrämme, että sama pätee myös teatterin ulkopuolella.” Eräs hänen haastattelemansa tanssija totesi, että kun seksiteollisuus tuotteisti hänen ruumiinsa, hän tajusi omistavansa sen. Hänen ruumiinsa ei ollut yleistä omaisuutta ja siten automaattisesti miesten käytettävissä.
81. Tietysti myös ei-kaupallisen alueelle sijoittuva seksi jakautuu moniin kulttuureihin, mutta koska aineistoni seksityöntekijät tekevät eroa maksullisuuteen oman kokemuksensa pohjalta, en pidä hienompien jakojen erittelyä tässä kohtaa tarkoituksenmukaisena.
82. Toisaalta seksityöntekijät tiedostavat – joko omasta kokemuksestaan tai tiedotusvälineiden välityksellä – että prostituutioon liitetyistä riskeistä esimerkiksi väkivalta on todellisuutta myös monissa muissa seksisuhteissa ja siten mielikuvat kaupallisen seksin suhteellisesta vaarallisuudesta liioiteltuja.
83. Osittain juuri tämän epämääräisyyden vuoksi seksisuhteet monissa yhteiskunnissa normitetaan ja institutionalisoidaan pitkäaikaisen avioliiton muotoon. Myös lyhytkestoiset seksisuhteet ovat voineet saada länsimaista deittikulttuuria säännellymmän muodon: esimerkiksi jotkin islamilaisuuden suunnat sallivat hyvinkin lyhytaikaisen avioliiton

(Murata 1986).

84. Vaikka arkinen prostituutio todella saattaa olla verrattain jännittävä ja erityinen työ, siihen liittyvät myytit glorifioivat ja demonisoivat sitä entisestään. Voidaan olettaa, että Neuvostoliiton sortumisen jälkeen seikkailullisuudella oli vaikutusta prostituution räjähdysmäiseen kasvuun: samaan aikaan kun taloudellisen aseman arvostus lisääntyi ja epävakaissa oloissa sen hankkiminen oli entistä epävarmempaa, lännestä tulivat Pretty Womanin kaltaiset elokuvat, joissa prostituutio näytettiin keinona päästä perinteisesti arvostettuun hyvään avioliittoon. Yleisen vapautumisen huumassa seksityöstä tuli hetkeksi sosiaalisesti hyväksytympää, jopa tavoiteltavaa.

6. Hallinta

85. Tätä seksityöstä irtaantumiseen tähtäävää politiikkaa on verrattu viktoriaaniseen hyväntekeväisyystyöhön, jossa ”Magdalenojen pelastaminen” käytännössä tarkoitti köyhien naisten sosiaalista kontrollia. Kun seksityöntekijät nähdään riskialttiina uhreina eikä riskinhallintaan pyrkivinä subjekteina, huomio kiinnittyy yhteiskunnan rakenteellisista muutostarpeista yksilölliseen uudelleenkoulutukseen virallisille työmarkkinoille. (Scoular & O’Neill 2007, 566 & 770.)

86. Roth käyttää regulationismin tilalla sanaa *liberalismi*, mutta koska prostituutiolainsäädäntöön liittyvässä keskustelussa abolitionismin vastinparia kutsutaan useammin regulationismiksi (vrt. Agustín 2005, 683), käytän sitä tässä. Sekaannus johtunee siitä, että feminismin puitteissa keskustelun osapuoliksi mielletään radikaalifeminismi (joka aikaisemmin on kannattanut abolitionismia, nykyisellään sen sellaista muotoa, joka kriminalisoi seksin myynnin) ja liberalismi (joka on yleisesti vaatinut seksin myynnin tunnustamista työksi). Regulationistien ja abolitionistien välisessä debatissa abolitionistit ovat käyttäneet ”liberaalia” haukkumasanana tarkoittaen sillä henkilöä, joka sallii yksilöllisen vapauden nimissä kaiken prostituution. Käytännössä erilaiset regulationismin pohjalta tehdyt lainsäädännölliset ratkaisut ovat harvoin johtaneet prostituution vapauttamiseen ainakaan seksityöntekijöiden kohdalla, pikemminkin entistä tiukempaan kontrolliin. Siitä

voisi päätellä, että regulationismi ja liberalismi eivät ole sama asia.

87. Myös Jaana Kauppinen (2004) kiinnittää huomiota siihen, miten kokemus vahvistaa seksityöntekijöiden kykyä tunnistaa ja hallita turvallisuusriskejä. Siten he ovat haavoittuvimmillaan uransa alussa tai kun toimintaympäristö ja -tavat muuttuvat nopeasti.
88. Palvelu, jossa asiakas ostaa tietyn ajan kahden seksityöntekijän seurassa. Siihen yleensä kuuluu seksityöntekijöiden keskenään esittämä seksin performanssi sekä joitakin prostituutiopalveluita joko toisen tai molempien myyjien kanssa.
89. Termi *sex work* otettiin ensimmäisen kerran käyttöön vuonna 1979 tai 1980 San Franciscossa järjestetyssä konferenssissa. Sitä ehdotti Carol Leigh, joka jo tuolloin toimi seksityöntekijänä ja prostituoitujen ihmisoikeusliikkeessä nimellä Scarlot Harlot. Hän perusteli ehdotustaan sillä, että uuden kielen omaksuminen on välttämätöntä stigmatisoidun ryhmän oman toimijuuden tukemiseksi. Seksityö myös korostaa seksiteollisuuden eri alojen yhteisiä intressejä ja toiminnan luonnetta ansiotyönä. (Leigh 1997, 229–230.)
90. Esimerkki yhdysvaltalaisesta (SWOP 2007) ja itäeurooppalaisesta (SWAN 2007).
91. Esimerkiksi the World Sex Guide ja Sihteeriopisto.
92. Tällä nimenomaisella sivustolla jokaisella seksityöntekijällä tosin on veto-oikeus itseään koskeviin teksteihin. Oikeuden käyttäminen edellyttää kuitenkin sivuston aktiivista seuraamista ja atk-taitoja, mikä ei läheskään kaikkien kohdalla ole realismia.
93. Tässä tutkimuksessa en ota kantaa Bahtinin karnevalismin historialliseen tarkkuuteen. Oman työni kannalta olennaista on, että Bahtinin karnevalismin käsite näyttää kuvaavan ja tekevän ymmärrettäväksi seksityöntekijöiden kehittämää vastakulttuuria.
94. Punainen sateenvarjo otettiin ensimmäisen kerran seksityöntekijöiden symboliksi Venetsiassa 2001. Mielenosoituksessa haluttiin kiinnittää huomio seksityöntekijöiden ihmisoikeuksiin. (The Red Umbrella 2007, 60.)
95. Pyhän prostituoidun myytti ulottaa prostituution historian agraariyhteiskuntaa edeltävään aikaan. Alussa jumalat kuvattiin naisiksi ja siten myös yhteydenpito henkimaailmaan oli naisten hallussa. Kun miehet

sitten vähä vähältä saivat haltuunsa yhteisöjen henkisen ja maallisen johtajuuden, kauimmin vanhan järjestyksen kaiut säilyivät temppeliprostituutiossa. Esimerkiksi Mesopotamiassa seksuaalienergiansa vuoksi erityisasemassa olevilla papittarilla oli varsin korkea yhteiskunnallinen asema. Prostituoidulla oli hallussaan parantava, jumalainen voima, joka oli ”yhdistelmä äidinrakkautta, lempeyttä, lohtua, mystistä valaistumista ja seksiä”. (Roberts 1993, 1–5.) Kenneth Ray Stubbs (1994, 240–241) määrittelee pyhän prostituoidun opettajaksi tai parantajaksi, joka omalla toiminnallaan kyseenalaistaa hengen (pyhä) ja ruumiin (synti) välisen dikotomian. Tätä salatun tiedon papittaren myyttiä uusinnetaan seksityöntekijöiden liikkeissä positiivisen identiteetin rakentamiseksi (Laliberté & St-Jean 2006, 43). Suomessa seksityöntekijöiden kertomukset ovat kuitenkin huomattavasti proosallisempia ja harva heistä on törmännyt pyhän prostituoidun myyttiin. Silloinkin kun oman toiminnan taustalla on ymmärrys seksistä jonkinlaisena hoivana, ei sitä liitetä henkisiin tai hengellisiin käsityksiin. Silti puhuessaan kokemastaan stigmasta jotkut viittasivat Maria Magdalenaan, jota usein pidetään vanhojen seksuaalisuuden jumalattarien perillisenä (Qualls-Corbett 1082, 149).

96. Mm. pornonäyttelijänä työskennellyt Veronica Vera (Feminism: ”Crunch Point” 1989, 148–149) näkee seksiteollisuuden alana, jossa naisten on mahdollista saavuttaa luovaa ja taloudellista valtaa.

7. Yhteenveto

97. ”Paskaduuni” ei viittaa mihinkään tiettyyn työtehtävään vaan tapaan, jolla työmarkkinat ovat järjestyneet. Erityisesti tiettyjä palvelualan raskaita töitä tehdään pienellä palkalla, heikoilla ehdoilla ja tiukassa työnjohdon kontrollissa. Seksityöntekijöiden vastenmielisyys ei välttämättä liity itse työtehtävään (siivous, hoiva, logistiikka jne.), vaan sen tekemisen ehtoihin. Vaikka seksin myynti voidaan myös nähdä erittäin raskaana palvelutyönä, Suomessa sen ehdot ovat joiltakin osin hyväksytympiä töitä paremmat.
98. Gorzin teesi on, että automaatio tulee vähentämään merkittävästi teollisuuden ihmistyövoiman tarvetta. Siten se avaa mahdollisuuden

autonomisten toimien kehittymiselle ja toisaalta uhan ”työttömyyden yhteiskunnasta”, jossa myös palkkatyötä vailla olevat ihmiset kategorisoidaan ja arvotetaan palkkatyön logiikasta käsin. Hän arvelee, etteivät heteronomista työtä tekevät ja siihen identifioituvat työläiset kykene hallinnoimaan muutosta, sillä heidän olemassaolonsa perustuu palkkatyölle. Siksi hän paneekin toivonsa palkkatyön ulkopuolelle jäävään ”ei-työläisten ei-luokkaan”. Viimeaikainen työmarkkinoiden kehitys on osoittanut Gorzin 30 vuoden takaisen arvion osittain virheelliseksi. Työpaikkojen katoaminen teollisuudesta ei ole johtanut heteronomisen työn katoamiseen, vaan kapitalismin laajenemiseen immateriaalisessa tuotannossa ja vaikeasti automatisoitavalla palvelusektorilla. Toisaalta hänen väitteensä ay-liikkeen haluttomuudesta laajentaa autonomisen tuotannon aluetta näyttää kestäneen: kapitalismin laajenemista uusille alueille on Suomessa tukenut vasemmistopuolueiden kannattama ”työllisyyspolitiikka”, joka ihannoi ”täystyöllisyyttä” ja tukee voimakkaasti ”työpaikkojen luomista” silloinkin, kun se ei ole edes taloudellisesti kannattavaa. Keijo Rahkonen (1982, 12) on kritisoinut myös Gorzin ajatusta kamppailun rajoittumisesta autonomiseen tuotantoon. Hänen mielestään Gorz ei huomioi riittävästi sitä, miten kapitalistisella rationaliteetilla on taipumus levitä tehdassalien ulkopuolelle ja siten autonomisen sektorin autonomia on perustavalla tavalla kyseenalainen.

99. Katherine Frank (2007, 510) on sitä mieltä, että niin kauan kuin kulttuurinen stigma ei murru, sama tutkimustulos onnistuu yllättämään yhä uudelleen.

Liitteet

100. Anni Sprinkle, ”slut goddes” on prostituutiotaustansa lisäksi feministi, kirjoittaja, valokuvaaja ja filmintekijä. Hän on tehnyt pitkän uran valtavirtapornon kriitikkona ja seksuaalivähemmistöjen puolestapuhujana.
101. On totta, että esimerkiksi helposti kopioitavien pornotuotteiden kohdalla kysyntä määrittelee merkittävällä tavalla myös tuotantoa. Prostituutio rinnastuu kuitenkin työvoimavaltaiseen palvelualaan, jossa

kysyntään vastaaminen on monitahoisempi kysymys.

102. Realistista ontologiaa ja relativistista epistemologiaa yhdistävä kriittinen realismi on tehnyt tuloaan jo jonkin aikaa suomalaiseen tiedekeskusteluun (esim. Heikkinen 2004, Poutanen 2005, Töttö 2004). Aikanaan suuntaus kehittyi kritisoimaan positivismia, mutta nyt vuosituhannen vaihteessa siitä on etsitty vaihtoehtoa konstruktionistiselle tieteenkäsitykselle: realistien mukaan tutkijat voivat ja heidän pitää pyrkiä sanomaan jotakin myös kielen (tulkinnan) ulkopuolisesta todellisuudesta. On olemassa meidän tietoisuudestamme riippumaton maailma, josta voimme kuitenkin saada rajatusti tietoa (Sharp 1999,12). Jako positivistisen ja konstruktionistisen otteen välillä käy tarpeettomaksi, sillä molemmille suuntauksille on yhteistä, että tarkastelun kohteena on todellisuus, josta havaintojen systemaattisen analyysin avulla pyritään saavuttamaan kerättyjä havaintoja laajempaa tietoa (vrt. Patomäki & Wight 2000, 217). Kriittinen realismi on luonteeltaan pluralistista. Se ei rajaudu johonkin tiettyyn aineistotyyppiin tai tutkimusmetodiin, vaan kyse on enemmän tieteenfilosofisista perusoletuksista. Tutkimusmenetelmät valitaan kohteen luonteen ja tutkimusongelman mukaan. Usein on tarpeen hyödyntää monipuolisesti niin kvantitatiivisia kuin kvalitatiivisiakin aineistoja. (Sayer 2000, 19; Pratschke 2003, 15.) Erityisen lupauksen kriittinen realismi antaa sosiaalisten rakenteiden ja inhimillisen toiminnan välisen suhteen selittämiseen. Rakenteet mahdollistavat toiminnan ja toisaalta toimintamme muuttaa näitä rakenteita. Täten rakenteiden teoreettisella analyysilla on keskeinen rooli toiminnan selittämisessä ja toisaalta teoria rakenteiden luonteesta ja vaikutuksista pitää koetella empiirisesti. (Potter 1993, 592-593.)

103. Esimerkiksi artikkelissa seksityöntekijöiden moraalikäsityksistä (Kontula & Laakso 2007) esitellyt uskontopohdinnat löytyivät tässä vaiheessa tavallaan vahingossa.

104. Ydinryhmän valinnassa noudatin joitakin teknisiä kriteerejä, joiden tarkoituksena oli karsia ryhmästä sellaiset, joiden tunnistamattomuutta en pystyisi takaamaan. Ryhmään ei kuulu ketään julkisuudessa esiintynyttä seksityöntekijää, ei myöskään ketään läheisestä tuttavapiiristäni. Kaikkien ydinryhmään valittujen oli lisäksi osattava

suomea sen verran, että tekstien kommentointi olisi mahdollista.

105. Seksialan liitto Salli (http://www.salli.org) on Suomessa toimivien seksityöntekijöiden etujärjestö, joka pyrkii edistämään seksityöntekijöiden ihmisoikeuksia, työturvallisuutta ja ammattitaitoa sekä laajemmin seksuaalista itsemääräämisoikeutta.
106. Sihteeriopisto on Suomen ainoa julkisesti prostituutioon liittyvä internet-kohtauspaikka. Lähes kaikilla treffisivustoilla seksiä myös myydään ja ostetaan, mutta epäsuorasti erilaisten koodisanojen ja muiden tunnusten suojissa.
107. Voidaan puhua kahdenkymmenen prosentin periaatteesta (Schwalbe & Wolkomir 2002, 217), jonka mukaan haastattelutyö pysäytetään analyysiä ja menetelmien tarkistusta varten aina, kun noin viidennes aiotuista haastatteluista on tehty. Koska tukihaastatteluiden määrä ei ollut etukäteen tiedossa, kahdenkymmenen prosentin periaatetta saattoi soveltaa täysin vain ydinhaastatteluissa.
108. Esimerkiksi strip tease -tanssijana toimiva Jo Weldon (2006, 12) kirjoittaa, miten tutkijoilla on tapana tulla kyselemään hänen näkökulmastaan epärelevantteja asioita hänen lapsuudestaan ja seksuaalisuudestaan, kun hän itse mieltää tanssimisensa ensisijaisesti ansiotyöksi.
109. Tiittula ja Ruusuvuori (2005, 17) jopa ehdottavat, että haastatellulla voisi olla oikeus perua haastattelunsa jälkikäteen. Periaate on kuitenkin ongelmallinen ainakin niissä tapauksissa, joissa haastateltava herää katumaan vasta silloin, kun tutkija on analysoinut haastattelua kuukausia (vrt. Ruotsalo 1994). Yhden haastattelun pudotin aineistostani kuitenkin siksi, että oli syytä olettaa sen käytön altistavan haastateltavan lähisuhdeväkivallalle.

Kirjallisuus

110. Kokonaismäärää kuulustelluista seksityöntekijöistä on vaikea arvioida aivan tarkasti, koska osa kiistää myyneensä seksipalveluja. Olen päätellyt muun tutkintomateriaalin pohjalta, pitääkö kiistäminen paikkansa vai otetaanko henkilö mukaan taulukkoon, erehtymistä on voinut tapahtua muutaman kohdalla.

Kirjallisuus

Painamattomat & Nettisivustot

AMMAR Asociación de Mujeres Meretrices de la Argentina. [http://www.ammar.org.ar/] (1.3.2008)

APNSW Asia Pacific Network of Sex Workers. [http://apnsw.org/apnsw.htm] (1.12.2007)

Bionda. Mielipide Sihteeriopiston [www.sihteeriopisto.net] keskustelupalstalla viestiketjussa ”negatiivisista puolista” 15.8.2005. (2.2.2008)

DMSC The Durbar Mahila Samanwaya Committee. [http://www.durbar.org/index.html] (1.3.2008)

FNV [http://www.fnvbondgenoten.nl/fnvbondgenoten/english/] (1.3.2008)

Finlex – valtion säädöstietopankki. [www.finlex.fi] (6.7.2008)

ICRSE International Committee on the Rights of Sex Workers in Europe. [http://www.sexworkeurope.org/site/] (1.12.2007)

Isabel. Mielipide Sihteeriopiston (www.sihteeriopisto.net) keskustelupalstalla viestiketjussa ”negatiivisista puolista” 16.8.2005. (2.2.2008)

IUSW International Union of Sex Workers. [http://www.iusw.org/] (1.3.2008)

Heikkinen Alpo. Onko käynnissä riskilapsuuden vastuiden uusjako? Kriittisiä havaintoja lastensuojelun avohuollosta. Puhe lastensuojelupäivillä Lappeenrannassa 25.8.2004.

Kauppinen Jaana. Haastattelu Helsingissä 16.12.2004. Kauppinen on toiminut Pro-tukipisteen toiminnanjohtajana yli kymmenen vuotta.

Kauppinen Jaana. Alustus Tampereen kaupunginvaltuuston naisverkoston tapaamisessa Tampereella 11.3.2005.

Kivelä Sami. Haastattelu Tampereella 11.10.2004. Kivelä on Sihteeriopisto-sivuston perustajajäsen ja webmaster.

Kuulustelupöytäkirjat. Rikospoliisin väkivaltarikosyksikkö kuulusteli vuosina 2000–2004 yhteensä 88:aa prostituutiota harjoittanutta naista.[110] Tutkinnanalainen rikos oli tavallisesti paritus tai törkeä paritus. Mukana oli myös joitakin kiristyksiä, ryöstöjä ja yksi törkeä raiskaus. Prostituoituja kuultiin useimmiten todistajana, mutta joissakin jutuissa he olivat myös epäillyn tai asianomistajan statuksella. Helsingin kihlakunnan poliisilaitos, Rikospoliisin väkivaltarikosyksikön esitutkintapöytäkirjat
6070/RVÄ/R/123504/00
6070/RVÄ/R/116210/01
6070/RVÄ/R/116754/01
6070/RVÄ/R/119256/01
6070/RVÄ/R/145967/01
6070/RVÄ/R/122999/02
6070/RVÄ/R/138767/02
6070/RVÄ/R/142274/02
6070/RVÄ/R/147257/02
6070/RVÄ/R/154226/02
6070/RVÄ/R/154235/02
6070/RVÄ/R/106588/03
6070/RVÄ/R/122114/03
6070/RVÄ/R/137404/03
6070/RVÄ/R/139451/03
6070/RVÄ/R/100501/04
6070/RVÄ/R/135866/04
6070/RVÄ/R/102259/05

Lady Johannan kotisivut. [http://www.sexpert.fi/johanna/index.html] (1.7.2008)

Luettelo Suomessa asuvista seksityöntekijöistä tarkoittaa tiedostoa, johon olen kerännyt vuosina 2003–2005 jututtamani 41 henkilön perustiedot. Heistä valtaosa oli suomalaisia, mutta ryhmään kuuluu

myös 9 ulkomaalaista, joilla on pysyvä oleskelulupa Suomessa.

Muuri Reijo. Haastattelu Helsingissä 15.12.2004. Reijo Muuri toimii komisariona Pasilan poliisipiirissä, jonka vastuulle kuuluu mm. katuprostituutiostaan mainetta saaneet Helsingin Kallion alueet.

Patentti- ja rekisterihallituksen ja verohallinnon yhteinen yritystietojärjestelmä. [www.ytj.fi] (10.1.2005)

Puputyttö. Mielipide Sihteeriopiston [www.sihteeriopisto.net] keskustelupalstalla viestiketjussa ”negatiivisista puolista” 17.8.2005. (2.2.2008)

Seksitreffit. [www.seksitreffit.net] (1.7.2008)

Seksityöntekijöiden haastattelut. Tällä viitataan varsinaisen tutkimusaineistoni haastatteluihin.

Seuraaja 1. Haastattelu Etelä-Suomessa 4.1.2005. Seuraaja 1 on avustanut ja seurannut läheltä usean vuoden ajan Etelä-Suomen kaupungeissa toiminutta paritusorganisaatiota.

Seuraaja 2. Haastattelu Keski-Suomessa 7.1.2005. Seuraaja 2 on avustanut ja seurannut läheltä thaihierontayrityksiä noin vuoden ajan useilla paikkakunnilla.

Seuraaja 3. Haastattelu Etelä-Suomessa 22.2.2005. Seuraaja 3 on itse työskennellyt yli 10 vuoden ajan Virossa seksityöntekijänä.

Sihteeriopisto. [www.sihteeriopisto.net] (2.2.2008)

Sillanpää Seppo. Haastattelu Helsingissä 13.1.2005. Sillanpää on keskusrikospoliisin rikoskomisario, joka vastaa törkeiden ryöstöjen ja kiristysten tutkinnasta.

Sirkiä Johanna. Esitelmä Seksialan liiton keskustelutilaisuudessa Helsingissä 13.1.2005.

Sirkiä Johanna. Haastattelu Helsingissä 15.12.2004. Sirkiä on Seksialan liiton perustajajäsen ja seksityöntekijä.

Sterry, David Henry. Keskustelu Brysselissä 16.10.2007. [http://www.davidhenrysterry.com/] (10.11.2007)

Tilastokeskus. Työvoimatutkimus. [http://tilastokeskus.fi/til/tyti/index.html] (8.6.2007)

SWAN Sex Workers Rights' Advocacy Network in Central and Eastern Europe and Central Asia. [http://www.swannet.org/] (1.5.2008)

SWOP Sex Workers Outreach Project (USA). [http://www.swopusa.org/drupal/node/95] (1.5.2008)

VERDI. [http://international.verdi.de/] (1.5.2008)
World Sex Guide. [www.worldsexguide.com/guide/] (2.2.2008)

Painetut

Aalto, Heini & Minkkinen, Minna (2008) *”Ne tietää mistä mä puhun” Tutkimus vertaistuen kokemuksista ja merkityksestä seksityössä*. Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö, sosiaalialan koulutusohjelma. Hämeen ammattikorkeakoulu, Hämeenlinna.

Agustín, Laura Maria (2004) Alternative Ethics, or: Telling Lies to Researchers. *Research for Sex Work* 7. 6–7.

Agustín, Laura Maria (2005) The Cultural Study of Commercial Sex. *Sexualities* 8 (5). 681–694.

Agustín, Laura M (2003) A Migrant World of Services. *Social Politics* 10 (3). 377–396.

Agustín, Laura Maria (2007) *Sex at the Margins. Migration, Labour Markets and the Rescue Industry*. Zed Books, London.

Alapuro Risto (2001) Missä ovat toimijat? Sosiologia 38 (1). 51-57.

Alasuutari, Pertti (2006) Merkitys, toiminta ja rakenne sosiologiassa: kulttuurinen näkökulma. *Sosiologia* 43 (2). 79-92.

Alvarez, Margot (1997) Haastatellut Wendy Chapkis. Teoksessa Wendy Chapkis. *Live Sex Acts. Women Performing Erotic Labor*. Routledge, New York. 200–205.

Anttonen, Saila (1998) *Valta, moraali ja yhteiskunnallis-historiallinen oppiminen: sivistyshistoriallinen tie kansallissosialistisesta totuuden politiikasta demokratisoiviin uudelleenkoulutusohjelmiin*. Oulun yliopiston kirjasto, Oulu. [http://herkules.oulu.fi/isbn9514251105/html/] (19.1.2006)

Archer, Margaret S. (2000) *Being Human: the Problem of Agency*. Cambridge University Press, Cambridge.

Asiakaskartoitus 2000 (2000) *Peruskartoitus pääkaupunkiseudun prostituutiotilanteesta ja palvelujen kehittämistarpeesta*. Pro-tukipiste, Helsinki. [http://www.pro-tukipiste.fi/materia.php?id=1] (27.8.2007)

Auvinen, Tanja (2006) Suomen on annettava viesti, ettei se hyväksy naiskauppaa. *Helsingin Sanomat* 28.5.

Attwood, Feona (2007) No Money Shot? Commerce, Pornography and New Sex Taste Cultures. *Sexualities* 10 (4). 441–456.

Bahtin, Mihail (1991) *Dostojevskin poetiikan ongelmia*. Orient Express.

Bahtin, Mihail (1995) *François Rabelais – keskiajan ja renessanssin nauru*. Kustannus Oy Taifuuni, Helsinki.

Barreto, Leila (1999) Sitaatti artikkelista Prostitutas querem resgatar cidadania, kirjoittaneet José Mitcheli and Flávio Lenz. *Jornal do Brasil*, November.

Barry, Kathleen (1984) *Female Sexual Slavery*. New York University Press, New York.

Barry, Kathleen (1996) Pornography and the Global Sexual Exploitation of Women. Teoksessa Diane Bell & Renate Klein (toim.) *Radically Speaking. Feminism Reclaimed*,. Zed Books, London. 448–455.

Barry, Kathleen (1995) *The Prostitution of Sexuality*. New York University Press, New York.

Basserman, Lujo (1967) *Maailman vanhin ammatti. Kulttuurihistoria*. K. J. Gummerus osakeyhtiö, Jyväskylä.

de Beauvoir, Simone (1974) *The Second Sex*. Vintage, New York.

Bell, Shannon (1994) *Reading, Writing & Rewriting the Prostitute Body*. Indiana University Press, Bloomington.

Bell, Shannon (1995) *Whore Carnival*. Autonomedia, New York.

Benjamin, Harry & Masters, R.E.L. (1964) *Prostitution and Morality. A definitive report on the prostitute in contemporary society and an analysis of the causes and effects of the suppression of prostitution*. The Julian Press, New York.

Bernstein, Elizabeth (2007) Sex Work for the Middle Classes. *Sexualities*, 10(4). 473–488.

Bhaskar Roy (1978) *A Realist Theory of Science*. The Harvest Press, Sussex.

Bhaskar Roy (1989) *Reclaiming Reality. A Critical Introduction to Contemporary Philosophy*. Verso, london.

Biernacki, Patric & Waldorf, Dan (1981) Snowball Sampling. Problems and Techniques of Chain Referral Sampling. *Sociological Methods & Research*, 10 (2). 141–163.

Bindman, Jo (1997) *Redefining prostitution as sex work on the international agenda*. Network of Sex Work Projects. [http://www.walnet.org/csis/

papers/redefining.html] (28.2.2004)

Bishop, Ryan & Robinson, Lillian S. (2003) Thaimaasta palaavien turistien seksipäiväkirjat. Teoksessa Susanne Thorbek & Bandana Pattanaik (toim.) *Rajat ylittävä prostituutio. Globaalien toimintamallien muuttuminen*. Like, Helsinki. 31–45.

Blee, K.M. (1998) White-Knuckle Research: Emotional Dynamics in Fieldwork with Racist Activist. *Qualitative Sociology* 21. 381–399.

Bolton, Sharon C. (2000) Who Cares? Offering emotion work as a 'gift' in the nursing labour process. *Journal of Advanced Nursing* 32 (3). 580–586.

Brents, Barbare G. & Hausbeck, Kathryn (2007) Marketing Sex: US legal Brothels and Late Capitalist Consumption. *Sexualities* 10 (4). 425–439.

Brewis, Joanna & Linstead, Stephen (2000) *Sex, Work and Sex Work. Eroticizing organization*. Routledge, London.

Breyer, Johanna (1998) The Exotic Dancers Alliance. Dawn Passar and Johanna Breyer interviewed by Kamala Kempadoo. Teoksessa Kamala Kempadoo & Jo Doezema (toim.) *Global Sex Workers. Rights, Resistance, and Redefinition*. Routledge, New York. 182–191.

Brock, Deborah R. (1998) *Making Work, Making Trouble: Prostitution as a Social Problem*. University of Toronto Press, Toronto.

Brown, Helen Gurley (1962) *Sex and the Single Girl*. Bernard Geis Associates, New York.

Brown, Louise (2007) Performance, Status and Hybridity in a Pakistani Red-Light District: The Cultural Production of the Courtesan. *Sexualities* 10 (4). 409–423.

Brussa, Licia (toim.) (1999) *health, migration, sex work. The experience of TAMPEP*. Transnational AIDS/STD prevention among migrant prostitutes in Europe. TAMPEP International Foundation, Amsterdam.

Bryngemark, Jesper (2007) Sweden's Ban on Buying Sex: What Happened to Sex Workers' Rights? Teoksessa Andrew Sorfleet (toim.) *Sex Workers' Rights*. Report of the European Conference on Sex Work, Human Rights, Labour and Migration, Brussels (2005). International Committee on the Rights of Sex Workers in Europe, Amsterdam. 47–52.

Cabezas, Amalia Lucía (1998) Discourses of Prostitution. The Case of

Cuba. Teoksessa Kamala Kempadoo & Jo Doezema (toim.) *Global Sex Workers. Rights, Resistance, and Redefinition*. Routledge, New York and London. 79–86.

Califia, Pat (1994) Public Sex. The Culture of Radical Sex. Cleis Press.

Clhoun, Thomas & Peyrot Mark (1985) Children of the night: A study of adolescent prostitution. *New Ethnographies*, October. 345–348.

Chapkis, Wendy (1997) *Live Sex Acts; Women Performing Erotic Labor*. Routledge, New York.

Chesler, Phyllis & Hughes, Donna M. (2004) Feministien kannattaa hankkia uusia liittolaisia. *Helsingin Sanomat*, Vieraskynä, 18.7.

Collins, Patricia Hill (1991) *Black Feminist Thought. Knowledge, Consciousness, and the Politics of Empowerment*. Routledge, London.

Coward, Rosalind (1982) Sexual Violence and Sexuality. *Feminist Review* 11. 9–22.

Cox, Ana Marie, Johnson, Freya, Newitz, Annalee & Sandell, Jillian (1999) Masculinity without Men: Women Reconciling Feminism and Male-Identification. Teoksessa Leslie Heywood & Jennifer Drake (toim.) *Third Wave Agenda. Being Feminist, Doing Feminism*. University of Minnesota Press, London. 178-199.

Davis, Kingsley (1937) The Sosiology of Prostitution. *American Sociological Review* 2 (5). 744–755.

Day, Sophie (2007) *On the Game. Women and Sex Work*. Pluto Press, London.

Debnath, Rama (2006) A Kolkata Perspective. Teoksessa *eXXXpressions, Forum XXX Proceedings*. Stella, Montreal. 28–31.

Decent work and the informal economy (2002) Report VI. International Labour Office, Geneva.

Doezema, Jo (1997) Haastatellut Wendy Chapkis Amsterdamissa. Teoksessa Wendy Chapkis *Live Sex Acts; Women Performing Erotic Labor*. Routledge, New York, 52.

Doezema, Jo (1998) Forced to Choose. Beyond the Voluntary v. Forced Prostitution Dichotomy. Teoksessa Kamala Kempadoo & Jo Doezema (toim.) *Global Sex Workers. Rights, Resistance, and Redefinition*. Routledge, New York. 34–50.

Doorninck, Marieke van (2003) Normaalia liiketoimintaa? Seksiteolli-

suus Alankomaissa. Teoksessa Susanne Thorbek & Bandana Pattanaik (toim.) *Rajat ylittävä prostituutio. Globaalien toimintamallien muuttuminen*. LIKE, Helsinki. 271–281.

Dostojevski, Fedor (1987) *Rikos ja rangaistus*. Karisto, Hämeenlinna.

Dudash, Tawnya (1997) Peepshow Feminism. Teoksessa Jill Nagle (toim.) *Whores and Other Feminists*. Routledge, London. 98–118.

Durkheim, Émile (1990) *Sosiaalisesta työnjaosta*. Gaudeamus, Helsinki.

Dworkin, Andrea (1987) *Intercourse*. Free Press, New York.

Dworkin, Andrea (1988) *Letters from a War Zone. Writings 1976-1987*. Secker & Warburg, London.

Dworkin, Andrea & Wilson, Elizabeth (1982) Interview with Andrea Dworkin. *Feminist Review* 11. 23–29.

Echols, Alice (1983) The New Feminism of Yin and Yang. Teoksessa Ann Snitov, Christine Stansell & Sharon Thompson (toim.) *Powers of Desire. The Politics of Sexuality*. Monthly Review Press, New York. 439–459.

Echols, Alice (1989) The Taming of the Id: Feminist Sexual Politics, 1968–83. Teoksessa Carole S. Vance (toim.) *Pleasure and Danger: exploring female sexuality*. Pandora, London. 50–72.

Eduskunnan oikeusasiamiehen lausunto, Dnro 3989/4/5 {http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw/trip/?${APPL}=ereoapaa&${BASE}=ereoapaa&${THWIDS}=4.40/509599&${TRIPPIFE}=PDF.pdf} (30.10.2007)

EK:n työvoimatiedustelu (2006). {http://www.hpl.fi/ek_suomeksi/ajankohtaista/tutkimukset_ja_julkaisut/ek_julkaisuarkisto/2006/07_04_2006_tyovoimatiedustelu.pdf} (6.6.2007)

Ellis, Carolyn & Berger, Leigh (2003) Their Story/My Story/Our Story. Including the Researcher's Experience in Interview Research. Teoksessa Jaber F. Gubrium & James A. Holstein (toim.) *Postmodern interviewing*. SAGE Publications, London. 157–185.

D'Emilio, John & Freedman, Estelle B. (1988) *Intimate Matters. A History of Sexuality in America*. Harper & Row. Publishers, New York.

Engels, Friedrich (1973) Perheen, yksityisomaisuuden ja valtion alkuperä. Teoksessa Marx Karl & Engels Friedrich. *Valitut teokset kolmessa osassa*, osa 3. Moskova. 173–301.

English, Deirdre, Hollibaugh, Amber & Rubin, Gayle (1981) Talking Sex. A Conversation on Sexuality on Feminism. *Socialist Review* 11 (4).

Eriksson, Niklas & Knutagård, Hans (2005) *Sexmänsäljer.se/x – nöje blir function*. Rapportserie 1/2005. RFSL Malmö: Rådgivningen Skåne.

Erotiikan maailma 9–10/2004.

Farley, Melissa, Cotton, Ann, Lynne, Jacqueline, Zumbeck, Sybille, Spiwak, Frida, Reyes, Maria E., Alvarez, Dinorah & Sezgin, Ufuk (2003) Prostitution and Trafficking in Nine Countries. An Update on Violence and Posttraumatic Stress Disorder. *Journal of Trauma Practice* 2 (¾). 33–74.

Feminism: "Crunch Point" (1983) Teoksessa Gail Pheterson (toim.) *A Vindication of the Rights of Whores*. The Seal Press, Seattle. 144–172.

Ferguson, Ann (1997) Moral Responsibility and Social Change: A New Theory of Self. *Hypatia* 12 (3). 116–141.

Ferguson, Ann (1984) Sex War: The Debate Between Radical and Libertarian Feminists. *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 10 (1). 106–113.

Ferrel, Jaff & Hamm, Mark S. (1998) Crime, Deviance, and Field Research. Teoksessa Jeff Ferrell & Mark S. Hamm (toim.) *Ethnography at the Edge. Crime, Deviance, and Field Research*. Northeastern University Press, Boston. 2–19.

Florida, Richard (2002) *The Rise of the Creative Class. And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life*. Basic Books, New York.

Francisco, Julien (1995) Franciscon haastattelu teoksessa Bell Shannon, *Whore Carnival*. Autonomedia, New York.

Frank, Katherine (2007) Thinking Critically about Strip Club Research. *Sexualities* 10 (4). 501–517.

Freife, Paulo (2005) *Sorrettujen pedagogiikka*. Vastapaino, Tampere.

Gall, Gregor (2006) *Sex Worker Union Organising. An International Study*. Palgrave Macmillan, New York.

Gardner Laurence (2006) *Maria Magdaleenan arvoitus*. Bazar, Helsinki.

Geary, Dick (1981) *European Labour Protest 1848–1939*. Croom Helm, London.

Goffman, Erving (1990) *Stigma. Notes on the Management of Spoiled Iden-*

tity. Penguin Books, London.

Gorz, André (1982) *Eläköön työttömyys*! Toimittanut Keijo Rahkonen. Kansan Sivistystyön Liitto, Helsinki.

Gould, Arthur (2003) Ruotsin prostituutiolaki: feminismi, huumeet ja ulkomailta tuleva uhka. Teoksessa Susanne Thorbek & Bandana Pattanaik (toim.) *Rajat ylittävä prostituutio. Globaalien toimintamallien muuttuminen*. LIKE, Helsinki. 282-301.

Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A. (2003a) Active Interviewing. Teoksessa Jaber F. Gubrium & James A. Holstein (toim.) *Postmodern interviewing*. SAGE Publications, London. 67-80.

Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A. (2003b) From the Individual Interview to the Interview Society. Teoksessa Jaber F. Gubrium & James A. Holstein (toim.) *Postmodern interviewing*. SAGE Publications, London. 21–50.

Guillemaut Françoise & Caixeta Luzenir (2004) *Women and Migration in Europe. Strategies and Empowerment*. Cabiria, Lyon.

Haavio-Mannila, Elina & Kontula, Osmo (2001) *Seksin trendit meillä ja naapureissa*. WSOY, Helsinki.

Haavio-Mannila, Elina & Kontula, Osmo (2003) *Sexual Trends in the Baltic Sea Area*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisuja D 41/2003. Väestöliitto, Helsinki.

Hani, Merle & Henno, Maire. (2007) Seksityö ja alkoholinkäyttö liittyvät helposti yhteen. *Tiimi* 5. 4–7.

Helsingin EuroMayDay-verkosto & Megafoni (2006) EuroMayDay avasi taistelun uudesta työstä: Perustulo vs. workfare. Teoksessa Tommi Hoikkala & Mikko Salasuo (toim.) *Prekaariruoska? Portfoliopolvi, perustulo ja kansalaistoiminta*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisusarja. 11–15.

Hemmo, Mika (2003) *Sopimusoikeus I*. Toinen, uudistettu laitos. Talentum, Helsinki.

Hermanowicz, Joseph C. (2002) Yhe Great Interview: 25 Strategies for Studying People in Bed. *Qualitative Sociology* 25 (4). 479–499.

Herzog, Hanna (2005) On Home Turf: Interview Location and Its Social Meaning. *Qualitative Sociology* 28 (1). 25–47.

Heywood, Leslie & Drake, Jennifer (1999) Introduction. Teoksessa Leslie

Heywood & Jennifer Drake (toim.) *Third Wave Agenda. Being Feminist, Doing Feminism*. University of Minnesota Press, London. 1–20.

Highleyman, Liz (1997) Professional Dominance. Power, Money, and Identity. Teoksessa Jill Nagle (toim.) *Whores and Other Feminists*. Routledge, London. 145–155.

Hochschild, Arlie Russel (2003) *The Managed Heart: Commercialization of Human Feeling*. University of California Press, London.

Hofman, Lisa (1997). Teoksessa Chapkis Wendy *Live Sex Acts; Women Performing Erotic Labor*. Routledge, New York. 61–66.

Hollibaugh, Amber & Moraga, Cherríe (1983) What We're Rollin Around in Bed With: Sexual Silences in Feminism. Teoksessa Ann Snitov, Christine Stansell & Sharon Thompson (toim.) *Powers of Desire. The Politics of Sexuality*. Monthly Review Press, New York. 394–405.

Høigård, Cecilie & Liv, Finstad (1992) *Backstreets. Prostitution, Money and Love*. Polity Press, Cambridge.

Hubbard, Phil (1998) Sexuality, immorality and the city. Red-light districts and the marginalisation of female street prostitutes. *Gender, Place and culture* 5 (1).

Hyvärinen, Matti & Löyttyniemi, Varpu (2005) Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Vastapaino, Tampere.189–222.

Häkkinen, Antti (1995) *Rahasta – vaan ei rakkaudesta. Prostituutio Helsingissä 1867–1939*. Otava, Helsinki.

Hänninen, Vilma (2000) *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampereen yliopisto, Tampere.

ICPR (1985) International Committee for Prostitutes Rights. *World Charter For Prostitutes' Rights*. [http://www.walnet.org/csis/groups/icpr_charter.html] 1.12.2007.

Ihmiskauppa, paritus ja prostituutio. (2003) Osamietintö. Työryhmämietintö 2003:5. Oikeusministeriö, Helsinki.

Irwin, Katherine (2006) Into the Dark Heart of Ethnography. The Lived Ethics and Inequality of Intimate Field Relationships. *Qualitative Sociology* 29. 155–175.

James, Margo St. (1989) Preface. Teoksessa Gail Pheterson (toim.) *A Vindication of the Rights of Whores*. The Seal Press, Washington. Xvii–xx.

Jeffreys, Sheila (1990) *Anticlimax; a Feminist perspective on the sexual revolution*. The Women's Press, London.

Jeffreys, Sheila (1994) *The Lesbian Heresy. A feminist perspective on the lesbian sexual revolution*. The Women's Press, London.

Jett, Debby Joan (2006) I love hockin' my hole. Teoksessa *eXXXpressions, Forum XXX Proceedings*. Stella, Montreal.

Jonker, Marianne & Wijers, Marjan (2007) Trade Unions Talk Sex Work. Teoksessa Andrew Sorfleet (toim.) *Sex Workers' Rights*. Report of the European Conference on Sex Work, Human Rights, Labour and Migration, Brussels (2005). International Committee on the Rights of Sex Workers in Europe, Amsterdam. 114.

Jyrkinen, Marjut (2005) *The Organisation of Policy Meets the Commercialisation of Sex; Global Linkages, Policies, Technologies*. Publications of the Swedish School of Economics and Business Administration 146. Helsinki.

Järviluoma, Helmi, Moisala, Pirkko & Vilkko, Anni (2003) *Gender and Qualitative Methods*. SAGE Publications, London.

Järvinen Margaretha (1990) *Prostitution i Helsingfors. En studie i kvinnokontrol*. Åbo akademis förlag, Åbo.

Kalela, Jorma (2000) *Historiantutkimus ja historia*. Gaudeamus, Helsinki.

Kangaspunta, Seppo (2003) *Terveyskanavan tarina. Analyysi digi-tv:n ensimmäisestä vaiheesta*. Tampere University Press, Tampere.

Kempadoo, Kamala (1998) Globalizing Sex Workers' Rights. Teoksessa Kamala Kempadoo & Jo Doezema (toim.) *Global Sex Workers. Rights, Resistance, and Redefinition*. Routledge, London. 1-28.

Kevätsalo Kimmo (2008) *Globalisaatiovoittajien ansiotyöt ja edunvalvonta*. Käyttötieto Oy.

Koivunen, Hannele (1994) *The Woman Who Understood Completely. A Semiotic Analysis of the Mary Magdalene Myth in the Gnostic Gospel of Mary*. Acta Semiotica Fennica III. International Semiotics Institute, Imatra.

Kontula, Anna (2006) Voiko prostituoidun raiskata? *Kansan Uutiset* 14.12.

Kontula, Anna (2007) Seksuaalisuus seksityössä. *Yhteiskuntapolitiikka* 72

(5). 493–502.

Kontula, Anna (2005) *Prostituutio Suomessa*. Sexpo Säätiö, Helsinki.

Kontula, Anna & Laakso, Arja (2007) Uskonnon paikka seksityöntekijöiden moraalikäsityksissä. Teoksessa Mika Aaltola (toim.) *Uskontoa politiikan tiloissa*. Studia Politica Tamperensis 17. Tampereen yliopiston Politiikan tutkimuksen laitos, Tampere. 95–118.

Kontula, Osmo & Haavio-Mannila, Elina (1997) *Intohimon hetkiä. Seksuaalisen läheisyyden kaipuu ja täyttymys omaelämäkertojen kuvaamana*. WSOY, Juva.

Korhonen, Anna-Reetta, Peltokoski, Jukka & Saukkonen Miika (2006) Prekariaatti. Teoksessa Mikko jakonen, Jukka Peltokoski & Akseli Virtanen (toim.) *Uuden työn sanakirja*. Tutkijaliitto, Helsinki. 378–383.

Kortteinen, Matti (2005) Kulttuurintutkimuksen rajoista. *Sosiologia* 42 (2). 110–124.

Kortteinen, Matti (1992) *Kunnian kenttä. Suomalainen palkkatyö kulttuurisena muotona*. Hanki ja jää, Hämeenlinna.

Kortteinen, Matti (1982) *Lähiö. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta*. WSOY, Helsinki.

Korvajärvi, Päivi (1999) Palvelut, tietotekniikka ja emotionaalinen työ. *Psykologia* 34. 349–359.

Koskela, Hille, Tani, Sirpa & Tuominen, Martti (2005) *”Sen näkönen tyttö”. Tutkimus katuprostituution vaikutuksista helsinkiläisten naisten arkielämään*. Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 5.

Kulick, Don (2005) Four Hundred Thousand Swedish Perverts. GLQ: *A Journal of Lesbian and Gay Studies* 11 (2). 205-235.

Kuula, Arja (1999) *Toimintatutkimus. Kenttätyötä ja muutospyrkimyksiä*. Vastapaino, Tampere.

Kääriäinen, Kimmo (2003) Uskonnollisuus ja moraali. Teoksessa Kimmo Kääriäinen, Kati Niemelä & Kimmo Ketola (toim.) *Moderni kirkkokansa. Suomalaisten uskonnollisuus uudella vuosituhannella*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 82, Jyväskylä. 221–252.

Laasanen Henry (2006) *Naisten seksuaalinen valta. Feministisen tasa-arvopropagandan kritiikkiä*. Sosiologian pro gradu -tutkielma, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto.

Lacey, Hugh (2002) Explanatory Critique and Emancipatory Movements.

Journal of Critical Realism 1 (1). 7–31.

Laitinen, Merja (2004) *Häväistyt ruumiit, rikotut mielet. Tutkimus lapsina läheissuhteissaan seksuaalisesti hyväksikäytettyjen naisten ja miesten elämästä*. Vastapaino, Tampere.

Laliberté, Émilie & St-Jean, Marie-Neige (2006) The Expertise of Sex Workers: At the Heart of Stella's Work. Teoksessa *eXXXpressions, Forum XXX Proceedings*. Stella, Montreal. 42–45.

Lau Raymond W. K. (2004) Critical realism and news production. *Media, Culture & Sociology* 26 (5). 693–711.

Laukkanen, Mari-Elina (1998) *Kuhinaa kulisseissa. Kun suomalainen mies myy potenssiaan*. Raportteja 231. Stakes, Helsinki.

Leeds Revolutionary Feminist Group (1981) Political Lesbianism: The Case against Heterosexuality. Teoksessa *Love your Enemy*. Onlywomen Press, London. 5–10.

Lehdonmäki, Ilkka (2002) Pakkopano. *Ydin* 2. 3.

Lehti, Martti & Aromaa, Kauko (2002) *Naiskauppa, laiton siirtolaisuus ja Suomi. Nykytilanne, lainsäädäntö ja tutkimustulokset*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 186. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Helsinki.

Lehtinen, Torsti (2003) *Kutsumushuora*. Johnny Kniga Kustannus, Helsinki.

Lehto, Tia-Maria (2006) *Tahra tasa-arvovaltiossa. Prostituutio ja seksin oston kriminalisointi Helsingin Sanomissa ja Pohjolan Sanomissa*. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, Tampere.

Leigh, Carol (1997) Inventing Sex Work. Teoksessa Jill Nagle (toim.) *Whores and Other Feminists*. Routledge, London. 225–231.

Leskinen, Jari (2003) Organisoitu paritus ja prostituutio Suomessa. *Rikostutkimus 2002*. Keskusrikospoliisi, Helsinki.

Lewis, Patricia (2005) Suppression or expression: an exploration of emotion management in a special care baby unit. *Work, employment and society* 19 (3). 565–581.

Lienert, Tania (1996) On Who is Calling Radical Feminists "Cultural Feminists" and Other Historical Sleights of Hand. Teoksessa Diane Bell & Renate Klein (toim.) *Radically Speaking; Feminism Reclaimed*. Zed Books, London. 155–168.

Lindstrom, Ana Lopez (2003) ”Il y a 50 000 prostituées marocaines de luxe dans la côte espagnole”: tarpeellinen myytti. Teoksessa Susanne Thorbek & Bandana Pattanaik (toim.) *Rajat ylittävä prostituutio. Globaalien toimintamallien muuttuminen*. LIKE, Helsinki. 223–242.

Linnakangas, Esko (2005) Seksityöntekijöiden ja –asiakkaiden tuloverokohtelu. *Oikeus* 34 (4). 423–435.

Lisborg, Anders (2003) Naisia yli rajojen: prostituutioon liittyvä muutto Thaimaasta Tanskaan. Teoksessa Susanne Thorbek & Bandana Pattanaik (toim.) *Rajat ylittävä prostituutio. Globaalien toimintamallien muuttuminen*. LIKE, Helsinki. 148–175.

Lukkarinen, Olavi (2003) Erektiohäiriöt. *Duodecim terveyskirjasto*. [http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=sae17060] (6.12.2007)

MacKinnon, Catherine (1989) *Toward a Feminist Theory of the State*. Harvard University Press, Cambridge.

Malarek, Victor (2005) *Natashat. Seksibisneksen uhrit*. Otava, Helsinki.

Marcus, Emma (1990) *Hyvät tytöt pääsevät taivaaseen, pahat tytöt pääsevät joka paikkaan. Seksin ammattilaiset kertovat*. Kustannus Oy Odessa, Helsinki.

Marttila, Anne-Maria (2004) Seksiä ilman rajoja? Kansainvälistyvä seksiteollisuus ja suomalaiset prostituution asiakkaat. *Naistutkimus* 17 (1). 22–35.

Marx, Karl (1999) *Economic and philosophical manuscripts*. [http://www.marxists.org/archive/marx/works/download/Marx_Economic_and_Philosophical_Mauscripts.pdf] (1.12.2007)

Mattley, E (1995) Viktigt våga undersöka gränserna. *Socionomen* 4. 7–11.

Mattley, Christine (1998) (Dis)courtesy Stigma: Fieldwork among Phone Fantasy Workers. Teoksessa Jeff Ferrell & Mark S. Hamm (toim.) *Ethnography at the Edge. Crime, Deviance, and Field Research*. Northeastern University Press, Boston. 146–158.

McKeganey, Neil & Barnard, Marina (1996) *Sex Work on the Streets*. Open University Press, Buckingham.

Meaker, Linda (2003) Sosiaalinen reaktio rajat ylittävään prostituutioon Australian Queenslandissa. Teoksessa Susanne Thorbek & Bandana Pattanaik (toim.) *Rajat ylittävä prostituutio. Globaalien toimintamal-*

lien muuttuminen. LIKE, Helsinki. 93–105.

Mensah, Maria Nengeh (2006) Sex Workers Stand Proud! Teoksessa *eXXXpressions, Forum XXX Proceedings*. Stella, Montreal. 6–11.

Meretrix, Magdalene (2001) *Turning Pro. A Guide to Sex Work for the Ambitious and the Intrigued*. Greenery press, Emeryville.

Millet, Kate (1971) *Sexual Politics*. Hart-Davis, London.

Momocco, Momocca (1998) Japanese Sex Workers. Encourage, Empower, Trust and Love Yourselves! Teoksessa Kamala Kempadoo & Jo Doezema (toim.) *Global Sex Workers. Rights, Resistance, and Redefinition*. Routledge, New York. 178–181.

Monnet, Corinne (2006) A Lyon Perspective. Teoksessa *eXXXpressions, Forum XXX Proceedings*. Stella, Montreal. 32–37.

Murata, Sachiko (1986) Temporary Marriage in Islamic Law. *Al-Serat* XIII (1) [http://www.al-islam.org/al-serat/muta/] (20.12.2007)

Murphy, Alexandra K. & Venkatesh, Sudhir Alladi (2006) Vice Careers: The Changing Contours of Sex Work in New York City. *Qualitative Sociology* 29. 129–154.

Murray, Alison (1998) Debt-Bondage and Trafficking. Don't Believe the Hype. Teoksessa Kamala Kempadoo & Jo Doezema (toim.) *Global Sex Workers. Rights, Resistance, and Redefinition*. Routledge, New York. 51–64.

Månsson, Sven-Axel & Linders, Annulla (1984) *Sexualitet utan ansikte*. Carlssons, Stocholm.

Nagle, Jill (1997) Introduction. Teoksessa Jill Nagle (toim.) *Whores and Other Feminists*. Routledge, London. 1–15.

Nestle, Joan (1987) *A Restricted Country. Essays & Short Stories*. Sheba Feminist Publishers, New York.

Niiniluoto, Ilkka (1983) *Tieteellinen päättely ja selittäminen*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.

Niiranen, Timo (1986) *Erotiikan kulttuurihistoria*. Kustannuskiila OY, Kuopio.

Nussbaum, Martha C (1999) *Sex & Social Justice*. Oxford University Press, Oxford.

Nykänen, Anna-Stina (2004) Puistotätejä vai poliiseja? *Helsingin Sanomat, Nyt-liite*, 17.

O'Connel Davidson, Julia (1998) *Prostitution, Power and Freedom*. The University of Michigan Press.

Oerton, Sarah & Phoenix, Joanna (2001) Sex/Bodywork: Discourses and Practices. *Sexualities* 4 (4). 387–412.

Ohjausryhmän ehdotus *ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman tarkentamiseksi* (2007). Valtioneuvoston ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman ohjausryhmä, 26.10. [http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/10_muut/ihmiskaupan_vastainen_toimsuunn.pdf] (21.12.2007)

Opiskelijoiden mielenterveyspalvelujen *kehittäminen ja laajentaminen 2003–2006*. Väliraportti. Nyyti ry – opiskelijoiden tukikeskus. [www.nyyti.fi/toimisto/valiraportti.pdf] (10.2.2008)

O'Neill Maggie (1996) Prostitution, Feminism and Critical Praxis: women at work in conditions of later modernity. A special edition of *the Austrian Journal of Sociology*, Summer. 333-352.

Outhwait William (1987) *New Philosophies of Social Science. Realism, Hermeneutics and Critical Theory*. Macmillan Education, London.

Pasko, Lisa (2002) Naked Power. The Practice of Stripping as a Confidence Game. *Sexualities* 5 (1). 49–66.

Pateman, Carole (1988) *The Sexual Contract*. Polity Press, Cambridge.

Patomäki, Heikki & Wight, Colin (2000) After Postpositivism? The Promises of Critical Realism. *International Studies Quarterly* 44. 213-237.

Pattanaik, Bandana (2003) Entä tästä eteenpäin? Teoksessa Susanne Thorbek & Bandana Pattanaik (toim.) *Rajat ylittävä prostituutio. Globaalien toimintamallien muuttuminen*. LIKE, Helsinki. 302–320.

Peltonen Matti (1992) *Matala katse. Kirjoituksia mentaliteettien historiasta.* Hanki & jää, Tampere.

Pendleton, Eva (1997) Love for Sale. Queering Heterosexuality. Teoksessa Jill Nagle (toim.) *Whores and Other Feminists*. Routledge, London. 73–82.

Penttinen, Elina (2004) *Corporeal globalization: narratives of embodied subjectivity and otherness in the sexcapes of globalization*. University of Tampere, Tampere.

Penttinen, Elina (2008) *Globalization, Prostitution and Sex-Trafficking. Cor-*

poreal politics. Routledge, London.

Petro, Melissa (2006) ”I did it… for the money”. Sex work as a means to socio-economic opportunity. *Research for Sex Work* 9. 25–28.

Pheterson, Gail (1989) (toim.) *A Vindication of the Rights of Whores*. The Seal Press, Washington.

Pheterson, Gail (1996) *The Prostitution Prism*. Amsterdam University Press, Amsterdam.

Plummer, Kenneth (1975) *Sexual Stigma: an interactionist account*. Routledge & Kegan Paul, London & Boston.

Potter, Sam (1993) Critical realist ethnography: The case of racism and professionalism in a medical setting. *Sociology* 27 (4). 591-609.

Poutanen, Seppo (2005) Kriittisen realismin metodologisesta otteesta yhteiskuntatieteissä. Teoksessa Pekka Räsänen, Anu-Hanna Anttila & Harri Melin (toim.) *Tutkimus menetelmien pyörteissä*. PS-kustannus, Jyväskylä. 181–200.

Pratschke, Jonathan (2003) Realistic models? Critical realism and statistical models in the social sciences. Teoksessa Jeroen Van Bouwel (toim.) *Critical Realism and Methodological Pluralism in the Social Sciences*. Philosophica 71. 13–38.

Primoratz, Igor (2002) What's Wrong with Prostitution? Teoksessa Alan Soble (toim.) *The Philosophy of Sex. Contemporary Readings*. Fourth Edition. Rowman & Littlefield Publishers, Lanham. 451–474.

Puuronen, Anne (2001) ”Oikein” syöminen. Huomioita anoreksian terveyskulttuurisesta rakentumisesta. *Elore* 8 (2). [http://www.elore.fi/arkisto/2_01/puu201.html] (20.12.2007)

Puuronen, Vesa (2005) Suomalaisen sosiologian paradigmoja 1960-luvulta nykypäivään. *Sosiologia* 42 (1). 50–62.

Qualls-Corbett, Nancy (1982) *The Sacred Prostitute. Eternal Aspect of the Feminine*. Inner City Books, Toronto.

Rahkonen, Keijo (1982) Johdanto. Teoksessa Gorz André *Eläköön työttömyys!* Kansan Sivistystyön Liitto, Helsinki. 5–16.

Rastas, Anna (2005) Kulttuurit ja erot haastattelutilanteessa. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Vastapaino, Tampere. 78–102.

Raymond, Janice (1996) Connecting Reproductive and Sexual Libera-

lism. Teoksessa Diane Bell & Renate Klein (toim.) *Radically Speaking. Feminism Reclaimed*. Zed Books, London. 231–246.

The Red Umbrella (2007) Teoksessa Andrew Sorfleet (toim.) *Sex Workers' Rights*. Report of the European Conference on Sex Work, Human Rights, Labour and Migration, Brussels (2005). International Committee on the Rights of Sex Workers in Europe, Amsterdam. 60.

Reinboth, Susanna (2004) Seksialan liiton rekisteröinti arveluttaa viranomaisia. *Helsingin Sanomat*, 19.11.

Reynaga, Elena Eva (2006) The Drive for a Union: Why We Needed It and Why It Works. Teoksessa *eXXXpressions, Forum XXX Proceedings*. Stella, Montreal. 66–69.

Rich, Adrianne (1983) Compulsory Heterosexuality an Lesbian Existence. Teoksessa Ann Snitov, Christine Stansell & Sharon Thompson (toim.) *Powers of Desire. The Politics of Sexuality*. Monthly Review Press, New York. 177–205.

Roberts, Nickie (1993) *Whores in History. Prostitution in Western Society*. Harper Collins Publishers, London.

Ronkainen, Suvi (1990) *Ikääntyvän naisen seksuaalisuus: ikääntymisen vaikutus naisen seksuaalielämään elämänhistorian valossa*. Tasa-arvojulkaisuja, sarja D 1/1990. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.

Rosenblatt, Paul C (2003) Interviewing at the Border of Fact and Fiction. Teoksessa Jaber F. Gubrium & James A. Holstein (toim.) *Postmodern interviewing*. SAGE Publications, London. 225–242.

Roth, Venla (2007) Paritusta vai ihmiskauppaa? *Defensor legis* 3. 419–436.

Rowland, Robyn (1996) Politics of Intimacy. Teoksessa Diane Bell & Renate Klein (toim.) *Radically Speaking. Feminism Reclaimed*. Zed Books, London. 77–86.

Rowland, Robyn & Renate, Klein (1996) Radical Feminism: History, Politics, Action. Teoksessa Diane Bell & Renate Klein (toim.) *Radically Speaking. Feminism Reclaimed*. Zed Books, London. 9–36.

Rubin, Gayle (1981) Puheenvuoro artikkelissa English Deirdre, Hollibaugh Amber & Rubin Gayle: Talking Sex. A Conversation on Sexuality on Feminism. *Socialist Review* 11 (4). 43–62.

Rubin, Gayle (1982) The Leather Menace: Comments on Politics and S/M. Teoksessa Samois (toim.) *Coming to Power*. Alyson Publications,

Boston. 192–225.

Rubin, Gayle (1989) Thinking Sex: Notes for Radical Theory of the Politics of Sexuality. Teoksessa Carole S. Vance (toim.) *Pleasure and Danger: Exploring female sexuality*. Pandora, London. 267–319.

Rubin, Gayle & Butler, Judith (1994) Sexual Traffic. Differences: *A Journal of Feminist Cultural Studies* 6.2+3, 62–99.

Ruenkaew, Pataya (2003) Thaimaalaiset naisprostituoidut Saksassa: rajat ylittävä siirtotyöläisyyden muoto? Teoksessa Susanne Thorbek & Bandana Pattanaik (toim.) *Rajat ylittävä prostituutio. Globaalien toimintamallien muuttuminen*. Like, Helsinki. 106–127.

Ruotsalo, Juhani (1994) Oletetun omaelämäkerturin huomautus. Teoksessa Matti Hyvärinen *Viimeiset taistot*. Vastapaino, Tampere. 388–393

Ryan, Lorna (1997) *Reading 'The Prostitute'. Appearance, Place and Time in British and Irish Press Stories of Prostitution*. Aldershot: Ashgate.

Ryder, Eve (2006) The Da Vinci Code. *Spread* 2 (2). 62-63.

Saari, Tiina (2004) *Hyvä, paha prostituutio – prostituution kulttuurinen jäsentyminen mielipidekirjoituksissa*. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Saarikoski, Helena (2001) *Mistä on huonot tytöt tehty?* Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Sanders, Teela (2002) The Condom as Psychological Barrier: Female Sex Workers and Emotional Management. *Feminism & Psychology* 12 (4). 561–566.

Sanders, Teela (2004) Controllable Laughter: Managing Sex Work Through Humor. *Sociology* 38 (2). 273–291.

Sanders, Teela (2005) Researching the Online Sex Work Community. Teoksessa Christine Hine (toim.) *Virtual Methods. Issues in Social Research on the Internet*. Oxford: Berg. 67–80.

Sanders, Teela (2006) Sexing Up the Subject. Methodological Nuances in Researching the Female Sex Industry. *Sexualities* 9 (4). 67–79.

Sayer, Andrew (2000) *Realism and Social Science*. SAGE Publications, London.

Schwalbe, Michael L. & Wolkomir, Michelle (2002) Interviewing men. Teoksessa Jaber F. Gubrium & James A. Holstein (toim.) *Handbook*

of Interview Research. Context & Method. Sage Publications, London. 203–220.

Scoular, Jane & O'Neill, Maggie (2007) Regulating Prostitution. Social Inclusion, Responsibilization and the Politics of Prostitution Reform. *British Journal of Criminology* 47. 764–778.

Seidman, Steven (1992) *Embattled Eros. Sexual Politics and Ethics in Contemporary America*. Routledge, New York.

Seksialan liitto Salli (2004) *Yhdistyksen säännöt*. Vahvistettu yhdistyksen kokouksessa 12.6.2004. [http://www.salli.org/saannot/index.html] (18.2.2008)

Seymour, Diane & Sandiford, Peter (2005) Learning emotion rules in service organizations: socialization and training in the UK public-house sector. *Work, employment and society* 19 (3). 547–564.

Sharp, Rachel (1999) Puheenvuoro artikkelissa Margaret Archer, Rachel Sharp, Rob Stones & Tony Woodiwiss Critical Realism and Research Methodology. Opening remarks at the Second Plenary, CCR Conference, Essex, 1998, abridged. *Journal of Critical Realism* 2.1. 12–16. 36–52.

Sharp, Keith & Earle, Sarah (2003) Cyberpunters and cyberwhores. Prostitution on the internet. Teoksessa Yvonne Jewkes (toim.) *Dot. cons. Crime, deviance and identity on the Internet*. Willan Publishing, Devon.

Shaver Fran (1996) Traditional Data Distort Our View of Prostitution. [http://walnet.org/csis/papers/shaver-distort.html] (30.5.2008)

Silbert, Mimi H. & Pines, Ayala M. (1981) Sexual child abuse as an antecedent to prostitution. *Child Abuse and Neglect* 5. 407–411.

Silfverberg, Katri & Kauppinen, Jaana (1992) *Raportti Suomen prostituutiotilanteesta: Viranomaiskäytännöt, palvelujärjestelmät ja lainsäädäntö*. Publications of the Advisory Board for International Human Rights Affairs.

Siltala Juha (2004) *Työelämän huonontumisen lyhyt historia. Muutokset hyvinvointivaltioiden ajasta globaaliin hyperkilpailuun*. Otava, Helsinki.

Sirkiä, Johanna (2003) Onko prostituoitu ihminen? *Tiedepolitiikka* 28 (4). 13–22.

Sirkiä, Johanna (2006) *Lausunto Eduskunnan hallintovaliokunnalle Hallituksen esityksen HE 221/2005 vp johdosta*. [http://www.salli.org/kanta/2006/ek/hav.html] (19.12.2007)

Skaffari, Pia & Urponen, Kyösti (2004) *"Ei vain rakkaudesta, vaan myös..." Esiselvitys Lapin seksimarkkinoista ja prostituutiosta*. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C, työpapereita 48. Lapin yliopisto, Rovaniemi.

Sloan, Lacey & Wahab, Stephanie (2000) Feminist Voices on Sex Work: Implications for Social Work. *AFFILIA* 15 (4). 457–479.

Sorisio, Carolyn (1999) A Tale of Two Feminisms: Power and Victimization in Contemporary Feminist Debate. Teoksessa Leslie Heywood & Jennifer Drake (toim.) *Third Wave Agenda. Being Feminist, Doing Feminism*. University of Minnesota Press, London. 134–149.

Spanger, Marlene (2003) Tanskassa asuvat mustaihoiset prostituoidut. Teoksessa Susanne Thorbek & Bandana Pattanaik (toim.) *Rajat ylittävä prostituutio. Globaalien toimintamallien muuttuminen*. LIKE, Helsinki. 176–198.

Sprinkle, Annie (1995) Sprinklen haastattelu teoksessa Bell Shannon *Whore Carnival*. Autonomedia, New York.

Stubbs, Kenneth Ray (1994) From Sexual Stereotype to Archetype. Teoksessa Kenneth Ray Stubbs (toim.) *Women of the Light. The New Sacred Prostitute*. Secret Garden, Larkspur. 237–242.

Sundberg, Anneli (2003) Miehet, naiset ja dominat. *Helsingin Sanomat* 11.7.

Suomen Unifem. *Feministinen taloustiede*. [http://www.unifem.fi/feministinen_taloustiede.php] (19.12.2007)

Suoninen Marja (2001) Mikrohistoria vastauksena historiallisen sosiologian dilemmaan. *Sosiologia* 38 (1). 14–26

Swantz, Marja-Liisa (1979) Prostituution taloudelliset ehdot Tansaniassa. Teoksessa Katarina Eskola, Elina Haavio-Mannila & Riitta Jallinoja (toim.) *Naisnäkökulmia*. WSOY, Juva. 99–115.

SWAN. (2007) *Rights groups: hate crimes against sex workers must stop*. [http://www.swannet.org/files/File/Documents/Press_release_Dec_17_eng.pdf] (21.12.2007)

SWOP. (2007) 2007 *International Day to End Violence Against Sex Workers*.

[http://test17.swopusa.org/] (21.12.2007)

Taylor, Marlene (2006) Money and Sex Work in Jamaica. *Research for Sex Work* 9. 33–35.

Termonen, Markus (2006) Eksodus. Teoksessa Mikko Jakonen, Jukka Peltokoski & Akseli Virtanen (toim.) *Uuden työn sanakirja*. Tutkijaliitto, Helsinki. 328–333.

Thiboutot, Claire (2006) A Montreal Perspective. Teoksessa *eXXXpressions, Forum XXX Proceedings*. Stella, Montreal. 23–27.

Thorbek, Susanne (2003) Euroopan perintö: Miesnäkökulmia. Teoksessa Susanne Thorbek ja Bandana Pattanaik (toim.) *Rajat ylittävä prostituutio. Globaalien toimintamallien muuttuminen*. Like, Helsinki. 46–70.

Tiihonen, Pihla (2005) Opiskelijan salainen sivutyö. *Helsingin Sanomat* 28.8.

Tiihonen, Pihla (2006) *Sota seksikaupasta sanomalehdissä. Ehdotetun seksinostokiellon kirvoittama prostituutiodebatti Helsingin Sanomissa, Ilta-Sanomissa ja Lapin Kansassa 3.7.2003–31.8.2004*. Sosiologian pro gradu -tutkielma, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto.

Tiittula, Liisa & Ruusuvuori, Johanna (2005) Johdanto. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Vastapaino, Tampere. 9–21.

Tisdale, Sallie (2002) Talk dirty to me. Teoksessa Alan Soble (toim.) *The Philosophy of Sex. Contemporary Readings*. Rowman & Littlefield Publishers, Lanham. 369–380.

Tomperi, Tuukka & Suoranta, Juha (2005) Sorrettujen jälkeen. Freiren kritiikistä, suomalaisesta vastaanotosta ja sovelluksista. Teoksessa Paulo Freire *Sorrettujen pedagogiikka*. Vastapaino, Tampere. 211–237.

Tunnell, Kenneth D. (1998) Honesty, Secrecy, and Deception in the Sociology of Crime: Confessions and Reflections from the Backstage. Teoksessa Jeff Ferrell & Mark S. Hamm (toim.) *Ethnography at the Edge. Crime, Deviance, and Field Research*. Northeastern University Press, Boston. 206–220.

Turunen, Merja-Maaria (toim.) (1996) *Kun kaikki on kaupan... Prostituution asiantuntijatyöryhmän raportti*. Raportteja 190. Stakes sosiaali- ja

terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

***Turvallisempaa seksiä, turvallisempaa seksityötä**. Ammattilaisen turvaseksiopas*. (1997) Pro-Tukipiste ry., Helsinki.

Töttö, Pertti (2004) *Syvällistä ja pinnallista. Teoria, empiria ja kausaalisuus sosiaalitutkimuksessa*. Vastapaino, Tampere.

Töttö, Pertti (2000) *Pirullisen positivismin paluu. Laadullista ja määrällistä tarkastelua*. Vastapaino, Tampere.

Uusi sivistyssanakirja (1991) Toimittanut Annukka Aikio, uusintanut Rauni Vornanen. Otava, Helsinki.

Vance, Carole S. (1989) Pleasure and Danger: Toward a Politics of Sexuality. Teoksessa Carole S. Vance (toim.) *Pleasure and Danger: exploring female sexuality*. Pandora, London. 1-28.

Ward, Helen (2007) Marxism versus moralism. *Permanent Revolution* 3. 15–21. [http://www.permanentrevolution.net/files/pr3/15–21%20Prostitution.pdf] (30.12.2007)

Wardlow, Holly (2004) Anger, Economy, and Female Agency: Problematizing "Prostitution" and "Sex Work" among the Huli of Papua New Guinea. *Journal of Women in Culture and Society* 29 (4). 1017-1040.

Warren, Carol A. B. (2002) Qualitative Interviewing. Teoksessa Jaber F. Gubrium & James A. Holstein (toim.) *Handbook of Interview Research. Context & Method*. Sage, London. 83-102.

Varsa, Hannele (1986) *Prostituution näkymätön osa: miesasiakkaat. Lehtiilmoitteluprostituution asiakkaista*. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, Naistutkimusmonisteita 5.

Weatherall, Ann & Priestley, Ann (2001) A Feminist Discourse Analysis of Sex 'Work'. *Feminism & Psychology* 11(3). 323-340.

Veijola, Soile (2004) Pelaajan ruumis: sekapeli modaalisena sopimuksena. Teoksessa Eeva Jokinen, Marja Kaskisaari & Marita Husso (toim.) *Ruumis töihin! Käsite ja käytäntö*. Vastapaino, Tampere. 99–124.

Weisberg, D. Kelly (1985) Children of the night: A study of adolecent prostitution. Lexington Books, Lexington.

Weldon, Jo (2006) Show Me the Money: a Sex worker Reflects on Research into the Sex Industry. *Research for Sex work* 9. 12-15. [http://www.researchforsexwork.org/downloads/r4sw09.pdf]

Vera, Veronica (1995) Veran haastattelu teoksessa Bell Shannon, *Whore*

Carnival. Autonomedia, New York.

West, Jackie & Austrin, Terry (2005) Markets an politics: Public and private relations in the case of prostitution. *Sociological Review*. 136–148.

Whelehan, Patricia (2001) *An Anthropological Perspective on Prostitution. The World's Oldest Profession*. Mellen Studies in Anthropology 4. The Edwin Mellen Press, Lewiston.

Winchg Peter (1973) *The Idea of Social Science and its Relation to Philosophy*. Routledge, London.

Wolffers, Ivan (2000) Empoverment of sex workers & HIV prevention. *Research for Sex Work* 3. 1–3.

Zatz, Noah D. (1997) Sex Work/Sex Act: Law, Labor, and Desire in Constructions of Prostitution. *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 22 (2). 277–308.

Åsvik, Annabella & Åsvik, Annika (2004) *Miesten paratiisi*. Johnny Kniga Kustannus, Helsinki.

Östergren, Petra (2003) *Synden ideologiserad. Modern svensk prostitutionspolicy som identitets- och trygghetsskapare*. Magisteruppsats, Vårterminen. Socialantropologiska Institutionen, Stocholms Universitet.

Polemos-sarja

Polemos-sarja on radikaali, uusiin poliittisiin projekteihin sitoutunut kirjasarja, jollainen Suomesta on toistaiseksi puuttunut.

Sarjan kirjoissa esitellyt uudet käsitteet ja avaukset saattavat aluksi vaikuttaa epätavallisilta ja yliampuvilta. Kuitenkin käsitteet kuten *prekariaatti, perustulo, kognitiivinen kapitalismi, työn feminisoituminen, huomiotalous, aivojen välinen yhteistyö* ja *mielivalta* kartoittavat sitä muuttunutta yhteiskunnallista maastoa, jolla jo liikumme. Polemos-sarja yrittää löytää käsitteitä asioille, jotka ovat olemassa, mutta joilta ne vielä puuttuvat. Se yrittää luoda uutta kieltä ja mieltä kokemuksellemme tietokapitalismista. *Polemos* (kr. sota, taistelu, sopurikko) on luomisen väline. Se on ideoiden ja yhteistyön synnyttäjä, niiden isä ja kuningas, kuten Herakleitos sanoi. Toiset se osoittaa jumaliksi, toiset ihmisiksi, toisista se tekee orjia, toisista vapaita.

Sarjan kustantaja on LIKE ja julkaisija Tutkijaliitto. Sen toteutuksesta on vastannut tietotyön osuuskunta General Intellect.

Polemos -sarjassa aiemmin ilmestynyt:

Christian Marazzi: *Pääoma ja kieli*
Akseli Virtanen: *Biopoliittisen talouden kritiikki*
Maurizio Lazzarato: *Kapitalismin vallankumoukset*

Mikko Jakonen, Jukka Peltokoski, Akseli Virtanen (toim.): *Uuden työn sanakirja*
Paolo Virno: *Väen kielioppi*
Jean Baudrillard: *Terrorismin henki*
Franco Berardi: *Tietotyö ja prekaari mielentila*.
General Intellect: *Vasemmisto etsii työtä*
Félix Guattari: *Kolme ekologiaa*

Seuraavaksi ilmestyvät mm.

Precarias a la deriva: *Hoivaajien kapina. Tutkimusmatkoja prekaarisuuteen*
Jussi Vähämäki: *Itsen alistus*
Félix Guattari: *Kaaosmoosi*
Bracha Ettinger: *Yhdessätuotanto*
Sakari Hänninen: *Pääoman kieli. Viisi luentoa taloudellisesta teologiasta*

Anna Kontula

Anna Kontula (s. 1977) on sosiologi ja työelämän tutkija Tampereen yliopistosta. Kontulalta on ilmestynyt mm. seksityötä käsitteleviä artikkeleita ja raportti prostituutiosta Suomessa. Väitöskirjan jälkeen hän on keskittynyt tutkimaan harmaata työtä rakennusalalla.

Tutkimustyön ohella hän on osallistunut politiikkaan, seksityöntekijöiden ihmisoikeusliikkeeseen, ay- ja kansalaisjärjestötoimintaan sekä erilaiseen yhteiskunnalliseen ohjelmatyöhön, mm. Sitran Tulevaisuuden tekijät -ryhmään sekä työministeriön asettaman ihmiskaupparyhmän toimintaan ja sen loppuraportin työstämiseen.

Anna Kontulan kiinnostuksen kohteita tutkijana ja yhteiskunnallisena keskustelijana ovat erityisesti työelämän murros, feminismi, siirtolaispolitiikka sekä vasemmiston ja ay-liikkeen tulevaisuus.

”Suora viiva johtaa kuolemaan!” Polemos-sarjan ulkoasun ja kansikuvina toimivan Kasvot -sarjan on toteuttanut taiteilijaryhmä IC-98.

IC-98 on vuonna 1998 perustettu kokoonpano, joka toteuttaa päämääriään ilmaisemalla itseään mm. piirroksin, kirjoin ja animaatioin. Ryhmän tavoitteet eivät ole ohjelmallisia eivätkä viestit yksiselitteisiä – sen sijaan ne ovat jatkuvassa liikkeessä kohti yksilöllisen intuition ja yhteisten sopimusten leikkauspisteitä. IC-98:n ihanteena on ajattelun vapaa tila, jossa on mahdollista kierrellen ja kaarrellen – mielellään hyvässä ja uusia merkityksiä tuottavassa seurassa – hengittää matkalla-olon ilmaa. Ryhmää kiinnostavat toteutumatta jääneet tapahtumat, fantastiset yhteydet asioiden välillä, puhtaat oppijärjestelmät ja harhaopit, kontrolli- ja vapautumismekanismit sekä arkkitehtuuri mahdollisuuksien rajaamisen taiteena.

www.socialtoolbox.com